

ФУНДАЦІЯ ПОЛЬСЬКИХ РЕКТОРІВ

Аналіз співпраці
польських та українських
вищих навчальних закладів
на фоні порівняння систем вищої освіти.
Висновки та рекомендації

За редакцією
Єжи Возницького

Варшава 2015

Рецензенти
Збігнев Марчиняк (польська версія)
Віль Бакіров (українська версія)

Видано на підставі авторського гарантованого рукопису.

Переклад з польської мови: Ірина Дегтярєва

Редактори: Ірина Дегтярєва, Галина Усатенко (українська версія)
Ева Добош (польська версія)

Технічна редакція: Дорота Боровяк
Верстка: Регінальдо Каммарано

Аналіз співпраці польських та українських вищих навчальних закладів на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації [колект. моногр.] / Фундація польських ректорів; за ред. Єжи Возніцького. – Варшава: Фундація польських ректорів / Видано Науковим видавництвом Познанського університету імені А. Міцкевича, 2015. – 270 с. – ISBN 978-83-232-2874-5

Фундація польських ректорів
ul. Górnośląska 14
00-432 Warszawa
Польща

e-mail: frpfund@mbox.pw.edu.pl
тел. +48 22 621 09 72
факс +48 22 621 09 73

*Колективна монографія є результатом діяльності pro publico bono для вищих навчальних закладів і розповсюджується безкоштовно.
Дослідження, які викладено у цій публікації, були профінансовані за рахунок власних коштів Фундації польських ректорів.*

Книга, у цілому або її частини, не може відтворюватися або розповсюджуватися за допомогою електронних, механічних копіювань, записів та ін., без письмового дозволу власників авторських прав.

© Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2015

ISBN 978-83-232-2874-5

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydawnictwo Naukowe UAM
ul. Aleksandra Fredry 10, 61-701 Poznań, Польща
Видання I. Наклад 500.

Зміст

Передмова Міністра освіти і науки України	5
1. Вступ (Єжи Возніцький).....	7
2. Вступне слово від партнерів проекту (Веслав Баниш, Леонід Губерський)	9
3. Досвід впровадження реформ у вищій освіті Польщі та України – розвиток систем вищої освіти в обох країнах (Тарас Фініков, Єжи Возніцький)	13
3.1. Польща	13
3.2. Україна	27
4. Потенціал у сфері досліджень і розвитку у Польщі та Україні: вибрані приклади	34
4.1. Інвестиції до науково-дослідної інфраструктури у польських вищих навчальних закладах, дослідницьких інституціях та інститутах Польської академії наук (Януш Іграс, Мар’ян Шчерек).....	43
4.2. Дослідницький потенціал сучасної української промисловості: приклад Дніпропетровської області (Ірина Дегтярьова, Євгеній Бородін)	52
5. Досвід співробітництва польських та українських вищих навчальних закладів: аналіз вибраних прикладів білатеральної співпраці (Ірина Дегтярьова, Магдалена Дибас).....	73
5.1. Методологічні засади дослідження (Ірина Дегтярьова, Магдалена Дибас)	73
5.2. Результати досліджень: перспектива польських вищих навчальних закладів (Магдалена Дибас)	81
5.3. Результати досліджень: перспектива українських вищих навчальних закладів (Ірина Дегтярьова).....	104
6. Приклади польсько-української співпраці класичних університетів.....	137
6.1. Співпраця класичних університетів з польськими партнерами: case-study Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Леонід Губерський)	137
6.2. Співпраця з українськими партнерами: case-study Варшавського університету	154
6.2.1. Польсько-українська співпраця, реалізована факультетом вільних мистецтв Artes Liberales (Роберт Сухарський)	154
6.2.2. Польсько-українська співпраця, реалізована Центром Східноєвропейських студій Варшавського університету (Ян Маліцький)	165

7. Приклад польсько-української співпраці технічних університетів: споріднені та партнерські навчальні заклади у європейському просторі	169
7.1. Варшавський технологічний університет і Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (Влодзімеж Курнік, Михайло Згуровський)	169
7.2. Вроцлавський технологічний університет і Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (Тадеуш Венцковський, Михайло Згуровський).....	194
8. Сучасний досвід у сфері обміну студентами між Польщею та Україною (Вальдемар Сивінський)	199
9. Висновки та рекомендації (Єжи Возніцький, Тарас Фініков, Ірина Дегтярьова, Магдалена Дибас).....	221
10. Підсумки та прикінцеві зауваження (Єжи Возніцький).....	229
Додатки	231
1. Національна рада науки та вищої освіти Польщі (Єжи Возніцький).....	231
2. Конференція ректорів академічних шкіл Польщі (Веслав Баниш)	233
3. Спілка ректорів вищих навчальних закладів України (Леонід Губерський)	234
4. <i>Think tank</i> Фундація польських ректорів-Інститут суспільства знань (Єжи Возніцький)	237
5. Міжнародний фонд досліджень освітньої політики (Тарас Фініков)	241
6. Угоди про співпрацю між конференціями ректорів: системний рівень	245
1. Угода між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів ректорів України	245
2. Угода між Конференцією ректорів технічних університетів Польщі та Асоціацією ректорів вищих технічних навчальних закладів України	247
7. Матеріали дослідження	252
1. Форма анкети для польських та українських вищих навчальних закладів ...	252
2. Перелік вищих навчальних закладів Польщі, які взяли участь в анкетному дослідженні	267
3. Перелік вищих навчальних закладів України, які взяли участь в анкетному дослідженні	268
Використані джерела	269

ПЕРЕДМОВА

МІНІСТРА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Інтеграція української вищої школи в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження, знаходження нею гідного місця в цьому просторі є одним з центральних завдань трансформації гуманітарної сфери нашої країни. Саме тому безпосереднє спілкування, встановлення особистих відносин представниками академічних спільнот наших країн сприяє зростанню динамізму стосунків, ознайомленню з кращим національним досвідом та європейськими практиками. Така співпраця стає важливим етапом на шляху підготовки нової Угоди про співпрацю у сфері вищої освіти, відкриває нові перспективи для реалізації двосторонніх і багатосторонніх ініціатив в сфері досліджень, запровадження інновацій та модерних технологій, академічної мобільності та створення транскордонних науково-освітніх альянсів.

Польсько-українські взаємовідносини є річчю природною, історично, економічно, культурно, політично обумовленою. Вони дають нам можливість спогадів, звернених в минуле, та поглядів і надій, спрямованих в майбутнє. Тому проект «Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації» став прекрасним прикладом аналізу тих практик, що створюють тканину наших стосунків, показав тенденції, які в них складаються, окреслив яскраві постаті осіб, які є носіями академічних культур наших суспільств.

Спектр питань, які знайшли висвітлення в ході проекту, порівняльний розгляд моделей реформування вищої школи в наших країнах, розгляд конкретних прикладів плідної співпраці, нарешті формулювання обґрунтованих висновків та рекомендацій зробить цю публікацію не лише цікавою та повчальною, а й створить для неї роль певного путівника, антології кращих досвідів, пропозиції сценаріїв подальшого розвитку. Важливим є прагнення авторів проекту до з'ясування ставлення до феномену польсько-української співпраці всіх стейкхолдерів, в тому числі представників органів управління освітньою сферою, керівників та працівників вищих навчальних закладів, студентів, роботодавців, що відкриває перспективи системного впливу на основних учасників формування національної освітньої політики, стимулювання розвитку української освітньої системи в належному напрямі.

Активний діалог дозволяє нам постійно розбудовувати мережу проектів практичної орієнтації, які стають кращим свідченням нашого спільного бажання швидких позитивних змін, озброює нас перспективними моделями підготовки лідерів змін та організаторів впровадження інновацій в українських університетах, створює нові можливості у величезному полі нашої традиційної співпраці, забезпечує підтримку з боку країн Європейського Союзу в реалізації структурних реформ в українській вищій освіті, побудові транскордонного стратегічного українсько-польського науково-освітнього партнерства.

L. Kolarska (Seria K215)

02.04.15

Польська версія збірника містить передмову Міністра науки та вищої освіти Польщі Лени Коларської-Бобінської.

1. Вступ

(Єжи Возніцький)

Метою проекту «Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації» є ідентифікація, діагностика та аналіз вибраних прикладів академічної співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами у сферах ширших, ніж обмін студентами. Автори прагнули здійснити ґрунтовне дослідження зазначеної проблематики і запропонувати аналіз з перспективи досвіду навчальних закладів та осіб, які реалізують, ініціюють міжнародну співпрацю та несуть відповідальність за її здійснення. Проект реалізовано спільно українськими та польськими експертами.

У рамках проекту було реалізовано такі заходи:

- 1) системний експертний аналіз аспектів польсько-української академічної співпраці, які торкалися питань:
 - порівняння шляхів розвитку систем вищої освіти Польщі та України;
 - польсько-української співпраці класичних університетів – на прикладі Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Варшавського університету;
 - діяльності конференцій ректорів технічних університетів обох країн та активізації їх співпраці;
 - огляду досягнень у сфері навчання українських студентів у Польщі;
- 2) розробка анкети для збору інформації на тему співпраці польських та українських університетів і проведення дослідження;
- 3) якісні емпіричні дослідження – вивчення досвіду співпраці польських та українських університетів, проведення глибоких індивідуальних інтерв'ю (IDI) з особами, відповідальними за стратегічний та оперативний рівень співробітництва, комплексне опрацювання отриманої інформації;
- 4) формування висновків та підготовка рекомендацій;
- 5) публікація підсумкового звіту у формі колективної монографії та публічна презентація результатів проекту.

Монографія містить інформацію на тему обміну студентів у рамках програми «Study in Poland» («Навчання у Польщі»), яка реалізується спільно Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Освітнім фондом «Перспективи», а також досвід співпраці Варшавського технічного університету (Варшавської Політехніки) та Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» у рамках так званого Метрополітального союзу технічних університетів.

Результати проекту будуть передані Міністерствам Польщі та України, відповідальним за вищу освіту, Конференції ректорів академічних шкіл Польщі та Спілці ректорів вищих навчальних закладів України, ректорам університетів обох країн та експертам.

Проект реалізовано Фондацією польських ректорів та Інститутом суспільства знань (think tank) у співпраці з Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі, Спілкою ректорів ВНЗ України, а також з Національною радою науки та вищої освіти Польщі.

Нашою ідеєю є підтримка діяльності, спрямованої на інтенсифікацію співпраці між навчальними закладами обох країн, а також ініціювання (у сферах ширших, ніж обмін студентами) глибших партнерських зв'язків між Конференцією ректорів Польщі та Спілкою ректорів України і прагнення надати їхній спільній діяльності стратегічного характеру.

Можна переконливо заявити, що проект сприятиме зближенню наших народів в академічних і культурних відносинах.

*Професор Єжи Возніцький,
керівник проекту*

2. Вступне слово від партнерів проекту

(Веслав Баниш, Леонід Губерський)

Віддавна Україна і Польща мають близькі політичні, економічні та гуманітарні зв'язки. Польща була однією з перших держав, яка визнала незалежність України. На сучасному етапі вибір Україною курсу на європейську інтеграцію, безперечно, надає нового поштовху для розвитку двосторонніх відносин між державами, зокрема й поглиблення українсько-польського партнерства в галузі освіти і науки та поліпшення його якості.

Співпраця між Україною і Республікою Польща здійснюється відповідно до положень Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі культури, науки і освіти, яка була укладена 20 травня 1997 року, та Угоди про співробітництво між Міністерством освіти і науки України та Міністерством національної освіти Республіки Польща від 2 липня 2001 року.

Згідно з цими угодами між сторонами здійснюються обміни студентами, аспірантами, науково-педагогічними працівниками, відбувається безпосереднє співробітництво між вищими навчальними закладами. Сьогодні понад 120 університетів України співпрацюють з університетами Польщі. Так, найбільше договорів про співпрацю з вищими навчальними закладами Польщі підписали: Національний університет «Львівська політехніка», Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Сумський державний університет, Дрогобицький державний педагогічний університет, Луцький національний технічний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний гірничий університет та інші. Аналогічно і з польського боку, найбільш відомі класичні і технічні університети мають велику кількість підписаних угод з українськими партнерами та багато конкретних прикладів спільної діяльності. Ця співпраця має переважно традиційні форми, передусім: обмін студентами, аспірантами, викладачами, участь в європейських та міжнародних проектах, наукових дослідженнях, конференціях тощо.

Варто зазначити, що за роки незалежності України і Польщі наші провідні університети значно підвищили свій науковий потенціал, зарекомендували

себе на світовій арені та увійшли до міжнародних рейтингів. У цьому велику роль відіграла і українсько-польська академічна співпраця.

Ми високо цінуємо досвід та авторитет польських університетів у європейському просторі вищої освіти, адже саме вони часто виступають ініціаторами і координаторами багатьох міжнародних проектів. Так, за ініціативи польської сторони відносини між ректорськими об'єднаннями обох держав набули більш стратегічного і системного характеру, і 19 травня 2014 року було підписано Угоду про співробітництво між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України. Угода має на меті створення двостороннього партнерства на рівні національних ректорських об'єднань задля підтримки, розвитку та просування українсько-польських відносин у сфері вищої освіти та наукових досліджень, посилення співпраці щодо академічних обмінів, реалізація спільних дослідницьких проектів, використання досягнень науковців обох країн для розвитку науки в Україні та Польщі.

Сьогодні українська сторона має можливість вивчити та скористатися з досвіду польських колег, проаналізувавши тенденції та проблеми польсько-українського співробітництва, визначити нові напрямки, форми та механізми реалізації спільних проектів, зокрема в науковій сфері. Тому такою важливою є участь українських університетів у польсько-українському дослідницькому проекті «Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації», який ініціювала польська сторона.

На нашу думку, результати дослідження сприятимуть подальшому зміцненню двосторонньої співпраці, розвитку партнерських контактів у сфері науково-дослідної діяльності, що є запорукою українського майбутнього в європейській родині, де польські колеги стали провідниками для України, орієнтиром та об'єктом для перейняття позитивного й ефективного досвіду.

Проект є важливим кроком у пошуку кращих рішень і практик для активізації співпраці між польськими та українськими університетами. Проект реалізовано Фондацією польських ректорів – Інститутом суспільства знань у співпраці з Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі, Спілкою ректорів ВНЗ України та Національною радою науки та вищої освіти Польщі.

У проекті узагальнено інформацію про досвід співробітництва між польськими та українськими університетами. Як результат, виконавці проекту визначили приклади, які й стали предметом якісного дослідження. Дослідженням охоплено велику групу польських та українських вищих навчальних закладів різних типів, що стало підставою для формулювання висновків і рекомендацій. За результатами фахового дослідження було укладено колективну монографію, яка, ми переконані, принесе користь двом кра-

їнам, профільним міністрам, конференціям ректорів та вищим навчальним закладам зокрема.

Польські та українські ВНЗ сьогодні значно активізують свою наукову діяльність у міжнародному просторі, що визначає їх інституційний розвиток і розвиток систем вищої освіти в обох країнах. Особливе значення в контексті геополітики, історії та культури має польсько-українська академічна співпраця. Спільною метою українських і польських партнерів є інтенсифікація діяльності у сфері освіти і науки та надання білатеральному співробітництву стратегічного характеру.

3. Досвід впровадження реформ у вищій освіті Польщі та України – розвиток систем вищої освіти в обох країнах

(Тарас Фініков, Єжи Возніцький)

3.1. Польща¹

3.1.1. Вступ

Політичні трансформації в Польщі, які розпочалися з часу звільнення країни від комуністичного режиму, сприяли проведенню у 90-х роках ХХ ст. важливих реформ, структурних та якісних змін, у тому числі й у сфері вищої освіти. Зasadничі нормативно-правові акти в галузі вищої освіти Республіки Польща були ухвалені під час системних і радикальних політичних реформ у контексті європейської інтеграції та приєднання до європейського простору вищої освіти й реалізації принципів широкої автономії університетів. Слід зауважити, що реформи вищої освіти відіграли важливу роль у соціально-економічному розвитку Польщі. Навчальні заклади взяли на себе відповідальність за формування національних еліт, що обумовило й уможливило створення і розвиток суспільства, орієнтованого на знання.

3.1.2. Розвиток вищої освіти у Польщі

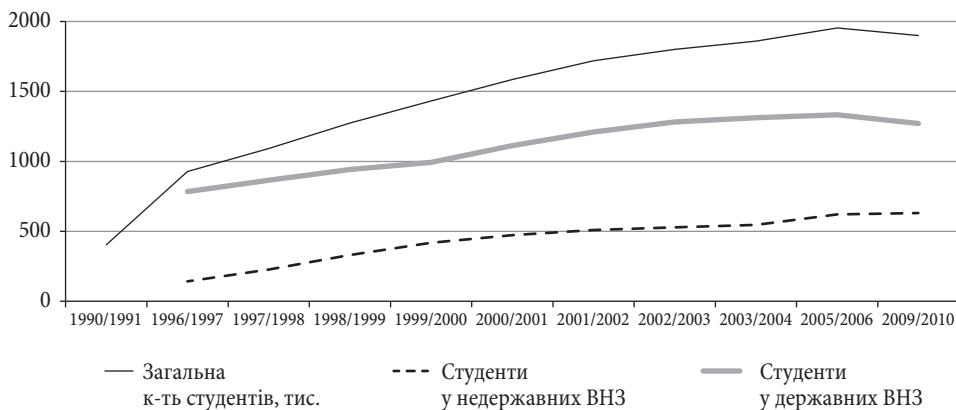
Якість та ефективність функціонування системи вищої освіти в Польщі багато в чому залежить від внутрішньосистемних факторів, у тому числі внутрішньоінституційних, зокрема чинників функціонування навчальних закладів, а ще більшою мірою обумовлена зовнішніми факторами, на які навчальні заклади не мають впливу. Серед останніх ключову роль відіграють рівень і спосіб фінансування та системні регулятори, у тому числі інструменти державної політики та нормативно-правове регулювання. В останні роки економічними

¹ Використано матеріали, опубліковані в 2010-2014 рр.

інструментами політики розвитку навчального закладу стали в основному проекти, що фінансуються в рамках програм Європейського Союзу. Важливу роль відігравали також урядові та громадські (зокрема з боку академічного середовища) пропозиції щодо змін у системі вищої освіти для підвищення її якості, ефективності, інноваційності та інтернаціоналізації. Окрім того, діалог та співробітництво Міністерства науки та вищої освіти, Польської академії наук, Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) та Конференції ректорів професійних навчальних закладів Польщі (KRZaSP) і Національної ради науки та вищої освіти Польщі є важливим елементом побудови державної освітньо-наукової політики, розвитку системи вищої освіти і формування корпоративної солідарності академічного та наукового середовища.

У Польщі в 1990 р. було 381,9 тис. студентів, які навчалися в 91 вищому навчальному закладі, зокрема систему складали 10 університетів, 18 технічних вишів, 9 сільськогосподарських академій, 5 економічних академій, 10 педагогічних, 11 медичних ВНЗ, 2 вищі морські школи, 6 академій образотворчого мистецтва, 8 музичних академій, 3 вищі театральні школи, 6 академій фізичної культури, 2 духовні академії і Люблінський католицький університет². З 1989 р. кількість студентів у Польщі збільшилася з 400 тис. до майже 2 мільйонів, і таке стійке зростання спостерігалось до 2005 р., що пояснюється насамперед позитивними демографічними чинниками минулих років і зростанням популярності вищої освіти. Пізніше число молодих людей студентського віку почало знижуватися, що було обумовлено падінням динаміки коефіцієнта сукупної частки учнів³.

Рис. 3.1. Динаміка кількості студентів у Польщі

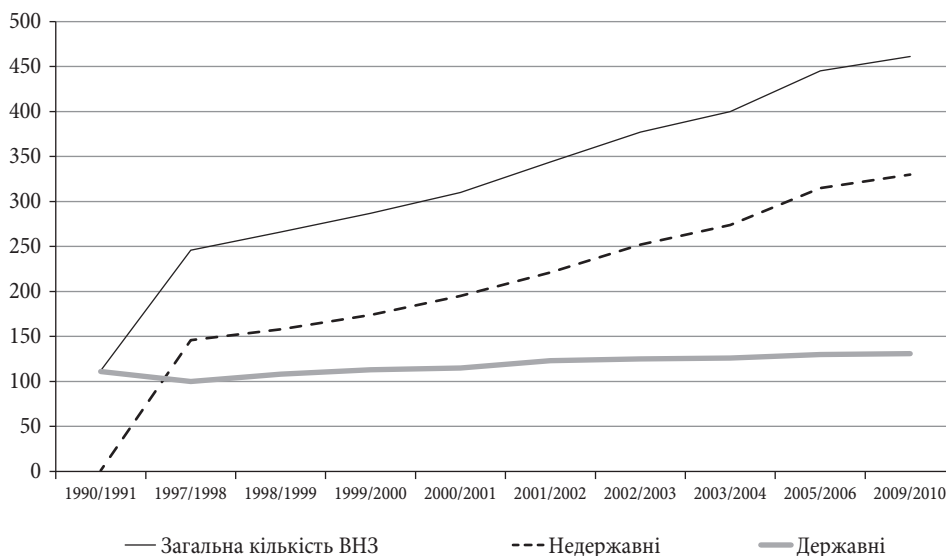

² Szkolnictwo Wyższe. Dane podstawowe, MEN, за роки 1990-2009.

³ Szkolnictwo wyższe w Polsce: Raport Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Warszawa, 2013. <https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/0695136d37bd577c8ab03acc5c59alf6.pdf> [доступ: 27.10.2014].

З 1991 р. з'являються та розвиваються недержавні навчальні заклади – приватні університети та професійні вищі школи. На початку навчального 2009/2010 р. функціонувало 330 таких навчальних закладів, у яких навчалось 633,1 тис. студентів (або 33,3% загальної кількості студентів), а станом на 2013 рік – 307 недержавних закладів⁴.

Рис. 3.2. Динаміка кількості вищих навчальних закладів

Також збільшувалася кількість аспірантів, що було зумовлено, зокрема, підвищенням доступності цієї форми підготовки у вищій освіті. Це також стосується і нестационарного навчання: у навчальному 1990/1991 н.р. було 2695 осіб (1926 осіб на стаціонарних докторських програмах, 769 – на нестационарних), 2004/2005 н.р. – 33040 (23027 – стаціонарні, 8949 – нестационарні), 2009/2010 н.р. – 35671 аспірантів (25127 – стаціонарні, 10544 – нестационарні студії)⁵.

3.1.3. Основні етапи трансформації

Історія трансформації вищої освіти в Польщі була детально описана і представлена в публікації «Нові обрії свободи» (Єжи Возніцький, часопис «Академічний форум», № 7-8 / 2014), основні положення якої викладено далі. Останні 25 років розвиток системи вищої освіти в Польщі в основному ви-

⁴ Там же.

⁵ Замітка на тему розвитку вищої освіти у Польщі <http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_not_nt_szkol_wyzszych_w_Polsce.pdf> [доступ: 27.10.2014].

значали такі засадничі документи, подані у хронологічному порядку: Закон про вищу освіту 1990 р., Конституція 1997 р., Закон про вищу освіту 2005 р. (з двома поправками – законом у 2011 р. і найновішою редакцією у 2014 р.).

Закон 1990 року був переламним за суттю, оскільки таким же переламним і знаковим був цей момент в історії Польщі, який позначився кардинальними системними змінами і розпочатим процесом трансформації країни. Це не могло не торкнутися і вищої освіти, бо вона вже у 80-х роках була в авангарді суспільно-політичних змін. Діяльність щодо вивільнення вищої освіти з-під тиску репресивного комуністичного режиму Польської народної республіки у самому академічному середовищі розпочалася набагато раніше. Нагадаємо, що ще під час військового стану з 1982 р. діяла Національна рада науки та вищої освіти під головуванням професора Романа Цісельського. Саме Рада розробила законопроект, ухвалений у 1982 р., що вже тоді відкривав певні рівні свободи, які й було здобуто пізніше, після ухвалення змін 1985 р.

Здобутки незалежної академічної позиції у 80-х рр. були важливим джерелом натхнення для творців нового закону в 1990 р. Слід додати, що Національна секція науки незалежної самоврядної професійної спілки «Солідарність» та інших академічних структур, що діяли під час воєнного стану в підпіллі, також відіграли свою важливу роль. Закон 1990 р. був розроблений за активної участі наукової спільноти, особливо фахівців з юридичного факультету Варшавського університету. Цей закон сформував принципи виборів керівних органів університетів, у тому числі ректора, і неможливість їх відкликання через тиск ззовні; деполітизував функціонування університетів; запровадив свободи утворення університетів, зокрема закон дав початок розвитку недержавного сектору у сфері вищої освіти. Було встановлено значні обмеження для міністра, відповідального за вищу освіту, щодо можливості впливати на університети, користуючись своїм правом ухвалення рішень про розподіл ресурсів, у результаті чого було запроваджено аналітичні підходи до ухвалення рішень та розроблено алгоритм фінансування університетів. Це спричинило формування нової культури стосунків у системі, яка уже базувалася на незалежності ректорів від держави/міністерства. Закон визначив категорії так званих автономних університетів (на той час їх було трохи більше тридцяти), це такі вищі навчальні заклади, які відповідали певним встановленим законом високим критеріям, щодо прав надання наукового ступеня доктора габілітованого (доктора наук). Важливим було те, що ці університети могли ухвалювати свої статути без затвердження з боку міністерства.

Наступним важливим для вищої освіти кроком стало ухвалення в 1997 р. Конституції Республіки Польща. Особливо істотними для вищої освіти і науки є статті 70 і 73. Стаття 70 Конституції гарантує право на освіту, безкоштовну освіту в державних вищих навчальних закладах, свободу вибору для

своїх дітей навчальних закладів, не лише державних, право на заснування навчальних закладів. Конституція також гарантує громадянам загальний і рівний доступ до освіти. І найголовніше – у пункті 5 Конституція стверджує, що держава «забезпечує автономію університетів відповідно до умов закону», що засвідчує високий легітимний рівень університетської автономії, яка у Польщі є конституційною нормою. У статті 73 Конституції зазначено, що «кожна людина має свободу художньої творчості, наукових досліджень та оприлюднення їх результатів, свободу навчання, вільний доступ до здобутків культури». Таким чином, у польській Конституції є численні позиції щодо системи вищої освіти і науки, академічного та наукового співтовариства. Це, безперечно, становить фундаментальний внесок Основного закону до гарантування свобод в академічній сфері.

Інший закон, який об'єднав чотири нормативно-правових акти в один під назвою «Закон про вищу освіту», був ухвалений у 2005 р. Він був розроблений з ініціативи Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP), яка звернулася до тодішнього Президента Польщі з ініціативою внести проект закону до Парламенту, користуючись своїм правом законодавчої ініціативи, і при цьому Конференція ректорів зобов'язувалася забезпечити підтримку процесу підготовки законопроекту. У відповідь Канцелярія Президента в 2003 р. призначила групу експертів для підготовки проекту Закону про вищу освіту, яка на основі попередньої версії законодавчого акту, підготовленого Фундацією польських ректорів, протягом року розробила проект абсолютно нового закону, що процедурно розглядався в парламенті майже півтора року. Керівником експертної групи Президента Польщі, потім і представником у Парламенті з цих питань був професор Єжи Возніцький. Основний зміст нового закону стосувався, зокрема, управління в системі вищої освіти, балансу між чітко визначеною роллю держави і принципами інституційної автономії, а також регулювання міжнародної діяльності.

Закон на сьогодні є чинним, з урахуванням внесених змін у 2011 та 2014 рр., і спрямований на дві групи бенефіціарів. Перша – це студенти й аспіранти, найбільш зацікавлені категорії у забезпеченні якості викладання та престижі дипломів про вищу освіту. До Закону повністю увійшли і положення Болонського процесу: подвійне дипломування, європейські додатки до диплома, Європейська система трансферу і накопичення кредитів ECTS як інструмент акумуляції та передачі навчальних досягнень, а також нові технології навчання. Диференційовано стаціонарну та нестаціонарну форми навчання. Крім цього, важливі норми запропонував Парламент студентів, які стосувалися участі студентів в оцінці викладачів і в роботі колегіальних органів, а також структурного підрозділу у справах матеріальної допомоги.

Другим основним бенефіціаром Закону були навчальні заклади як інституції. Для них відкрилися нові можливості для поліпшення своєї конку-

рентоспроможності в умовах усе більше інтегрованого й відкритого європейського простору вищої освіти. Вищі навчальні заклади отримали більше можливостей для своєї діяльності й більшу гнучкість. Відбулася лібералізація трудових відносин, виші отримали реальну можливість ведення власної кадрової політики і вироблення власних підходів до оплати праці, визначення нормативів діяльності науково-педагогічних працівників.

Більші повноваження надано ректорам і сенатам, що, однак, наділило ці органи й більшою відповідальністю. Введено правило, за яким ради факультету мають працювати у рамках програмної діяльності на основі принципів, затверджених Сенатом.

Статути університету стали більшою мірою, ніж раніше, джерелом права і тепер дозволяють університетам розвивати свою самобутність і власну інституційну культуру в набагато різноманітніший спосіб. Державні університети отримали право розпоряджатися своєю власністю.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що університети отримали можливість реалізації своєї власної стратегії розвитку та підвищення своєї конкурентоспроможності, і в цьому сенсі вони стали більшим бенефіціаром нового Закону. Більше того, вони можуть формувати свій імідж та академічну репутацію, яка іноді може зазнавати певних деформацій, але для боротьби з ними теж було запроваджено різні норми.

Законом було завершено формування усєї системи вищої освіти, було легітимізовано партнерські громадські інституції, які виконують консультативно-дорадчі функції для міністерства, у тому числі їх було реформовано та утворено нові. Від попереднього часу залишилися дві – Національна рада науки та вищої освіти та Державна акредитаційна комісія. Новими організаціями, відповідно до європейського досвіду, були конференції ректорів ВНЗ відповідних типів вищих навчальних закладів. Важливим було впровадження європейського поділу усіх ВНЗ на заклади університетського типу, які мають право надавати ступінь доктора філософії, та інші, які цього права не мають. Ті, які надають ступінь доктора, як і у Європі, є академічними навчальними закладами (ВНЗ), інші стали називатися професійними (поняття професійного навчального закладу переосмислене відповідно до європейського розуміння цього типу освіти). Набули чинності діяльність двох конференцій ректорів та Парламент студентів Республіки Польща і Національне представництво докторантів як партнерські організації, які виконують консультативні функції і взаємодіють з міністром у його діяльності, у тому числі законодавчій та регуляторній.

Елементом побудови нової системи стали вимоги до власних назв навчальних закладів, а також принцип конвергенції секторів, державного та недержавного. А саме – усі нормативні положення, що стосуються університету, є загальноприйнятими, але виняток може становити ВНЗ окремого статусу й інших форм власності.

Чинності цей закон набув у 2005 р., отримавши значну підтримку в сильно фрагментованому тоді Сеймі. Закон був дуже добре прийнятий міністерством та академічним середовищем, у тому числі ректорами, студентами та аспірантами. Він значно розширив сфери автономії університету, зміцнив одноосібні органи влади ВНЗ, для того щоб вони могли більш рішуче реалізувати реструктуризаційні процеси.

Цей закон змінив статус державних університетів, перемістивши їх з бюджетної сфери до сфери суспільних фінансів. Це означає, що міністр фінансів більше не може визначати університетам ліміти фонду заробітної плати. І ці правила залишилися чинними і після новелізації закону.

Як уже зазначалося, у 2011 і 2014 рр. було двічі внесено зміни до Закону про вищу освіту, які, з одного боку, більше розширювали сфери свободи університетів, але разом з тим встановлювали жорсткі обмеження, які дуже забюрократизували роботу ВНЗ і поставили перед ними нові вимоги, було запроваджено безліч формальних зобов'язань для університетів. Позитивним був і перехід від державного диплома до диплома університетського.

Але, як і можна було сподіватися, практичні наслідки цієї зміни обмежилися естетикою оприлюднення/публікації цієї поправки та істотно не вплинули на процес акредитації. Вагома зміна полягає у відході від централізованого списку напрямків підготовки і спеціальностей, відтепер університети могли формувати та називати їх за своїм бажанням. Запроваджено довгоочікувані Національні рамки кваліфікацій, але занадто поспішно, зважаючи на стислі терміни набуття чинності цього Закону, що спричинило бюрократизацію реалізації цього положення. У результаті, у вищих навчальних закладах сформувалося відчуття, що сьогодні вони мають менше свободи і більше бюрократії у програмуванні навчального процесу. У 2011 р. на університети було покладено обов'язок проводити моніторинг долі випускників без надання на це жодних коштів, що було змінено в 2014 р.

Прикладом інших обмежень, цього разу від змін 2014 р., є запровадження зобов'язань для університетів підписувати угоду з кожним студентом, при цьому зміст цієї угоди було розширено. Ця вимога вступає в протиріччя з постулатом про розширення академічної автономії, яка охоплює і засади свободи укладання договорів. Ще одним прикладом є обмеження у сфері використання коштів, які було накладено на університети та їхні кошти. Поправкою 2011 р. створено сильні перешкоди з боку держави щодо кадрової політики університетів. Деякі з цих правил досі вважаються недоречними або вкрай спірними. Тут навіть не йдеться про розширення академічних свобод. Запроваджено низку зобов'язань, які ускладнюють роботу університету, а в деяких випадках призводять до появи складних для вирішення проблем. У поправці 2011 р. прикладом цього є вимога, яку важко реалізувати на практиці, – обмеження збільшення загальної чисельності студентів на рік.

На щастя, Закон про внесення змін 2014 р. обмежує лише кількість студентів, яких прийнято на навчання (а не загальне число). Тим не менше, університети втратили свою свободу набору студентів. У цілому, дві останні поправки обмежують простір свободи університетів, однак принципово не позбавляють їх автономії, отриманої протягом перших 15 років трансформації.

Внесення змін до Закону 2011 р. призвело до посилення тенденції децентралізації шляхом утвердження Національної ради науки та вищої освіти у новому форматі, а також надання статусу юридичної особи Парламенту студентів Польщі та Національному представництву докторантів Польщі. Разом ці дві новели Закону запровадили зобов'язання з фінансування названих організацій державою, а також надання статусу юридичної особи Конференції ректорів академічних шкіл та Конференції ректорів професійних навчальних закладів Польщі.

Можна сказати, що протягом останніх 25 років ми разом – і держава, і академічне середовище – формували національну систему вищої освіти, у якій функціонують навчальні заклади, наділені свободою діяльності та автономією, що жодним чином не шкодить виконанню необхідних наглядових функцій міністра. Співвідношення автономії і відповідальності в Польщі загалом досягло нормального балансу і не зводиться до регуляції й контролю. Контроль, нагляд є необхідним з огляду на особливості вищої освіти як сфери, у якій держава є певним гарантом і для тих, хто навчається, і для самих університетів.

Зростає роль стратегічного управління як на рівні загальнонаціональному, так й інституційному, що має на меті формування академічних цінностей у світі глобальних викликів і жорстких вимог, які невпинно збільшуються. Це створює необхідність для ВНЗ підтримувати і сприяти креативності, відкритості до змін, збагачувати свою місію, підвищувати якість навчання і викладання. Завданням і законодавчою вимогою стало довгострокове планування майбутнього університету і всієї вищої освіти у системі. Сьогодні важливо мати добру стратегію і постійно її реалізовувати. Відповідно до Закону «ректор розробляє і реалізує стратегію розвитку навчального закладу, яку було ухвалено його колегіальним органом, затвердженим у Статуті, і цим рішенням можуть бути визначені ресурси для реалізації цієї стратегії, у тому числі з фондів розвитку університету». З'явилися два нові формулювання, яких до того в законі не було: «стратегія розвитку ВНЗ» і «фонд розвитку ВНЗ». На нашу думку, слід активніше застосовувати ці нові поняття і правила. Необхідно, щоб університети робили самостійно усе можливе, усе, що від них залежить, для досягнення успіху у своїй діяльності.

На жаль, два останні внесення змін до закону призвели до збільшення бюрократії шляхом висування до університетів великої кількості непотріб-

них вимог. Окрім того, законопроекти про внесення змін розроблялися не з позицій суспільної довіри, а так, щоб можна було згори ліквідувати будь-які можливі прояви відхилення від цих бюрократичних норм, що суттєво збільшило регуляцію. Були надані відповідні повноваження компетентним органам щодо реагування, якщо десь порушувалися певні норми або виникали патологічні ситуації.

На початку нового навчального 2014/2015 року набрали чинності зміни до Закону про вищу освіту (підписані Президентом Броніславом Коморовським 13 серпня 2014 р.), у тому числі положення, що стосуються вищої освіти, які дозволяють університетам зміцнювати співпрацю з промисловістю, із зазначенням умов комерціалізації результатів досліджень. Згідно з урядовим документом, найважливіші зміни, упроваджені в результаті цієї новелізації, це:

- 1) Можливість утворення та організації міжуніверситетських програм навчання, спільних з роботодавцями програм, а також запровадження тримісячних професійних практик у напрямках підготовки практичного профілю, що допоможе молодим людям краще зорієнтуватися на ринку праці та адаптуватися до потреб роботодавців. Університети зможуть розширити свою співпрацю з підприємствами не тільки в наукових дослідженнях, а й у практичній та навчальній діяльності. Роботодавцям буде легше вийти до студентів з пропозиціями практики та стажувань, а особи з практичним досвідом зможуть викладати в університетах. Моніторинг долі випускників, який проводиться централізовано, буде корисним і для випускників середніх шкіл, зокрема у виборі напрямку навчання, після закінчення якого легше буде знайти роботу у сфері своїх професійних інтересів.
- 2) Можливість визнання знань і компетенцій, набутих за межами системи вищої освіти: університети зможуть стати більш відкритими для дорослих, які отримали кваліфікації у неформальний спосіб, і тепер хочуть продовжити навчання.
- 3) Можливість створювати об'єднання університетів на нових, більш корисних засадах: університети, наприклад, зможуть спільно претендувати на європейське фінансування та більш ефективно використовувати власну інфраструктуру.
- 4) Скасування оплати за другий та наступні напрямки навчання в державних університетах (стосується, наприклад, другої вищої освіти).
- 5) Запровадження кращих засад комерціалізації результатів наукових досліджень – і вчений, і навчальний заклад матимуть можливість визначити умови, на яких буде проведена комерціалізація (відповіді на питання: хто має право власності, за яких умов, як далі продовжувати працювати над винаходом), ця процедура триватиме три місяці. Якщо після закінчення

цього терміну університет не виявить своєї зацікавленості відкриттям, права комерціалізації можуть перейти до наукового працівника. Закон також регулює розподіл прибутку. Ці правила, проте, застосовуються тоді, коли вчений і університет не можуть порозумітися між собою⁶.

Перед польською вищою освітою постала необхідність дерегуляції. Конференція ректорів уже взяла на себе таку ініціативу та доручила Фундації польських ректорів підготувати доповідь під назвою «Дерегуляція у сфері вищої освіти», яка повинна стати ідеологічним документом, джерелом методологічних і змістовних засад для розвитку нового, наступного Закону про вищу освіту. Новий закон повинен бути ухвалений під час каденції Парламенту 2015-2019 рр.

Можна також указати й інші сфери, які не враховано у законодавчих актах, – це огріхи упущення з боку законодавця, не пов'язані з вимогами більшої свободи. Не враховано насамперед необхідність запровадження таких змін у фінансування освіти, які б унеможливили фінансове покарання університету через відрахування студента, який не виконує програму навчання, оскільки не є достатньо мотивованим і підготовленим інтелектуально. Сьогодні декани намагаються уникнути процесу відрахування, оскільки скорочення кількості студентів автоматично призводить до скорочення обсягів фінансування навчальної діяльності закладу. Необхідно звільнити факультети ВНЗ від такого тиску, оскільки ця норма суперечить принципам якості навчального процесу.

Не приділено належної уваги створенню потрібної, але досі відсутньої інституції – Польського агентства академічних обмінів. Вона повинна служити декільком цілям, у тому числі розширенню сфери інтернаціоналізації вищої освіти. Не запроваджено нових механізмів формування академічних інституцій, які мають шанс конкурувати з кращими університетами на міжнародному просторі. Ідеться про так звані дослідницькі університети, з яких могли б постати нові провідні навчальні заклади. В умовах надмірної розпорошеності польської системи вищої освіти не запроваджено елементів мотивації та інструментів управління, які призвели б до більшої концентрації людського капіталу та агрегації ресурсів вищих навчальних закладів у процесі інституційної консолідації.

Вищу освіту в Польщі, однак, чекають нові зміни. У навчальному 2014/2015 році можна очікувати нових програмних документів, розроблених Міністерством науки та вищої освіти, Національною радою науки та вищої освіти, Конференцією ректорів та Фундацією польських ректорів.

⁶ Джерел: <<https://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/ustawa-prawo-o-szkolnictwiewyzszym-juz-z-podpisem-prezydenta.html>> [доступ: 27.09.2014].

Загрози

У цій частині розділу використано фрагменти публікації Єжи Возніцького «Про перспективи розвитку вищої освіти в Польщі» (Польська наука XX (XLV) 2011 р.). Серед ризиків, які негативно впливають на можливості розвитку університету, часто визначають негативні явища на ринку праці, які мають вплив на випускників вишів. Це підтверджується дуже високим рівнем безробіття серед представників цієї групи. Ми наголошуємо в цьому контексті на недостатній готовності випускників до мінливих вимог ринку. І часто це правда. Але не можна забувати, що в кожній країні на сучасному етапі розвитку маємо справу з обмеженими можливостями створювати нові робочі місця. Вищі навчальні заклади не винні в тому, що складається ситуація дисбалансу, переважання пропозиції випускників над попитом на них, чого в сучасних умовах не здатна урівноважити жодна політика стосовно ринку праці. Відповідність вищої освіти до вимог ринку праці є необхідною, але вона не ліквідує наявні диспропорції у попиті та пропозиції. Дотеперішній розвиток кількісних показників сьогодні слід замінити діяльністю для підвищення якості. Швидке погіршення демографічної ситуації в групі молодих людей у студентському віці, що є загрозою для рекрутаційних планів навчального закладу, як не парадоксально, може поліпшити ситуацію, тому що знизить несприятливий вплив стійкої, можливо, надмірної, масовості здобуття вищої освіти.

Перспективи розвитку науки та вищої освіти

Попри наявні ті чи інші ризики, перспективи для розвитку науки та вищої освіти Польщі є досить важливими. Уряд реалізує обіцяне істотне збільшення витрат на освіту та підвищення заробітної платні для викладачів у період з 2013 по 2015 рр. (за три роки у середньому на 1 викладача приблизно на 30%) і більше того – надання так званої надбавки за якість професійної діяльності, що збільшує (приблизно на 300 млн. злотих) обсяг інвестицій за так званою фіксованою заробітною платою, що буде невпинно зростати.

Окремі норми оновленого Закону та нові державні стратегії до 2020 р. є джерелом певних сподівань. Оцінка змін у законах і пізніше ухвалених актах є різнобічною і неоднозначною. Незважаючи на наявність низки суперечливих положень, які не були підтримані під час і роботи над законопроектом, зміни показали деякі шляхи розвитку і вектори наших зусиль до нових горизонтів. Варто також відзначити нові стратегії уряду до 2020 р. Ідеться, насамперед, про розвиток людського капіталу, хоча важливими для вищої освіти є також дві інші стратегії, що стосуються розвитку соціального капіталу та інновацій в економіці. Постулати щодо вищої освіти увійшли до урядового проекту Стратегії розвитку людського капіталу на основі робочого

документа, присвяченого розвитку вищої освіти в 2010-2020 рр., який було розроблено в рамках Форуму експертів Міністерства науки та вищої освіти Польщі. Цей міністерський проект розвитку галузі до 2020 р. насправді був готовий з початку 2011 р. і тільки чекав на формальне ухвалення. Розроблення цього документа, в основному, спиралося на проект стратегії безпосередньо від академічного середовища, який було прийнято та підтримано всіма конференціями ректорів, які діють у Польщі, та Національною радою науки та вищої освіти. Після зміни керівництва в Міністерстві в 2013 р. розпочалася нова робота над розробкою Програми розвитку вищої освіти. Це теж породило деякі сподівання. Краще почали усвідомлювати ідеї конвергенції секторів у вищій освіті. Є надія, що ситуація дозволить визначати і контролювати правила конкуренції у сфері вищої освіти. Важливо, що контроль за застосуванням цих норм у польській вищій освіті може здійснювати Національна рада науки та вищої освіти.

Вищі навчальні заклади все більше усвідомлюють, що вони функціонують у Європі і в глобальному середовищі. Національні рамки кваліфікацій, оцінка якості через досягнення, чітке виділення в навчальному процесі компонентів знань, умінь і навичок – усе це створює новий і кращий контекст для навчання, як в академічному сенсі, так і професійному.

Система вищої освіти в Польщі потребує нового натхнення, бачення та довгострокової перспективи. Збільшується значущість мислення і діяльності у рамках певного плану. Ми повинні культивувати кращу якість інституцій, вищих і професійних навчальних закладів, державних і приватних. Звертаючись до аналогій з морської сфери, можна констатувати, що 90-ті роки були періодом, коли наша університетська армада пливла разом, але в двох окремих антагоністичних групах, державної та недержавної форм власності. Після 2000 р. ми почали дещо зближувати деякі кораблі з цих двох груп і навіть пов'язувати їх між собою більш партнерськими відносинами та більш шляхетною конкуренцією. Це не зовсім вдавалося, тому що конвергенція секторів за своєю суттю є тривалим процесом. Сьогодні настав час, щоб дещо їх розмежувати, але це стосується не цих двох флотилій, але кожного закладу окремо. Вони повинні самі шукати свій власний шлях, як яхти в регаті. Ректори, як капітани своїх кораблів, повинні шукати вітру і власний курс та прагнути вирізнятися, випереджати інших. Це означає, що все частіше і частіше в інформаційних листівках навчальних закладів з'являтимуться повідомлення на зразок «тільки у нас є щось особливе, і ми робимо це по-іншому» замість «ми робимо це так само добре, як і інші». Інституційна диференціація є цінністю, яка становить сутність системи, особливо якщо при цьому визначені належні правила конкуренції. Вища освіта в майбутньому повинна стати більшим, ніж досі, двигуном розвитку держави та джерелом її престижу.

Зміни до Закону про вищу освіту⁷

5 вересня 2014 р. у «Щоденнику законодавчих актів» було опубліковано Закон про внесення змін до Закону про вищу освіту (<http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2014/1198>), зміни набули чинності з 1 жовтня 2014 р. Для того, щоб полегшити вищим навчальним закладам упровадження змін, Міністерство науки та вищої освіти організувало цикл інформаційно-навчальних зустрічей.

Зміни були внесені досить швидко. Уряд схвалив законопроект у грудні, невдовзі після вступу професора Лени Коларської-Бобінської на пост міністра науки та вищої освіти. Парламент завершив роботу над законопроектом та ухвалив закон у липні 2014 р., у серпні Президент підписав його. Ідея таких швидких змін полягала в тому, щоб університети та студенти могли вже з початку нового навчального року скористатися новими нормами та встигли до цього підготуватися.

– Я рада, що в такі стислі терміни вдалося завершити роботу над законопроектом, – підкреслила після ухвалення Парламентом закону Міністр Лена Коларська-Бобінська. – Разом ми змогли розробити такі положення, які задовольняють як вищі навчальні заклади, так і студентів. Самі університети бачать у новому законі багато переваг і важливих рішень. Також вдалося ухвалити такі рішення, які сприяють інноваціям і консолідації, співпраці між університетами.

Зміни, які впроваджує закон:

Більш урізноманітнений перелік напрямків навчання і підтримка випускників при входженні на ринок праці

Закон дає можливість запроваджувати міжуніверситетські навчальні програми, дуальні програми підготовки разом з роботодавцями – ідеться про підвищення якості вищої освіти і про краще задоволення потреб молодих людей. Одночасно скасовується оплата за другий напрямок підготовки.

Оскільки навчальні пропозиції університетів стають усе більш різноманітними, Міністерство завершує роботу зі створення спеціального порталу «Вибери навчання». Wybierzstudia.nauka.gov.pl, що дозволяє абітурієнтам (кандидам на навчання) в одному місці ознайомитися з пропозиціями різних ВНЗ з усієї країни.

Тримісячні професійні практики на навчальних програмах практичного спрямування – це ще одна зміна, яка має на меті допомагати молодим людям

⁷ Текст подано за матеріалами сторінки Міністерства науки та вищої освіти Польщі. Внесення змін до Закону про вищу освіту опубліковано у газеті «Dziennik Ustaw», <<http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/nowelizacja-ustawy-o-szkolnictwie-wyzszym-opublikowana-w-dzienniku-ustaw.html>> [доступ: 22.10.2014].

знайти себе на ринку праці та адаптуватися вимог, які зростають. Зміни в законодавстві обумовлять зближення навчання з робочим середовищем: університети зможуть розширити свою співпрацю з підприємствами не тільки в наукових дослідженнях, а й у практичній та дидактичній діяльності. Роботодавцям буде легше вийти до студентів з пропозиціями стажувань і практик, а особи, які мають практичний досвід, матимуть змогу проводити заняття у вищих навчальних закладах.

Міністерство готує інформаційну кампанію, метою якої є допомогти студентам вибирати кращі практики, а роботодавцям створити можливість користуватися знаннями і потенціалом стажерів та водночас скорочувати витрати з найму (адже вони знаходять хороших кандидатів на роботу вже під час практики).

Моніторинг долі випускників ВНЗ також допоможе випускникам середніх шкіл у виборі спеціальності, зокрема покаже, наскільки легко і де можна знайти роботу після закінчення навчання за обраним фахом.

Навчання протягом усього життя – це можливість для дорослих отримувати додаткову освіту та підвищувати кваліфікацію.

ВНЗ зможуть визнавати знання і вміння, отримані під час навчання, професійної діяльності, на роботі, у волонтерській діяльності, та зараховувати їх до програми навчання. Це рішення відкриє двері до навчання особам, які працюють, які хочуть змінити свою професію або підвищити кваліфікацію.

У Європейському Союзі навчається близько 10% дорослих людей, у Польщі – тільки 4%, це, безумовно, недостатньо. Цим обумовлені й зміни до закону.

Винаходи на користь усієї економіки

Закон дає можливість створювати об'єднання ВНЗ на нових, більш корисних засадах, що дозволить університетам, наприклад, спільно претендувати на європейське фінансування та більш ефективно використовувати їх власну інфраструктуру.

Закон запроваджує нові, більш ефективні засади комерціалізації результатів наукових досліджень, про що було зазначено раніше. Учений і навчальний заклад матимуть можливість визначити умови, на яких буде проведена комерціалізація (хто має право власності, на яких умовах, як далі продовжувати працювати над винаходом), і вони матимуть на це три місяці. Якщо після закінчення цього терміну університет не виявить своєї зацікавленості відкриттям, права комерціалізації можуть перейти до наукового працівника. Закон також регулює розподіл прибутку: ВНЗ має 3 місяці на ухвалення рішення, чи хоче він сам комерціалізувати винахід. Якщо так, то науковець може розраховувати на суму щонайменше 50% коштів, отриманих у резуль-

таті комерціалізації, зменшених на суму, яка не перевищує 25% витрат, безпосередньо пов'язаних з комерціалізацією. Якщо університет протягом 3-х місяців не вживатиме заходів щодо комерціалізації, право повністю може набувати вчений – отримує за неї не більше ніж 10% мінімальної винагороди за працю. Він може вибрати будь-який вигідний для себе шлях комерціалізації та установу, з якою буде співпрацювати. Ці засади працюють тоді, коли науковець і ВНЗ не можуть порозумітися між собою».

3.2. Україна

3.2.1. Вступ

У спадщину від СРСР незалежній Україні дісталася досить розвинена і розгалужена система вищих навчальних закладів з кваліфікованим персоналом, певною матеріально-технічною базою та орієнтацією на обслуговування централізованої планової економіки. Вона становила або просто була середньою за якістю системою суто державної вищої освіти в складі 12 університетів (з них 2 аграрних), 3 академії, 3 консерваторії і 138 спеціалізованих інститутів. Серед них було кілька навчальних закладів, які формально належали кооперативним та громадським організаціям (Укоопспілка, профспілки, Комуністична партія та її молодіжна організація), але фактично були повністю одержавлені.

Мало не 2/3 випускників цієї системи отримували дипломи з інженерно-технічних чи технологічних спеціальностей, а кількість економістів, менеджерів, юристів, представників низки гуманітарних спеціальностей була набагато меншою, ніж у демократичних країнах з аналогічними показниками розвитку господарства.

Формування національної системи вищої освіти розпочалося після проголошення незалежності України в 1991 р. Цей процес здійснювався шляхом трансформації тієї частини системи вищої освіти СРСР, яка функціонувала на території тодішньої Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Домінантними тенденціями розвитку системи вищої освіти України впродовж 90-х рр. ХХ ст. були деідеологізація та демілітаризація в умовах часткової деіндустріалізації країни, перехід від елітарної до масової вищої освіти, гуманізація навчального процесу та гуманітаризація структури підготовки фахівців, поява приватного сектору та диверсифікація джерел фінансування. Використовуючи досвід передусім європейських країн, в Україні було запроваджено багаторівневу ступеневу систему вищої освіти, створено систему ліцензування та акредитації, започатковано формування системи освітніх стандартів і нової нормативної бази. Це дозволило наблизити національну

систему вищої освіти до академічних традицій та сучасної практики університетських систем країн Центральної та Західної Європи.

Наприкінці 90-х рр. набув організаційного оформлення процес створення Європейського простору вищої освіти та наукових досліджень (який часто визначається терміном «Болонський процес»). Саме в цей час в Україні відбулося перше законодавче закріплення трансформаційних зрушень у національній системі вищої освіти за попереднє десятиліття, було ухвалено Закон України «Про вищу освіту» (2002 р.). Новий Закон закріпив позитивні наслідки модернізації вищої школи, але не дав інструментів для її подальшого розвитку в контексті Болонського процесу. Тривалий чотирирічний період розроблення, обговорення та ухвалення законопроекту (1998-2002 рр.) призвів до суттєвого впливу парламентських політичних компромісів на його зміст, що обумовило внутрішню суперечливість, збереження низки рудиментарних освітніх норм і, врешті, застарілість Закону з моменту його прийняття.

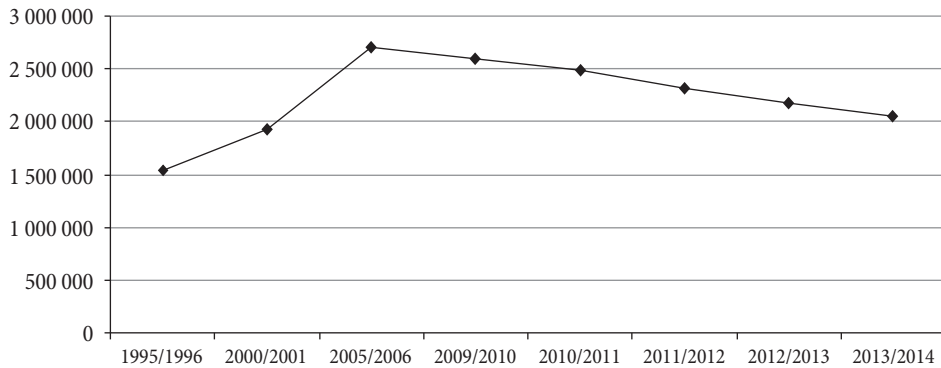
Динамізм розвитку Європейського Союзу на початку 2000-х років обумовив швидке просування освітніх реформ, які продемонстрували свою привабливість та перспективність для країн Центральної та Східної Європи. Упродовж 2002-2005 рр. прогресивна частина академічної спільноти України переконалася в необхідності якнайшвидшого входження в Болонський процес. Приєднанню України до нього (2005 р.) передувало проведення широких освітніх експериментів, які мали напрацювати моделі гармонізації національного та європейського освітніх просторів.

На жаль, національного консенсусу стосовно шляхів подальшої модернізації системи вищої освіти знайдено не було. На середніх та нижчих щаблях університетської ієрархії не було досягнуто адекватного розуміння можливостей та перспектив європейського вектора трансформацій. Студенти тривалий час не одержували відповідної інформації, не стали прихильниками та активними учасниками модернізаційного процесу. У свідомості більшості університетського менеджменту продовжували домінувати застарілі стереотипи, що в багатьох випадках обумовило суто формальний підхід до впровадження європейських освітніх новацій.

3.2.2. Розвиток вищої освіти в Україні

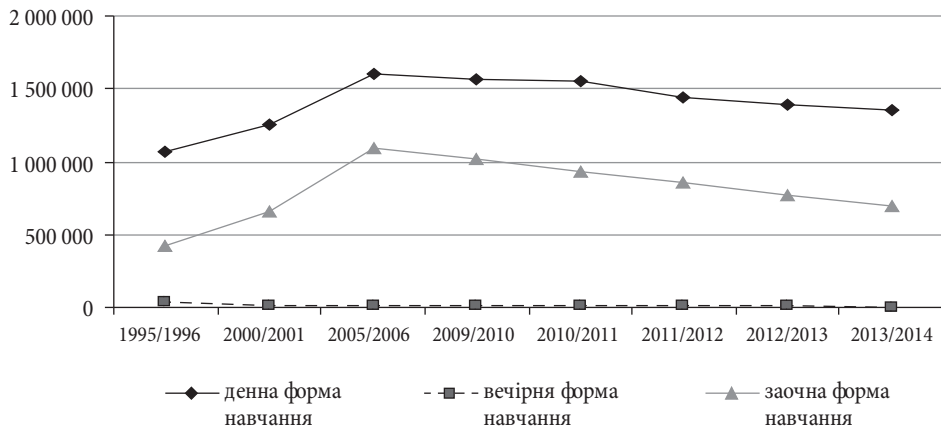
Станом на 2013/2014 н.р. в Україні налічується 2 052 678 студентів I–IV рівнів акредитації (рівні 5, 6 та 7 за Міжнародною стандартною класифікацією освіти 2011 р.), у т. ч. 1 348 579 (65,7%) денної форми навчання, 5555 (0,3%) – вечірньої та 698 544 (34%) – заочної. Чисельність студентів у розрахунку на 10 000 населення становить 452 особи. Графічно динаміка кількості студентів за останні два десятиліття в Україні представлена на рис. 3.3 та 3.4.

Рис. 3.3. Зміна загальної кількості студентів в Україні

Джерело: за матеріалами Державної служби статистики України

Рис. 3.4. Зміна кількості студентів в Україні за формами навчання

Джерело: за матеріалами Державної служби статистики України

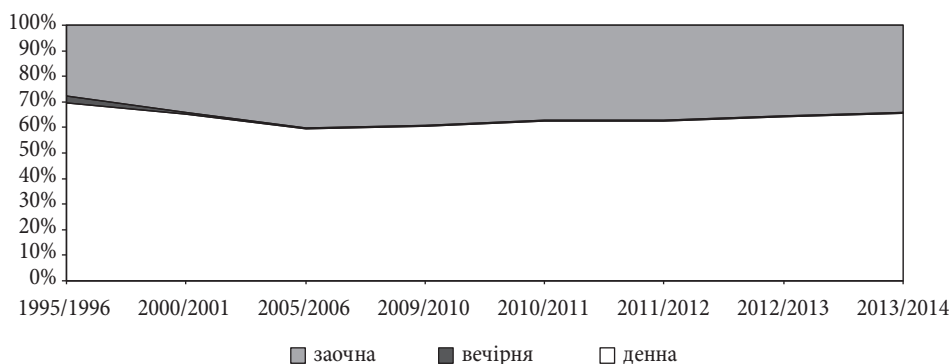
Зміна кількості студентів в Україні в абсолютному вираженні відбиває як демографічні тенденції, що мали і мають місце в країні, так і ставлення з боку суспільства до вищої освіти. Тенденція неухильного зростання кількості студентів, що мала місце з другої половини 1990-х років, була насамперед проявом набуття вищою освітою в Україні масового характеру. У той же час, починаючи з 2008 р., у зв'язку з різким скороченням кількості осіб відповідної вікової категорії, кількість студентів, що здобувають вищу освіту, почала скорочуватися.

Зазначена тенденція справедлива не лише до загальної кількості студентів, але й для студентів рівнів 6 та 7 за Міжнародною стандартною класифікацією освіти (ВНЗ III–IV рівня акредитації) – між ними існує пряма дуже сильна кореляція (0,99).

Щодо рівня 5 МСКО (ВНЗ I–II рівня акредитації), то тут динаміка має дещо інший характер: зменшення кількості студентів відбулося ще в 2003 р., відобразивши таким чином відчутне падіння інтересу абітурієнтів до цього типу вищої освіти. Ця тенденція тривала до 2010 р., коли вперше цей показник зріс (на 2%). Поясненням цього може бути, зокрема, повний перехід на вступ до ВНЗ III–IV рівнів акредитації виключно за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), тоді як для вступу до ВНЗ I–II рівнів акредитації це не було потрібним. Відповідно, кореляція між динамікою зміни загальної кількості студентів, що здобувають вищу освіту, та кількістю студентів рівня 5 МСКО, є слабкою (0,37).

Говорячи про студентів рівня 8 МСКО (третій етап вищої освіти (аспірантура, докторантура) та післядипломна освіта), то тут падіння відбулося лише в 2011 р. і триває дотепер (хоч і незначне –1%). Кореляція між динамікою зміни загальної кількості студентів, що здобувають вищу освіту, та кількістю студентів рівня 8 МСКО, є сильною (0,85).

Рис. 3.5. Зміна питомої ваги студентів ВНЗ усіх форм власності різних форм навчання

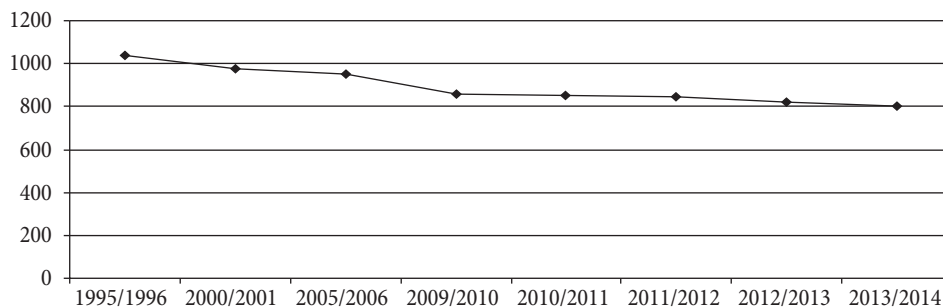

Джерело: за матеріалами Державної служби статистики України

Аналізуючи зміну співвідношення питомої ваги студентів різних форм навчання, можна побачити, що до 2005 р. відбувався поступовий процес збільшення частки студентів заочної форми навчання за рахунок денної (від 27,7% у 1995 р. до 40,2% у 2005 р.). Надалі тенденція змінилася, і частка студентів-заочників почала повільно зменшуватися. Питома вага студентів вечірньої форми постійно зменшується (від 2,7% у 1995 р. до нинішніх 0,03%), що дає підстави говорити про фактичне зникнення цієї форми навчання в Україні.

Кількість вищих навчальних закладів в Україні на 2013/14 н.р. становить 803, у т. ч. 636 (79,2%) державної та комунальної форми власності і 167 (20,8%) приватної форми власності. Графічно зміна кількості ВНЗ за останні два десятиліття в Україні представлена на рисунках 3.6. і 3.7.

Рис. 3.6. Зміна загальної кількості вищих навчальних закладів в Україні

Джерело: за матеріалами Державної служби статистики України

Рис. 3.7. Зміна кількості вищих навчальних закладів в Україні за формами власності

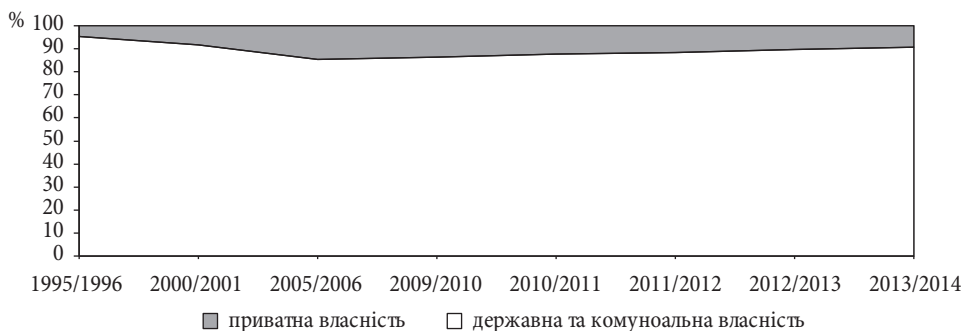

Джерело: за матеріалами Державної служби статистики України

Кількість вищих навчальних закладів в Україні має стійку тенденцію до зменшення. Це обумовлене насамперед політикою Міністерства освіти і науки України, спрямованою на поступове скорочення кількості ВНЗ у країні. Враховуючи, що основну частину вищих навчальних закладів складають державні та комунальні, це зменшення відбувається насамперед саме за їх рахунок (кореляція між даними по ВНЗ в цілому та по ВНЗ державної та комунальної власності є дуже сильною – 0,975). Натомість кількість ВНЗ приватної форми власності до 2005 р. зростала (максимальна кількість – 202), після чого почала повільно зменшуватися.

Розподіл студентів між ВНЗ різних форм власності може вважатися індикатором розвиненості альтернативного до державного секторів вищої освіти. В Україні питома вага студентів, що навчалися в приватних вищих навчальних закладах, зростала з часу їх виникнення на українському ринку освітніх послуг. Максимального значення частка студентів у приватних ВНЗ набула у 2005 р. (14,7%) і з того часу почала зменшуватися (див. рис. 3.8).

Рис. 3.8. Зміна питомої ваги студентів ВНЗ України різних форм власності

Джерело: за матеріалами Державної служби статистики України

Причиною цього були як політика Міністерства освіти та науки України, направлена на надання преференцій державним ВЗН, так і зниження доходів населення після 2009 р. Станом на 2013/2014 н.р. розподіл є таким: ВНЗ державної та комунальної форм власності – 1861600 студентів (90,7%), приватної форми власності – 191078 студентів (9,3%).

3.2.3. Основні етапи трансформації

Аналізуючи різні періоди реформування вищої освіти в Україні, можна виділити такі основні етапи цього процесу:

- I етап (з 1991 по 1997/1998 роки);
- II етап (з 1997/1998 по 2003/2005 роки);
- III етап (з 2005 по 2010 роки);
- IV етап (з 2010 по 2014 роки);
- V етап (нинішній час).

I етап (1991 р. – 1997/1998 рр.): становлення національної системи вищої освіти.

Початком цього етапу можна вважати ухвалення 23 травня 1991 р. нового Закону «Про освіту». Він задекларував гуманізацію і демократизацію вищої школи, уможливив появу нових навчальних закладів різного типу і форм власності, перехід державних вузів на частково платну систему навчання. Також цим Законом були запроваджені такі освітньо-кваліфікаційні рівні: молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст; магістр. Термін підготовки бакалаврів складає чотири роки, спеціалістів – один рік, магістрів – один-півтора роки. Деідеологізація та руйнування командно-адміністративної планової економіки зумовили компромісну трансформацію радянських навчаль-

них планів у програми підготовки бакалаврів. Відхилення від стандартних у світовій практиці термінів підготовки стали наслідком цього компромісу. Таким чином, було зроблено перший вагомий крок у бік адаптації вітчизняної освітньої системи до сучасної європейської моделі. Водночас збереження підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» стало даниною усталеній традиційній практиці і фактично «законсервувало» застарілу модель підготовки фахівців.

Утворене указом Президента в грудні 1991 р. об'єднане Міністерство освіти (замість Міністерства народної освіти, Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти та Державного комітету з професійної освіти) чимало зробило для ліквідації державної монополії на надання освітніх послуг та розвитку автономії освітніх закладів. Саме тоді почали масово виникати недержавні вищі навчальні заклади. Істотний негативний вплив на розвиток вищої освіти справляла перманентна економічна криза, наслідком якої стало постійне зниження обсягів централізованого фінансування вищої школи та фактичне припинення її економічної підтримки з боку державних підприємств і установ, руйнування сектору науково-дослідних робіт.

Наступним кроком стали розробка та ухвалення Державної національної програми «Освіта. Україна XXI століття» (1993 р.), яка наголосила на необхідності виходу освіти України на рівень розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад, а також через подолання монопольного становища держави в освітній сфері. Вона поставила завдання децентралізації та регіоналізації управління системою освіти, посилення впливу громадськості на прийняття рішень у сфері освітньої політики з поступовим формуванням державно-громадської системи управління освітою, інтеграції у світові освітні структури, забезпечення варіантності освіти тощо. На жаль, проголошена програма «Освіта. Україна XXI століття», задекларувавши широкі і привабливі наміри трансформації галузі, залишилася значною мірою на папері. Внаслідок відсутності організаційно-економічного механізму її реалізації, політичної волі керівництва країни та недосконалого менеджменту в галузі, надто повільних і непослідовних дій законодавців, постійного скорочення державного фінансування, а також досвіду реалізації масштабних трансформаційних проектів кращі пропозиції програми досі лишаються нереалізованими.

У 1993 р. з'являється Положення про організацію навчального процесу – документ, що став основою організації державного контролю у сфері вищої освіти. Слід відзначити, що, незважаючи на суттєву модернізацію вітчизняної вищої школи, це Положення досі не зазнало відповідних змін.

У цей період почали активно з'являтися приватні вищі навчальні заклади, які за декілька років змогли стати досить впливовим сектором національної системи вищої освіти.

Головними результатами I етапу стали:

- 1) запровадження ступеневої системи вищої освіти (чотирьох рівнів акредитації вищих навчальних закладів);
- 2) деідеологія вищої освіти;
- 3) гуманізація та гуманітаризація вищої школи;
- 4) зміна структури підготовки фахівців у бік помітного збільшення обсягів підготовки економістів, юристів, менеджерів, соціологів, психологів, філологів, перекладачів;
- 5) створення приватного сектору вищої освіти;
- 6) активні кроки українізації системи вищої освіти;
- 7) реальна диверсифікація джерел фінансування вищої освіти.

II етап (1997/1998 рр. – 2003/2005 рр.): правове оформлення системи, пошук місця національної освітньої системи в світовому освітньому просторі

Однією з головних подій цього періоду стало ухвалення 17 січня 2002 р. Закону України «Про вищу освіту», який створив нове правове поле для освітньої діяльності вищої школи.

У 2003-2005 рр. розпочалося експериментальне впровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) в Україні у формі кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Ця система не була прямою проекцією ЄКТС, а базувалася на комбінації європейських рекомендацій та вітчизняної модульно-рейтингової системи. Завдяки такій комбінації вищі навчальні заклади отримали близький до звичного інструмент, який дозволяв вирішувати певні проблеми формальної порівнянності освіти. При цьому він виявився безсилим для системного просування до формування трансферно-акумуючої системи в її сучасному розумінні. Крім того, не відбулася легітимізація нової системи шляхом ухвалення відповідних законодавчих актів.

19 травня 2005 р. у норвезькому місті Берген під час Конференції європейських міністрів освіти міністр освіти і науки Станіслав Ніколаєнко підписав від імені України Болонську декларацію, що ознаменувало офіційне приєднання України до т. зв. «Болонського процесу».

У 2006 р. міністр освіти і науки України задекларував, що додаток європейського зразка (Diploma Supplement) отримують вже випускники 2008-2009 н.р. Проте відповідний наказ про впровадження додатку до диплома про вищу освіту європейського зразка (Diploma Supplement) було видано лише в квітні 2010 р. У ньому визначено порядок замовлення, видачі та обліку цього документа, який також планується виготовляти та видавати централізовано всім акредитованим Міністерством вищим навчальним закладам однією державною структурою за єдиною формою. Однак і досі видача Diploma Supplement не стала в українських університетах стандартною процедурою.

Головними результатами цього етапу стали:

- 1) прийняття базових законодавчих актів та важливих нормативних документів;
- 2) створення засад і початок процесу освітньої стандартизації;
- 3) формування сучасної системи ліцензування та акредитації освітніх програм та навчальних закладів;
- 4) приєднання України до Болонського процесу;
- 5) динамічний розвиток приватного сектору вищої освіти;
- 6) активне входження українських університетів у міжнародні освітні та наукові програми і проекти.

III етап (2005-2010 рр.): входження в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження

У жовтні 2009 р. у вищих навчальних закладах було офіційно запроваджено Європейську кредитно-трансферну систему (ECTS) та її ключові документи, пізніше були схвалені Методичні рекомендації, які дозволяли подолати суперечності в нормативно-правовому регулюванні освітнього процесу. Важливим кроками реформування системи стали надання самостійності вищим навчальним закладам у розробленні навчальних планів, ухвалення Концепції та Програми організації підготовки магістрів в Україні, наказу про структуру освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки бакалаврів, затвердження Примірного положення про міжгалузеву індивідуалізовану гуманітарну освіту.

Одним з головних досягнень вітчизняної освітньої політики на цьому етапі несподівано вважається запровадження зовнішнього незалежного оцінювання, яке охоплює з 2008 р. більшість вступників (експериментальний етап було започатковано в 2003 р.). Незважаючи на окремі недоліки, ЗНО в цілому виправдало своє призначення і справедливо вважається найбільш успішною освітньою новацією в Україні першого десятиліття XXI ст. Досягненнями ЗНО сміливо можна вважати забезпечення прозорості та об'єктивності оцінювання, високий рівень антикорупційного захисту, раціональність завдань та процедур, універсалізм використання результатів. Разом з тим, ЗНО вирішує питання рівного доступу лише до першого циклу вищої освіти – освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», адже вступ на освітньо-кваліфікаційні рівні «молодший спеціаліст» (на основі базової середньої освіти), «магістр» та в аспірантуру здійснюється за результатами вступних іспитів у вищих навчальних закладах, де, на думку багатьох, досі можуть мати місце корупційні схеми.

Головними результатами цього етапу стали:

- 1) активна розробка і впровадження стандартів вищої освіти;

- 2) спроби гармонізації національних освітніх вимог і норм із рекомендаціями європейського простору вищої освіти та наукового дослідження;
- 3) реформування системи вступу до вищих навчальних закладів, розробка та запровадження зовнішнього незалежного оцінювання;
- 4) усвідомлення необхідності легітимізації нових тенденцій та явищ в освітній сфері, початок розробки нової редакції Закону «Про вищу освіту»;
- 5) законодавче закріплення партнерської ролі студентства та його організацій в управлінні вищими навчальними закладами.

IV етап (з 2010 по 2014 рр.) був етапом певної невизначеності і відповідної непослідовності.

У рамках руху до наближення вітчизняного законодавства до європейських зразків відбулося усвідомлення необхідності створення Національної рамки кваліфікацій. Цей процес розпочався на межі 2007-2008 рр., організаційного оформлення набув восени 2010 р. і досяг першого результату з ухваленням 23 листопада 2011 р. підсумкового документа «Національна рамка кваліфікацій». Незалежні спостерігачі вважають, що затверджений документ має декларативний характер і є лише атрибутом відданості України процесу європейської інтеграції. З одного боку, реальної гармонізації вітчизняної та європейської систем кваліфікацій він забезпечити не може, а з іншого боку, завдання імплементації рамки кваліфікацій у національне законодавство залишається невирішеним. Зокрема, не створено інструментів та алгоритмів зближення Національного класифікатора професій (та Довідників кваліфікаційних характеристик професій) і Переліку спеціальностей та напрямів підготовки фахівців з вищою освітою. Свідченням розуміння необхідності подальшої масштабної роботи стало прийняття спільного наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту і Міністерства соціальної політики України від 20 квітня 2012 р. № 448/225, яким було затверджено План заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій, що розрахований на 2012-2015 рр. Поступово йде процес розширення переліку специфічних категорій підготовки, що відбиває об'єктивну необхідність у розвитку міждисциплінарних освітніх програм другого циклу. Проте системне розуміння перспективності цієї сфери для сучасного міжнародного розподілу праці в Україні на цьому етапі не було сформовано. Внаслідок цього не відбувався рух у напрямі лібералізації освітніх траєкторій, що надалі робить неможливим розвиток інтер- і трансдисциплінарних освітніх програм. Першою спробою подолати цей бар'єр була ідея запровадження кар'єрної магістратури в Концепції організації підготовки магістрів в Україні (2010 р.), реалізація якої призупинена керівництвом Міністерства до ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту».

Головними результатами цього етапу стали:

- 1) орієнтація на Програму економічних реформ Президента України на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», однак має місце невиконання значної частини її завдань;
- 2) невиправдана централізація прийняття всіх управлінських рішень на національному рівні;
- 3) підготовка проектів нової редакції Закону «Про вищу освіту», які викликали незадоволення зацікавлених сторін та необхідність їх радикальної переробки;
- 4) прийняття чималої кількості різноспрямованих нескоординованих рішень, які не здатні справити системний вплив і забезпечити прискорений розвиток освітнього сектору України.

Нині ми можемо говорити про новий **V етап трансформації вищої освіти** в Україні, який розпочався в березні 2014 р. У програмі нового керівництва Міністерства освіти і науки в центр уваги поставлені завдання прийняття нового Закону «Про вищу освіту», розробленого групою під керівництвом Михайла Згуровського, децентралізація управління в освіті та забезпечення прав учасників навчального процесу, підвищення ефективності, прозорості та публічності в роботі Міністерства, впровадження механізмів залучення громадськості до прийняття важливих рішень; проведення фахових досліджень та моніторингу стану справ у галузі; всебічне сприяння і підтримка розвитку студентського самоврядування; спрощення процедур ліцензування та акредитації освітніх програм; підвищення ролі зовнішнього незалежного оцінювання; розвиток активної співпраці з міжнародними партнерами в сфері освіти і науки.

3.2.4. Базовий закон про вищу освіту

Одним з головних напрямів реформування вищої школи в Україні небезпідставно вважається зміна чинного законодавства. Закон про вищу освіту, ухвалений у 2002 р., повністю вичерпав свій потенціал, позаяк був спробою поєднати західну систему з радянською та значною мірою забезпечував консервування старої бюрократизованої моделі функціонування вищої школи.

8 листопада 2010 р. Міністерство оприлюднило у новій редакції законопроект «Про вищу освіту»⁸. Цей документ відразу викликав серйозне занепокоєння в студентських та академічних колах, оскільки в документі було передбачено низку норм, які не сприяли знищенню корупції у вищих навчаль-

⁸ Щодо проекту Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція): Лист МОН № 1/9-796 від 08.11.2010 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/10496/.

них закладах, підсилювали комерціалізацію освіти, обмежували студентське самоврядування. Зокрема, новим проектом закону, порівняно з чинним законом, дозволялося необмежено збільшувати платню студентам-контрактикам протягом строку навчання, скасовувалася гарантія про прийняття на перший курс за державним замовленням студентів дистанційної (заочної), вечірньої та екстернатної форм навчання, зникли положення про мінімальну межу фінансування підготовки кадрів та можливості поєднання форм навчання, скорочувалося державне замовлення та з'явилося багато заплутаних та юридично некоректних формулювань⁹.

22 грудня 2010 р. у Верховній Раді України відбувається реєстрація законопроекту «Про вищу освіту» № 7486-1 за поданням народних депутатів від провладної більшості.

1 лютого 2011 р. до Порядку денного восьмої сесії Верховної Ради України Постановою № 2951-VI включено розроблений Міністерством освіти, науки, молоді та спорту України і внесено від імені кількох народних депутатів законопроект «Про вищу освіту» № 7486-1. 10 березня 2011 р. після тривалих масових протестів студентів законопроект № 7486-1 відкликано з реєстрації у Верховній Раді України.

Майже одразу після цього з'являється інформація про підготовку нового законопроекту «Про вищу освіту», розробником якого виступало Міністерство освіти, науки, молоді та спорту.

28 грудня 2011 р. відбулася реєстрація у Верховній Раді законопроекту «Про вищу освіту» № 9655 від імені Кабінету Міністрів України. 30 грудня 2011 року альтернативний законопроект «Про вищу освіту» № 9655-1 подають на реєстрацію у Верховній Раді представники парламентської опозиції. 6 січня 2012 р. у Верховній Раді проходить реєстрація ще одного альтернативного законопроекту «Про вищу освіту» № 9655-2, розробленого Юрієм Мірошниченком (представником Президента України у Верховній Раді).

24 січня 2012 р. за дорученням Прем'єр-міністра України Миколи Азарова була створена робоча група з доопрацювання Закону «Про вищу освіту», яку очолив в.о. ректора КПП Михайло Згуровський. Завданням діяльності групи було доопрацювання урядового законопроекту «Про вищу освіту».

Діяльність робочої групи відбувалася у декілька етапів. На першому етапі було отримано понад 3 тис. пропозицій до проекту Закону¹⁰. На другому етапі відбулося опрацювання надісланих пропозицій за окремими напрямками

⁹ Лебедь М. Небезпеки законопроекту «Про вищу освіту» № 7486-1 [Електронний ресурс] / Михайло Лебедь // Фондація Регіональних Ініціатив. – Режим доступу: <http://fri.com.ua/2011/01/lebed-nebezpeky-zakonoprojektu-pro-vyschu-osvitu-7486-1/>.

¹⁰ Новий проект Закону України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Національний Темпус-офіс в Україні. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/news/720-novij-projekt-zakonu-ukrajini-pro-vishhu-osvitu.html>.

(освітнім, науково-інноваційним, молодіжним і соціальним), а на наступному етапі здійснена робота з системного узгодження документа, що створювався. До складу робочої групи ввійшли представники великої групи вищих навчальних закладів (включаючи медичні, військові, юридичні та інші), Національних академій наук, Інституту законодавства Верховної Ради України, Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності, Конфедерації недержавних навчальних закладів України, Ради ректорів Київського регіону, Всеукраїнської громадської організації «ГРОНУ», Альянсу Програми сприяння зовнішньому тестуванню в Україні (USETI), Конфедерації роботодавців України, Національного Темпус-офісу в Україні, Київської міської організації Профспілки працівників освіти і науки, Студентської профспілкової асоціації м. Києва, Незалежної студентської профспілки «Пряма дія», Української Асоціації студентського самоврядування, Фондації регіональних ініціатив, Громадської ініціативи «Студентський захист», Громадянського руху «Відсіч» та інших¹¹. Внаслідок опозиції цьому проекту з боку тодішнього керівництва Міністерства освіти і науки його ухвалення було відкладено.

Наступний етап розпочався 28 грудня 2012 р., коли у Верховній Раді України було зареєстровано проект закону «Про вищу освіту» під № 1187 за ініціюванням народних депутатів від Партії регіонів Сергія Ківалова, Григорія Калетника та Миколи Сороки. 11 січня 2013 р. у Верховній Раді України зареєстровано проект закону «Про вищу освіту» під № 1187-1 за ініціюванням народних депутатів від опозиції Арсенія Яценюка, Віталія Кличка, Олега Тягнибока, Лілії Гриневич, Олесі Оробець, Ростислава Павленка, Павла Розенка, Олександра Сича й Ірини Фаріон. 21 січня 2013 р. у Верховній Раді України за поданням народного депутата Віктора Балого зареєстровано проект закону «Про вищу освіту» під № 1187-2. Цей останній документ – власне законопроект, розроблений робочою групою під головуванням Михайла Згуровського на початку 2012 р.

Таким чином, склалася ситуація протистояння, з одного боку, влади, яка просувала та підтримувала законопроект, що зберігав наявну консервативну систему вищої освіти та навіть розширював можливості для корупції в ній, та, з іншого боку, опозиційних законопроектів, які були більш прогресивними, мали достатньо широку громадську підтримку, але в тих політичних умовах мали небагато шансів на ухвалення парламентом.

Нові шанси для демократизації країни, у тому числі модернізації законодавства про вищу освіту, відкрилися з приходом до влади в Україні на початку 2014 р. нової зорієнтованої на Європу команди. 8 квітня 2014 р. Верховна Рада України проголосувала у першому читанні за, напевно, найбільш прогресив-

¹¹ Робочою групою в.о.ректора НТУ «КПІ» Михайла Згуровського презентовано новий законопроект про вищу освіту [Електронний ресурс] // Євроосвіта. – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=1655>.

ний та адекватний сучасному стану української вищої освіти законопроект №1187-2, підготовлений робочою групою під керівництвом М. Згуровського¹². Наприкінці травня після опрацювання більше ніж п'яти тисяч пропозицій від народних депутатів, міністерств, відомств, професійних асоціацій та організацій, зацікавлених осіб текст законопроекту був остаточно ухвалений Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, а 1 липня прийнятий Верховною Радою України і набув чинності з вересня 2014 р.

На кожному інституціональному рівні новий Закон «Про вищу освіту» надає можливість вирішити комплекс нагальних завдань.

На рівні національної системи вищої освіти він допомагає:

- 1) зменшенню поля регулювання освітньої сфери з боку МОН та створенню реальної автономії для ВНЗ;
- 2) зростанню можливостей для студентів впливати на формування свого навчального плану та брати участь в управлінні ВНЗ;
- 3) наближенню системи ступенів освіти до світових стандартів, наданню нових можливостей для мобільності як студентів, так і викладачів та набуття ними кваліфікацій, потрібних глобальному ринку праці;
- 4) запровадженню третього (після бакалаврського та магістерського) рівня вищої освіти – PhD – та створенню підґрунтя для інтеграції науки і освіти і забезпеченню взаємовигідних зв'язків «університет – бізнес»;
- 5) створенню реальних механізмів оновлення академічного менеджменту та омолодження викладацького персоналу;
- 6) запровадженню антиплагіатних норм і відповідальності за них та покращенню якості наукових кадрів;
- 7) децентралізації та розподілу регулятивних та контролюючих функцій між Міністерством освіти і науки та Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, що сприятиме звуженню корупціогенного поля та підвищенню ефективності управління;
- 8) як наслідок – відкриваються можливості реальної швидкої інтеграції вітчизняної вищої освіти до європейського і світового простору освіти та наукового дослідження.

На рівні ВНЗ новий Закон запроваджує:

- 1) більш прозорий механізм виборів ректорів, керівників факультетів та кафедр, їх ротації, а також заборони суміщення адміністративних посад;
- 2) скорочення суто навчального навантаження викладачів та нові можливості для їх саморозвитку, наукових досліджень та методичного вдосконалення освітнього процесу;

¹² Про прийняття за основу проекту Закону України про вищу освіту (нова редакція) [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1189-18>.

- 3) новий механізм формування державного замовлення, який стимулює конкурентоспроможність ВНЗ та об'єктивізує розподіл ресурсів між ними;
- 4) справжню багатоаспектну автономію ВНЗ, що здатна суттєво зменшити нераціональні витрати часу та праці і вивільнити різноманітні ресурси для інституціонального та персонального розвитку ВНЗ, їх студентів та співробітників.

На рівні стейкхолдерів вищої освіти він відкриває можливості:

- 1) збільшення впливу роботодавців на зміст вищої освіти і як наслідок шанс реально покращити якість підготовки студентів та їх спроможність працевлаштування на національному та світовому ринках праці;
- 2) суттєвої індивідуалізації навчальних планів, вибору студентами значної частини дисциплін, а, відповідно, підвищення їх мотивації до навчання, більш «прицільної» підготовки до майбутньої професійної діяльності та особистісної самореалізації;
- 3) реального зростання впливу студентського самоврядування на процеси управління ВНЗ, покращення його ефективності та гнучкості;
- 4) створення реального механізму державно-громадського управління вищою школою через залучення різноманітних громадських, експертних та інших організацій до забезпечення її функціонування.

3.2.5. Основні напрями подальшого реформування

Логіка подальшого реформування вищої освіти України окреслює такі пріоритетні завдання:

1. Формування бачення та визначення першочерговості підвищення якості людського життя в національній освітній стратегії. Розроблення принципів та нормативної бази неперервної освіти, культивування дистанційного навчання. Облаштування дружнього для осіб з особливими потребами простору у вищих навчальних закладах.
2. Перегляд ролі та функцій державної підтримки освіти шляхом трансформації механізмів державного замовлення. Інституціоналізація культури незалежного оцінювання на всіх рівнях освітньої системи. Послідовне звуження корупційного простору у вищій освіті, створення середовища відкритості та громадського контролю.
3. Модернізація структури вищої освіти, освітніх та кваліфікаційних рівнів, наукових ступенів, конструювання нової моделі аспірантури/докторанти. Надання вищим навчальним закладам широкої академічної, адміністративної та фінансової автономії з одночасним забезпеченням їх відкритості та прозорості, студентам та викладачам – реальної академічної свободи.

4. Цільова підтримка розвитку найбільш перспективних університетів як лідерів національної вищої освіти. Випереджаючий розвиток провідних дослідницьких університетів як моделей системної трансформації академічного середовища. Створення розгалуженої системи грантової підтримки дослідницьких проектів та освітніх інновацій. Стимулювання співпраці університетів і бізнесу засобами податкової та регуляторної політики.
5. Створення відкритих адаптивних міжуніверситетських організаційних структур. Найширша інформатизація навчального процесу через загальний доступ до ширококутового Інтернету та створення розвиненого освітньо-наукового контенту. Розробка та впровадження десятирічної програми кардинального оновлення лабораторної бази навчання та наукових досліджень вищих навчальних закладів.
6. Трансформація системи ліцензування та акредитації в базову технологію стимулювання підвищення якості вищої освіти. Розроблення нового покоління стандартів вищої освіти на компетентнісній основі зі збільшенням вибіркової частини змісту освіти. Просування інтерактивних технологій навчання, заснованих на врахуванні різних точок зору, партнерстві студентів і викладачів у процесі навчання, колективному пошуку нових рішень з повагою до світоглядних цінностей та особистого внеску кожного.
7. Розвиток громадського та студентського самоврядування у вищих навчальних закладах, побудова системи партнерства учасників процесу управління, перехід до громадсько-державного управління в галузі. Перехід від функціонального до проектно-орієнтованого принципу діяльності системи вищої освіти, радикального скорочення кількості рівнів ієрархічності, впровадження гнучких командних моделей управління.
8. Запровадження податкових преференцій для інвестицій у вищу освіту та науку. Започаткування державної підтримки здобуття вищої освіти у формі часткового державного фінансування, кредитування або компенсації відсотків за комерційними кредитами. Будівництво та реконструкція студентських гуртожитків, пільгове кредитування житлового будівництва для викладачів. Підтримка участі вищих навчальних закладів у міжнародних освітньо-наукових проектах та сприяння зростанню контингенту міжнародних студентів. Створення дієвих механізмів впровадження та захисту наукових та освітніх інновацій.
9. Запропоновані напрями повинні скласти основу комплексних програм реформування вищої освіти України у коротко- та середньостроковій перспективі.

4. Потенціал у сфері досліджень і розвитку у Польщі та Україні: вибрані приклади

4.1. Інвестиції до науково-дослідної інфраструктури у польських вищих навчальних закладах, дослідницьких інституціях та інститутах Польської академії наук¹³

(Януш Іграс, Мар'ян Шчерек)

Наукові дослідження в Польщі проводяться в трьох основних типах інституцій: у вищих навчальних закладах (державних і приватних), науково-дослідних інститутах (пов'язані з різними секторами економіки) та інститутах Польської академії наук. Частково науково-дослідна діяльність здійснюється також центрами досліджень і розвитку (R&D центри) та іншими науково-дослідними осередками.

Фінансування наукових досліджень з державного бюджету в основному здійснюють Національний центр науки (НЦН) – насамперед у галузі фундаментальних наук і Національний центр наукових досліджень та розвитку (НЦДР) – у галузі прикладних наук, а також державні та приватні установи й організації. Останніми роками значно збільшилася частка коштів на дослідження, які розподіляються через грантові конкурси, натомість знижено фінансування так званих статутних досліджень. Значну частину становлять кошти з фондів ЄС, отримані у межах 6 і 7ї Рамкових Програм, а в поточний період – у рамках програми Горизонт 2020.

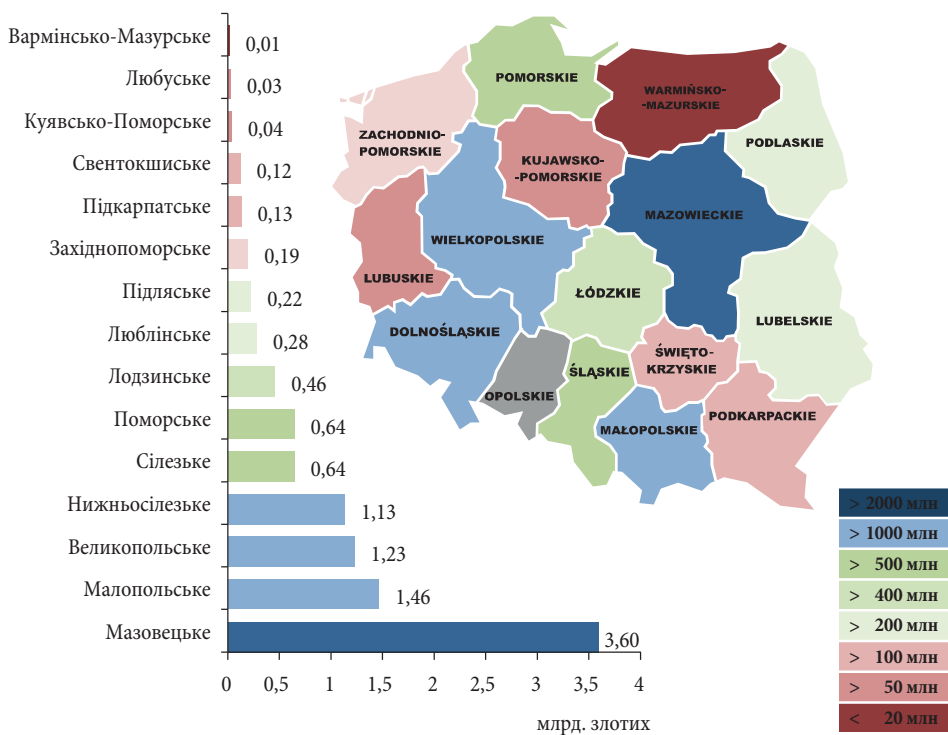
Останніми роками було також зроблено значні інвестиції в модернізацію науково-дослідної бази, профінансовані в рамках структурних фондів ЄС для модернізації, зокрема і придбання сучасного обладнання та приладів.

¹³ Інформація, представлена в розділі 4.1, була опрацьована в грудні 2014 року в результаті роботи Національної ради науки та вищої освіти Польщі та являє собою одну з доповідей Ради.

Ці кошти були виділені через посередницькі інституції (контроль за реалізацією інвестицій покладено на НЦДР) протягом I та II пріоритетів Операційної програми «Інноваційна економіка» (ОП ІЕ) та XIII пріоритету Операційної програми «Інфраструктура і довкілля» (ОП ІД).

Вартість інвестиційних проектів у 2009-2012 рр. у поділі на воеводства показана на рис. 4.1. Найбільші інвестиційні кошти (близько 3,4 млрд. злотих) у модернізацію науково-дослідної бази було вкладено в Мазовецькому воеводстві, менше (близько 1 млрд. злотих) у Великопольському, Нижній Сілезії та Малопольському, найменше – у Вармінсько-Мазурському, що насамперед пов'язано з локалізацією найбільших навчальних закладів та інших науково-дослідних інституцій.

Рис. 4.1. Вартість інвестиційних проектів у 2009-2012 рр. у рамках II пріоритету ОП ІЕ та XIII пріоритету ОП ІД (дані НЦДР).

Аналізуючи за типами наукових інституцій, зазначимо, що найбільші кошти отримали вищі навчальні заклади – приблизно 7 млрд. злотих; науково-дослідні інститути отримали близько 1,2 млрд. злотих, а інститути ПАН – 1 млрд. польських злотих (рис. 4.2). Найбільші інвестиції у модернізацію та осучаснення науково-дослідної бази серед ВНЗ отримали варшавські заклади –

Варшавський університет, Варшавський медичний університет і Варшавський технологічний університет (рис. 4.3). Значні інвестиції були також реалізовані у Познанському університеті ім. Адама Міцкевича, Познанському технологічному університеті, а також у Ягеллонському університеті. Найменшу фінансову підтримку отримали ВНЗ у Любліні та Білостоці.

Рис. 4.2. Вартість проектів за типами інституцій

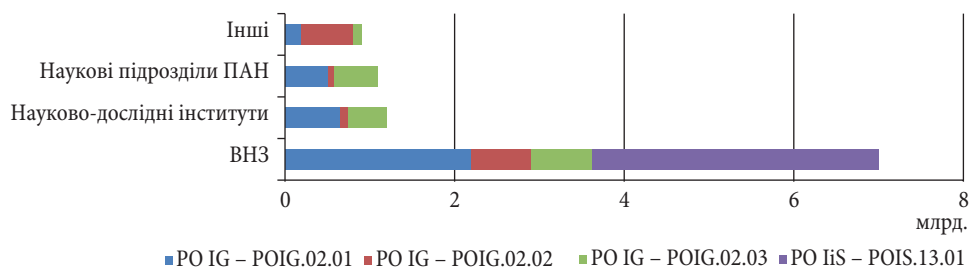
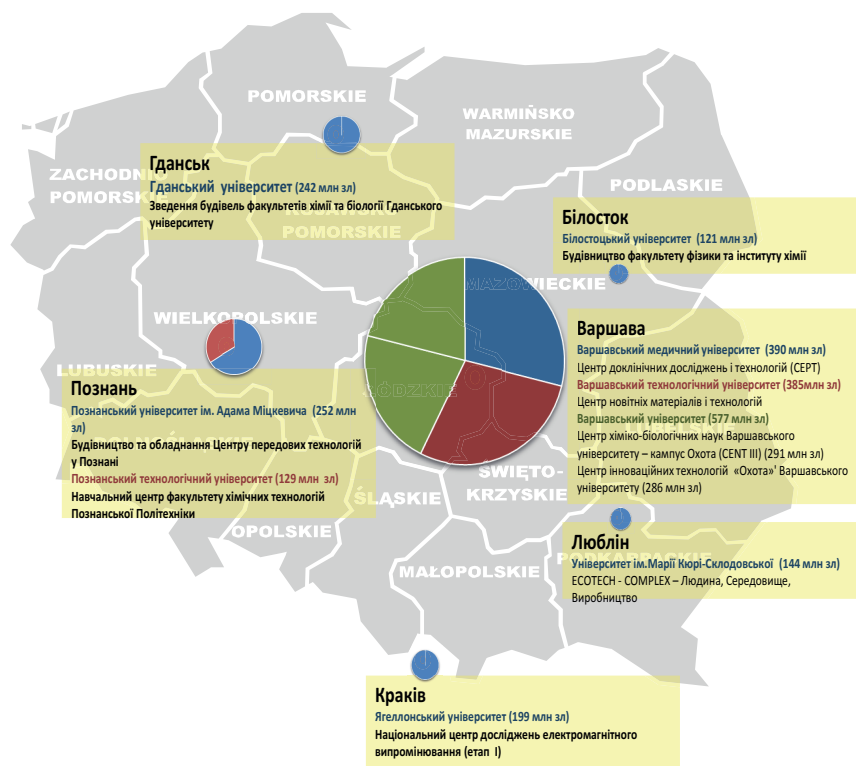
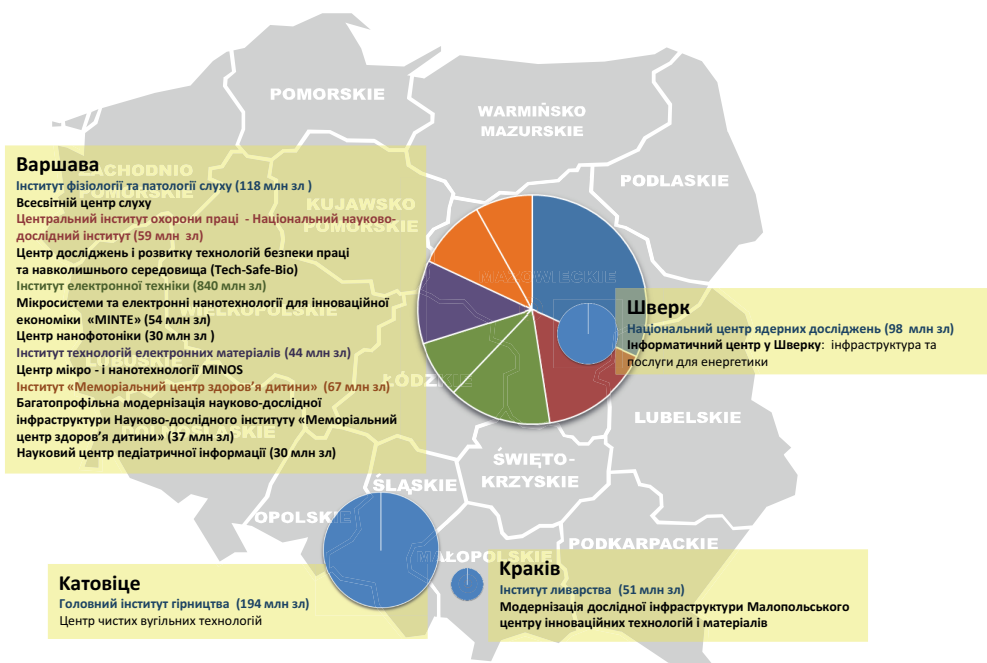

Рис. 4.3. Найбільші проекти, реалізовані у вищих навчальних закладах (10 найбільших проектів)

Як серед ВНЗ, так і в групі науково-дослідних інститутів найбільші за величиною інвестиції на обладнання та устаткування було спрямовано на інституції у Варшаві – Інститут фізіології та патології слуху, Національний центр ядерних досліджень, Інститут електронної техніки та інші (рис. 4.4). Значне фінансування отримали Центральний інститут гірництва у Катовіцах та Науково-дослідний інститут ливарства у Кракові.

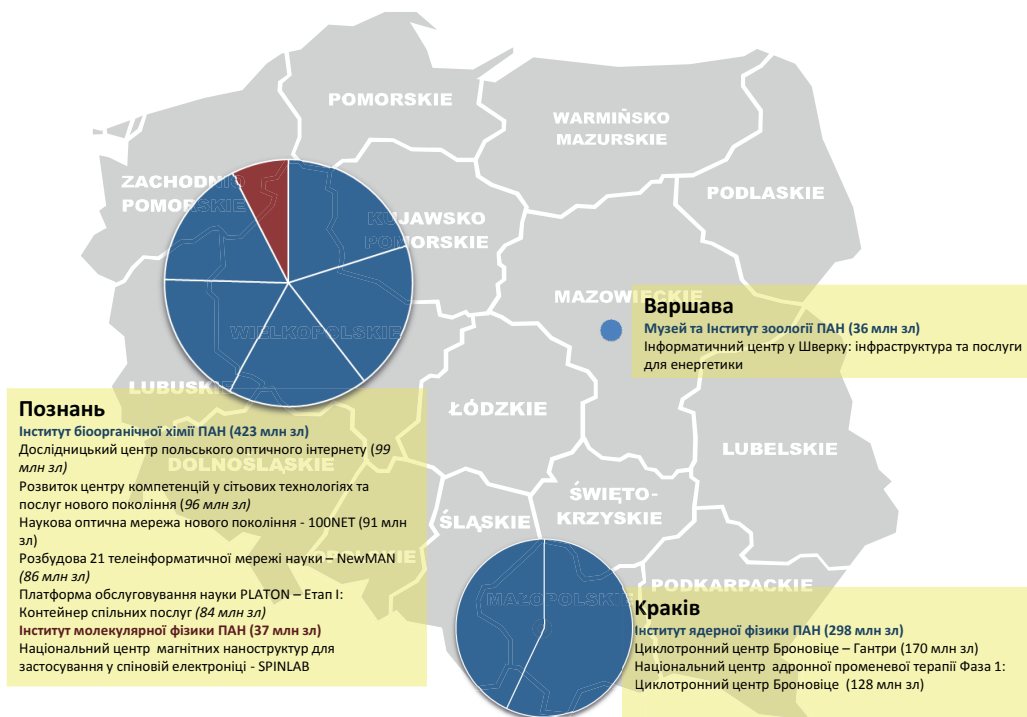
Рис. 4.4. Найбільші проекти, реалізовані дослідницькими інститутами (10 найбільших проектів)

У групі науково-дослідних інститутів найбільші суми інвестицій у модернізацію дослідницької бази отримали інститути, розташовані у Познані, Інститут біоорганічної хімії Польської академії наук та Інститут молекулярної фізики Польської академії наук (рис. 4.5).

Серед різноманітних сфер наукових досліджень слід звернути увагу на те, що найбільші інвестиції було спрямовано на розвиток інфраструктури медичних наук (рис. 4.6). Проте загалом у розподілі коштів домінують інвестиції, скеровані на функціонування матеріалознавчих та технологічних наук, у тому числі й таких, які відповідають глобальним тенденціям – нанотехнології і біотехнології разом з їх основними науковими дисциплінами – фізикою і хімією.

Рис. 4.5. Найбільші проекти, реалізовані інститутами Польської академії наук (10 найбільших проектів)

Подані нижче графіки ілюструють рівень фінансування у різних галузях науки та дозволяють зробити такі висновки:

- Найбільші інвестиції в галузі медицини отримали науково-дослідні центри, зосереджені у Варшаві; вони домінують у всіх, крім фізики, сферах (рис. 4.7).
- Щодо інженерії матеріалів та нанотехнологій, найбільшими бенефіціарами були дослідницькі інституції у Варшаві та Кракові. Наукові центри цих міст теж випереджають інших за величиною отриманого фінансування інфраструктури в галузі фізики (особливо у Кракові) та інформатики.
- Серед установ, які займаються біотехнологіями, найбільшу підтримку отримали науково-дослідні установи Кракова, Глівіце та Гданська.
- Найбільше установ, науково-дослідні підрозділи яких були бенефіціарами інвестицій у науку, можна знайти в технічних науках, а також у класичних технологіях виробництва, нанотехнології та біотехнології.

Рис. 4.6. Вартість проектів за сферами науки

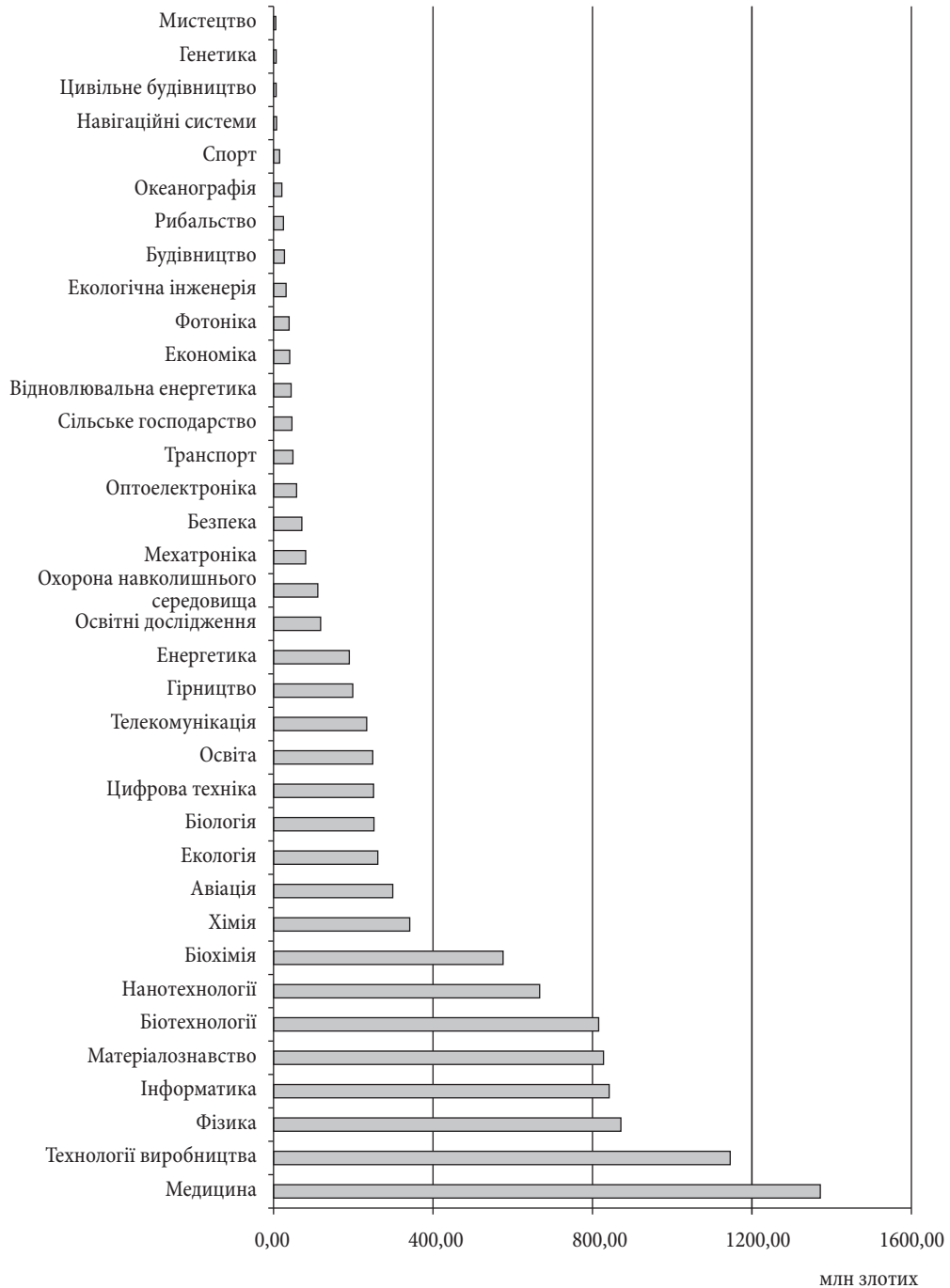

Рис. 4.7. Вартість проектів у галузі медицини

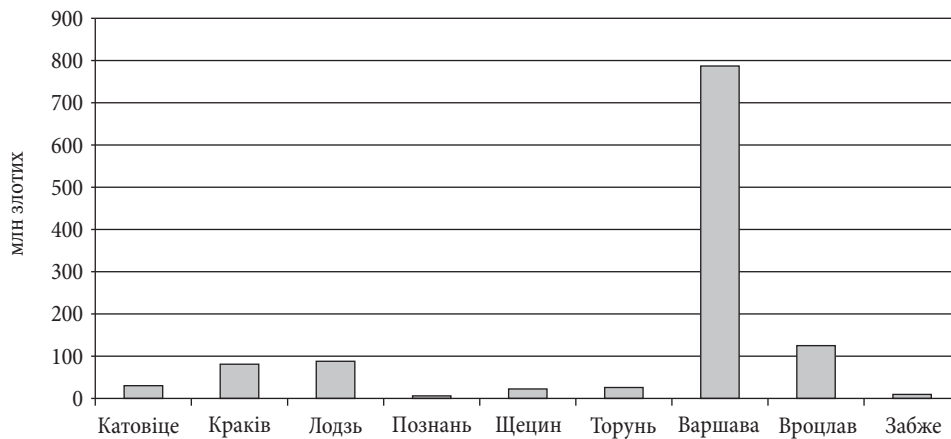

Рис. 4.8. Вартість проектів у галузі фізики

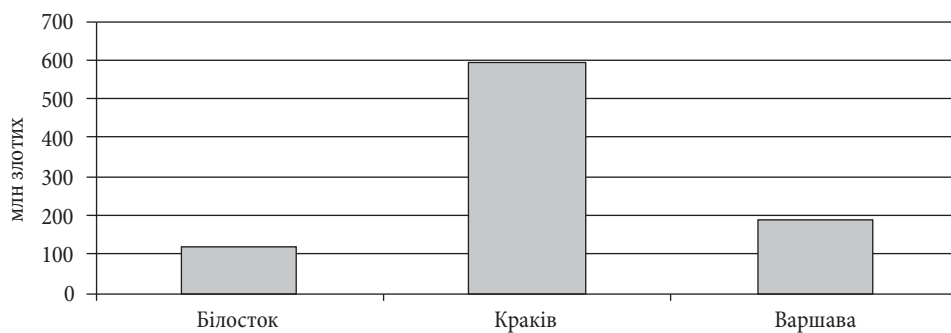

Рис. 4.9. Вартість проектів у галузі інженерії матеріалів

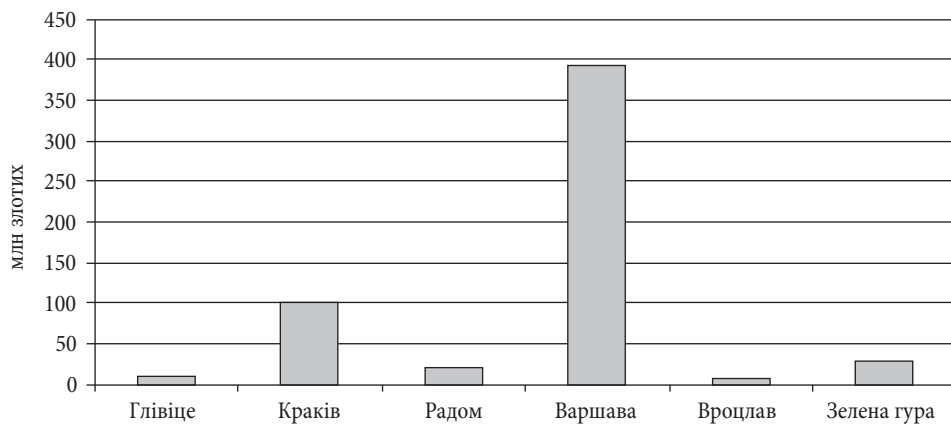

Рис. 4.10. Вартість проектів у галузі інформатики

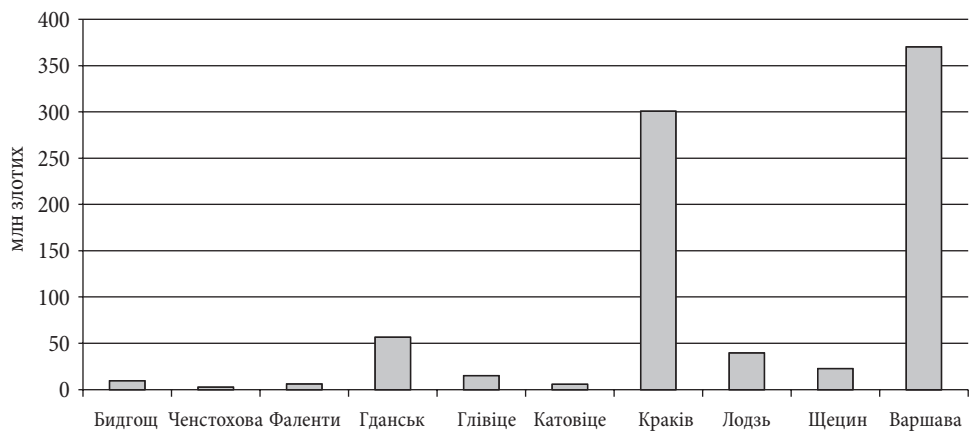

Рис. 4.11. Вартість проектів у галузі технології виробництва

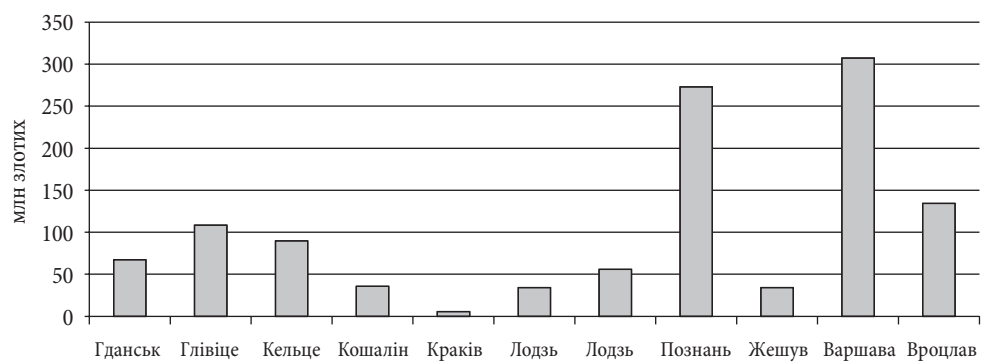

Рис. 4.12. Вартість проектів у сфері нанотехнології

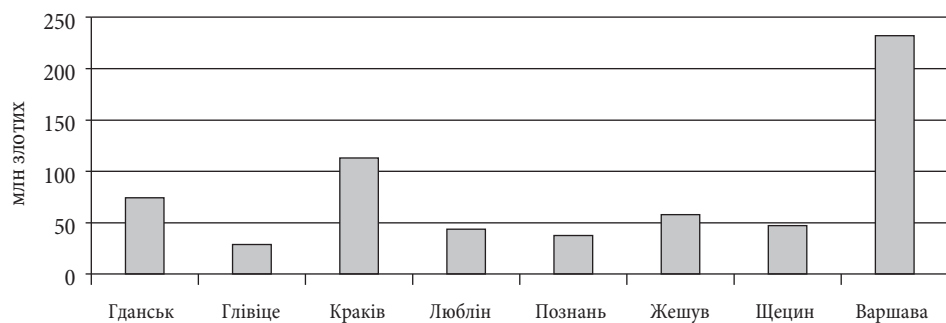

Рис. 4.13. Вартість проектів у галузі біотехнології

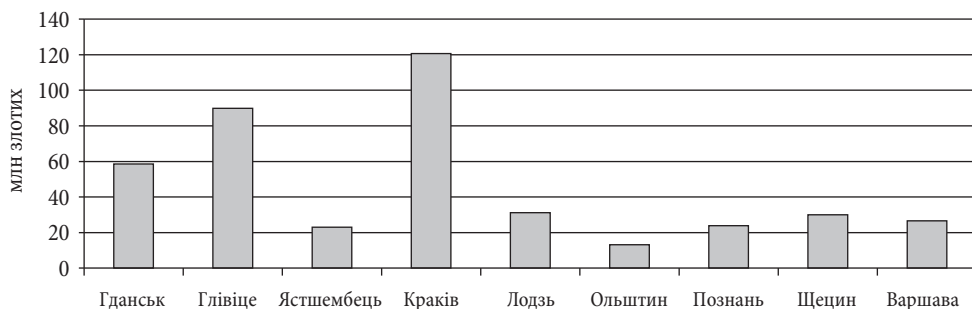
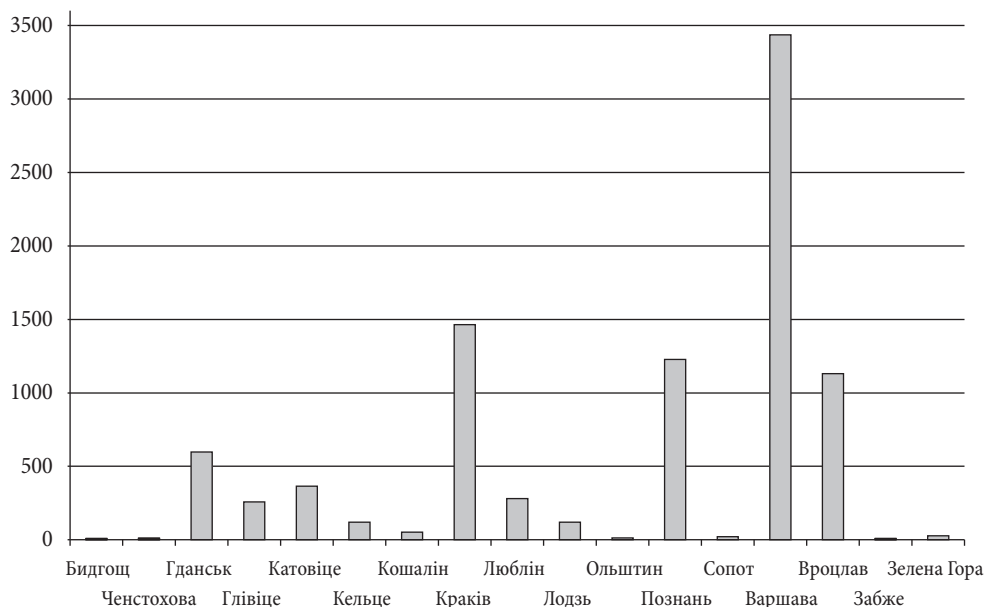

Рис. 4.14. Вартість проектів в окремих академічних центрах

Як можна побачити з наведених вище графіків, найбільшу підтримку отримали найсильніші установи, зосереджені в основному у Варшаві, Кракові, Вроцлаві та Познані. Домінують інвестиції, спрямовані на матеріалознавство та нанотехнології, а також фізика і хімія, які становлять їх науковий фундамент. Це відповідає світовим тенденціям у розвитку прикладних наук, наприклад динаміки розвитку біотехнології.

Підсумок

Представлені дані, підготовлені за підтримки компетентних державних органів, демонструють системне узагальнення інвестицій, призначення і розташування найціннішої інфраструктури, придбаної останніми роками за кошти Європейського Союзу, з метою цільового та ефективного її використання для проведення наукових досліджень, що може бути реалізовано в рамках фондів ЄС у новій перспективі до 2020 р. Дуже важливо, що ідентифікація інвестицій, які є предметом цього аналізу, передувало створенню національних пріоритетів, зокрема напередодні підготовки Польської дорожньої карти великої науково-дослідної інфраструктури. Крім того, визначити характер галузевої інфраструктури інколи важко, з огляду на назви проектів. Прикладом може служити проект «Нижньосілезький центр матеріалів і біоматеріалів Вроцлавський дослідний центр», Вроцлавський дослідний центр EIT + Sp. z o.o., з великим бюджетом (610 998 481 злотих). Огляд зроблено на основі даних, отриманих з Національного центру наукових досліджень і розвитку.

4.2. Дослідницький потенціал сучасної української промисловості: приклад Дніпропетровської області

(Ірина Дегтярьова, Євгеній Бородін)¹⁴

Науково-технічні та технологічні інновації відіграють ключову роль в економічному розвитку держави та її регіонів. Але Україна, її промисловий, економічний та інвестиційний потенціал, так само як вища освіта і наука, залишаються для багатьох європейських колег *terra incognita*. Це зумовлено низьким рівнем присутності у європейському інформаційному просторі та відсутністю державної стратегії промоції національних досягнень, у т.ч. у науці. Беручи участь у спільних наукових проектах, відвідуючи академічні центри України, польські дослідники відкривають для себе не тільки край висококваліфікованих фахівців та рівноправних академічних партнерів, а й Україну та її регіони як територію, пізнаючи її досягнення у науковій та інноваційній сферах. Цей розділ покликаний показати потенціал сучасної української промисловості в аспекті реалізації наукових досліджень та розроблення інноваційних проектів на прикладі Дніпропетровської області. Вибір цього регіону зумовлений промислово-інноваційним профілем

¹⁴ Ця частина є спробою окреслити загальні риси промислового потенціалу Дніпропетровської області у його зв'язках з напрямками наукових досліджень провідних вищих навчальних закладів регіону. Автори не переслідують комерційних та рекламних цілей для підприємств, які використані як приклади науково-інноваційної співпраці, та не претендують на вичерпність наведеної інформації.

регіону і такими чинниками: розвиток науково-технічної сфери; значний інвестиційний, експортний та промисловий потенціал; природні багатства області, вдале географічне та транспортне розташування; забезпеченість висококваліфікованими кадрами.

4.2.1. Загальний промислово-інноваційний профіль регіону

Дніпропетровська область є високо індустріалізованим, провідним економічним центром України, регіоном передових інноваційних промислових технологій, тут сконцентрована велика кількість потужних підприємств національного та міжнародного значення, які відіграють важливу роль як в економічно-інноваційному розвитку країни, так і у формуванні наукового потенціалу України¹⁵. У рейтингу найпривабливіших для іноземних інвесторів (а це означає і розвитку інноваційного потенціалу) регіонів України Дніпропетровська область традиційно посідає перші місця. Унікальність Дніпропетровської області у її багатих природних ресурсах: вона володіє близько 50% загальнодержавних запасів корисних копалин. В області видобувається 100% марганцевої, 80% залізної руди, 22,8% вугілля, уран, рідкоземельні метали, каолін, граніти, нафта, газ, 40 видів мінеральної сировини. За кількістю розвіданих запасів та річним обсягом видобутку Криворізький залізорудний басейн займає перше місце в Україні. Одним з найбільших у світі є Нікопольський басейн марганцевих руд. Область володіє єдиним в Україні родовищем талько-магнезитів та значними покладами каменеоблицювальної сировини багатой кольорової гамаи.

Промисловий профіль області¹⁶ формують понад 700 основних промислових підприємств 20 основних видів економічної діяльності, на яких працюють 354,3 тис. осіб, виробляється 18,1% усієї реалізованої промислової продукції, має найбільший у країні обсяг випуску промислової продукції на одну особу. Добувна промисловість забезпечує майже 30% загального обсягу реалізованої промислової продукції області та є важливою складовою гірничо-металургійного комплексу регіону та країни. Основна галузь переробної промисловості регіону – металургія та оброблення металу, яка забезпечує 33% від загального обсягу реалізованої промислової продукції області. Металургійні підприємства виробляють високоякісну та конкурен-

¹⁵ Дніпропетровська область. Паспорт області. – Режим доступу: http://oblrada.dp.ua/user/files/passport_2015.pdf, <http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/document.xsp?id=FC6B8517A62ED3B4C2257872006852AE>.

¹⁶ За матеріалами Дніпропетровської обласної державної адміністрації та обласної ради (Департамент промисловості облдержадміністрації, інформація на сторінках облдержадміністрації, обласної ради) та Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року, затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради від 26.09.2014 р. № 561-27/VI. – Режим доступу: <http://oblrada.dp.ua/decisions/43/1097>.

тоспроможну продукцію, що переважно експортується. На металургійних підприємствах зайнято 104,7 тис. осіб. Хімічна та нафтохімічна промисловість представлена 47 підприємствами, які виробляють різну продукцію від мінеральних добрив, лакофарбової продукції до полімерних, нових синтетичних матеріалів, конструкцій, гумотехнічних виробів для багатьох галузей (космічної, повітряного транспорту) та наукових цілей. У машинобудуванні, монтажі та ремонті машин й устаткування нараховується 155 підприємств основної діяльності, де працює 51,1 тис. осіб.

Промислове виробництво в Україні традиційно тісно пов'язано з наукою та інноваційними розробками. Власне підприємства називаються науково-виробничими об'єднаннями, де проектують, розробляють та виробляють різні промислові продукти. Наприклад, корпорація «Веста», відома своїми енергетичними системами з акумуляторами-енергонакопичувачами, державне підприємство «НВО «Павлоградський хімічний завод», який проводить наукові дослідження у галузі розробки високоенергетичних матеріалів і виробів; розробки технології виготовлення та утилізації вибухових матеріалів і виробів. Проектує та конструює процеси та обладнання для виробництва й утилізації вибухопожежонебезпечних матеріалів та виробів; процесів і нестандартного обладнання для виробництва полімерних і композиційних матеріалів тощо.

Дніпропетровська область – один зі світових центрів ракетно-космічного будування. Високе технічне оснащення та кваліфікація інженерного і робітничого персоналу ВО «Південмаш» та КБ «Південне» дозволили розробити і виготовляти екологічно чисті ракетноносії «Зеніт», «Циклон-2», «Дніпро», космічні апарати, ракетні двигуни та інші високотехнологічні продукти, які не мають аналогів у світовій практиці¹⁷.

Гармонійне поєднання різних галузей економіки зумовлює гармонійний розвиток різнопрофільних вищих навчальних закладів, формування потужної освітньої та науково-дослідної інфраструктури та підготовки конкурентоспроможної робочої сили. **Науково-дослідний профіль Дніпропетровської області** (станом на 2013 р.)¹⁸ представлений 62 організаціями та підприємствами, які виконують наукові дослідження й розробки (розподіл приблизно такий: близько 80% представляють галузевий сектор науки та систему академії наук, 14% – університетська наука, 6% – наука на промисловості (конструкторські бюро, наукові відділи). Приблизно так само виглядає загальнодержавна статистика: загалом по Україні у 2013 р. наукові

¹⁷ Про діяльність КБ «Південне» див. далі.

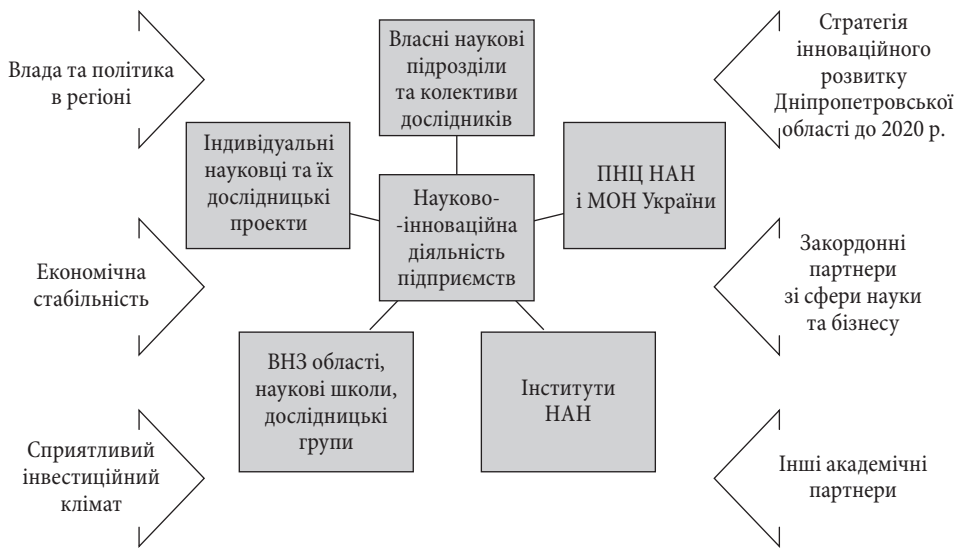
¹⁸ За матеріалами Державної служби статистики України, Стратегії розвитку Дніпропетровської області до 2020 р., Департаменту освіти і науки, Придніпровського наукового центру НАН і МОН України.

та науково-технічні роботи виконували 1143 організації, майже 27,8% – академічний сектор, 50,7% – галузевий, 15,7% – вища освіта, 5,8% – заводська наука. Персонал наукових організацій налічує 5362 дослідників (2299 осіб до 39 років), 10411 працівників основного виду діяльності, 1530 техніків, 1704 допоміжного персоналу та 1815 інших осіб¹⁹. Загалом у виконанні наукових та науково-технічних робіт в області за 2013 р. брали участь 8596 виконавців, з яких 131 доктор наук та 627 кандидатів наук. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт підприємств щороку становить майже 1 млрд. грн., а кількість завершених наукових та науково-технічних робіт становить понад 3 тис. одиниць. Кожна третя розробка має інноваційну спрямованість, більше двох третин наукових та науково-технічних робіт упроваджено у виробництво. У загальному обсязі більше 60% – фундаментальні дослідження з найважливіших питань природничих, суспільних і гуманітарних наук, розробки щодо новітніх технологій в енергетиці, промисловості та в аграрному секторі. Університети Дніпропетровщини здатні запропонувати потужні інноваційні розробки для різних галузей виробництва і сфери бізнесу. Наприклад, між ДНУ ім. Олесь Гончара та міжнародною корпорацією «Нова енергія» було укладено договір зі створення електроракетного двигуна із загальною сумою інвестицій більше 1 млн. гривень (у рамках багатосторонньої угоди між британською компанією «Technology Energy Company» та ДНУ ім. О. Гончара, Інститутом технічної механіки НАНУ та ДКАУ, Національним університетом «Київський політехнічний інститут» та компанією «Енергетичні інвестиції»).

Модель науково-інноваційної діяльності у промисловому комплексі регіону можна схарактеризувати як модель взаємодії науковців і наукових інституцій зі сферою промисловості, де підприємство може активно співпрацювати з науковцями регіону як індивідуальними, так і колективними групами (кафедрами, дослідницькими колективами, науковими школами) з вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, а з іншого боку, – підприємство інноваційного типу у своєму складі обов'язково має власні наукові колективи (конструкторське бюро, науково-інноваційні лабораторії, дослідницькі підрозділи). У регіоні доброю практикою є виконання досліджень (дисертаційних, регіональних, національних) прикладного характеру на підприємствах області.

Модель науково-інноваційної діяльності у промисловому комплексі регіону можна представити так

¹⁹ Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат, 2014. – С. 9-13, 32-33.

Для ілюстрування реалізації моделі науково-інноваційної діяльності авторами обрано приклади провідних сфер промислового комплексу регіону – ракетно-космічної, металургійної та сільськогосподарської.

4.2.2. Державне підприємство «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля» – підприємство стратегічного значення зі світовим визнанням²⁰

Ракетно-космічна галузь є однією з найбільш наукомістких і високотехнологічних галузей промисловості України, яка акумулює передові досягнення в різних галузях науки. Науково-технічне співробітництво провідних підприємств галузі та наукових організацій країни є необхідною умовою створення конкурентоспроможних виробів ракетно-космічної техніки (РКТ), що відповідають світовим стандартам. У процесі становлення КБ «Південне» як головної організації ракетно-космічної промисловості академік М.К. Янгель заклав основи *системного наукового супроводу розробок підприємства провідними академічними і галузевими інститутами, а також військовою наукою та вищою школою*. Це сприяло впровадженню цілого ряду революційних наукових ідей в галузі ракетних технологій, матеріалів і конструкцій, що виникли в результаті спільних досліджень. Творчий науково-технічний союз КБ «Південне», підприємств-суміжників і наукових організацій був однією з основних рушійних сил створення декількох поколінь унікальних зразків ракетно-космічної техніки (РКТ), що не мають аналогів у світі.

²⁰ Інформація про підприємство: КБ «Південне» ім. М.К. Янгеля.

4.2.2.1. Напрями наукових досліджень та досягнуті результати

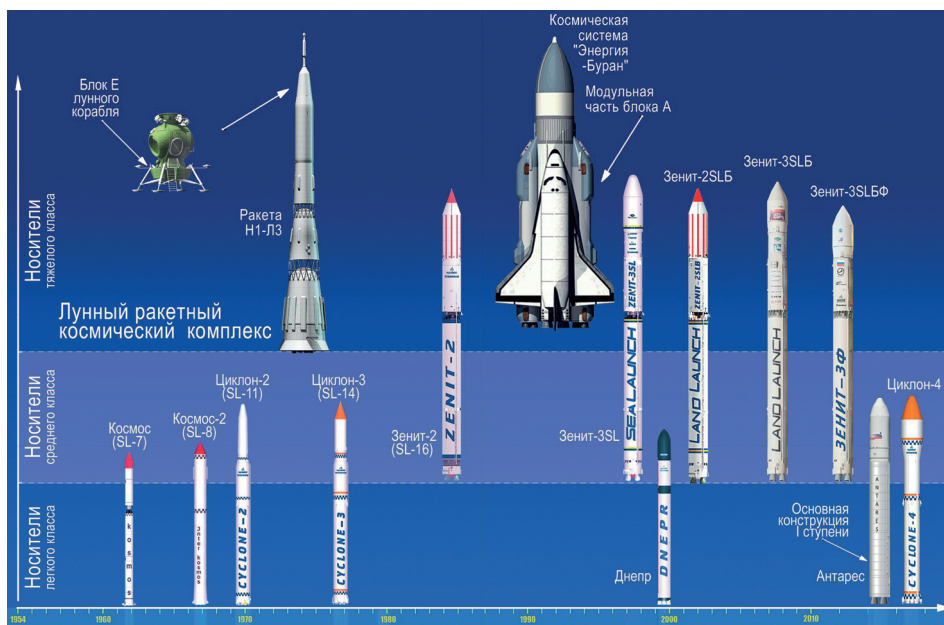
Бурхливий розвиток РКТ у другій половині ХХ ст., високі тактико-технічні вимоги до створюваних ракетно-космічних комплексів і стислі терміни їх розробки стимулювали проведення фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на вирішення численних науково-технічних проблем, пов'язаних зі створенням новітніх систем і вузлів РКТ, розробкою та впровадженням нових матеріалів і перспективних технологій, розробкою науково-методичної основи РКТ – математичних моделей в галузі динаміки польоту, аеродинаміки, тепломасообміну і міцності конструкцій, оптимізацією наземного експериментального та льотного відпрацювання РКТ. Це, зокрема, створення енергосилових установок з підвищеними питомими характеристиками, нових палив для рідинних і твердопаливних двигунів, систем керування з високими точнісними і мінімальними ваговими характеристиками, нових конструкційних, теплозахисних і ерозійностійких матеріалів, системи технічної діагностики вузлів і деталей РКТ, моделей гравітаційного і магнітного полів Землі та навколосемного космічного простору, методів оптимізації проектування та ін. Практично всі ракетно-космічні комплекси КБ «Південне» розроблялися на основі випереджаючого науково-технічного потенціалу, створюваного в результаті виконання фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт (НДР) за всіма напрямками діяльності підприємства. Для виконання НДР залучалися відомі академічні, галузеві НДІ та ВНЗ, серед яких можна назвати Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона, Інститут механіки ім. С.П. Тимошенка, Інститут проблем міцності ім. Р.С. Писаренка, Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича, Інститут фізичної хімії, Інститут надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля, Інститут кібернетики, Інститут біоорганічної хімії та нафтохімії, Інститут фізики напівпровідників ім. С.П. Лашкарьова, Інститут технічної механіки, Харківський фізико-технічний інститут, Центральний науково-дослідний інститут машинобудування, Дніпропетровський університет, Московський авіаційний інститут, МВТУ ім. М.Е. Баумана, Ленінградський військово-механічний інститут і багато інших.

Співпраця КБ «Південне» з Академією наук і вищою школою була дуже плідною і дала змогу вирішити ряд складних науково-технічних проблем, таких як розробка термінальних методів наведення ракет, забезпечення поздовжньої стійкості рідинних ракет тандемної схеми, створення нових типів базування ракет (шахтний, залізничний), забезпечення герметичності паливних систем рідинних ракет, забезпечення стійкості всіх систем ракет до вражаючих факторів ядерного вибуху, контактнo-стикове зварювання оплавленням, створення нових неметалевих матеріалів і біметалів та ін.

У КБ «Південне» велику увагу приділяли чіткій організації й ефективному використанню результатів спільних науково-дослідних робіт. Завдяки тому, що існував глибокий зв'язок науки, проектування і виробництва, в кон-

струкцію ракет КБ «Південне» закладалися ефективні, «проривні» рішення, у результаті впровадження яких розробки бойових ракет і ракет-носіїв часто випереджали свій час і сьогодні затребувані. Оригінальні, нетрадиційні рішення, що визначають вигляд ракет розробки КБ «Південне» – поділені й орбітальні головні частини, система помилкових цілей для подолання системи ПРО ймовірного противника, мінометний старт важких ракет з контейнера, тривале перебування рідинних ракет на бойовому чергуванні в стані вищого ступеня готовності до пуску, управління ракетою шляхом відхилення головного відсіку, хімічний наддув паливних баків рідинних ракет і багато іншого. Наукова новизна і технічна ефективність рішень, застосовуваних у конструкції ракет КБ «Південне», підтверджена більш ніж 8000 авторськими свідоцтвами на винаходи.

Серед прикладів, що підтверджують значимість впровадження результатів наукових досліджень у практику проектування і розробки ракет, досить назвати важку рідинну стратегічну ракету SS-18 (у світі відома як «Сатана»), твердопаливну міжконтинентальну ракету SS-24 («Скальпель») шахтного та залізничного базування, найкращий у світі екологічно чистий носій середнього класу «Зеніт». За своїми характеристиками ракета SS-18 не має аналогів у світі, практично невразлива і досі є неперевершеною. При розробці SS-18 був вирішений цілий ряд складних науково-технічних проблем.

Міжконтинентальні балістичні ракети

У результаті плідного науково-технічного співробітництва КБ «Південне» з науковими організаціями створено чотири покоління ракет стратегічного призначення, сім ракет-носіїв – від «Космосу» – до «Зеніту», а також 70 типів космічних апаратів, що дали змогу успішно проводити космічні дослідження в інтересах науки, оборони і народного господарства країни.

4.2.2.2. Ракетно-космічна діяльність КБ у незалежній Україні

Після розпаду Радянського Союзу ракетно-космічні організації й підприємства України опинилися в складному становищі. З одного боку, вони володіли потужним науково-технічним та технологічним потенціалом, що давав змогу створювати зразки РКТ з характеристиками на рівні світових аналогів, з іншого – мав місце істотний дефіцит бюджетних коштів, які могли бути виділені державою на проведення ракетно-космічної діяльності. Потрібен принципово новий підхід до створення РКТ в Україні. Враховуючи динамічний розвиток світового ринку пускових послуг, зростання економічного ефекту від комерційного використання ракет-носіїв, а також світовий рівень характеристик більшості раніше розроблених ракет і ракет-носіїв як один з основних напрямів подальшого розвитку ракетно-космічної діяльності, в Україні була прийнята модернізація наявних і створення нових ракетно-космічних комплексів у міжнародній кооперації з метою подальшої їх комерційної експлуатації. Реалізація такого напрямку дозволяла зменшити витрати кожної із сторін, об'єднати нові технології для створення комплексів з більш високими характеристиками та отримати додаткові ресурси для підтримки галузі.

Використання раніше напрацьованого потенціалу дало змогу у відносно короткі терміни створити і взяти участь у проектах та експлуатації таких великих міжнародних ракетно-космічних комплексів, як «Морський старт», «Наземний старт», «Дніпро», «Антарес», «Вега», а також розгорнути повномасштабну роботу зі створення українсько-бразильського комплексу «Алкантара-Циклон-4». Сьогодні, незважаючи на незначне бюджетне фінансування, Україна є однією із провідних космічних держав, поряд із США, Росією, Китаєм, Францією, і за загальною кількістю запусків космічних апаратів на навколосезну орбіту займає п'яте-сьоме місце у світі.

Основні сучасні космічні проекти, у розробці яких бере участь ДП «КБ «Південне»:

«Морський старт» – унікальний міжнародний проект для запусків космічних апаратів ракетою-носієм «Зеніт-3SL» з плавучої морської платформи «Одісей» з екваторіальної вод Тихого Океану. З 1999 р. за цією програмою

Морський старт

Наземний старт

вже проведено 33 успішні пуски «Зеніт 3SL» з виведенням на геостаціонарну орбіту космічних апаратів США, Японії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Бразилії та інших країн.

Подальшим розвитком «Зеніту» стало використання його в програмі «**Наземний старт**», у рамках якої проведена модернізація технічного і стартового комплексів на казахському космодромі «Байконур». Триступеневі носії «Зеніт-3SLB» і «Зеніт-3SLBФ» з різними розгінними блоками доопрацьовувалися та удосконалювалися, що значно підвищувало їхню надійність та експлуатаційні характеристики. Уже проведено десять успішних пусків за програмою «Наземний старт».

Проект «Дніпро» є одним з важливих проектів, який на сьогодні займає міцні позиції на міжнародному ринку пускових послуг і має імідж надійного носія у своєму сегменті. Загалом було проведено 18 пусків, що дозволило вивести в космос 63 апарати різного призначення, що належать 15 країнам світу.

Продовжуючи активну діяльність на ринку пускових послуг, останнім часом КБ «Південне» переходить на новий, більш високий рівень міжнародного співробітництва. **Проект «Антарес»** є безпрецедентним в історії співпраці України зі США в космічній сфері, оскільки вперше підприємства ракетно-космічної галузі України беруть безпосередню участь у створенні американського носія. Разом з Південмашем КБ «Південне» здійснює

Циклон

розробку основної конструкції першого ступеня ракети. Ракетносії використовуються для доставки вантажів на міжнародну космічну станцію, після завершення експлуатації в США кораблів багаторазового використання «Спейс шаттл», а в подальшому – для запуску КА як комерційних, так і державних замовників. Вогневі і льотні випробування РН «Антарес» на острові Уоллопс (США) пройшли успішно. 18 вересня 2013 р. проведений успішний пуск нової ракети-носія «Антарес», що вивела на орбіту вантажний корабель «Сигнус», який доставив на Міжнародну космічну станцію близько 700 кг вантажу.

Проект «Циклон-4» з Бразилією вперше передбачає забезпечення повного циклу розробки і виготовлення ракетно-космічного комплексу у кооперації з українськими підприємствами. У рамках проекту в Бразилії використовуються новий космодром «Алькантара», на РН впроваджуються нові технічні рішення (безплатформенна СУ, групове виведення КА та ін).

Розробка рідинних і твердопаливних двигунів з повним циклом виготовлення матеріальної частини в Україні є найважливішим напрямом діяльності КБ «Південне». Визнанням досягнень КБ «Південне» і ЮМЗ у цій галузі є створення блоку маршового двигуна для європейської ракети-носія «Вега». Ведеться інтенсивна розробка маршових двигунів для ракет-носіїв, модулів для польотів на Місяць та інші планети.

Ракети-носії, розроблені КБ, на космодромах світу

Глобальні проблеми людства планетарного масштабу. КБ «Південне» разом з академією наук України приділяє серйозну увагу пошуку рішень таких глобальних проблем людства, як видалення радіоактивних відходів у космос, антиастероїдний захист Землі, оперативне управління кризовими та надзвичайними ситуаціями, викликаними техногенними та природними катастрофами, видалення космічного сміття з навколосезних орбіт та ін.

4.2.2.3. Розвиток науково-технічного потенціалу ДП «КБ «Південне» і підвищення ефективності співробітництва з вищими навчальними закладами та Національною академією наук України

Сучасні темпи розвитку ракетно-космічної техніки дуже високі. Витримати конкурентну боротьбу на сучасному ринку космічних технологій можливо тільки в тому випадку, якщо рішення всього комплексу питань розробки, виготовлення, випробувань і експлуатації відбувається безперервно і системно з використанням останніх досягнень науки і техніки. Саме системність і цілеспрямована координація спільних досліджень може дати синергетичний ефект від взаємодії науки і виробництва в частині якості та конкурентоспроможності розробок.

Сьогодні КБ «Південне», відновлюючи традиції системного підходу до організації наукового супроводу розробок підприємства, закладені М.К. Янгелем, В.Ф. Уткіним і С.Н. Конюховим, взяло на себе інтегративну

роль у використанні всіх складових науково-технічного потенціалу країни для вирішення проблем ракетно-космічної галузі. КБ «Південне» виступило з низкою пропозицій щодо створення нових механізмів взаємодії з науковими установами Національної академії наук, вищими науковими закладами Міністерства освіти і науки України та вищими військовими навчальними закладами та науково-дослідними організаціями Міністерства оборони України для ефективного вирішення актуальних наукових проблеми ракетно-космічної галузі та взаємозбагачувального співробітництва. Було укладено низку **стратегічних угод про співпрацю**: Генеральна угода про науково-технічне співробітництво між ДП «КБ «Південне» і Національною академією наук (10.10.1012), Генеральна угода про спільні дослідження в галузі створення ракетно-космічної техніки між КБ та ВНЗ (7.02.2013), Генеральна угода про спільні дослідження в галузі створення ракетно-космічної техніки між КБ та вищими військовими навчальними закладами та науково-дослідними організаціями Міністерства оборони України (12.06.2013). Створення сучасних зразків ракетно-реактивного озброєння можливе тільки за постійного тісного контакту ДП «КБ «Південне» і спеціалістів військових науково-дослідних інститутів. Це особливо важливо і в частині визначення основних тактико-технічних характеристик перспективних ракетних комплексів і для формування спільних із Замовником поглядів на моделі впливу, бойового застосування та взаємодії із засобами розвідки. Найважливішим спільним завданням військової науки і промисловості є також оптимізація етапів створення зразків ракетно-реактивного озброєння в умовах хронічного обмеження бюджетного фінансування.

Розвивається також **співпраця ДП «КБ «Південне» з НАН України в рамках взаємодії з Міжнародною академією астронавтики**. Знаменною за масштабом і громадським резонансом була зустріч МАА та НАН України, що відбулася в травні 2012 р. Її результатом став прийнятий Меморандум про взаєморозуміння, пріоритетні напрями та перспективи співпраці Міжнародної Академії Астронавтики і Національної академії наук України у космічній сфері. Зараз розпочато спільні дослідження за такими напрямками: космічна система моніторингу іоносфери і прогнозування сейсмічної активності Землі; дослідження атмосферного аерозолі; знищення радіоактивних відходів у далекий космос.

Абсолютно винятковим та унікальним академічним партнером у навчальній і науково-технологічній сфері КБ «Південне» є **Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара**, зокрема фізико-технічний факультет, який створювався в 60-х рр. як секретний безпосередньо для підготовки інженерних і дослідницьких кадрів для базових підприємств ракетно-космічної галузі України – ДП «КБ «Південне», ДП «ВО «Південний машинобудівний завод» (ПМЗ), Інституту технічної механіки НАНУ та

Державного космічного агентства України і можна сказати, що славою і високими досягненнями у ракетно-космічній сфері СРСР, і Україна зокрема, має завдячувати синергії з Дніпропетровським національним університетом та їх спільним відомим постатям (С.М. Конюхов, Ю.С. Алексєєв, В.І. Січовий, В.Г. Кومانов та ін.), виняткове місце серед яких посідає другий Президент України Л.Д. Кучма, випускник ДНУ, який пройшов шлях від інженера, провідного конструктора до заступника Генерального конструктора КБ і Генерального директора Південного машинобудівного заводу. Власне, промислові завдання формували тематику наукових досліджень і дисертаційних праць вчених факультету, більшість з яких були секретними і державного значення. Філії профільних кафедр фізико-технічного факультету ДНУ були створені на підприємстві ще у кінці 80-х рр. ХХ ст. (проекування та конструкцій літальних апаратів, двигунобудування, систем автоматичного управління), на ПМЗ багато років працює кафедра технології виробництва літальних апаратів. Сьогодні співпраця між ДНУ та КБ і ПМЗ реалізується у рамках 6 договорів про науково-технічне співробітництво, які стосуються широкого спектру різнопланового співробітництва з підготовки фахівців і наукової діяльності. За безстроковою угодою ДНУ та КБ проводять спільні науково-дослідницькі та дослідницько-конструкторські роботи зі створення ракет-носіїв, космічних апаратів, ракетних двигунів, електричних та двигунних установок та інших виробів ракетно-космічної техніки. Спільно партнери проводять міжнародні, національні та галузеві наукові конференції і семінари. Прикладами тематики спільних досліджень можуть бути такі: отримання більш ефективних режимів механічної обробки великогабаритних деталей зі склопластиків; розроблення умов промислової вентиляції; отримання ефективних моделей, методів і алгоритмів розв'язування актуальних проблем міцності, комп'ютерної механіки, зниження матеріаломісткості та підвищення надійності конструкцій; розроблення виробів для збирання, транспортування, зберігання та захоронення радіоактивних відходів та ін.

Сьогодні провідні підприємства ракетно-космічної сфери разом з академічними партнерами, які зосереджені саме у Дніпропетровську, працюють задля збереження для України потужного науково-технічного та технологічного потенціалу, а також забезпечення умов для його подальшого розвитку в інтересах оборони країни і збереження Україною статусу космічної держави.

4.2.3. Металургійний комплекс: синергія науки та виробництва

Гірничо-металургійний комплекс Дніпропетровської області дійсно є унікальним, об'єднує 28 провідних підприємств, серед них 10 – з видобування металевих руд, у тому числі ПАТ «Марганецький ГЗК» і ПАТ «Орджонікідзевський ГЗК», якими добувається 100% марганцевої руди

в Україні, та філія Вільногірський гірничо-металургійний комбінат ПрАТ «Кримський Титан», що здійснює розробку родовища важких мінералів та їх переробку. Металургійні заводи виробляють високоякісну сталь та конкурентоспроможний прокат: ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат ім. Ф.Е. Дзержинського», ПАТ «Євраз-Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського», у 2012 р. введено найсучасніший електросталеплавильний комплекс «Інтерпайп Сталь» (ТОВ «Металургійний завод Дніпросталь») з виробництва безперервної литої заготовки. Основні трубні підприємства області: ПАТ «Інтерпайп Нижньодніпровський трубопрокатний завод», ТОВ «Інтерпайп Ніко Тьюб», ПрАТ «Сентравіс Продакшн Юкрейн», ПАТ «Інтерпайп Новомосковський трубний завод», що виготовляють труби великого і малого діаметрів та іншу металеву продукцію. Продукція трубопрокатних підприємств області експортується у 70 країн світу. В області розташований найпотужніший виробник феросплавів в Україні ПАТ «Нікопольський завод феросплавів». Провідні вищі навчальні заклади та інститути НАН України навчають робочі та наукові кадри, готують і здійснюють науковий супровід технологічних досліджень.

Сучасні технічні можливості для наукових розробок і досліджень забезпечують інноваційні підприємства, серед яких виняткове місце займає абсолютно інноваційний технологічний проект «Інтерпайп Сталь»²¹ – перший металургійний завод, повністю збудований в Україні майже за півстоліття із загальним об'ємом інвестицій 700 млн. доларів, спроектований та обладнаний за кращими світовими стандартами.

²¹ За матеріалами офіційного сайту заводу та Національної металургійної академії України.

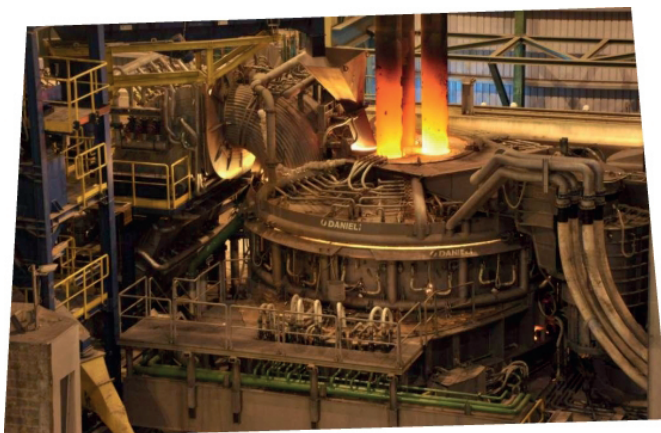
Це один із найбільших електросталеплавильних комплексів з виробництва круглої сталевих заготовів у Європі, потужність якого – 1,32 млн. тонн круглої сталевих заготовки на рік. Завод об'єднує інноваційні сталеплавильні технології, новий підхід до виробничої культури і сучасні арт-інсталяції інженера-митця Олафура Еліассона, що стали невід'ємною частиною підприємства. Як зауважують на самому підприємстві, це *нова філософія металургії XXI ст., це зелена металургія, новий етап у розвитку галузі*, адже саме із введенням в експлуатацію нового заводу було остаточно закрито застаріле мартенівське виробництво (2012). Сучасне високотехнологічне обладнання використовується в усьому технологічному процесі (електродугова сталеплавильна піч, двопозиційна установка піч-ківш, установка вакуумування сталі, машини безперервного лиття заготовки та ін.) та становить цінність з науково-дослідницької точки зору як місце для проведення наукових досліджень, розробок та реалізації науково-практичних проектів.

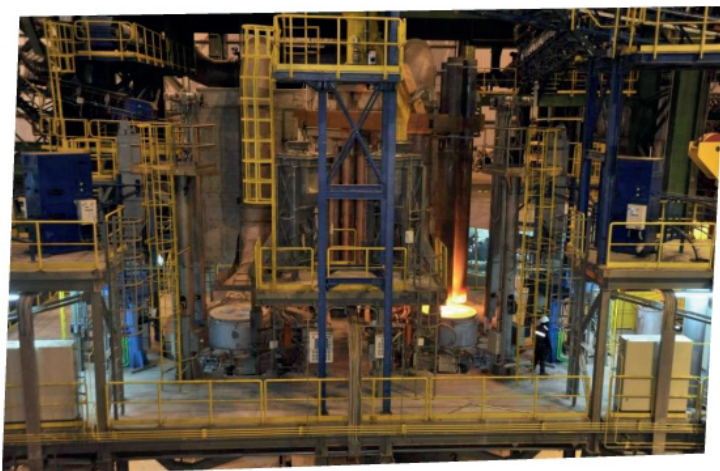
Вакууматор

Машина безперервного лиття заготовки

Електродугова піч

Двопозиційна установка піч-ківш

Підприємство впроваджує світові стандарти не лише промислово-виробничі, а й у сфері менеджменту, організації роботи підприємства та щодо кадрової політики. Новий високотехнологічний завод «Інтерпайп» справді є унікальним інженерним комплексом і має потужні інфраструктурні об'єкти та сучасні вискоефективні технології захисту навколишнього середовища, які мінімізують негативний вплив на екологічну ситуацію в регіоні. Завод має власну підстанцію та лінію електропередач, систему газовидалення та газоочистки для зниження запиленості викидів, ефективну систему шумоізоляції (спеціальний кожух (Doghouse), унікальну систему водозабезпечення. Технічні рішення, ухвалені при розробці проекту будівництва електросталеплавильного комп-

лексу, забезпечують повністю замкнену систему оборотного водозабезпечення без викиду промислових стічних вод у р. Дніпро та інші водойми. У рамках реалізації проекту, Інтерпайп Сталь вперше в Україні побудував кабельну лінію електропередач напругою 330 кВ. Для забезпечення безперервної роботи Інтерпайп Сталі було введено в експлуатацію та модернізовано низку крупних об'єктів, які забезпечують функціонування заводу. Для забезпечення ЕСПК високоякісним вапном Інтерпайп Сталь побудував нову вапняну фабрику в Дніпропетровську. У рамках модернізації підприємства Інтерпайп Втормет розширено бруктозаготівельну мережу по Україні і проводиться оновлення наявного бруктопереробного обладнання, а також придбання нової техніки (встановлюються та виводяться на проектну потужність 4 агрегати – стаціонарні та пересувні прес-ножиці продуктивністю від 10 до 25 тис. тонн на місяць). Для забезпечення заводу технічними газами (кисень, аргон та азот) разом з компанією MESSER Інтерпайп Сталь побудували новий кисневий завод.

Слід зауважити, що «Інтерпайп Сталь» належить до підприємств корпорації «Інтерпайп», яка є одним зі світових лідерів у сталепрокатному виробництві та має у своєму складі низку заводів. Власне історія корпорації, її розробок – це історія співпраці з наукою, зокрема з **Національною металургійною академією України**. У Національній металургійній академії України сформовано потужні наукові школи, які безпосередньо у вирішують науково-технічні проблеми виробництва, як-от: Дніпропетровська наукова школа теоретичного і прикладного металознавства, Дніпропетровська наукова школа теорії та технології електрометалургійного виробництва, Дніпропетровська наукова школа металургії сталей та сплавів спеціального призначення, Дніпропетровська наукова школа теорії і практики ливарного виробництва, Українська науково-педагогічна школа металургійної теплотехніки та теплофізики, Дніпропетровська наукова школа промислової теплоенергетики, Дніпропетровська наукова школа термічної та деформаційно-термічної обробки сталей, Дніпропетровська наукова школа теорії і технології обробки металів тиском, Дніпропетровська наукова школа технології машинобудування, Дніпропетровська наукова школа теорії металургійних процесів тощо. Саме ці наукові школи є стратегічними партнерами металургійних підприємств області у пошуку вирішення технологічних проблем та запровадження інновацій.

Оскільки ринок висуває нові вимоги до якості продукції та її удосконалення, що зумовлює постійний пошук нових технологічних рішень, з якими впоратися самотужки без залучення вчених та фахових наукових колективів (кафедр, центрів, цілої академії) завод не в змозі, тому ставить відповідні проблеми перед наукою. Для учених ці конкретні технологічні завдання стають темами державних, регіональних та індивідуальних наукових розробок, зокрема і дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора наук. Як конкретний *приклад* такої синергії, можна навести вирішення про-

блеми технології виробництва труб зі зменшенням поверхневих дефектів на заводі ВАТ«Інтерпайп НТЗ»²². Для виконання поставленого перед виробництвом завдання – підвищення якості трубної продукції – між Національною металургійною академією України та «Інтерпайп НТЗ» було укладено договір про співпрацю з метою об'єднання науково-технічних та експериментальних потенціалів кафедри обробки металу тиском академії та Інституту розвитку заводу. Відповідно до Угоди, до вирішення виробничих завдань було залучено кращі наукові кадри (д.т.н., проф. Данченко В.М.) та сформовано тему конкретної дисертації аспіранта (Чуєв О.А.) «Розвиток методів розрахунку параметрів та вдосконалення технології виробництва труб зі зменшенням поверхневих дефектів на агрегатах з двоклітьовим станом поздовжньої прокатки». Метою цієї роботи став розвиток методів розрахунку технологічних параметрів з урахуванням зносу валків та вдосконалення технології виробництва труб на агрегатах з двоклітьовим станом поздовжньої прокатки для забезпечення підвищення якості поверхні та точності труб, що виробляються. У результаті дослідження було розроблено нові технології, моделювання технологічних процесів, нові технічні рішення, нова якість трубної продукції (без дефектів), яка сьогодні стала звичайною заводською продукцією, є затребуваною на ринку та відповідає найвищим його вимогам. Важливо, що при моделюванні технічних процесів було використано досвід, здобутий під час стажування аспіранта у Польщі (Політехніка Ченстоховська)²³ та програмне забезпечення польських колег. Завдяки такій тісній співпраці завод, по-перше, вийшов на новий технологічний рівень, по-друге, має реальний економічний ефект більше 35 млн грн. на рік, який щороку збільшується. Після успішного завершення дослідження та захисту дисертації О.А. Чуєв продовжив свою

²² Чуєв О.А. Розвиток методів розрахунку параметрів та вдосконалення технології виробництва труб зі зменшенням поверхневих дефектів на агрегатах з двоклітьовим станом поздовжньої прокатки : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.03.05 / О. А. Чуєв; Нац. металург. акад. України. – Д., 2012. – 19 с.

²³ Цікавою у цьому контексті є тісна співпраця кафедри обробки металу тиском НМетАУ з факультетом матеріалознавства, технологій виробництва та прикладної фізики Ченстоховської Політехніки, ініційована проф. В.М. Данченком та проф. Генриком Диею. Познайомившись на конференції, дослідники швидко знайшли спільні наукові та освітні інтереси, потім уклали угоду про співпрацю у підготовці інженерних кадрів. Результатом цієї співпраці є щорічне видання наукових праць і статей у польському часописі «Hutnik» і українському журналі «Металургія та гірничорудна промисловість». Сьогодні, за цією угодою, українські та польські студенти й аспіранти можуть спільно проводити дослідження. Є можливість використовувати спеціальне ліцензійне програмне забезпечення для моделювання технічних процесів FORGE 2008, яке має факультет матеріалознавства, технологій виробництва та прикладної фізики Ченстоховського технологічного університету. Така співпраця сприяла вирішенню багатьох завдань, зокрема у розрахунку і моделюванні технічних процесів, у тому числі і для підготовки кандидатських дисертацій, як-от: з питання бездефектного прошигтя труб з безперервно литої заготовки, удосконалення процесу холодної пільгерної прокатки труб, процесу пресування біметалічних виробів тощо.

науково-дослідну працю, але уже на посаді начальника центральної заводської лабораторії ВАТ «Інтерпайп НТЗ», а пізніше – заступника начальника ТПЦ-3 з технологій. На підприємстві безперервно триває науково-дослідницька робота, сьогодні, зокрема, з проблеми досягнення нового рівня якості при виробництві труб з безперервно литої заготовки на агрегатах ТПА-140 і ТПА-200.

Наведений приклад доводить, що трансфер наукових кадрів з вищих навчальних закладів та наукових установ на виробництво є досить продуктивним для усіх сторін. І тільки синергія сфери виробництва з наукою дає змогу знаходити нові технологічні рішення для поставлених перед виробництвом проблем та сприяти економічному зростанню країни.

4.2.4. Агропромисловий кластер: інтеграція науки та виробництва

В області створено потужний сільськогосподарський кластер як інтегровану систему, що базується на науковому забезпеченні потреб галузі та інноваційно-інвестиційній політиці. Важливо, що це не є спонтанною концентрацією різноманітних технологічних винаходів, а певною системою створення і поширення нових знань і технологій, у якій провідну роль відіграє Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Враховуючи те, що сільськогосподарську діяльність в області здійснюють 1100 сільгосппідприємств різних форм власності та 3534 селянських (фермерських) господарства, наукоємність цього ринку значна. Великі агропідприємства (більше 10 тис. га ріллі) застосовують сучасну техніку та технології вирощування сільськогосподарських культур (no-till, mini-till) з відповідним науковим супроводом. Наприклад, ДДАЕУ виконав замовлення у вирішенні виробничих проблем ТОВ «Приват Агро» (160 000 га) в організації раціональної експлуатації техніки Case, визначенні норм виробітку та витрати пального; для ПП «Мир» (1216 га) розроблена технологія вирощування підзимого соняшника з модернізацією сівалок УПС-8. В ТОВ «Агро КМР» (10 500 га) проведені сумісні навчальні семінари студентів французьких коледжів.

Університет постійно здійснює розробку інноваційних проектів на базі сучасних потужних агроформувань, має власні філії на виробництві та навчально-наукову базу для підготовки фахівців і підвищення кваліфікації працівників підприємств, створює спеціалізовані дослідницькі лабораторії та центри. Наприклад, з 2001 р. функціонує міжфакультетська проблемна науково-дослідна лабораторія технічного сервісу машин, яка була створена Наказом Міністра аграрної політики і в 2013 р. була об'єднана з лабораторією полімерних композитів, що дало потужний поштовх у вирішенні нестандартних виробничих проблем, прикладних і фундаментальних наукових досліджень.

У лабораторії працюють кафедри факультету механізації сільськогосподарства та агрономічного, кількість співробітників – 14, серед яких

10 кандидатів наук (докторів філософії), доцентів, 3 молодих вчених, аспірант. У дослідженнях систематично беруть участь студенти, які виконують свої магістерські роботи і конкурсні роботи. У результаті співпраці науковців ДДАЕУ та спеціалістів холдингу «Агро-Союз» розроблена унікальна **технологія модернізації посівних комплексів типу Turbosem II**. Так, для суттєвого збільшення ресурсу шарнірних з'єднань системи копіювання рельєфу розроблені, випробувані і впроваджені нові деталі, що мають ефект самозмащування, не потребують обслуговування і технологічних регулювань протягом всього періоду використання.

Модернізований посівний комплекс Turbosem II 19-60 у 2014 р. засіяв площу 9179,5 га без жодного технічного обслуговування розроблених елементів, що зафіксовано в Національному реєстрі рекордів України і видано відповідний сертифікат про встановлення Рекорду. Конструкція дисково-анкерного сошника та модернізованого посівного комплексу запатентована в Україні. Для підвищення ефективності, популяризації та комерціалізації проекту, трансформації цієї теми та інші види сільськогосподарської техніки в холдингу «Агро-Союз» створена **некомерційна науково-виробнича група «Союз-композит»**. Студенти університету проходять практику в холдингу «Агро-союз», а спеціалісти холдингу підвищують кваліфікацію в ДДАЕУ.

4.2.5. Підсумки

Характеризуючи науково-дослідний потенціал регіону, варто навести приклади ідей наукових проектів, розроблених як молодими, так і досвідченими вченими регіону²⁴ (наприклад, «Створення системи комплексного моніторингу навколишнього середовища Дніпропетровської області з використанням космічних технологій», «Створення високотехнологічних соціоекокомплексів в Україні», «Створення високотехнологічного виробництва акустооптичних монокристалів», «Направлений синтез біологічно важливих гетероциклічних структур на основі промислово доступних дієнів», «Генетичні наслідки впливу мутагенних чинників на прикладі пшениці м'якої озимої (*Triticum aestivum* L.)» і т.д.). На прикладі регіону можна побачити, як система науки, вищої освіти, обласна влада та сектор економіки/бізнесу реально взаємодіють і створюють *регіональний простір досліджень та інновацій* та формують регіональну інфраструктуру інноваційного розвитку, у якій, безперечно, провідну роль відіграє Придніпровський науковий центр НАН і МОН України, інформаційною платформою є Портал інноваційного розвитку, політичною складовою – регіональна Програма інноваційного розвитку Дніпропетровської області до 2020 р. та Стратегія розвитку Дніпропетровської області до 2020 р., у якій чільне місце відведено інноваціям. Є підтримка наукових кадрів на

²⁴ За даними Порталу інноваційного розвитку www.pir.dp.ua.

рівні регіону, що підтверджено не лише у політичних заявах чи формальних документах, а й на рівні конкретних регіональних програм, фінансованих з обласного бюджету (регіональні нагороди, матеріальне заохочення для молодих вчених, конкурси наукових проектів), що є безпрецедентним для України.

Науковці регіону розробляють інноваційні пропозиції для бізнесу, формується база даних з пропозицій інноваційних проектів різного рівня, починаючи від отримання інноваційного продукту чи технології до ідей створення нових підприємств з високим відсотком інноваційності (на цей час – близько 50 інноваційних пропозицій з ефективністю капітальних вкладень від 300% до 2000% на загальну суму інвестиційного капіталу понад 5 млрд. грн.). Цю діяльність акумулює Придніпровський науковий центр, який і розробив методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємств, реалізувавши цю методику на практиці на наявних підприємствах. ПНЦ формує базу потенційних виконавців наукових проектів і є своєрідним «інкубатором» ідей інноваційних науково-дослідницьких проектів, забезпечуючи відповідний науковий супровід, пошук партнерів та контакти з основними стейкхолдерами.

Таким чином, на прикладі однієї області можна переконатися, що Україна сьогодні має значний науковий потенціал у сфері впровадження інноваційних досліджень у різних секторах економіки. І кожна сфера створює свої можливості для розроблення та впровадження інноваційних дослідницьких проектів у контексті міжнародної співпраці, зокрема з польськими науковцями, що набуває особливого значення у контексті Європейської програми підтримки науки та інновацій «Горизонт 2020», у якій інтеграції сфери науки та бізнесу відведено особливу роль. Учені багатьох країн, об'єднуючись у мультинаціональні наукові колективи та консорціуми, мають змогу не лише обмінюватися досвідом, розробляти спільні дослідження, а й сприяти росту технологічних інновацій у своїх країнах і стійкому розвитку та економічному прогресу України, Польщі та Європи.

5. Досвід співробітництва польських та українських вищих навчальних закладів: аналіз вибраних прикладів білатеральної співпраці

(Ірина Дегтярьова, Магдалена Дибас)

5.1. Методологічні засади дослідження

(Ірина Дегтярьова, Магдалена Дибас)

У рамках проекту «Аналіз співпраці польських та українських вищих навчальних закладів на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації» у період з березня по серпень 2014 р. проведено емпіричне дослідження, мета якого:

Ідентифікація, діагностика та аналіз факторів, що визначають співпрацю між польськими та українськими університетами у сферах, ширших за обмін студентами.

Мета дослідження була конкретизована завданнями, які б відповідали на такі питання:

- 1) Які основні цілі співпраці між польськими й українськими ВНЗ?
- 2) Які механізми організації та розвитку співпраці між польськими й українськими ВНЗ?
- 3) Які найважливіші результати співпраці між польськими й українськими ВНЗ?
- 4) Які є бар'єри у співпраці між університетами Польщі та України (фінансові, системні, культурні і т.д.)? І що треба зробити для усунення бар'єрів, які ускладнюють подальше співробітництво?
- 5) Які чинники сприяють і підтримують співпрацю між польськими й українськими університетами (фінансові, системні, культурні і т.д.)?
- 6) Які можливі й бажані напрями подальшої співпраці?

Основна частина дослідження мала якісний характер, завдяки чому співпрацю між польськими й українськими університетами було досліджено більш детально.

Поняття «співпраця» визначено як **спільна²⁵ діяльність академічних партнерів, яка здійснюється в плановому порядку на підставі раніше укладеного договору або у неформалізований спосіб**. Попередній аналіз, проведений до початку емпіричних досліджень, показав, що по обох боках кордону реалізується багато цікавої, часто великомасштабної діяльності, яка ніколи не була закріплена формальною угодою або ж формалізація співпраці тільки планується.

Дослідження проводилося одночасно в Польщі й Україні та складалося з двох частин.

Метою першої частини дослідження було, перш за все, виявити особливо цікаві приклади співпраці між вищими навчальними закладами України та Польщі і на підставі цього зробити вибір кейсів для якісних досліджень.

Інструментом, використаним у цій частині дослідження, була анкета, розроблена групою експертів проекту за консультації з представниками університетів обох країн. Анкета була підготовлена двома мовами: українською та польською, і містила питання закриті, відкриті та ранжування. Мовні версії анкети відрізнялися тільки в деталях, які стосуються відмінностей у системах вищої освіти.

За допомогою анкетного опитування було отримано дані, які дали змогу зробити початковий аналіз:

- сфер співробітництва;
- залучення науково-педагогічних працівників і студентів;
- форм співпраці;
- фінансування;
- бар'єрів;
- чинників, які сприяють співпраці.

Анкета складалася з 12 модулів (див. Додаток 7), при цьому було передбачено окремий модуль «J» для опису конкретних прикладів науково-дослідної співпраці (відкрита частина анкети). Респондентам було запропоновано надати інформацію у цьому модулі для 1-3 прикладів співпраці, яка реалізується з 2000 р., які, на думку ВНЗ, є репрезентативними та доречними для аналізу особливостей співробітництва.

Анкету було розіслано в електронній формі до 153 польських вищих навчальних закладів (у тому числі 117 ВНЗ – членів Конференції ректорів академічних шкіл Польщі та 36 державних вищих професійних закладів – членів

²⁵ Під спільною діяльністю розуміємо діяльність, яка проводиться спільно або окремо кожним партнером на підставі домовленостей, ухвалених партнерами.

Конференції ректорів академічних шкіл Польщі), і до 125 українських вищих навчальних закладів, членів Спілки ректорів ВНЗ України, які співпрацюють з польськими університетами та мають підписані білатеральні угоди²⁶.

ПОЛЬЩА

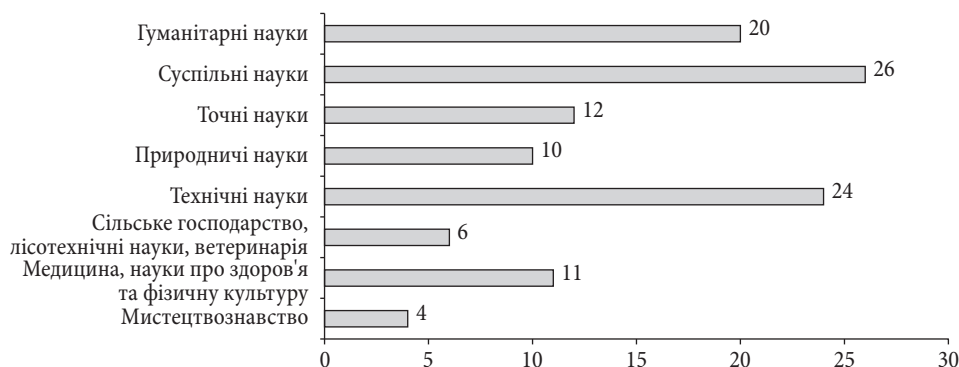
У дослідженні взяли участь, тобто надіслали заповнену анкету, 43 вищі навчальні заклади з усієї Польщі. Слід підкреслити, що це високий ступінь повернення для поштового опитування²⁷.

Серед респондентів – класичні університети, технічні навчальні заклади, мистецькі, сільськогосподарські, морські, природничі, економічні, медичні, академії фізичного виховання, державні професійні навчальні заклади, недержавні університети та інші.

Польські ВНЗ представили в цілому 80 випадків співпраці з українськими партнерами²⁸, з яких до аналізу було залучено 75 прикладів²⁹. Більшість прикладів співпраці описали університети (19), політехніки (22) та галузеві університети (20).

Аналізовані приклади співпраці були реалізовані в різних галузях знань. Багато з них мали міждисциплінарний характер. Домінували суспільні, технічні та гуманітарні науки. Детальний розподіл усіх прикладів співпраці, надісланих університетами, подано на рис. 5.1.

Рис. 5.1. Розподіл прикладів співпраці за сферами знань – результати дослідження, проведені у Польщі

Джерело: Власне опрацювання

²⁶ Інформація про заклади, які уклали угоди про співпрацю, була надана Спілці ректорів ВНЗ України Міністерством освіти і науки України.

²⁷ Список ВНЗ, які взяли участь у дослідженні, подано у додатках.

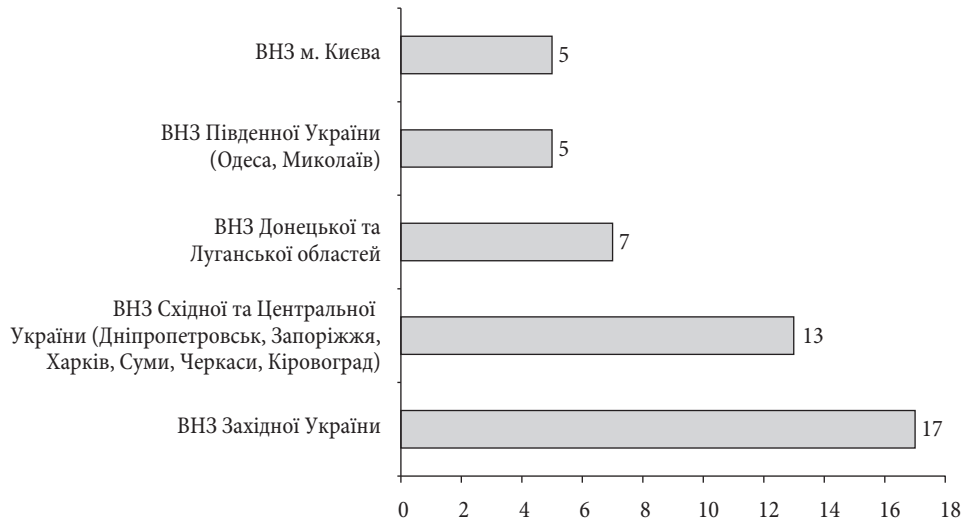
²⁸ Приблизна кількість пояснюється тим, що в одному модулі «J» респонденти могли зазначити кілька прикладів співпраці свого закладу з українським партнером.

²⁹ Частина анкети або модулів описувала співпрацю з іншими, ніж навчальні заклади, інституціями, тому вони не стали об'єктами нашого дослідження.

Слід зауважити, що суспільно-політична ситуація в Україні серйозно ускладнила проведення дослідження, оскільки абсолютно випали і не мали змоги взяти участь у дослідженні ВНЗ Автономної Республіки Крим, які теж мали добрий і багатий досвід співпраці з польськими академічними партнерами.

Загалом, у дослідженні взяли участь і надіслали заповнені анкети 47 вищих навчальних закладів з усієї України. Для наочної репрезентації географічної локалізації респондентів ми вважаємо за доцільне поділити усіх учасників дослідження на 5 регіональних груп³¹: Західна Україна (Вінниця, Житомир, Рівне, Луцьк, Львів, Чернівці, Івано-Франківськ, Тернопіль, Мукачеве, Кам'янець-Подільський) – 17 ВНЗ, Східна і Центральна Україна (Дніпропетровськ, Запоріжжя, Кіровоград, Черкаси, Харків, Суми) – 13 ВНЗ, окремо виділено Донецьку та Луганську області – 7 ВНЗ, м.Київ – 5 ВНЗ, а також Південноукраїнський регіон (Одеса, Миколаїв) – 5 ВНЗ. Графічно географія респондентів представлена на рис. 5.2.

Рис. 5.2. Розподіл респондентів дослідження за принципом географічної локалізації

Джерело: власне опрацювання

На етапі дослідження методом анкетування охоплено державні ВНЗ різних типів, серед яких: класичні мультидисциплінарні університети (15, з них 12 – національні), технічні університети – політехніки (10), інші ВНЗ тех-

³⁰ Список ВНЗ, які взяли участь у дослідженні, подано у Додатку 7, п. 3.

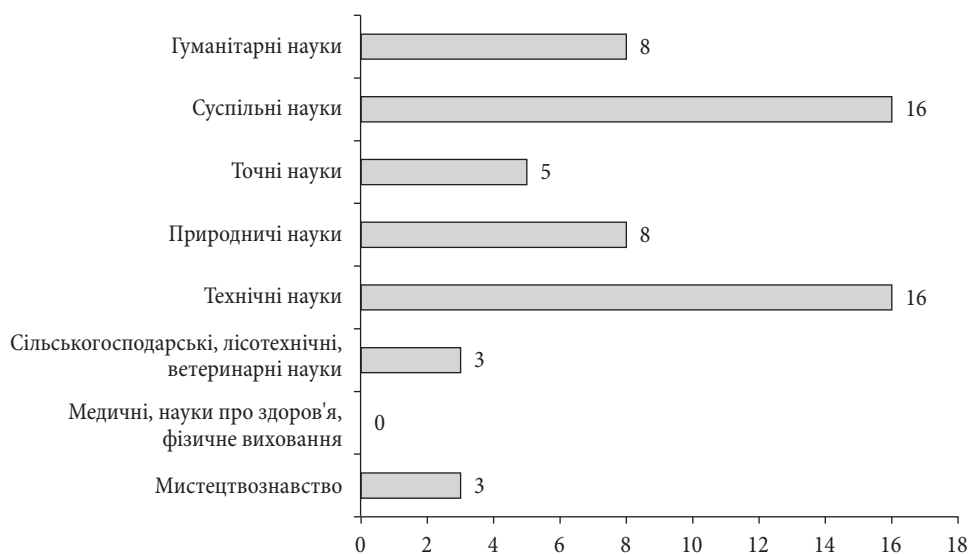
³¹ Для географічного опису подаємо назви міст.

нічного спрямування (6), педагогічні (5), у сферах економіки та управління (5), сільського господарства та харчової промисловості (2) та спеціалізовані галузеві (3). Серед респондентів немає юридичних, медичних ВНЗ, фізичного виховання і спорту. Що стосується співробітництва музичних та мистецьких навчальних закладів, то маємо приклади не на рівні ВНЗ, а на рівні окремих факультетів українських вишів.

Щодо конкретних прикладів наукового співробітництва з польськими партнерськими вищими навчальними закладами (модуль «J» анкети), то загалом надано інформацію про 65 випадків такої співпраці, які описали респонденти. Але мусимо зауважити, що не кожен вищий навчальний заклад наводив детальні приклади, тому було вирішено взяти до аналізу 60 випадків.

Більшість прикладів польсько-української співпраці маємо серед технічних, гуманітарних та суспільно-політичних наук, але гідними уваги у нашому дослідженні є і міждисциплінарні проекти. Детальніша інформація про приклади співпраці, залежно від сфери науки, презентована на рис. 5.3.

Рис. 5.3. Розподіл прикладів співпраці за сферами знань – результати дослідження, проведені в Україні

Джерело: Власне опрацювання

Аналізуючи рівень співпраці, маємо зауважити, що домінує співробітництво на рівні інституційному (усього вищого навчального закладу) та більшості адміністративних і науково-навчальних підрозділів. До уваги також взято співпрацю у рамках міжнародних організацій, але разом з тим не

є об'єктом дослідження партнерство у форматі багатосторонніх міжнародних консорціумів (наприклад, у проектах на зразок TEMPUS).

Кількісні дані, зібрані під час анкетного дослідження, не є вичерпними для всієї системи вищої освіти і науки України та Польщі, отримані кількісні результати не можуть бути узагальнені для всіх польських і українських університетів. Також важко верифікувати загальні кількісні дані – чисельність вишів – випадків співпраці між університетами України та Польщі. Тим не менше, відносно високий ступінь повернення заповнених анкет дає змогу зробити вірогідні висновки про механізми й умови співробітництва; вони доповнюють висновки, зроблені під час якісних досліджень.

Другий етап становив основну частину дослідження і був спрямований на досягнення мети дослідження. Глибше було проаналізовано співробітництво між університетами українськими та польськими, в основному з точки зору досвіду установ та окремих осіб, які цю співпрацю ініціювали та несуть за неї відповідальність.

Дослідження мало якісний характер. Для його реалізації використано методику індивідуальних глибинних інтерв'ю (IDI). Об'єктами дослідження стали приклади співробітництва польських та українських ВНЗ – окремо для Польщі та України, – вибрані з прикладів, представлених у першій частині дослідження, і рекомендованих ректорами ВНЗ з обох країн. Вибір був цілеспрямованим та охоплював приклади науково-дослідної співпраці, а не обміну студентами, якій присвячено цілий розділ цієї праці. Вибір прикладів для поглибленого якісного аналізу був обумовлений такими критеріями:

- 1) Досвід – увагу зосереджено на тих прикладах співпраці, які тривають принаймні кілька років, або такі, що досить інтенсивно та систематично розвиваються.
- 2) Галузь знань – вибрано приклади співпраці, які репрезентують різні сфери наукової діяльності.
- 3) Локалізація респондентів з польських та українських ВНЗ – вибрані приклади співпраці реалізуються університетами з різних регіонів України та Польщі. Зокрема, у випадку України, головною метою було не концентрувати увагу тільки на університетах Львова та Західної України, у яких, з огляду на історичні та географічні чинники, контакти з Польщею є ближчими. Але й оминути багаторічну історію цих взаємовідносин було неможливо. Дослідженням охоплено по 1 представнику усіх географічних частин України, поданих у рис. 5.2. У випадку Польщі важливо було врахувати:
 - а) навчальні заклади зі східної частини країни, для яких співробітництво з Україною є природним вибором, з огляду на близькість партнерів;

- b) центри, які продовжують довоєнні традиції польських ВНЗ, що в той час перебували у складі території України;
- c) центри, які не відповідають попереднім двом критеріям.
- 4) Локалізація партнерів з українських і польських ВНЗ – з огляду на вказані вище критерії, визначено, що для дослідження важливо не вибирати приклади співпраці тільки зі Львовом та Західною Україною, якщо ідеться про польські ВНЗ. Так само і з українськими вишами – вибрано було приклади співпраці з університетами з різних регіонів Польщі.
- 5) Доступність – особливо важливий критерій, якщо ідеться про Україну, з урахуванням великої площі країни і, перш за все, нинішньої політичної ситуації. Ця проблема зумовила те, що у двох випадках було прийнято рішення провести інтерв'ю дистанційно, у форматі електронного листування (в Україні йдеться про Донецький національний технічний університет, Львівський національний університет ім. І. Франка). Респонденти описали свій досвід співпраці з польськими університетами, відповідаючи на певні запитання, які були сформульовані так само, як і в сценаріях глибинних інтерв'ю. Якщо ідеться про Польщу, то критерій доступності теж виявився важливим, бо з усіма респондентами, вибраними для якісного дослідження, вдалося зв'язатися або домовитися про зустріч. Але це були лише поодинокі випадки, обумовлені швидше часовими причинами (інтерв'ю проходилося влітку 2014 р.).

Перед початком дослідження було усталено, що буде реалізовано 6 глибинних інтерв'ю у кожній країні. Нарешті, враховуючи кількість цікавих прикладів співпраці, кількість інтерв'ю збільшилася, отже, було проведено по 8 інтерв'ю в польських та українських університетах. На думку експертів проекту, така кількість є оптимальною для верифікації результатів дослідження. У таблиці 5.1 представлені обрані приклади співпраці, які визначено з огляду на вищевказані критерії.

Слід зазначити, що глибинні дослідження проведено в різних регіонах країн, у ВНЗ різного масштабу та сфер науково-дослідної діяльності. Було важливо вивчити досвід потужних класичних університетів, які мають довгу історію співпраці з польськими колегами, а також і молодих навчальних закладів, окремих факультетів або вузькоспеціалізованих факультетів. Це дає змогу глибше і детальніше вивчити умови, проблеми, виклики та оцінки польсько-української співпраці.

У таблиці 5.1. зазначено тільки назви університетів, без деталізації інформації, яка дозволила б ідентифікувати конкретні випадки співпраці, що пов'язано із запитом деяких респондентів щодо збереження анонімності. Крім того, у дослідженні було сформовано засади, що аналіз матиме характер проблемний, а не просто вивчення конкретного прикладу. Проведені інтерв'ю

Таблиця 5.1. Вищі навчальні заклади України та Польщі, які взяли участь у якісному дослідженні (сірим кольором виділено ті приклади співпраці, з яких було проведено двостороннє інтерв'ювання)

№ з/п	ВНЗ України	Сфери наук	Локалізація партнерів з Польщі	ВНЗ Польщі	Сфери наук	Локалізація партнерів з України	№ з/п
1	Національний педагогічний університет ім. Михайла Драгоманова, Національна академія педагогічних наук України	Педагогічні науки	Варшава, Краків, уся територія Польщі	Лодзинський університет	Суспільні науки, природничі науки	Львів, Київ	1
2	Національний гірничий університет	Технічні науки	Вроцлав	Вроцлавський технологічний університет (Вроцлавська Політехніка)	Технічні науки	Дніпропетровськ, Київ, Львів, Маріуполь 1	2
3	Чорноморський державний університет ім. Петра Могили	Суспільні науки	Познань	Познанський університет ім. Адама Міцкевича	Суспільні науки	Миколаїв	3
4	Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара	Суспільні науки	Познань, Вроцлав, Варшава	Торунський університет ім. Миколи Коперніка	Гуманітарні науки	Львів, Київ	4
5	Львівський національний університет ім. Івана Франка	Технічні науки, інтердисциплінарні дослідження	Вроцлав, уся територія Польщі	Варшавський природничий університет (SGGW)	Суспільні науки	Київ, Суми, Житомир, Львів, уся територія України	5
6	Одеська національна морська академія	Технічні, суспільні науки	Гдиня, Краків	Люблінський природничий університет	Сільськогосподарські, лісотехнічні, ветеринарні, природничі науки	Львів	6
7	Донецький національний технічний університет	Технічні науки	Глівце, Краків, Вроцлав, Люблін, Варшава	Сілезький технічний університет	Технічні науки	Донецьк, Севастополь, Київ	7
8	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана	Суспільні науки	Краків, Варшава, Торунь	Варшавський університет	Гуманістичні, суспільні науки	Уся територія України	8

підтвердили правильність і справедливість цього припущення. Виявилося, що специфічність кожного з цих прикладів обумовлена, насамперед, дисципліною, до якої вони належать.

Респондентами були особи, хто безпосередньо бере участь у співпраці з навчальним закладом/закладами-партнерами, часто були її ініціаторами, сприяють розвитку цього співробітництва, залучаючи своїх колег, стають посередниками у встановленні наукових контактів. У деяких випадках респондентами були представники адміністрації університетів або факультетів (наприклад, декани, начальники структур міжнародної співпраці).

Інтерв'ю, наскільки це було можливим, були проведені в однакових умовах: на робочому місці респондентів, у приміщенні вищих навчальних закладів, які вони представляють. Як правило, в інтерв'ю брала участь 1 особа, але у ряді випадків були два або три респонденти від одного закладу. В одному з інтерв'ю, реалізованому в Польщі, також узяв участь і представник українського партнера. Мова проведення інтерв'ю була рідна для респондентів (польська, українська) або англійська. Беручи до уваги складну ситуацію на Донбасі, інтерв'ю з респондентом Донецького національного технічного університету було проведено у формі кореспонденції (відповіді на запитання у письмовій формі).

З урахуванням пошукового характеру дослідження і категорії респондентів – науково-педагогічні працівники, вчені, особи, які володіють експертними знаннями – бесіди було побудовано навколо низки ключових питань, а не тільки відповідно до детально структурованого сценарію, який було укладено. Організовані у такий спосіб розмови, зазвичай, набували характеру розгорнутої оповіді, які мали серйозну аналітичну складову.

5.2. Результати досліджень: перспектива польських вищих навчальних закладів

(Магдалена Дибас)

5.2.1. Цілі та мотивація науково-дослідної співпраці польських та українських ВНЗ

Співпраця українських та польських вишів не є рідкісним явищем. Як показало анкетування, проведене у першій частині дослідження, різноманітні ініціативи різного масштабу і потенціалу, з більшою чи меншою інтенсивністю реалізують багато ВНЗ, а історія співпраці налічує у деяких випадках кілька або кільканадцять і навіть десятки років. Що все-таки схиляє польські та українські університети, або польських та українських вчених проводити спільну науково-дослідну роботу, спільні дослідження?

5.2.1.1. Науковий розвиток

Основною, досить очевидною причиною для проведення спільної діяльності є пізнавальна мотивація та науковий розвиток. Україна є джерелом цікавих дослідницьких проблем, що було підкреслено усіма учасниками якісних досліджень. Наприклад, багатство української флори, велика кількість і різноманіття видів, які не зустрічаються в Польщі і Західній Європі, привертає увагу польських вчених-натуралістів.

[...] з точки зору рослинності, багатства України є набагато, набагато більшими. Бо із західними країнами у нас більш-менш усе схоже, і менше різниці. Зараз немає проблем із ознайомленням з цими унікальними явищами, аналізом чи доступністю результатів досліджень. На відміну від цього, в Україні трохи інакше, і, насамперед, інший клімат. Так [...] це багатство є незамінним.

Також політична та економічна ситуація в Україні уже протягом декількох років є цінним джерелом дослідницьких проблем, якими з радістю займаються представники суспільних наук.

[...] В Україні останнім часом відбувається дуже багато різних подій. Це не тільки Майдан, а раніше Помаранчева революція, та Україна є чимось дуже динамічним, і це є дуже вдячною сферою досліджень [...]. Там так багато всього відбувається, що ви завжди можете щось досліджувати, і немає завершення цього, завжди все у процесі. Завжди є якась перспектива, тобто, це ще не закінчиться, на мій погляд. Теми [...] не вичерпані. Тому це становить інтерес.

Можливість проведення досліджень, зокрема, у Західній Україні, є дуже важливим для польських істориків та їхніх українських колег. Ще у вісімдесятих роках минулого століття багато дуже важливих тем для історії обох країн не піднімалося та не було об'єктом вивчення з політичних причин і відсутності доступу до джерел. Деякі з них були секретними, і зацікавленість такими питаннями могла коштувати людині наукової кар'єри, і потім їй навіть неможливо було отримати науковий ступінь. Сьогодні польські дослідники мають доступ до архівів, розташованих в Україні, де є документи і джерела, що стосуються сучасної історії і попередніх періодів, середньовічної та сучасної історії, історії земель, що належали в минулому до Великого князівства Литовського, Корони в рамках Співдружності та Другої республіки, які здебільшого не були раніше досліджені. Слід підкреслити, що не тільки доступ до джерел, а й можливість спільного дослідження та обговорення важливої проблематики, у тому числі і важких питань в історії обох країн, сприяє розвитку польсько-українського співробітництва.

Дослідження [щодо Другої республіки – М.Д.] розпочалася ще в 70-х і 80-х рр., але вони були односторонніми. У 90-х рр. з'явил.ися нові можливості

доступу до джерел, аналіз з обох боків, не було ніякої цензури, перешкод – це, мабуть, найкраще для дослідника.

Польща – Україна: важкі питання

Прикладом спільних досліджень з історії Польщі та України є проведення міжнародного семінару, присвяченого польсько-українським відносинам у 1918-1948 рр.: «Польща – Україна: важкі питання». У рамках семінару в 1996-2001 рр. було проведено 10 засідань українських та польських істориків, під час яких представники двох країн, читали лекції на певні спільні теми, обмінювалися інформацією, оцінками та думками, які стосуються головним чином Другої світової війни. Результатом таких зустрічей стала серія публікацій у десяти томах, яка заповнює прогалину в історії польсько-українських відносин під час Другої світової війни. Завдяки семінарам вдалося у науковій атмосфері обговорити контрверсійні розбіжності щодо складних подій у спільній історії та спробувати виробити спільні позиції обох сторін, але, як виявилось, це не завжди було можливо.

Спільні семінари мали важливе значення для розвитку дисципліни. Вони сформували ціле покоління молодих науковців, які займаються проблематикою відносин між двома країнами. Також сформувалися перспективи вивчення та проведення досліджень історії України в Польщі та історії Польщі в Україні. Організаторами зустрічей була Всесвітня асоціація солдатів Армії Крайової та Об'єднання українців у Польщі (Польща – Україна: важкі питання, 2001).

У точних і технічних науках, у яких дослідницькі проблеми, як правило, мають універсальний характер, особливо цінується досвід і знання українських фахівців, їхні наукові досягнення найвищого ґатунку. Тому польські вчені дуже охоче користуються можливістю проведення спільних досліджень, обміну ідеями, але і допомогою від українських колег.

[...] є там прекрасні фахівці, великі математики. і так, як вони розв'язують деякі проблеми з використанням ... певних математичних моделей, то є неймовірний досвід для нас.

[...] Ми працюємо з ними над низкою досліджень, вони [українці – М.Д.] для нас роблять аналіз матеріалів [...], вони мають досвід, дійсно добре підготовлених фізиків, прекрасних фахівців.

Чинником, який мотивує до реалізації польсько-української співпраці, є також можливість інтернаціоналізації досліджень, участь у престижних наукових заходах, розвиток мережі контактів, публікації у журналах, які мають високий рейтинг та індекс цитування.

Поєднаємо дві редакції в одну, і потім будемо представляти це як спільний українсько-польський журнал. Там він перебуває у їхньому переліку, а у нас – у нашому. Публікації будуть виключно англійською мовою, і це буде свого роду журнал [...] експортного характеру з акцентом на зовнішній ринок, з метою розширення нашого досвіду і наукових досягнень за кордоном. Це я вважаю на цей момент найбільш важливим і престижним.

Польські респонденти вказують, що співпраця у цьому аспекті є взаємовигідною, але підкреслюють, що особливо зацікавленою є українська сторона. Польщу вважають вікном у світ європейської науки, і Україна хоче і може з того скористатися.

Ідеться про подвійні дипломи. Студенти закінчують у себе навчання і в нас отримують дипломи двох навчальних закладів. [...] Для українців це дуже важливо, що вони отримують диплом ЄС, точніше університету з Європейського Союзу. Це зовсім інша філософія, ніж закінчення навчання тільки у себе вдома.

Певні університети мають амбіції створення конкретного журналу світового рівня. Тому що [наші українські партнери – М.Д.] вважають, що в контексті всеукраїнському вони такі журнали мають [...], а чогось подібного ні і цього вони хочуть. Це позитивно свідчить про рівень розвитку і певні його перспективи в майбутньому.

[...] Ще важливішим є те, що [...] вони, дякуючи співпраці з нами, можуть легко публікуватися у тих журналах, які набагато більше цінуються, якщо говорити про рейтинги та оцінку, ніж будь-коли раніше.

Слід, однак, підкреслити, що також і частина польських респондентів, дякуючи контактам з ученими з України, мали можливість познайомитися з видатними представниками своєї науки з різних країн світу та розпочати з ними співпрацю, що справило значний вплив на їхню наукову кар'єру, і вони дуже високо це цінують.

5.2.1.2. Універсальний вимір науки

Метою польсько-української співпраці, у першу чергу, є порушення цікавих, вагомих, а іноді складних і спірних дослідницьких проблем. Науковий підхід дає змогу оминати, вирішувати, долати труднощі, з якими в іншій площині важко було б упоратися. Як показали проведені дослідження, історичні події, кордони між країнами, різниця у ситуаціях геополітичних не є проблемою для польсько-української співпраці. Навпаки, у сфері науки легше порозумітися, знайти компроміс та зосередитися на суті справи.

Прекрасним прикладом цього є описаний вище багаторічний семінар «Польща – Україна: важкі питання». Він засвідчує, наскільки важливим для сучасних польсько-українських відносин, подолання бар'єрів, пошуку консенсусу є науково-дослідне співробітництво. Це майданчик для обміну ідеями, думками, результатами ретельних наукових досліджень з дуже складних тем. У висновку, який підсумував доробок і досягнення семінару, зазначено: «[...] Учасники семінару вважають, що напрям подальших досліджень не може бути зведений тільки до пошуку провини або відповідальності однієї чи іншої сторони за події минулого, але краще йти в напрямі встановлення та пояснення їх істинних причин та робити висновки на майбутнє» (Польща – Україна: важкі питання, 2001).

У цьому контексті варто згадати досягнення Міжнародної гуманітарної школи Центральної та Східної Європи (МГШ), засновниками якої були польські та українські науковці. Її діяльність зосереджена на підготовці фахівців у сфері спільної історії регіону, збереженні культурної спадщини, у лінгвістиці, перекладознавстві, видавничих технологіях, архівістиці, класичних мовах і т.п. (Сухарський, 2013, С. 68). Та діяльність має служити не тільки суто науковим цілям, підтримці розвитку гуманітарних наук і вихованню нового покоління дослідників, але також «формуванню міжнародної та інтердисциплінарної спільноти, здібної до співпраці, а отже, і зняття будь-яких передумов ідеології примітивного націоналізму й етноцентричних штампів та ілюзій» (Сухарський, 2013, С. 68).

Суперечливі питання в історії обох країн, на думку польських респондентів, які репрезентують різні сфери наук, не впливають на їхню діяльність. Партнери взаємно поважають один одного, а важкі теми або не піднімають, або дискусії про це мають виважений характер, позбавлений будь-якої агресії та образ. Обидві сторони докладають зусиль, щоб не образити своїх колег, а більше зосередитися на науково-дослідній роботі, що не становить жодної проблеми.

[...] Ці події – то історія. У моєму оточенні – кажу тільки про те, що я чув і бачив сам – ніколи не виникали такого типу проблеми і теми. Це означає, що ніколи ні в Росії, ні в Україні жодного разу не мав суперечок на ці теми. Зокрема, я не починав розмови на ці теми і мене теж не провокували, наприклад, перебуваючи в Україні, говорили про Волинь, а в Росії – про Катинь. Немає, про що говорити [...]. є певні табу [...]. Часто точаться суперечки та дискусії з актуальних політичних питань, але то не є вплив історії ... у мене немає такого досвіду.

Тут проблема полягає у науковій суті справи. Якщо є проблема, її вирішенню слід приділити важливу увагу. На історію не зважаю, особисто я не стикався особисто з тим, щоб вона створювала якусь негативну проблему.

Низка науково-дослідних проблем, безумовно, вимагає співпраці, оскільки вони стосуються суспільної, історичної, культурної, природної, матеріальної сфери, які сформувалися незалежно від національних кордонів і чутливих історичних питань. Крім досліджень над спільною польсько-українською історією, таку ж ситуацію маємо і в інших сферах, зокрема у природничих дослідженнях.

[...] *Наприклад, вивчення сегетальної рослинності у польській та українській частині Розточчя є можливим тільки у такий спосіб [спільно з Україною – М.Д.], в інший – ні.*

Те ж саме стосується і збереження природи. З обох боків кордону забруднення навколишнього середовища впливає на екологічну ситуацію в обох країнах, тому, якщо це можливо, проводяться спільні дослідження.

Дві країни знаходяться поруч [...]. і те негативне, що відбувається, впливає на наше навколишнє середовище. [...] Те, що потрапляє до річок, до Бугу, іде до Балтійського моря. і це вже стає проблемою, скажімо, регіональною.

Як підкреслювали польські респонденти, спільна праця, незалежно від тематики досліджень, приводить до зближення, взаєморозуміння, ламання стереотипів, налагодження зв'язків. Це може позитивно вплинути не тільки на наукову сферу, а й бути цінним внеском у будівництво польсько-українських відносин та підтримки України в її розвитку, цим же й керуються і польські вчені.

5.2.1.3. Польсько-українські історичні та культурні зв'язки

Спільна історія має амбівалентне значення у польсько-українських відносинах. У сфері науки, однак, вона відіграє насамперед позитивну роль не тільки як об'єкт дослідження. Зміни кордонів між двома країнами та політичні рішення (наприклад, операція «Вісла») змусили багатьох поляків та українців мігрувати або змінювати своє громадянство. Деякі установи, що функціонували, наприклад, у Львові, після війни повністю переїхали або наново постали на території Польщі у новостворених або на базі уже наявних у Польщі інституцій. Інші важливі для польських вчених установи, такі як архіви, залишилися в Україні. Сімейні та інституційні відносини схиляють польських учених до встановлення наукових контактів в Україні. Особливе значення мають львівське коріння багатьох польських університетів. Вони були утворені або побудовані на базі академічного потенціалу довоєнних львівських університетів – насамперед, їх науково-педагогічного складу, їх професорів. Польські вчені хочуть продовжувати цю традицію і тим більше відкриті для співпраці з партнерами з України.

Бажання і готовність до співпраці також продиктовані відчуттям культурної спільності двох країн і так званою «слов'янською душею». Українці сприймаються як народ відкритий, гостинний, доброзичливий і завжди готовий допомогти. Таке ставлення викликає взаємну симпатію, довіру і зацікавленість у співпраці. Деякі респонденти відзначали, що з цієї точки зору абсолютно по-іншому виглядає співпраця Польщі з Україною, ніж з іншими країнами Західної Європи. Остання характеризується більшою дистанцією і зосередженням виключно на наукових контактах.

[...] Це те, що ми б визначили як «слов'янська душа». Поляк швидше порозуміється з українцем, ніж з кимось із Заходу. Це інший спосіб функціонування. [...] Досить швидко встановлюються контакти іншого характеру, ніж суто наукові, але такі загалом життєві і т.д. [...] з колегами зі Сходу, ніж Заходу.

Українці є [...] слов'янами, і тому з нами у певний спосіб спільним корінням пов'язані.

Велике значення має географічна близькість, але це чинник, який сприяє, в основному, співпраці з університетами із Західної України. Ученим з польських університетів, які розташовані недалеко від східного кордону, поїздки до партнерських закладів зі Львова чи Івано-Франківська іноді займають менше часу, ніж до Варшави або до Берліна. Щодо зв'язків з партнерами з-за Дніпра, то це уже довша подорож і не завжди в комфортних умовах. Але важливішим є не стільки кількість кілометрів до пункту призначення, скільки сусідство та у результаті відчуття необхідності «триматися разом» поляків та українців.

Але то наш сусід! Сусіда, як брата, не вибирають. [Україна – І.Д.] однаково і брат, і сусід. і з цим сусідом треба просто працювати разом і зрозуміти його проблеми теж.

5.2.1.4. Відкритість та готовність підтримки зусиль академічного середовища України

Почуття культурної, історичної та геополітичної спільності з Україною та її ситуація після здобуття незалежності в 1991 р. викликає серед польських вчених, які мають наукові контакти з цією країною, певне почуття відповідальності і потреби або навіть обов'язку підтримувати східного сусіда.

Не можна повернутися спиною і робити вигляд, що ми не бачимо, що там відбувається. Ми опинилися у децю кращому становищі, то можемо не звертати уваги на ті їхні речі. Ви повинні допомагати один одному. і це рушійна сила, зрештою. [...] Жодних прибутків з цього не маємо. Ми робимо це практично на громадських засадах. Ніхто за це не отримує жодних нагород. Просто є справа, і ми її робимо. Ми просто робимо.

Якщо у нас є можливість, на мій погляд, навіть чисто з людської позиції, щоб допомогти їм у вирішенні дійсно складних проблем, які для нас сьогодні є неймовірними, то потрібно це зробити. і це головна рушійна сила усього цього.

У науковій сфері це може набувати різних форм, таких як полегшення контактів з Європою, запрошення українців до співробітництва, підтримка – наскільки це можливо – фінансування досліджень, обміну науково-дослідницьким обладнанням, поширення українських наукових досягнень, можливостей отримувати наукові ступені у Польщі, демонстрація більш гнучкої, на думку польських респондентів, системи вищої освіти та іншої системи організації діяльності вищів, а також іншої, більш відкритої академічної культури.

Польські вчені також вважають за необхідне підтримувати проєвропейські прагнення українців, показувати, які переваги членства в Європейському Союзі, руйнувати стереотипи про Польщу та Західну Європу.

[...] Молода людина поїде і матиме іншу точку зору. Вона бачила, була, побачила, що люди хороші, пристойні, що тут немає якихось ситуацій, коли хтось намагається когось принизити. Ці люди поїдуть назад та абсолютно по-іншому будуть і говорити, і дивитися на все, що відбувається навколо.

У цьому питанні важливу роль відіграє різноманітність самої України. Відповідно до польських респондентів, науковці та студенти із Західної України демонструють бажання інтеграції України у європейські структури.

Україна, зокрема її громадяни, хочуть бути включеними до Євросоюзу. І ці дії можуть тільки допомогти. Більше того, ця співпраця допоможе їм швидше стати членами Євросоюзу, і ми їм цього щиро бажаємо, бо вони хочуть. Мої колеги цього дуже хочуть.

На сході України, де підтримка Європейського Союзу не була такою очевидною, варто демонструвати, як функціонують суспільства під егідою Брюсселя, які виникають переваги з приналежності до євроспільноти, яким є повсякденне життя там, як функціонують політичні, суспільні та економічні інституції.

Вийжджаючи за кордон, науковець бачить більш усміхнених людей, які не обтяжені проблемами [...] Ті, які зі Сходу, трохи побоюються. Можете тепер спитати когось з Донецька, хто йому нав'язує ту думку, що бандерівці та фашисти – із Заходу. Усе це маячня, але чи ми здатні протистояти цій пропаганді? Ні. у зв'язку з цим, усе, що ми робимо на факультеті, це показуємо тим людям, що може бути інакше, що ніхто тут не хоче знищити, а навпаки, ми хочемо разом працювати, ми хочемо цього взаємного обміну, спільних контактів, таких, які нас об'єднують, а не розділяють.

Потрібно тих людей переконувати, що варто до нас приїжджати, варто з нами співпрацювати, що ми не якісь дикуни із Заходу, які хочуть відібрати та

експортувати добрих українців [...] і мені здається, що те, що наш факультет сьогодні робить у східній і центральній частинах України, це є дуже важливим.

Польські вчені добре знають, яку силу у боротьбі зі стереотипами, відкритті, ламанні культурних бар'єрів, у залагодженні конфліктів має співпраця, зустрічі з новими людьми, пізнання цілих спільнот. На їхню думку, це необхідно і для України, і для Польщі, яка уже тривалий час розвивається за західними моделями.

5.2.2. Умови та розвиток науково-дослідницької співпраці вищих навчальних закладів Польщі та України

Наукове співробітництво може розвиватися у декількох площинах, які не виключають одна одну: різноманітність і множинність форм співпраці, кількість залучених людей, кількість підрозділів навчального закладу, сфера дослідницької проблематики, яку піднімають науковці, важливість співпраці для розвитку наукових співробітників, факультетів, університетів, формалізація та інституціоналізація діяльності. Визначаючи риси польсько-української співпраці, маємо насамперед вказати на її індивідуальний характер, який полягає в розробці спільних дій конкретними особами. Основною рушійною силою співпраці є висока мотивація вчених з обох боків кордону (див. рис. 5.7, 5.10). Індивідуальна співпраця часто зумовлює її інституціоналізацію, що динамізує і впливає на розвиток спільної білатеральної діяльності. Але це не відбувається досить часто.

5.2.2.1. Ініціювання співпраці

Індивідуальний вимір польсько-української співпраці розкривається уже на самому початку. Контакти між польськими та українськими університетами ініціюються насамперед науково-педагогічними працівниками. Саме на цьому рівні народжуються спільні інтереси і взаємне бажання співпрацювати, відбуваються перші професійні, організаційні, формальні дії. У зв'язку з цим, велике значення мають різні можливості для зустрічей, зав'язування контактів, обміну досвідом. Цьому сприяють насамперед конференції та інші заходи, на яких можуть зустрічатися люди, які займаються цікавою для них проблематикою, встановлюють колегіальні відносини і починають думати про спільну діяльність.

[...] Раптом зустрічаєте людину, знайомимося, цікава доповідь, лекція, зустрічаємося, обговорюємо [...] мене це цікавить, вас теж, і розпочинаємо співпрацю.

На мій погляд, все залежить від людей. Я, правда, мав таку удачу чи якісь зірки мене привели, що я уперше поїхав на конференцію і там познайомився

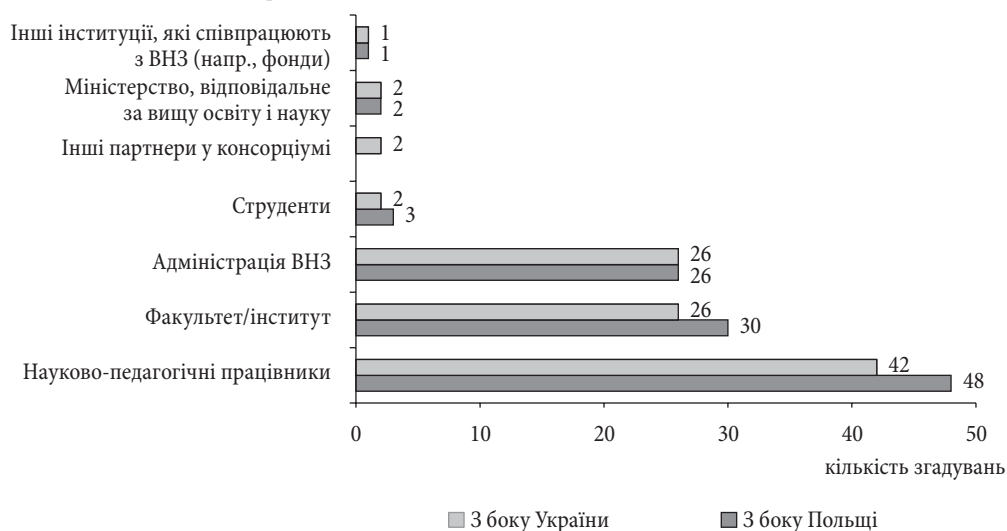
з людьми з Донецька. Справді, так смішно, бо то було у таксі. Ми їхали кудись разом, і я кажу: «А може ми б зробили чогось такого доброго, якщо ми вже зустрілися і маємо так багато спільного. Чому б нам не спробувати зробити щось більшого з того?»

З анкетного дослідження постає висновок про те, що спільна активність університетського керівництва, факультетів та інститутів у налагодженні співпраці є більшою за дії окремих співробітників. Зауважимо, однак, що в питальниках було зазначено кілька ініціаторів. Крім того, під час інтерв'ю з'ясувалося, що початок або ініціювання співпраці іноді розуміють як відносно швидку домовленість або підписання угоди адміністрацією організаційної одиниці чи усього закладу, якому *де-факто* передували певні контакти наукових працівників.

Іноді співпраця насправді ініціюється університетською адміністрацією в офіційний спосіб, без попередніх індивідуальних контактів учених. Цей сценарій, однак, має шанс розвинутися у реальну науково-дослідну діяльність, тільки якщо запрацює механізм спільних інтересів і взаємної зацікавленості наукових працівників.

[...] з іншого боку, ця ініціатива може бути зверху [...] ми підписуємо високу угоду, але потім потрібно її впроваджувати у життя. і якщо є люди, які хочуть це зробити, то це просто наслідок певної діяльності приводить до отримання результатів.

Рис. 5.4. Особи, відповідальні за ініціювання співпраці з польської та української сторін, зазначені польськими респондентами

Джерело: власне опрацювання

5.2.2.2. Форми науково-дослідної співпраці

Співпраця з українськими партнерами має різні форми і, зазвичай, охоплює кілька їх видів. Однак домінують спільна організація конференцій і наукових заходів (семінарів), спільні публікації (див. рис. 5.5). Під час інтерв'ю респонденти вказали, що однією з ключових форм співпраці є наукові публікації. Натомість конференції, про які уже було зазначено, як правило, організуються однією зі сторін. Колеги з Польщі та України не завжди фізично присутні, але їхні статті або тези можна знайти в опублікованих збірниках матеріалів конференції.

Третьою, найбільш часто вказаною, формою співробітництва (38 разів) є «реалізація спільних науково-дослідних проектів». Ця категорія не була деталізована в анкеті, отже, можна припустити, що респонденти трактували її широко і могли розуміти і як великі проекти, реалізовані дослідницькими групами, фінансовані із зовнішніх джерел, і як проекти меншого масштабу, у тому числі ті, над якими працюють окремі вчені. Таке припущення підтверджує той факт, що тільки 21 польський університет у співпраці з українським партнером подавав заявки на науково-дослідницькі гранти (рис. 5.5.), при цьому невідомо, скільки з них досягли успіху та отримали фінансування. У 14 з 38 випадків спільних науково-дослідних проектів, єдиним джерелом фінансування є або були власні кошти університету, що означає, що це, імовірно, невеликі проекти. В інших випадках, ці ресурси є лише одним з джерел, але результати дослідження не дозволяють більш детально визначити структуру фінансування спільних науково-дослідних проектів (див. рис. 5.6).

Часто співробітництво обмежується формами, які не вимагають великих витрат, зосереджуються на спільній діяльності окремих осіб, рідше мають характер командний, є проектами одноразовими, спеціально організованими, хоча бувають і циклічними, наприклад, конференції, але вони не завжди є результатом спільної роботи, проведення спільних наукових досліджень та аналізу. Ще, крім публікацій, має місце стажування у поєднанні з лекціями, використанням бібліотечних ресурсів та обладнання, презентуванням результатів дослідження, і також взаємне рецензування наукових текстів, журналів, дисертацій і магістерських праць. Звичайно, варто також розглянути питання, чи не впливає стиль наукової діяльності в обох країнах на домінування таких форм польсько-українського співробітництва. Як часто в Україні та Польщі проводяться систематичні довгострокові дослідження міждисциплінарними, міжвузівськими науковими групами? Чи мають науковці достатній досвід у цій діяльності і чи обидві системи вищої освіти тому сприяють? Наше дослідження не дає відповіді на ці питання, бо це не було його метою. Частина польських респондентів стверджує, що український

Рис. 5.5. Форми співпраці польських та українських ВНЗ, зазначені польськими респондентами

Джерело: власне опрацювання

традиційний підхід до наукової діяльності і, навіть ще менший за польський, досвід роботи в науково-дослідних проектах (які не завжди означають те саме, що проведення багаторічних систематичних досліджень) є певною проблемою, яка обмежує розвиток співпраці. У той же час, ці спостереження не стосуються технічних і точних наук.

5.2.2.3. Фінансування співпраці

Можливість фінансування співпраці, очевидно, є ключовим чинником, який впливає на кожен аспект її розвитку: сферу діяльності та ініціативи, форми, кількість залучених людей, тривалість співпраці. Навіть найкращі ідеї, підтримані найщирішими намірами, мотивацією і прагненнями, не мають шансів на розвиток, якщо немає можливості фінансування діяльності. І це, власне, є найбільшим бар'єром у науково-дослідній співпраці університетів Польщі та України. Як впливає з анкетного дослідження (див. рис. 5.6), а також з проведених інтерв'ю, кошти на співпрацю є недостатніми. Бракує також можливостей пошуку та залучення коштів.

Співробітництво, як правило, потребує більшого фінансування, але немає джерел, з яких можна їх черпати у необхідних обсягах. Польські респонденти підкреслили, що у складнішій ситуації є їхні українські колеги, бо вони часто навіть не в змозі отримати кошти на відрядження на конференцію, не кажучи вже про довгострокову науково-дослідницьку діяльність і проекти. Тільки в окремих українських вищих навчальних закладах, які фінансуються безпосередньо з державного бюджету, а не через Міністерство освіти і науки, ситуація виглядає краще, а іноді буває, що вчені отримують необхідні їм кошти для проведення досліджень. Фінансовий тягар часто бере на себе польська сторона, при цьому така підтримка, у першу чергу, стосується витрат на проїзд та проживання або фінансування спільної публікації. Відсутність фінансових ресурсів набуває особливого значення у ситуації значної віддаленості партнерського навчального закладу. Проблема з фінансуванням перельоту до Києва або на Східну Україну, альтернативою для якого є довга і не дуже зручна подорож наземним транспортом, неможливість отримання коштів для тривалого перебування у віддаленому місці іноді стає причиною припинення співпраці або зменшення її інтенсивності.

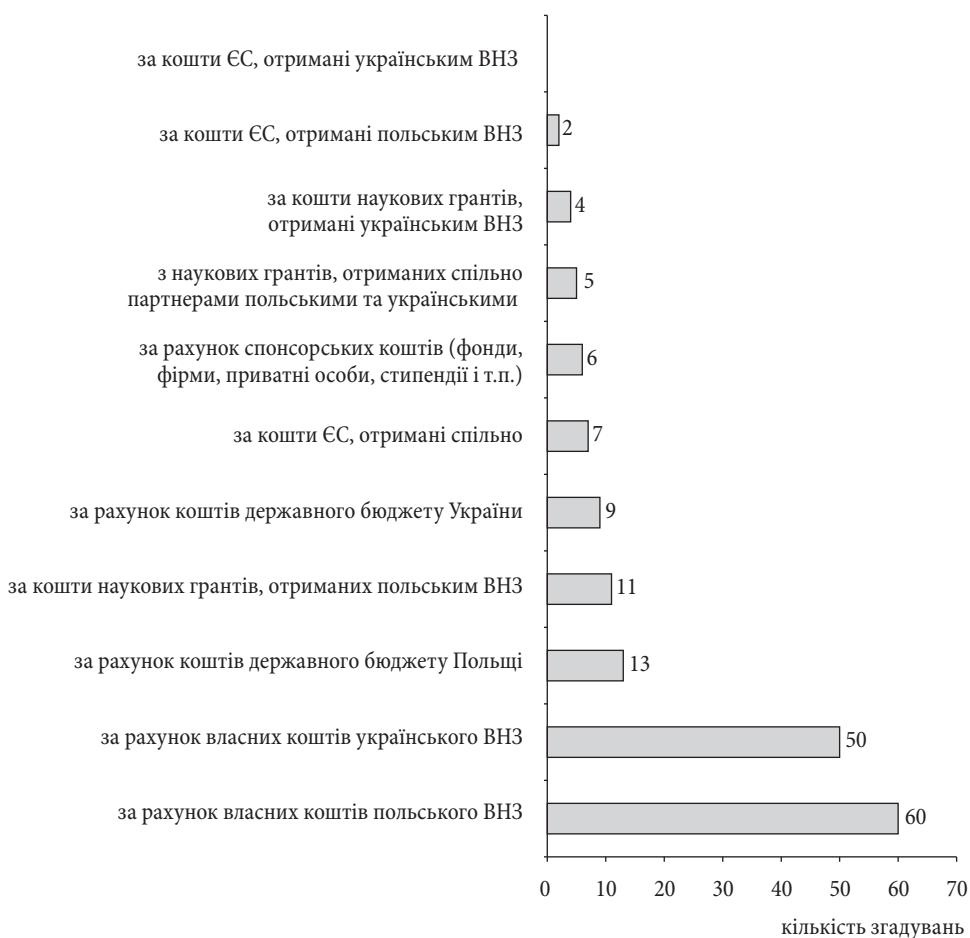
Польські університети мають обмежені можливості фінансування науково-дослідної діяльності своїх співробітників та їхніх колег з України. Від учених очікують, що вони будуть самі шукати зовнішні джерела, які б, по-перше, забезпечили фінансування запланованого проекту на відповідному рівні і, по-друге, були б критерієм, який береться до уваги при оцінці університету і працівника.

Доки мій декан може це фінансувати, доти він ті гроші платитиме. Але в якийсь момент, найчастіше говорить, слухай, але що ми з того маємо, і у фінансовому сенсі зокрема? [...] Звідки треба брати, аби вкласти?

Тим часом, найбільш часто вказаним джерелом фінансування польсько-української співпраці є власні кошти навчального закладу, яких вистачає на відносно скромні проекти. Як показало анкетне і якісне дослідження, ця

ситуація виникає через відсутність способів фінансування, стипендіальних і грантових програм, спрямованих на співпрацю з Україною. Цілком можливо знайти кошти для польських проектів, але рідко можна за їхній рахунок профінансувати українську сторону, яка має ще більше проблем з отриманням коштів. І це як замкнене коло.

Рис. 5.6. Джерела фінансування науково-дослідної співпраці з навчальними закладами України, на думку польських респондентів

Джерело: власне опрацювання

З іншого боку, сьогодні загалом постає проблема фінансування такого роду досліджень. Навіть якщо б це був польсько-український проект, швидше за все, був би так ухвалений, що дослідження на території Польщі фінансували

б Національний центр досліджень і розвитку або Національний центр науки, для поляків – так, але для українців – уже ні. Чи вони могли б мати аналогічні джерела? Навряд чи. Таким чином, тут або має бути підтримка міжнародних програм, безпосередньо спрямованих на польсько-українське співробітництво, що насправді могло б його інтенсифікувати, або європейське фінансування.

На жаль, були і надалі виникають такі ситуації, що польський уряд підписує угоди з урядами інших країн та підтримує таку співпрацю. І бракує такого цільового напрямку фінансування співпраці між Польщею та Україною, на обмін та спільні науково-дослідні проекти.

Маючи складнощі з пошуком зовнішнього фінансування співпраці з Україною, польські вчені змушені концентрувати свої зусилля на здобуванні позауніверситетських грантів на інші науково-дослідні цілі, з яких можна було б і покрити витрати. Неминуче на це страждає співпраця з українськими партнерами, тому потім мимоволі вона може відступати на другий план.

5.2.2.4. Різні академічні культури

Певні труднощі у польсько-українському співробітництві виникають унаслідок різних академічних культур. Польські респонденти оцінюють українські університети як набагато більш ієрархізовані та бюрократизовані, ніж польські. Вирішення кожного питання часто вимагає узгодження з вищим керівництвом навчального закладу, а особи, які обіймають ці посади, мають більш чи менш щире повагу своїх підлеглих, є більше відособленими від них. Це часто ускладнює порозуміння поляків та українців і подовжує термін вирішення формальних та організаційних справ.

Там все йде через ректора. Ніхто не може прийняти рішення без відома ректора. У нас рішення приймає декан. Не повинен бігати до ректора, вибачте, і говорити, що він там підписав або не підписав. [...] з іншого боку, «нема ректора, немає ніякого рішення». Кінець, крапка. Щоразу, коли ми там, нас вітає ректор [...] Складається таке враження, що директор інституту, хоча і має дуже сильну позицію у структурі, не має нічого, щоб сказати. [...] у зв'язку з цим справи [...] можуть заходити у глухий кут.

[...] Я говорив з доктором, таким як і я. Ну я кажу: «Слухай, у мене є ідея, давай підемо до твого шефа, вирішимо, поговоримо. Ну, у нас це було б так, що пішов би до сусідньої кімнати й порозмовляв. А він повинен іти до свого керівника, той керівник повинен подумати, теж піти до свого шефа, домовитися про зустріч. Ця ієрархія, ця бюрократія [...] є завеликою. [...] Коли входили до кабінету ректора, виникає відчуття, ніби я увійшов до президента. Тихенько, килимком, сідаємо, отак. Я відчував, що на мене навіть трохи косо дивилися через певну мою свободу в розмові.

Деякі респонденти також згадували про корупцію та брак стандартних процедур для вирішення навіть найпростіших питань в українських вишах. Найкраще мати відповідних знайомих та схеми, без яких і прості проблеми можуть виявитися неможливими для вирішення.

І вони мені дуже допомогли в отриманні інформації, даних, матеріалів. Тому що все було засноване [...] на тому, що він зателефонував до колеги, той – до друга, і щось можна було неформальним шляхом здобути, офіційно – то була б велика проблема.

І ця «папірологія», залежності. Тут треба папірець, тут папірець, без цього нічого не буде робитися. і те, що у них важко залагодити справи за проектами. Якщо ми хочемо яку-небудь інформацію, якісь матеріали, хочемо щось замовити, то мусить бути офіційно. і у них більшість справ вирішується через знайомства. Я не кажу про корупцію, тому що це інша справа, тільки за знайомством. і це також є певною перешкодою для співпраці.

Іншою складністю є слабке знання англійської мови серед українських партнерів. Звичайно, ситуація різна, і як бачимо з відповідей респондентів, це залежить від навчального закладу та віку українських колег. Проблеми з англійською мовою ускладнюють українцям користування міжнародною науковою літературою, публікування в англомовних журналах та обмежують можливості розширення співробітництва з іншими країнами. Українська мова не є добре відомою польським вченим, а російською мовою, якою користуються у Східній Україні, рідко володіє молоде покоління поляків.

Зазначені вище чинники у поєднанні зі спадщиною Радянського Союзу, з геополітичною ситуацією України, а також з обмеженим досвідом частини українських науковців у міжнародному співробітництві, на думку польських респондентів, характеризують певний тип деяких українських колег. Частина української академічної спільноти не виявляє відкритості й активності, бажання ініціювати та підтримувати міжнародні контакти, особливо з дослідниками з країн Західної Європи та Сполучених Штатів. Деякі українські колеги мають менше віри в себе і в успіх різних науково-дослідних проектів. Про це дуже обережно говорили польські респонденти, підкреслюючи, що це всього лише деякі спостереження, які не можна узагальнювати. Вони також зауважили, що в Україні є багато людей і навчальних закладів, які мають і інші, більш конструктивні риси.

5.2.2.5. Лідерство

Для розвитку співпраці важливо, щоб у неї були залучені особи, які перебувають на високих офіційних чи неофіційних позиціях в ієрархії навчального закладу, які наділені певним темпераментом, силою та рішучістю.

Це зрозуміло, особливо в контексті описаної вище характеристики академічної культури в українських вишах. Там, дійсно, як зауважували респонденти, участь впливових працівників навчального закладу, зокрема представників адміністрації, їх схвалення значно сприяє співпраці. І все ж, подібна ситуація є і в Польщі.

Представник адміністрації університету чи факультету, який сам може науково розвиватися завдяки співпраці з партнерами з України, або особа, відповідальна за міжнародне співробітництво університету, факультету, інституту, природно стає лідером співробітництва. Буває, що вчені, які протягом багатьох років брали участь у міжнародних дослідженнях, завдяки своїй активній діяльності отримують вищезазначені посади. Тоді вони мають доступ до різних ресурсів, які можуть істотно підтримати певну ініціативу, вони бачать у ній потенціал, люблять її реалізацію, не шкодують своєї праці, природно, намагаються надати їй імпульсу, великого розмаху або навіть перетворити її на візитну картку свого університету. Особливу роль у цьому контексті відіграють декани і проректори з питань міжнародного співробітництва. У дослідженні маємо приклад, коли адміністрація факультету інтенсивно підтримує співпрацю з Україною. Чинний декан прагне не занехаяти, а продовжувати досягнення свого попередника, який ініціював, розвинув і постійно патронує науково-дослідну діяльність, яку проводять спільно з партнерськими закладами з України.

Друга особлива ситуація – це людина-інституція. Ідеться про людей з великим досвідом, багаторічними контактами з партнерами з України, відкритих для пошуку та ініціювання нових можливостей співпраці, залучення у неї все більше і більше нових дослідників. З одного боку, такі вчені особисто співпрацюють з Україною, і з іншого, керують та координують включення до спільної діяльності своїх колег з факультету, навчального закладу або з інших наукових підрозділів. Це, зазвичай, відбувається у зв'язку з конференціями чи публікаціями у журналах, які видає партнер, або в матеріалах конференції. Більше того, коли з'являються нові дослідницькі проблеми, ідеї для наукової праці та дослідники, зацікавлені у їх реалізації у співпраці з Україною, такі люди вказують потенційних партнерів, зв'язують їх разом, надають рекомендації. Вони відіграють *де-факто* функцію індивідуальних «хабів» (вузлів) у розбудові польсько-української мережі наукових контактів.

Я це, звісно, взяв на себе. Усі, хто хоче приїхати до нас, або їхати з [...], наприклад, Ченстохова, Вроцлава, з різних університетів, Варшави, запитують мене, як там все відбувається, як почати працювати і до кого звернутися. І в цей момент я пишу до колеги, [...] і все вирішено.

Хоча роль окремих осіб-лідерів у польсько-українській співпраці дуже важлива, як це не парадоксально, це може бути ознакою певної слабкості.

А саме, у кожному з цих випадків виникає питання, якщо ці особи звільнилися і відійшли від своєї, можна сказати, місії, то співпраця припинилася або була б значно меншою. Вважаємо, що необхідна інституційна підтримка цієї діяльності для зміцнення співробітництва.

5.2.2.6. Інституціоналізація співпраці

Інституціоналізація науково-дослідної співпраці, на думку авторів цієї монографії, полягає у наявності набору сталих, структурованих форм діяльності, які включають як науково-дослідну сферу, так і прийняті для її потреб організаційні, адміністративні і фінансові рішення. Інституціоналізація надає спільним діям системного характеру, виходить за межі фізичних осіб, що сприяє розвитку організаційних одиниць, навчальних закладів та дисциплін, а не лише наукового розвитку працівника (але, звичайно, його розвиток завжди якоюсь мірою впливає і на дисципліни та інституції, які він репрезентує)³².

Інституціоналізація може відбуватися на різних рівнях: міжнародної політики, політики держави, навчального закладу та інших установ. Проведені дослідження дають змогу сформулювати деякі висновки, що стосуються головним чином рівня політики держави та університету.

5.2.2.6.1. Інституціоналізація співпраці на рівні державної політики

На переконання польських учених, брак коштів для науково-дослідної співпраці є результатом попередньої політики держави або, скоріше, її відсутності. Це, на їхню думку, цілком дивно, враховуючи віддавна сформульовані політичні декларації Польщі щодо бажання і готовності підтримувати Україну. Під час інтерв'ю, було підкреслено, що співпраця між університетами, крім наукових досягнень, приносить і багато іншої користі, яка є важливою для польсько-українських відносин і для майбутнього Польщі та України загалом. До них належать діалог навколо складних питань, пов'язаних зі спільною польсько-українською історією, зміцнення демократії в Україні, суспільні відносини, полегшення відкриття нашого сусіда на Захід, а Польщі – на Схід.

[...] Те, що українці про нас чують в Україні, що наші чують про Україну в Польщі... як поїдуть туди, порозмовляють, познайомляться – це все призводить до певної зміни способу мислення. І це [...] зближає народи.

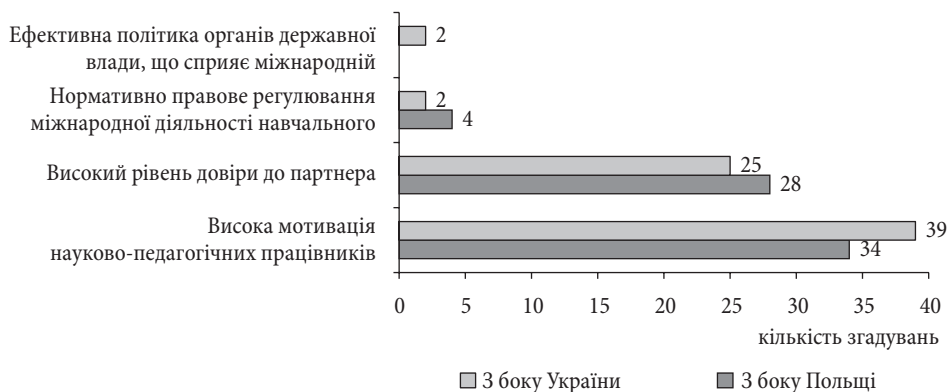
³² Визначення інституціоналізації побудовано на ідеях теоретиків інституціоналізму, з акцентом на те, що інституціоналізація упорядковує, перетворює діяльність, що дуже важливо і цінно для групи, у постійній системі заходів, які підлягають дії норм, правил, формальному й неформальному управлінню (пор. (Beregr, Luckmann, 1983, С. 95-97; Federowicz 2004; North, 1990, С. 3; Sztompka 2006, С. 285; Schulz 1992, С. 13).

Такі результати, які мають довгострокове, навіть стратегічне значення для обох країн, часто досягаються випадково. Між тим, вони повинні бути пріоритетними та мати підтримку з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У відповідях респондентів часто можна було почути відчуття браку підтримки, відсутності інтересу до своєї діяльності саме на рівні державної політики.

Я вважаю, що якщо це серйозна політика, а не якісь декларативні заяви, то ми повинні з Україною більше співпрацювати, і для того мають бути певні фінансові ресурси.

Як на рівні національної політики, міжнародної, так і політики регіональної, локальної, не приділяється належної уваги потенціалу науки як інструменту для будівництва взаєморозуміння та боротьби зі стереотипами. Польські вчені іноді мають враження, що співпраця з Україною має підтримку тільки через її складну сьогоднішню ситуацію – «співпраця з Україною є модною», – але не пов'язана будь-якою конкретною підтримкою. Як видно з анкетного опитування, критерії «політика державної влади» та «законодавство, яке стосується міжнародної діяльності навчального закладу» мають мінімальне значення чи взагалі не розцінюються як фактори, що сприяють співпраці. Тим не менше, вони не визначені і як істотні бар'єри (див. рис. 5.8). Швидше наголошують на фінансових проблемах, які, однак, і виникають у результаті того, що на рівні державної політики не надано великого значення польсько-українській співпраці між навчальними закладами. Можна також припустити, що поява під час інтерв'ю цих питань і спостережень про брак підтримки держави, на яких сильно акцентували респонденти, зумовлена специфікою нашої дослідницької методики, яка дала змогу глибше замислитися над проблематикою.

Рис. 5.7. Вибрані чинники, які сприяють польсько-українській співпраці, вказані польськими респондентами

Джерело: власне опрацювання

Рис. 5.8. Вибрані бар'єри польсько-української співпраці, вказані польськими респондентами

Джерело: власне опрацювання

5.2.2.6.2. Інституціоналізація співпраці у навчальних закладах

Як на державному рівні, так у навчальних закладах, інституціоналізація польсько-української співпраці не набула великого поширення, хоча наше дослідження засвідчує певний рух у цьому напрямку та конкретні її приклади. Аналіз прикладів форм інституціоналізації дає нам змогу зрозуміти, які її переваги і яким чином вона впливає на розвиток співробітництва. Відправною точкою для інституціоналізації співпраці можуть бути угоди між університетами-партнерами. Формалізація спільної діяльності, потенційно пов'язана з її підтримкою з боку навчального закладу, факультету. Але угоди, як правило, мають дуже загальний рамковий характер, і їх значення для розвитку співробітництва може бути різним.

Як доводить анкетне дослідження, зазвичай відбувається формалізація співпраці. Угоди підписуються у різні моменти співробітництва. Іноді це відбувається відносно швидко, після вирішення необхідних формальностей і як знак ввічливості. Іноді угода постає у результаті тривалого періоду співпраці вчених або підрозділів університетів. Слід, однак, підкреслити, що досить часто, на думку респондентів, угоди не приводять до реальної співпраці, лише потрапляють до шухляди і використовуються тільки як іміджева складова навчального закладу. Це відбувається, наприклад, коли договір підписаний з боку влади університету або факультету, а співпрацею не зацікавлені кон-

кретні вчені, наукові контакти не були створені раніше і не стимулюються іншим шляхом, крім підписання договору. Таким чином, формальні угоди по-різному оцінюють польські вчені, які реалізують співпрацю з українськими університетами. Для частини респондентів вони не становлять великої цінності та не зумовлюють будь-яку підтримку у реалізованій діяльності. Єдине, чому служать, – упорядкуванню інформації про те, що відбувається у ВНЗ чи факультеті. Інші респонденти вважають, що угоди є важливим документом, який полегшує комунікацію з адміністрацією університетів у питаннях, що стосуються співпраці, зокрема, в отриманні коштів, оплаті подорожей до партнера, також набагато легше залучити зовнішнє фінансування, якщо є підписана угода між партнерами. На думку респондентів, угоди потрібно підписувати, з огляду на ситуацію в українських колег, вони, безумовно, допоможуть їм у комунікації зі своїми керівниками та у процесі отримання візи до Польщі.

Підсумовуючи, слід зауважити, що договори можуть позитивно впливати на розвиток співпраці, вони завжди є елементом інституціоналізації, але тільки підписання угод нічого не вирішує та не означає, і часто трапляється, що за підписаними угодами не проводиться жодної діяльності.

З іншою ситуацією, на нашу думку, маємо справу у разі інституціоналізації співпраці. Інституціоналізація може розглядатися як чинник, що сприяє співпраці, а також як вищий рівень розвитку спільної діяльності та взаємодії. Як доводить дослідження, інституціоналізація має беззаперечний позитивний вплив на співробітництво. Інституціоналізація науково-дослідної співпраці навчальних закладів Польщі та України може відбуватися поступово, коли з'являється необхідність формалізувати співробітництво, яке тривалий час розвивалося на особистих контактах. Може відбуватися і такий динамічний процес, що уже на самому початку створюються інституційні основи, які потім поступово зміцнюються і розвиваються.

Під час дослідження виявлено низку цікавих прикладів інституціоналізації співпраці між польськими та українськими університетами. Вони відрізняються між собою тривалістю, кількістю реалізованих форм співпраці, залучених осіб і навчальних закладів. Можна, однак, вказати на деякі подібності між ними, які свідчать про рівень розвитку співпраці. Результатом інституціоналізації є створення формальних або неформальних структур, наукових мереж, майданчиків для обміну знаннями та інформацією про заходи та наукові контакти. У такий спосіб можуть з'являтися нові науково-дослідні ініціативи, але також вдається зберігати спадкоємність наукової думки і праці з конкретних тем. У рамках інституціоналізованої співпраці розробляються механізми залучення нових людей та зв'язку учених з огляду на їхні наукові інтереси і дослідницькі проблеми, якими вони займаються.

Участі у такій співпраці також сприяє те, що за допомогою інституціоналізації вирішується багато питань, зокрема формальних, адміністративних, питання пошуку та залучення коштів, якими не обов'язково мають займатися науковці. Досягнення такої співпраці є кумулятивним і є доказом її ефективності. І таким чином зростає до неї довіра, що полегшує пошук зацікавлених партнерів і також збільшує прихильність адміністрації ВНЗ та інших структур, зовнішніх установ, які захотіли б підтримати деякі ініціативи. Це також є перевагою і при поданні заявок на стипендії та гранти.

Крім того, інституціоналізація співпраці, до якої також можуть бути залучені установи зовнішні відносно університету, сприяє виникненню ненаукових ініціатив або форм співпраці на межі науки і практики. Зазвичай, ідеться про поширення передового досвіду Польщі, наприклад, у сфері самоврядування, будівництва місцевої демократії, розвитку територій, прикладних розв'язань у сільському господарстві. У цих заходах не завжди беруть участь тільки науковці, а й також студенти, підприємці, посадовці, політичні й громадські діячі. Польські респонденти, розповідаючи про таку діяльність, наголошували на трьох важливих ідеях. По-перше, вони вважають, що це цікавий напрям для співпраці університетів і вчених, який поєднує теоретичні та практичні аспекти. По-друге, це також чудова можливість для взаємного навчання і трансферу ефективних рішень. По-третє, це ще один спосіб поліпшення польсько-українських відносин, руйнування стереотипів та інтеграції українців у Європу.

Міжнародний форум співпраці

(раніше – Форум польсько-української співпраці)

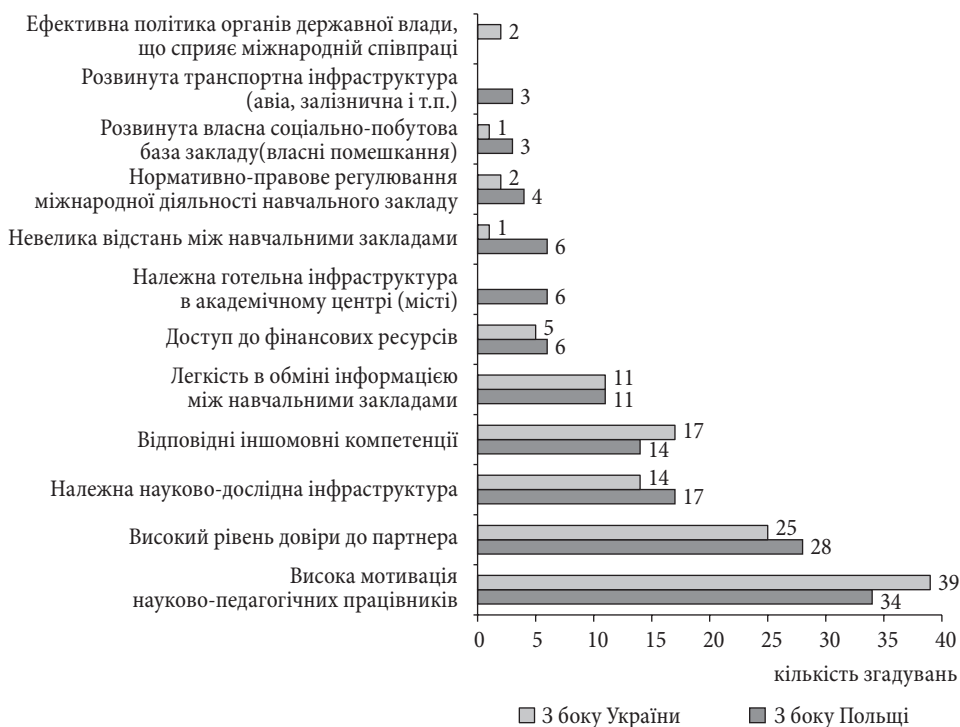
Проект був ініційований факультетом економіки Варшавського університету природничих наук та Національного університету біоресурсів і природокористування України в Києві в 2005 р. Зараз у Форумі беруть участь університети, факультети та інститути аграрно-економічного профілю Польщі, України, Словаччини, Чехії та Угорщини. Форум – це насамперед періодичні зустрічі вчених, на яких відбувається презентація результатів наукових робіт, проводяться дебати, встановлюються та підтримуються наукові та особисті контакти. Це також тематичні конференції, стажування, семінари, публікації, літні школи. На основі співробітництва в рамках Форуму було створено об'єднання Вишеградська асоціація університетів (Visegrad University Association, VUA), яка на сьогодні має п'ятдесят членів – в основному це університети держав Вишеградської групи, України та Росії. У рамках VUA є онлайн-платформа, де розміщуються ідеї досліджень, науково-дослідних проєктів, оголошення конференцій, завдяки чому у них можуть брати участь учені з різних інституцій і країн. Учасники VUA сплачують членські внески, які призначаються, наприклад, на фінансування наукових стажувань, грантів для молодих учених, фінансування літніх шкіл, семінарів та інших заходів VUA. Інституціоналізація співпраці надає більшої ваги науково-дослідній діяльності, реалізованій учасниками, і полегшує здобуття зовнішнього фінансування.

Рис. 5.9. Бар'єри у польсько-українській співпраці, зазначені польськими респондентами

Джерело: власне опрацювання

Рис. 5.10. Чинники, що сприяють польсько-українській співпраці, вказані польськими респондентами

Джерело: власне опрацювання

5.3. Результати досліджень: перспектива українських вищих навчальних закладів

(Ірина Дегтярьова)

Головна ідея польсько-української співпраці – принести нові знання до українських вишів, нові методики вирішення задач, обмін науковими ідеями.

5.3.1. Мотиваційно-ціннісний контекст польсько-української академічної співпраці

Для українських вищих навчальних закладів, незалежно від регіону (Захід, Схід, Південь чи Центр України), співпраця з польськими університетами є одним з пріоритетів їхньої міжнародної діяльності, що зумовлено культур-

но-історичними та суспільно-політичними чинниками, серед яких близькість, географічна й культурна, ментальне взаєморозуміння, активна підтримка українців з боку поляків у різних аспектах суспільної діяльності, схожі риси системи вищої освіти і науки у минулому і т.д. Крім того, багато важить взаємне бажання польських та українських вчених організувати та реалізувати різноманітні освітні та науково-дослідні проекти. Спробуємо окреслити загальний контекст польсько-української співпраці, який влучно схарактеризовано одним з респондентів:

Хороші відносини між людьми, достатня кількість прихильників дружби обох країн, спільних з колегами цілей, відсутність мовного бар'єру, бажання зробити щось корисне в житті, оптимізм і почуття гумору плюс невелике фінансове джерельце – цього буде цілком достатньо для успішної співпраці між Польщею та Україною.

5.3.1.1. Професійний розвиток та комунікація

Продуктивний розвиток міжнародної співпраці між Польщею та Україною є результатом як ментально-історичних передумов, так і виявом світових трендів, зокрема тенденції інтернаціоналізації освіти, науки і досліджень, інтеграції національних систем освіти та наукових досліджень у Європейський простір вищої освіти та Європейський простір наукових досліджень. Але у центрі усіх проектів білатерального співробітництва стоїть людина, науковець, і саме її бажання та мотивація професійно розвиватися є тим головним мотиватором, що спонукає вчених шукати собі партнерів-однодумців та розвивати з ними спільну міжнародну діяльність.

Людський фактор, професійні наукові інтереси – ось від чого залежить міжнародна співпраця. Міжнародне партнерство збагачує нас усіх: нам є чим поділитися, що показати і чому навчитися.

Вирішальну роль для нас відіграє особисте спілкування і контакти під час наукових конференцій, особливо тих форумів, які організовуємо ми. Ці контакти реально сприяли встановленню довготривалих і реально перспективних стосунків між нашими університетами.

У ХХІ ст. професійний діалог і комунікація є, як ніколи, відкритими і стали невід'ємною складовою наукової сфери. Сучасне інформаційне суспільство характеризується високою динамікою розвитку, це стосується і сфери знань. Усі респонденти, без винятку, наголошували на тому, що науковий розвиток можливий лише за умови ефективної професійної комунікації та обміну досвідом і думками, ідеями з колегами.

Важливе не просто спілкування [...], ідеї, народжені за чашкою кави, потребують детального опрацювання. За рахунок спільного обговорення, опрацювання спільних наукових питань знаходимо рішення.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в усіх галузях науки потребують нових підходів в організації праці. Змінюється система відносин в науці, яка складається між людьми. Відтворення наукового знання має діалектичний характер, де складаються взаємовідносини як з окремими науковцями, так і колективами. Українсько-польська співпраця виконує сьогодні важливу функцію наукової комунікації, що сприяє інтеграції в глобальний науковий простір.

Що ж врешті решт дає українським вченим можливість комунікувати та співпрацювати з польськими колегами?

По-перше, це обмін науковими ідеями, можливість поділитися досвідом, навчити і навчитися:

Ознайомлення з проблематикою, яка цікавить польських колег, і розуміння того, що проблематика, яка цікавить польських і українських колег, вона децю різна. і саме усвідомлення різниці цих зацікавленостей теж становить певний науковий інтерес, оскільки дозволяє зрозуміти різницю в підходах у науці у нашій країні і в Польщі. Тому це становить, з одного боку, практичний інтерес, ну, а з іншого, – це теж об'єкт наукового дослідження, наукового інтересу.

Головне – це потужний досвід, який дозволяє удосконалювати зміст своєї роботи.

По-друге, співпраця відкриває нове поле для проведення наукових досліджень у сфері історії та етнографії, що стосується як спільних періодів та рис, так і окремих. Учених спільно цікавить захист історичного та культурного ландшафту з метою розвитку регіональних особливостей та місцевої економіки (наприклад, розкопки польської фортеці Кодак на Дніпропетровщині, захист історичного та культурного ландшафту з метою розвитку регіональних особливостей та місцевої економіки, міжнародні наукові проекти, укладання «Етнолінгвістичного атласу Побужжя»).

З'являється можливість глибше проводити спільні комплексні компаративні дослідження (дослідження тоталітаризму у повоєнній Європі, «Реконструкція прастану традиційної народної духовної культури Середнього Полісся як частини загальнослов'янського мовно-культурного ландшафту»).

З польськими колегами співпали наукові інтереси [...], схема підготовки нашого спільного збірника така, що є розподіл відповідальності і відповідність тематики... і таким чином, одна книга містить інформацію і польською, і українською мовами. і читач може одержати можливість порівняти певні блоки [...] та одержати більш повні відомості, як трансформаційні процеси проходять у Східній Європі.

При виборі тем для спільних досліджень ми намагаємось відобразити максимумально і їх [польських колег] зацікавленість у певній тематиці, і наші наукові інтереси... таким чином, будуть опубліковані матеріали, які не були досі доступні широкому загалу, з огляду на те, що і у нас, і в Польщі є свої специфічні питання і проблематика... Таким чином, за рахунок такої тісної співпраці відбувається реальне взаємозбагачення.

По-третє, вивчення й аналіз кращих практик у різних сферах соціально-економічної діяльності дає можливість покращити та оптимізувати те, що уже функціонує в Україні, і з іншого боку, запропонувати нові вирішення певних практичних проблем, які існують на тій чи іншій території, чи у сфері науки, використовуючи досвід Польщі («Моніторинг доступності об'єктів туристичної інфраструктури м. Львова для осіб з інвалідністю»). Така співпраця є корисною для обох сторін, наприклад, українці можуть вивчити польський досвід в організації роботи архіву, нові технології архівної справи, які використовують польські колеги, і, особливо, нормативно-правове регулювання використання, зберігання та роботи з матеріалами.

По-четверте, це проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень на унікальному дослідницькому обладнанні, яке недоступне в Україні. Польські партнери пропонують українським колегам таку можливість.

Дуже важливо, що у них серйозна тестова база, адже у нас останніми роками взагалі не розвивається лабораторна база. Сучасне обладнання, сертифіковані лабораторії дають можливість працювати та перебувати на сучасному рівні наукових досліджень і наукових методів.

По-п'яте, удосконалення дидактичної практики та впровадження нових форм підготовки студентів, а відтак, і підвищення якості освітньо-наукової діяльності та конкурентоспроможності конкретного ВНЗ:

Активна співпраця з польськими колегами вплинула на розвиток нашого наукового та викладацького досвіду, впровадження більш якісного підходу до досліджень у сфері освіти в інших країнах, а також визначення перспектив для української освіти.

У пріоритеті спільних проєктів – наука разом з освітою, освіта через науку, студентські наукові конференції, публікація навчальних і навчально-методичних посібників.

І врешті, це безпосереднє підвищення професійної кваліфікації науковця, його загального інтелектуального рівня (Міжнародний інтеграційний семінар для студентів, магістрантів та аспірантів «Школа відкритого розуму», мовні школи, школа європейського і польського права і т.д.).

Новий досвід, цікаві зустрічі, нові люди, нові враження... це все сприяє тому, що ми стаємо соціально активними і соціально мобільними.

Для молодих науковців неможливо сидіти у вузькому замкненому просторі, нові зустрічі, обмін з колегами, які досягли високих результатів, дуже важливі. є необхідність руху, активної творчої наукової діяльності.

Студенти після візитів до Польщі шукають для себе нові напрями розвитку, свідомо стають на шлях саморозвитку та самовдосконалення, і відбувається збагачення їх особистості.

Українські вчені стверджують, що співпраця з польськими колегами дає доступ до інформації різного характеру: інформації про польський досвід та уроки для України; про наукові конкурси і гранти; про можливих партнерів і джерела фінансування.

5.3.1.2. Орієнтованість на результат як запорука успішної співпраці

Як показало наше дослідження, співпраця між вищими навчальними закладами Польщі та України є успішною тоді, коли від початку є налаштування та орієнтація на конкретний результат, конкретний проект, і всі сторони розуміють, для чого вони і як співпрацюють.

Орієнтованість обох вузів і бажання знайти партнерів для співпраці – це дуже важлива передумова для співпраці. Якщо вуз хоче знайти партнера, він знайде!

Передумова співпраці – бажання знаходити партнерів, які орієнтовані на ефективну співпрацю (можна формально підписати договір і його не виконувати), а саме реальне втілення тих планів, які ми розробили ... орієнтація на ефективний результат – це основне.

Респонденти наголошували, що коли партнери дійсно прагнуть досягти результату у співпраці, сконцентровані на її якості, а не кількості чи політично-статусних аспектах, то тоді є і чітке бачення форматів співпраці, і конкретизовано його сферу і мету, і, що важливо, визначено розподіл обов'язків і встановлено терміни, яких чітко дотримуються. І тоді сторони налаштовані на пошук шляхів вирішення наявних проблем, які, власне, втрачають свою вирішальну вагу.

Польські колеги, незважаючи на правову неврегульованість (і фінансову у тому числі), готові йти на конкретні кроки підтримки наших студентів і викладачів під час перебування у Польщі.

Саме тоді можна говорити про пріоритетність такої співпраці і для конкретних осіб, і для усього навчального закладу в цілому.

5.3.1.3. Інтернаціоналізація та універсалізація сфери вищої освіти і науки

Інтелектуалізація суспільства та інновації сьогодні визначають національний успіх кожної держави, а також створюють глобальний простір, у якому кордони проходять по межі інновацій та знань. Знання як сила (вислів Френсіса Бекона) набуває нового сенсу, не лише суспільно-політичного, філософського, а й власне матеріального. Ера глобальної мобільності в усіх сферах теж висуває свої умови і до процесів, і до персонального розвитку науковців. Спільна наукова діяльність – це, по суті, поєднання різних наукових шкіл, різних академічних традицій, що сьогодні визначається як інтернаціоналізація.

Звертаючись до теоретичних дефініцій, зауважимо, що *інтернаціоналізація вищої освіти* – це процес інтеграції міжнародного і міжкультурного виміру з освітою, дослідженнями та іншими функціями вищого навчального закладу (Knight, 2003). Міжнародна інтеграція українських вишів може бути зумовлена спільною спадщиною персоналій науковців. Коли видатна наукова постать належить до навчальних закладів обох країн (Войцех Свентославський – до Київської та Варшавської Політехнік, Станіслав Кульчицький – як ректор університетів у Львові та Вроцлаві), це творить спільні академічні традиції та на сучасному етапі пов'язує їх у міжнародному вимірі.

І врешті, яка мета міжуніверситетського співробітництва сьогодні? Звичайно, це мобільність у широкому розумінні та якість. Якість викладання, якість наукових досліджень, якість їх впровадження у реальну суспільно-економічну практику, підвищення якості вищої освіти та якості життя людей (науковців, студентів, реципієнтів освітньо-наукових послуг). І тут важливо взяти до уваги модель відносин мобільності і якості: мобільність підвищує якість чи якість є передумовою для мобільності? Дослідження польсько-української співпраці показало, що варто наголошувати на обох варіантах, але ключовим є те, що мобільність і якість – поняття взаємопов'язані і без них сучасний університет не може ефективно реалізувати свою місію, суспільну у тому числі.

Для української сторони, можливо, найбільш цінним у цьому плані є польський досвід, зокрема, вивчення досягнень польських колег, перейняття організаційно-адміністративного досвіду їх університетів, ознайомлення з науковими інтересами польських колег.

Для нас важлива реалізація критеріїв Болонського процесу, досвід і досягнення європейських університетів, який ми бачимо на прикладі польських вузів.

Але водночас зрозуміло, що безпосередньо й прямо копіювати чужий досвід не можна, оскільки кожна країна має свої специфічні риси та особливості організації системи вищої освіти і науки, на чому також наголошують опитувані представники українських університетів:

Не можна переносити усе на наші реалії. Нам може подобатися як Бразилія грає у футбол, але це не означає, що наші футболісти можуть зіграти так само!!!

У загальному контексті варто говорити про взаємний інтелектуальний обмін, трансфер досвіду, про наукове згуртування навколо спільної наукової проблематики, цікавих сфер дослідження. Останнім часом, завдяки європейським грантовим програмам, тенденцією науково-дослідної роботи є спільна діяльність над однією темою/в одній лабораторії/в одному проекті цілої мультинаціональної групи вчених.

5.3.1.4. Системність польсько-української співпраці

Наукова співпраця між українськими та польськими вищими навчальними закладами виокремлюється на фоні усього міжнародного співробітництва з іншими країнами і має системний, а не точковий поодинокий характер. Дослідження виявило, що українські вчені відчувають *взаємне і спільне бажання* (не ситуативне, відповідно до політичної чи іншої кон'юнктури) до системної співпраці з обох сторін, чого немає у стосунках з жодною іншою країною. Саме системність характеризує співпрацю українських і польських учених. На думку українських науковців, це стало можливим завдяки історично-культурним зв'язкам та активній позиції Польщі щодо підтримки України на європейському геополітичному та освітньому просторі.

Ментально-культурний аспект. Багато важить і реально спрацьовує слов'янський контекст як культурний простір, концепт «слов'янської душі» (*ми – слов'яни, і це нас об'єднує*) як комплексу ментально-психологічних рис, спільних для українців і поляків, і мовна близькість теж відіграє тут велику роль. У ставленні українців до польських колег підкреслюється почуття родинне, чисто людське взаєморозуміння та здатність «говорити однією мовою».

З Польщею така співпраця виділяється в силу ментальної близькості, у силу культурного сприйняття і в певній близькості мов, яке сприяє кращому і більшому встановленню контактів. І, звісно ж, тут має значення і спільне історичне минуле, яке спонукає до співпраці і більшого бажання з польської сторони, ніж з боку інших країн. Це не означає, що ми не маємо контактів з іншими країнами. Але така ментальна і культурна близькість, безперечно, сприяє.

Історичне минуле. Незважаючи на низку проблемних питань в історичному минулому обох країн, у тому числі важкі репресивні події, належність певних українських територій польській державі, боротьбу цих територій за свою незалежність, у тому числі і від польської влади, Україна і Польща

сьогодні є добрими сусідами, для яких минуле стало не приводом для розбрату та взаємних претензій, а навпаки, джерелом взаємних інтересів та у позитивному сенсі «включеності» у справи одна одної, прагнення допомагати, подавати руку у складні часи. І останні події в Україні та реакція на них з боку польських колег і політиків просто вражає. Безперечно, корені тісної співпраці було закладено у минулому наших земель.

Тісна співпраця між нашими університетами має важливе історичне підґрунтя. Після Другої світової війни велика кількість викладачів Львівського університету переїхала на проживання до Вроцлава, де фактично відновила університет і розбудувала його на основі львівських наукових шкіл. Такий традиційний науковий зв'язок двох університетів триває й донині.

Спільні риси у системах вищої освіти і науки, їхнє коріння у соціалістично-комуністичному минулому та міцність тих контактів, які зав'язалися за тих часів, підкреслювали багато респондентів, описуючи з кого і з чого починалася співпраця. Багато випадків, коли поляки – випускники українських вишів і українці – польських підтримували зв'язок протягом тривалого часу та скеровували міжнародну співпрацю у своїх університетах у напрямі своїх закордонних *Альма Матер*, і таким чином міцне партнерство розвивалося і ставало частиною традицій конкретного факультету та університету, що забезпечило його збереження через покоління.

Іноді мені здається, що ми дуже різні, а іноді – навпаки. Але одне я знаю напевно: Ми маємо, чому навчити один одного. Саме для цього було створено польський факультет, саме для цього я намагаюся його постійно розвивати.

Звичайно, українсько-польська співпраця має великі перспективи. Є близькість систем освіти, близькість культурна і територіальна. Тим не менше, кожна з наших країн розвивається у своєму напрямі, своєю дорогою і у свій власний спосіб, і, таким чином, наш досвід різний.

Польське лобі у ЄС для України. Польща декларує і реалізує свою підтримку для України на усіх рівнях: від персонального до державно-політичного. і таку політику добросусідства Польща реалізує як на рівні своїх державних програм, у тому числі й у ліберальній візовій політиці³³, так і на теренах Європейського Союзу. І головне, що це відчують українські вчені, студенти, аспіранти, які мають змогу скористатися з численних можливостей наукового розвитку та проведення досліджень у Польщі. Польських колег дійсно сприймають як добрих друзів.

³³ Донедавна Польща мала найбільш ліберальні вимоги щодо оформлення віз, що врешті змінилося через ситуацію в Україні. На вимогу ЄС, з 15 жовтня 2014 р. Польща запровадила нові, ускладнені правила отримання віз.

Супер, що у нас є такі контакти. Ми дуже раді і задоволені, що можемо виїжджати. Польща для нас є прикладом країни Європейського Союзу, яка вже досягла своїх певних результатів. Ми в чомусь подібні і є сусідами, і саме тому вони сприяють тому, щоб ми розвивалися в різних напрямках, і ми також зі свого боку пропонуємо свої проекти, запрошуємо, організуємо різні цікаві зустрічі.

5.3.2. Розвиток співпраці у науково-дослідній сфері вищих навчальних закладів Польщі та України

Проведене анкетування підтвердило нашу дослідницьку гіпотезу, що наукова співпраця між вищими навчальними закладами Польщі й України започатковується та розвивається на різних рівнях, у різних формах, обсягах і вимагає великих інституційно-організаційних та індивідуально-психологічних зусиль.

Наукова робота вимагає великої самоорганізації, системної роботи і концентрації. А якщо ідеться про міжнародну діяльність, то ці параметри потрібно помножити вдвічі.

Передумовами для цього є як психологічна готовність і відкритість партнерів, так і спільні наукові інтереси та науковий базис (наукові результати, певний рівень підготовки):

Людський фактор важливий, треба мати контакти та обговорювати питання, знаходити спільні інтереси. Але треба мати попередні результати наукові, щоб їх далі розвивати. і просто так на пустому місці дуже важко розвивати. Але коли обидві сторони знаходять питання, які їх цікавлять, то далі можуть і об'єднуватись між собою, залучати інші організації та отримувати європейське фінансування.

На ефективність такого співробітництва впливає ціла низка чинників, які можуть як сприяти, так і гальмувати польсько-українську співпрацю. Показником розвитку співпраці вважаємо ступінь її інституціоналізації – утворення спеціальних структур на рівні навчального закладу (факультету), на рівні державному з метою провадження міжнародної діяльності, зокрема польсько-української.

5.3.2.1 Ініціювання польсько-української співпраці

Матеріали дослідження досвіду українських науковців та вищих навчальних закладів підтвердили те, що базовим рівнем започаткування міжнародної міжуніверситетської академічної співпраці є рівень індивідуальний (особи-

стий), а рушійною силою, яка ініціює та активує діяльність подеколи цілих інституцій, є індивідуальні науково-педагогічні працівники:

Все завжди тримається на конкретній людині.

У більшості випадків співпраця між нашим і польськими університетами започатковується з персонального контакту професор-професор або співробітник-співробітник. Персональні контакти найчастіше здобуваються під час участі у міжнародних заходах – конференціях, проектах, а також спільній науковій та публіцистичній діяльності, у рамках консорціумів міжнародних проектів.

Українські університети вважають ініціаторами польсько-української співпраці з боку України адміністрацію ВНЗ (ректор, проректори), науково-педагогічних працівників, окремі структурні підрозділи (факультети, інститути). Цікаво, що є поодинокі випадки ініціювання польсько-української співпраці з боку українських студентів.

Співпраця може бути ініційована після появи об'єктивної необхідності розвитку інституції/підрозділу, коли партнери з певною метою звертаються до польських колег:

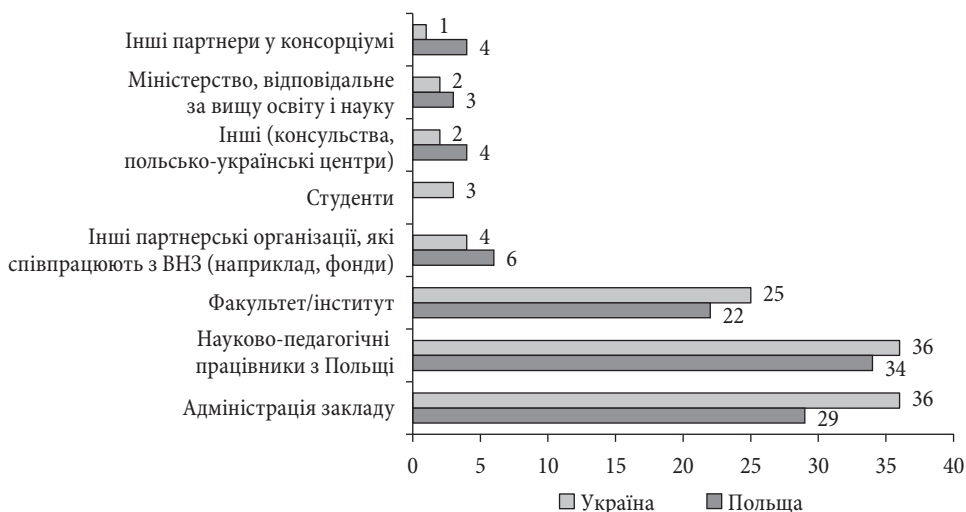
Ініціатором започаткування співпраці між архівами Вроцлавського та Львівського університетів, були працівники останнього. Одна з причин налагодження співпраці була необхідність розширення та використання європейського, а зокрема, польського досвіду в архівній справі. До співпраці були залучені всі працівники обох архівних підрозділів, реалізуючи різні завдання та напрями роботи. Встановлені міцні наукові та приятельські стосунки.

На рис. 5.11 подаємо перелік ініціаторів польсько-української співпраці, на думку українських респондентів.

Але процес індивідуалізації польсько-української співпраці відбувається неоднорідно, і встановлення індивідуальних контактів науковців можна розглядати у кількох форматах:

- 1) формальні ділові контакти на різноманітних міжнародних наукових конференціях (безпосередня наукова комунікація та обмін думками, ідеями, досвідом відіграє велику роль);
- 2) навчання польських колег в Україні (в основному ще за комуністичних часів, але такі випадки не є поодинокими, причому йдеться про випускників технічних і вузькоспеціалізованих навчальних закладів (наприклад, морська сфера, гірничо-металургійна сфера);
- 3) захист дисертацій українців у Польщі та поляків в Україні (досить продуктивним було у педагогічних і технічних науках);

Рис. 5.11. Ініціатори польсько-української співпраці, на думку українських респондентів

Джерело: власне опрацювання

- 4) індивідуальні міжнародні стажування (наприклад, за стипендіальною програмою Вишеградського фонду, програмою імені Лейна Кіркланда (Фулбрайт), стипендія для дослідників ім. Каси Міяновського).

Усе закрутилося після повернення в Україну... Безперечно, ця програма дуже багато дає, регулярно проводяться конференції випускників, Кіркландисти контактують між собою і ми разом реалізуємо усю нашу польсько-українську співпрацю...

Повернувшись на Україну, ... вирішила цей напрям розвивати. Вивчення польської мови і безпосереднє перебування там майже рік, сприяло тому, що наші співробітники мали таку змогу налагодити такі взаємовигідні контакти.

Варто констатувати той факт, що багато польсько-українських академічних зв'язків зародилося ще у 80-90-х рр. Цікавим ілюстративним прикладом є співпраця Донецького національного технічного університету:

Перші контакти із Сілезьким технічним університетом в Глівіцах ще наприкінці 60-х ініціював керівник кафедри, професор К. Сапицький разом з видатним польським вченим-гірником проф. Мирославом Худеком. У 1973 був підписаний перший договір про співробітництво між політехніками Шльонська та Донбасу. Ця угода працює і донині, вона є найстарішим міжнародним договором у своєму роді в історії ДонНТУ. Три професори

Сілезького технологічного університету (професор Юзеф Войнаровський – механіка, проф. Мирослав Худек і проф. Юзеф Сулковський – обидва гірництво) отримали звання Почесного доктора ДонНТУ. Два випускники гірничого факультету Шльонської Політехніки у 80-х рр. вчилися в аспірантурі ДонНТУ та успішно захистили кандидатські дисертації, а два асистенти з ДонНТУ зробити те ж саме у Шльонській Політехніці. Саме 80-ті рр. характеризуються активізацією спільної наукової діяльності, яка заклала фундамент усій подальшій польсько-українській співпраці, а потім і обумовила створення нашого польського факультету.

Ще одним стейкхолдером та ініціатором співпраці є польсько-українські центри, створені при ВНЗ України (які, власне, поставали у свій час як результат двосторонньої взаємодії – далі у розділі про інституціоналізацію). Фундаментом системної співпраці у галузі педагогічних і психологічних наук є Національна академія педагогічних наук України, яка уже протягом десятиліть створює основу для ґрунтовної широкомасштабної співпраці між польськими та українськими педагогами. З боку Польщі, на думку українських респондентів, співпраця з українськими партнерами ініціюється насамперед польськими колегами – науково-педагогічними працівниками, а вже потім – адміністрацією ВНЗ, факультетом чи іншими партнерами.

Важливо, що, на думку української академічної спільноти, на розвиток польсько-українських зв'язків у сфері вищої освіти і науки позитивно впливають дипломатичні установи Республіки Польща, наприклад, Генеральні Консульства Республіки Польща у Харкові, Донецьку, Вінниці.

Меншою мірою у цьому процесі участь беруть Міністерство освіти і науки України, Міністерство науки та вищої освіти Польщі, інші партнери у багатосторонніх міжнародних консорціумах, інші партнерські організації, наприклад, зазначають таких: Національний банк Польщі, різні фонди, польські земляцтва та громадські організації («Польсько-українське культурне товариство» (м. Маріуполь), фонди «Допомога полякам на Сході», «Спільнота Польська», «Семпер Полонія», Фундація Центральноєвропейської академії навчань та сертифікації).

Відповідно до матеріалів, отриманих з індивідуальних інтерв'ю, ініціювання співпраці розглядається не лише як встановлення перших контактів, а й їх активізація, лобіювання та сприяння інституціоналізації цього процесу. Наші спостереження дають змогу зробити висновок, що саме співпраця, ініційована знизу, має більше шансів на продовження та розвиток, ніж така, що організована зверху без відповідного партнерства на базовому рівні. Адже відсутність добрих контактів на рівні професорів, науковців, навіть за умови підтримки з боку ректора, може звести усі можливості до нуля.

5.3.2.2. Форми співпраці у науково-дослідній сфері

Співпраця повинна будуватися на конкретній діяльності, публікаціях, конференціях, лекціях, грантах.

Як засвідчують дані анкетування, проведеного серед українських вищих навчальних закладів, наукова співпраця з польськими партнерами реалізується у різних формах для кожного конкретного факультету. Загалом, домінують такі форми співпраці: підготовка та видання спільних наукових публікацій та участь у науково-комунікативних заходах партнерів (рис. 5.12), тобто те, що не потребує великих фінансових вкладень і що за наявності спільних наукових інтересів реалізувати простіше за все.

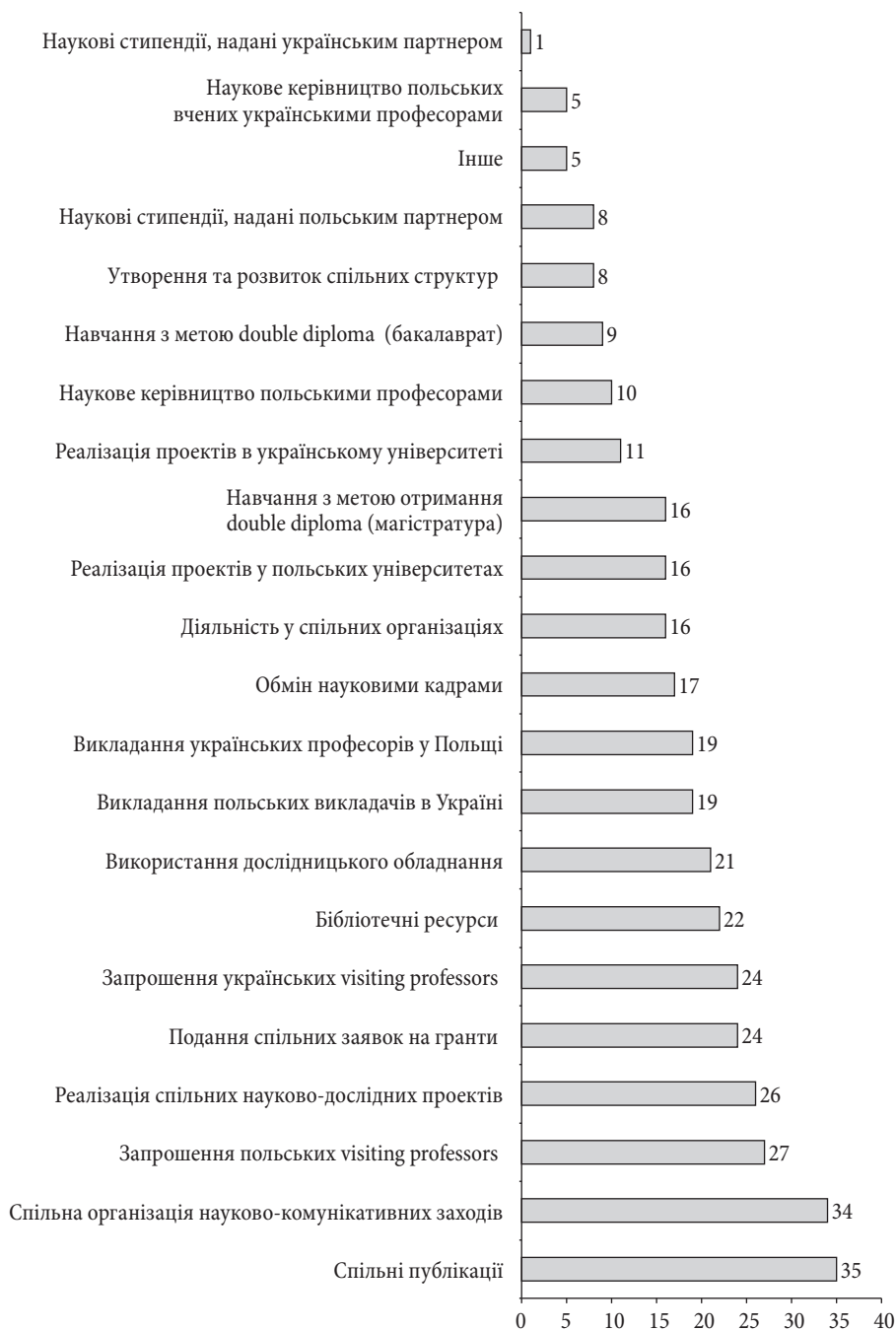
Наукові публікації є надзвичайно важливим елементом наукової творчості, адже є певним підсумком досліджень, широкою публічною репрезентацією їх результатів. Для українських вчених закордонна публікація є обов'язковою міністерською вимогою щодо оприлюднення результатів дослідження у процесі підготовки дисертаційної праці на здобуття наукового ступеня доктора філософії чи доктора наук. Публікації у європейських країнах для амбітних молодих дослідників та науковців, які прагнуть створити та утвердити свою наукову репутацію, є сьогодні справою академічної честі та особистою й професійною необхідністю. Тому можливість публікуватися у наукових журналах польських партнерів, до того ж безкоштовно, є актуальним пріоритетом у співпраці.

З'явилася можливість опублікувати результати своїх досліджень для того, щоб вони були максимально доступні не лише в межах України, а й у межах усієї Східної Європи. І звісно, більші повне представлення в умовах економічних питань, банальний приклад: публікація в Україні обмежується кількістю сторінок, маємо ситуацію, коли рекомендовано 10-12 сторінок для наукової статті, і інколи у цей обсяг неможливо вкласти результати достатньо ґрунтового дослідження, а навіть те, що в польських журналах ми маємо можливість безкоштовно опублікувати статтю, обсяг якої сягає 20 і більше сторінок, це дозволяє представити результати в повній мірі, а не в конспективному варіанті.

Спільні публікації авторства польських та українських учених як форма і результат (досягнення) співпраці є надзвичайно важливою гранню процесу білатерального співробітництва, і тут ми маємо багато різновидів:

- 1) публікації навчально-методичного характеру, підручники (наприклад, підручник Національного гірничого університету для Вроцлавської Політехніки про джерела генераторів відновлювальної енергії англійською мовою);

Рис. 5.12. Форми співпраці польських та українських ВНЗ

Джерело: власне опрацювання

- 2) монографії («*Конвергенція економічних моделей Польщі та України*» – Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана та Краківський економічний університет);
- 3) наукові статті;
- 4) участь у редакційних колегіях та видання збірників наукових праць;
- 5) публікації у наукових виданнях партнерів. Але вчені наголошують на тому, що спільні публікації обов'язково мають бути результатом здійснення певного спільного наукового проекту.

Участь у наукових конференціях передбачає здійснення декількох видів співпраці, зокрема участь іноземних партнерів в організаційному комітеті конференції, участь у редакційній колегії збірника праць, очна участь у конференції як індивідуального учасника, публікація тез/статті без очної участі, керівництво секцією на конференції.

Продуктивною формою співпраці є також взаємні візити професорів: польських до українських ВНЗ, українських – до польських. Причому географія університетів тут не має значення, польські професори активно викладають і у Києві, Львові, Луцьку, Кам'янці-Подільському, так само як і в Донецьку, Дніпропетровську чи Одесі. Серед навчальних дисциплін домінують все-таки курси технічного спрямування і полоністика/україністика, хоча гуманітарні та суспільно-економічні науки теж є досить популярними у польсько-українській співпраці.

Для українських науковців пріоритетним сьогодні є реалізація спільних науково-дослідних проектів та подання спільних заявок на гранти. Власне, метою співпраці є вихід на конкретні проекти. Тут велику роль, звичайно, відіграє чинник європейського фінансування та можливість польської сторони бути координатором (а відтак, отримувачем коштів) та відсутність такої можливості в українців. Крім того, польських колег залучають до проведення досліджень за держбюджетними темами. Кількість проектів, які реалізуються у польських університетах на 50% більша, ніж тих, які виконуються на базі українських ВНЗ, що пояснюється, по-перше, кращою дослідницькою інфраструктурою (див. вище), доступом до європейських і світових баз даних, логістичними умовами та, безперечно, фінансуванням досліджень як з джерел ЄС, так і за рахунок бюджету та різних фондів Польщі. Наприклад, Національний центр науки Польщі пропонує багато грантових програм як для вчених польських, так і іноземців, у т.ч. українців, але однією з найважливіших умов є реалізація дослідження у Польщі.

Взаємне користування бібліотечними ресурсами, включаючи доступ до закритих баз даних, а також дослідницьким обладнанням партнера є також дуже важливим для українських вчених. У невеликих обсягах наявні такі форми співпраці: практика (лінгвокультурологічна та ін.), наукове керів-

ництво в іноземних ВНЗ, наукові стипендії, надані польськими партнерами, та стипендії від українських партнерів.

Співпрацю у навчальній сфері слід розглядати у перспективі короткотермінових курсів і довгострокових програм (програми подвійного диплому³⁴). Анкетування показало, що на бакалавраті спільних навчальних програм удвічі менше, ніж магістерських, що свідчить про науково-дослідницьку спрямованість співпраці. Але в інтерв'ю подеколи респонденти наголошували, що акцент з польської сторони робиться саме на програмах і ступеня, і тут є прихована мета – залучення талановитих студентів на продовження навчання у магістратурі польського ВНЗ. і дійсно, кількість українських студентів у Польщі щороку зростає, що зумовлено у тому числі й порівняно невисокою вартістю навчання і, з іншого боку, наявністю можливостей безкоштовно отримати освіту. Респонденти підтверджують, що і студенти, і викладачі усвідомлюють привабливість польської вищої освіти для українців у тому числі і завдяки прозорості самої системи та відсутності таких ганебних явищ, як корупція:

У Польщі у 2 рази більше можливість отримати безкоштовну освіту: без плати за навчання та хабарництва у ВНЗ.

Натомість динаміка польських студентів в Україні є дуже низькою, і виїзди є здебільшого короткотерміновими, навчання за довгостроковими програмами має певні юридичні нюанси. Як стверджують українські ВНЗ, «українському університету прийняти іноземного студента на паралельне навчання просто неможливо».

Нав'язування контактів через організацію короткострокових обмінів студентів (10 днів) є дуже результативним. Візити передбачають відвідування занять, органів державної влади та місцевого самоврядування, участь у конференціях.

Обмін науковими кадрами має непогані показники, ідеться в основному про викладання в Україні іноземних викладачів, стажування аспірантів. Але є непоодинокі випадки захисту дисертацій (докторатів та габілітацій) українськими вченими у Польщі.

Цікавим для української вищої освіти та аналізу співробітництва є утворення та розвиток спільних організаційних структур, називатися вони можуть по-різному: Центр полоністики, Польсько-український центр, Центр польсько-української співпраці та ін.

³⁴ Поняття подвійного диплому не є остаточно зрозумілим з боку українських колег, оскільки швидше йдеться про практику отримання двох дипломів від ВНЗ-партнерів.

Наприклад, Центр польсько-української співпраці Національного гірничого університету (м. Дніпропетровськ) має сертифікацію на проведення екзаменів з польської мови та видання сертифікатів, які потрібні у Польщі при вступі до університетів чи прийнятті на роботу (у 2014 р. 108 осіб взяло участь в одній сесії такого тестування).

Також важливою формою співробітництва польських та українських вчених є **діяльність у спільних організаціях** (асоціаціях, консорціумах). Тут важливу роль, організаційно-адміністративну, наукову, і навіть фінансову, відіграють міжнародні галузеві асоціації, від яких може йти імпульс до такого співробітництва, як-от: Асоціація технічних університетів, Всесвітня митна організація, Міжнародна асоціація морських університетів та ін.

Наприклад, у рамках останньої Одеська національна морська академія співпрацює та бере участь у міжнародних програмах та міжнародних дослідженнях з провідними морськими ВНЗ світу, у тому числі з Гданським морським університетом (спільно реалізовано проекти з розроблення єдиної бази даних морських університетів світу, створення моделі курсу для електротехнічних офіцерів, розроблення спільних навчальних планів і програм для судноводіїв, механіків, міжнародна програма з морської англійської мови та ін.).

На рівень співпраці з польськими партнерами впливає міжнародна акредитація українського ВНЗ, поки що цим можуть пишатися хіба що вузькопрофесійні заклади (Одеська національна морська академія має сертифікат про міжнародну акредитацію своїх навчальних програм).

Ілюстративним прикладом глибокої системної польсько-української співпраці є співробітництво у галузі педагогічних наук, яке, безперечно, має свою специфіку, насамперед, у форматі тих інституцій, які беруть у цьому участь, ідеться про моделі, у яких центральну роль відіграє Національна академія педагогічних наук України як інституція, яка і самостійно співпрацює, і допомагає, і координує, і спільно реалізує співпрацю з іншими закладами:

- 1) НАПН + ВНЗ Польщі (наприклад, співпрацює окремо з Академією спеціальної педагогіки ім. М. Гжегожевської)
- 2) НАПН + ВНЗ України + ВНЗ Польщі (наприклад, НАПН + Черкаський педагогічний університет + Вища школа менеджменту у Варшаві; НАПН + Національний університет технологій і дизайну + Вища школа менеджменту у Варшаві; НАПН + Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова + Академія спеціальної педагогіки ім. М. Гжегожевської)

- 3) НАПН + кілька ВНЗ України/Польщі (НАПН + Вища педагогічна школа Польської спілки вчителів + Житомирський національний університет імені І. Франка + Київський державний педагогічний університет ім. Б. Грінченка)

Цікавим видом спільної діяльності є участь у діяльності польських культурно-освітніх осередків, наприклад, Черкаський державний університет і його Центр полоністики має науково-педагогічне шефство над школою-гімназією імені Кароля Шимоновського у Черкаській області, і таким чином робить внесок у популяризацію імені видатного польського діяча і композитора.

Якщо говорити про напрями польсько-української співпраці у галузі педагогічних наук, варто зазначити про такі основні:

- 1) Польсько-український педагогічний форум педагогів, який проводиться 1 раз на 2 роки (почергово у Польщі та в Україні), результатом якого є проведення великої міжнародної конференції та солідне видання наукових праць. Цей Форум уможливив організацію системної співпраці, яка реалізується у різних формах. Між форумами триває циклічна співпраця, спільні конференції, семінари, зустрічі наукові, творчі, видається науковий щорічник з педагогічних наук (педагогіка, психологія освіти, на сьогодні видано 15 збірників, видавець – Університет імені Яна Длугоша у Ченстохові).
- 2) Проведення інших конференцій і різних проектів (проведено 12 конференцій з Академією спеціальної педагогіки ім. М. Гжегожевської).
- 3) Участь у міжнародних проектах на громадських засадах, напр., освітній проєкт Голови ЄП, Прем'єра Єжи Бузека «Сталий розвиток – науковий дебют», що є, власне, дорогою молодого дослідника до наукової діяльності/дисертації, дає магістру чи аспіранту можливість зарубіжної публікації.
- 4) Науково-видавнича діяльність (видання спільних наукових збірників, спільних збірників наукових праць, окремих видань на пошанування імен видатних вчених, які увійшли в історію педагогічної думки (про Тадеуша Новацького, Станіслава Качура), спецвипуски газет про польсько-українську співпрацю, видання монографій польських вчених українською мовою, збірники методологічних семінарів тощо).

5.3.2.3. Фінансування співпраці

Головним джерелом фінансування польсько-української співпраці, незважаючи на нарікання щодо тиску центральної адміністрації та міністерства, українські респонденти визначають власні кошти вищого навчального закладу України, а вже потім – кошти їхніх польських колег. Фінансування ЄС та спонсорів посіло лише третє місце в ієрархії джерел фінансування спільної діяльності. Важливим джерелом фінансування є індивідуальні стипендії й гранти, які пропонують різні наукові інституції Польщі (наприклад, Музей історії Польщі) або навчальні заклади. Вважаємо, що такий розподіл ясно

ілюструє недосконалість українського законодавства, яке встановлює певні фінансово-адміністративні обмеження щодо міжнародних бухгалтерських розрахунків (див. далі про перешкоди співпраці).

Часто в інтерв'ю науковці вказували, що набагато легше розвивати такі форми співпраці, які не потребують додаткових коштів та складних адміністративних процедур, як-от: організація онлайн-конференцій, видання спільних публікацій, публікація статей у періодичних виданнях партнера, взаємне рецензування і т.д. Гостро для обох партнерів стоїть проблема перекладу з польської мови на українську і навпаки, особливо, якщо йдеться про наукові видання.

На жаль, Україна не має прямого доступу до більшості програм, які фінансуються за різними напрямками з джерел Європейського Союзу, адже вони не передбачають безпосереднього донорства для України.

Пошук меценатів для видання результатів дослідження, так само як і для власне їх проведення становить певну проблему для українських науковців, і ця проблема є системною, так само як і, фактично, відсутність реального державного фінансування на міжнародне співробітництво.

Рис. 5.13. Джерела фінансування науково-дослідної співпраці з польськими партнерами (на думку українських респондентів)

Джерело: власне опрацювання

Цікавим механізмом, який може сприяти активізації та розвитку польсько-української академічної співпраці, але залишається практично не задіяним і відстороненим, – це відсутність інтересу з боку медіа до науки взагалі, наукових досліджень. Засоби масової інформації охочіше напишуть розгромну статтю про одного викладача-хабарника, ніж про наукову школу, цікаві дослідницькі проекти, тим самим дискредитуючи науку як таку та формуючи негативний імідж вищої освіти та суспільні стереотипи, що не завжди відповідають дійсності. Насправді, це свідчить про відсутність сталого інтересу і зацікавленості суспільства, а відтак, про те, що реально, а не декларативно, наука і дослідження, на жаль, не є пріоритетом для України. І це виявляється і на рівні державного фінансування, і на рівні суспільного резонансу, і на рівні особистісному при виборі молодими людьми шляхів майбутньої професійної діяльності. Чому так відбувається? Це тема окремого комплексного і глибокого дослідження суспільної свідомості та включеності громадян у суспільні процеси, у тому числі й освітньо-наукову діяльність. Але зауважимо, що міністри обох країн уже почали про це голосно говорити, що треба популяризувати науку, науковцям слід усупільнювати результати своїх досліджень, доносити їх цінність до широкого загалу, зробити їх публічно доступними та потрібними.

5.3.2.4. Академічна культура та академічне лідерство

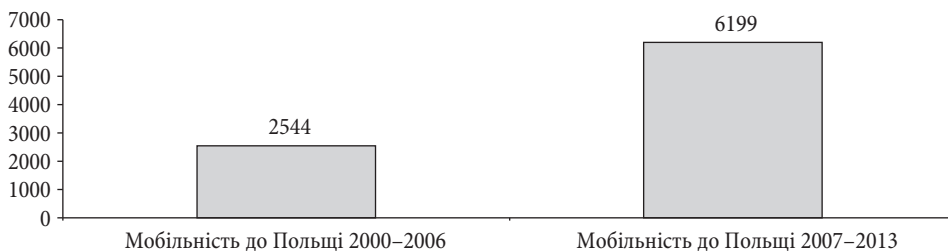
Співпраця з польськими університетами, безперечно, сприяє формуванню системи європейських цінностей та високої академічної культури в українських вищих навчальних закладах:

Три головні результати співпраці – сприяння розвитку європейської ментальності в українців, наслідування європейських цінностей і європейський спосіб життя та наукової праці.

З поляками легко співпрацювати, оскільки спрацьовує європейська культура та європейські цінності: чітко усе продумано, домовлено, хто що робить, терміни виконання, ще не було такого, щоб те, про що домовлялися, не було зроблено. Європейський підхід до реалізації спільної польсько-української діяльності має на увазі якість!

Про важливість співпраці з польськими вишами свідчить динаміка осіб, які беруть у цьому участь, за останні 7 років кількість осіб, які мали відрядження до польських ВНЗ у рамках співпраці, зростає вдвічі (рис. 5.14). Хоча слабкою є динаміка поляків, які беруть участь у програмах академічної мобільності та приїжджають до України, особливо до східних і південних регіонів, хоча незадовільна транспортна інфраструктура та географічна віддаленість, на думку українських ВНЗ, не є суттєвою проблемою, натомість для поляків – навпаки.

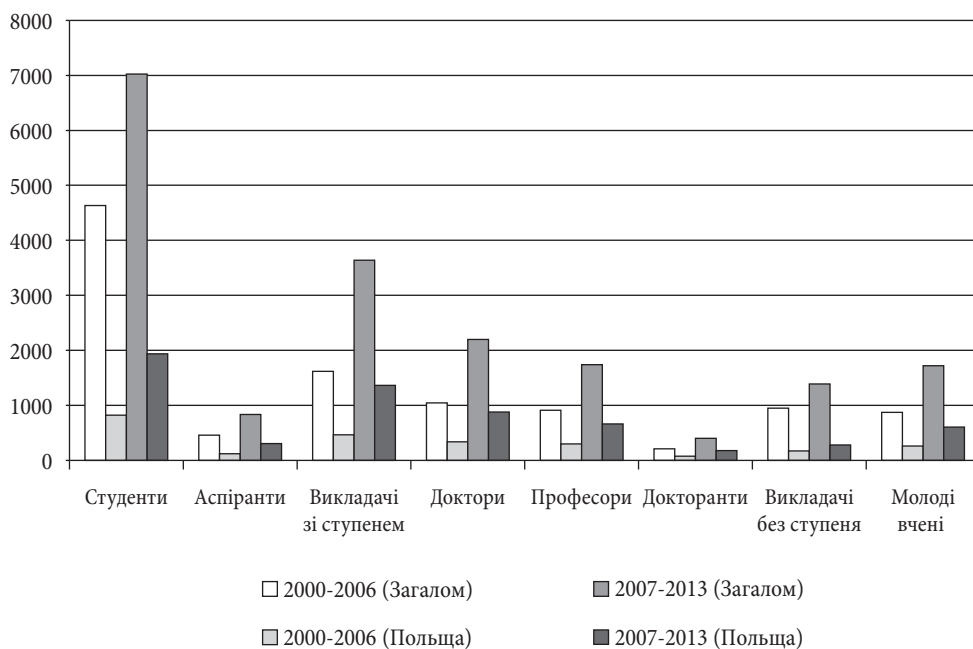
Рис. 5.14. Загальна кількість осіб, які виїхали до польських ВНЗ за різними напрямками академічної співпраці³⁵

Джерело: власне опрацювання

Категорія студентів, звичайно, є найбільш чисельною у плані мобільності, але серед науково-педагогічних працівників активніше виїжджають до Польщі аспіранти та кандидати наук.

Рис. 5.15. Динаміка мобільності різних категорій осіб на фоні порівняння із загальною чисельністю

Джерело: власне опрацювання

³⁵ Статистичні дані взято з отриманих анкет, що не є узагальненими даними по всій Україні. Але можна чітко простежити тенденцію до подвоєння показників академічної мобільності.

Академічне лідерство можна розглядати у кількох значеннях: *влада, позиція і вплив*. По-перше, це різновид керівної діяльності у системі вищої освіти, влади, яка спонукає, надихає інших до дій, яка здійснюється у порядку ієрархії в академічному середовищі, носієм якої є одна людина (ректор, декан, завідувач кафедри, начальник міжнародного відділу) або група осіб (вчена рада, міжнародний відділ). Лідерство може характеризуватися як, власне, така керівна суспільна позиція, певний управлінський статус, основним завданням якого є прийняття рішень³⁶. Академічне лідерство слід розглядати як вплив однієї людини на інших членів академічного середовища – студентів, колег-науковців, керівників, стейкхолдерів у питаннях, які стосуються розвитку академічного середовища, системи вищої освіти і науки тощо.

Як довели анкетування та поглиблені інтерв'ю, лідерство та адміністративна підтримка польсько-української співпраці має велике значення для її розвитку та результативності у вищому навчальному закладі. Займаються (керують) процесами співпраці з польськими університетами соціально активні представники академічного середовища, які добре знають ментальність, академічні традиції Польщі, володіють мовою та заангажовані у польський контекст, і їх можна сміливо назвати патріотами, лобістами польсько-української співпраці. І такі люди, безперечно, є лідерами, вони впливають на своїх колег і українських, і польських, надихають їх на довготривалу співпрацю, орієнтують на позитивне бачення її перспективи для самої людини, для кафедри, для навчального закладу (незважаючи на те, що реалізація спільних проектів має багато бюрократичних та адміністративних проблем):

Багато залежить від керівництва, від його переймання цією діяльністю, вони дійсно підтримують і прагнення викладачів, і студентів.

Спільне розуміння, спільне бачення керівників є дуже важливим, вони є стратегами і розуміють, що потрібно і допомагати один одному, і розвиватися, тому що по-іншому неможливо.

Академічне лідерство тут виявляється в тому, що якщо у закладі є людина, для якої співпраця з Польщею є її особистим і професійним пріоритетом, і діяльність щодо її впровадження є для неї щирою і винятковою, не просто лише у форматі міжнародної діяльності як доручення, то активність цієї людини у розвитку стосунків з польськими колегами буде набагато вища, адже вони своєю чергою завжди відкриті до щирої і відповідальної співпраці.

³⁶ Лідерство – це становище в суспільстві, що характеризується здатністю особи, що це становище займає, скеровувати й організовувати колективну поведінку деяких або всіх його членів (Даунтон).

У мене є багато наукових статей, надрукованих у Польщі, я співавтор двох монографій, виданих польською і російською мовами в кожній з наших країн. Може я й не досягнув того рівня в науці, якого хотів, але у мене є десятки студентів, для яких я відкрив цей чудовий край – Польщу.

5.3.2.5. Інституціоналізація співпраці

Досвід польських та українських університетів свідчить, що перший імпульс до співпраці є надзвичайно важливим, але не вирішальним. Безперечно, для розвитку двосторонньої співпраці повинна бути персональна ініціатива безпосередніх учасників цього процесу, але набагато складніше утримати та розвивати співпрацю, адже це вимагає складної рутинної багатоаспектної праці як українських науковців, адміністраторів, так і польських колег. Важливими принципами тут є чітка координованість дій, відповідальність за виконання взятих на себе зобов'язань та велика мотивація внутрішньоуніверситетського середовища.

Ми почали цю співпрацю на власному ентузіазмі, без державної підтримки, без державного фінансування. Але це має бути поставлено на системні рейки, на державні рейки.

Конкретні зміни відбулися, коли під час співпраці, ми усвідомили, що вона є вигідною і корисною для обох сторін, і стає більш ефективною і приносить хороші результати для наших університетів, для наших країн – і в Польщі, і в Україні. Протягом 10 років співпраці у нас завжди з'являлося багато нових ідей, нових форм співпраці та нових проектів.

Дослідження показало, що найбільше сприяє двосторонній науковій співпраці висока мотивація науково-педагогічних працівників України, бажання українських та польських партнерів реалізовувати спільні проекти та наявність унікального обладнання в університетах Польщі, і при цьому партнери довіряють один одному та здійснюють якісний обмін інформацією. Постає питання про ефективне управління процесами співпраці на різних рівнях: індивідуальному, на рівні академічному та рівні адміністративних одиниць. Часто ми втрачаємо багато контактів через те, що на певному етапі ієрархії університетів, свідомо чи несвідомо, така діяльність може гальмуватися та фактично саботуватися. Однак чинники індивідуально-приватного характеру, на думку респондентів, означають більше, ніж організаційно-інституційні, як-от доступ до фінансових ресурсів чи нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності університету (рис. 5.16). Формулу успішної міжнародної діяльності та польсько-українських наукових проектів можна представити так:

Опитування українських вищих навчальних закладів показало, що в організаційному плані співпраця між польськими та українськими університетами проходить певну еволюцію: від ситуативно-оказіональної, одиничної до регулярної й системної, коли співробітництво виходить на більш серйозний рівень і постає потреба укладання договору про співпрацю. У такому випадку слід говорити про інституціоналізацію міжнародного співробітництва. Виникає потреба здійснення двосторонньої співпраці, її усвідомлення обома сторонами, формування спільних цілей, вироблення певних процедур і механізмів взаємодії, інституціоналізація правил міжнародної взаємодії, що вимагає подальшого створення певної організаційної одиниці, структури. Але респонденти підкреслюють, що часто досить плідна співпраця може відбуватися і без підписаної умови.

Аналогічно до польського варіанту, розглянемо інституціоналізацію на двох рівнях: державному та локальному.

5.3.2.5.1. Інституціоналізація на рівні політики держави

На рівні державної політики інституціоналізація виявляється, насамперед, у необхідності певних регуляцій, формуванні нормативно-правового поля, яке б регулювало і впливало на міжнародну діяльність ВНЗ. Респонденти наголошують на тому, що відчують відсутність реальної фінансової автономії вищої освіти, з одного боку, і з іншого, – брак фінансової підтримки держави у цьому, оскільки немає ефективних механізмів державної підтримки таких ініціатив.

Ми почали цю співпрацю на власному ентузіазмі, без державної підтримки, без державного фінансування. Але це має бути поставлено на системні рейки, на державні рейки.

Однією з головних перешкод, на яку вказали українські респонденти, є обмеження фінансових ресурсів та бюрократичні бар'єри і певна нормативно-правова неврегульованість міжнародної діяльності університетів в Україні (рис. 5.16). З огляду на ситуацію у польських колег, то українські науковці теж вважають значними проблемами обмежені фінансові засоби та візові бар'єри. Але варто зауважити, що українці та поляки мають різне уявлення про такий чинник, як «обмеженість фінансових ресурсів». Українці розуміють це як обмеження і по стороні українській (фінансування з державного бюджету), і по польській

(держава Польща, державні фонди не в змозі покрити 100% коштів участі у спільних польсько-українських проектах, а також не фінансують діяльності в Україні, обмежуючи витрати до території Польщі, що є цілком логічним).

Коли говоримо про державну підтримку міжнародної співпраці, ми повинні врахувати і політику у напрямі розвитку науки у ВНЗ, в Україні серйозно застаріла дослідницька база, що, поза негативним впливом на систему науки та вищої освіти, практично знищує зацікавленість польських науковців у візитах до України та реалізацію науково-дослідних проектів у вишах та наукових установах України.

На мій погляд, і на думку моїх колег, як польських, так і українських, найбільш ускладнює співпрацю брак джерел фінансування різних заходів. Доступ до проектів, які фінансуються з бюджету Європейського Союзу, для сторони української з об'єктивних причин є дуже обмежений.

Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності університетів України більше розглядають сьогодні як перешкоду, а не сприятливий чинник (11%). Політику органів державної влади, що сприяє міжнародній співпраці, вважають позитивним чинником лише 20% опитаних ВНЗ. Щодо законодавчого регулювання міжнародної діяльності ВНЗ, респонденти неодноразово підкреслювали, законодавство України³⁷ не сприяє глибокій міжнародній співпраці, зокрема і з польськими університетами, натомість містить низку значних обмежень фінансових та організаційних для українських ВНЗ. Слабка автономія у сфері незалежного визначення форм і напрямів міжнародної співпраці, включно з фінансовими її передумовами, практично призвели до того, що у певний момент розвитку польсько-українських стосунків учасники зіштовхуються з багатьма проблемами та організаційно-бюрократичними обмеженнями, які виникають, у свою чергу, через брак державних та міжнародних документів регуляційного характеру. Польща та Україна мають різне правове поле здійснення фінансових та бухгалтерських операцій. Парадоксально, але українські ВНЗ не можуть отримати на свій рахунок гроші з-за кордону навіть на реалізацію проекту, у якому вони безпосередньо беруть участь.

Україна має абсолютно відмінну систему проведення бухгалтерських операцій та розрахунків, ніж Польща. Доходить до абсурду, що ВНЗ Польщі та України спільно розробляють та виграють грант, але гроші отримати українські партнери не можуть, бо забороняють різні контролюючі структури (наприклад, Державне казначейство України). Усунення бюрократичних і формальних бар'єрів значно би полегшило співпрацю. Більша незалежність у цих справах значно би її здинамізувала.

³⁷ Ідеться про законодавство на момент проведення досліджень, станом на весну-літо 2014 р., коли новий Закон України «Про вищу освіту» ще не був ухвалений.

Рис. 5.16. Вибрані чинники, які перешкоджають співпраці з польськими навчальними закладами

Джерело: власне опрацювання

Рис. 5.17. Вибрані чинники, які сприяють співпраці з польськими академічними партнерами

Джерело: власне опрацювання

Українські вчені наголошують, що ці перешкоди стосуються не лише системи вищої освіти, а й загальної ситуації, у якій сьогодні опинилася Україна. То, очевидно, проблема більш глобального, державного характеру, а не власне вузька, інституційна.

Візова політика для українських науковців, безперечно, є великою перешкодою для участі у різних програмах і проектах, значно знижує потенціал їхньої мобільності, обмежує свободу пересування і свободу академічної діяльності, навіть з урахуванням позитивного ставлення консульських установ до таких груп громадян, як студенти, професори, викладачі та науковці.

Ще однією перешкодою є видача віз і обмежені терміни. Хоча польське консульство завжди позитивно налаштовано, і немає ніяких проблем у доступності та комунікації з ними, але питання тайм-менеджменту є дуже важливим і складним: час, витрачений на збір документів для отримання візи, на поїздку до Посольства, на очікування – усе це триває не так швидко і забирає час.

Міжнародні обміни значно ускладнює візова бюрократія. Поляки їздять до України без проблем, але для українців питання візи є ключовим і навіть вирішальним для діяльності: ми повинні мати як мінімум 2 додаткові тижні на вирішення візових справ, незважаючи навіть на те, що Польща має найліберальніші вимоги, порівняно з іншими країнами-членами ЄС.

Що цікаво, майже таку ж кількість відповідей отримано від українських респондентів, які визнали чинник польської візової політики стосовно громадян України як такий, що сприяє (рис. 5.17). Імовірно, на увазі мали спрощену процедуру отримання віз, яка діяла до 15 жовтня 2014 р., коли громадяни України повинні були подавати до консульських установ скорочений перелік документів (консульські установи не вимагали довідки з місця роботи, фінансові документи, підтвердження платоспроможності на час перебування та інші додаткові документи, яких вимагають посольства інших країн). Зараз заявники, відповідно до нових правил (запроваджених на вимогу ЄС), повинні подати документи, що підтверджують і рід занять, і наявність фінансових засобів, а також підтвердження існування фінансових зв'язків з Україною і документи, які підтверджують мету візиту, крім цього в окремих консульствах запроваджено додаткові процедури запису на подання документів. Такі зміни у напрямі ускладнення процедури подання документів та отримання віз перетворюють візову політику Польщі з чинника, який сприяє, на чинник, який перешкоджає.

Також були і є певні пільги щодо звільнення від сплати візового збору (35 євро) для таких категорій осіб: учнів, студентів, аспірантів та вчителів, які їх супроводжують із метою навчання або освітньої підготовки; осіб, які

беруть участь у науковій, культурній та мистецькій програмі, в тому числі в університетських та інших програмах обміну; представників професій, які беруть участь у міжнародних виставках, конференціях, симпозиумах або інших подібних заходах, що проводяться на території держав членів; осіб віком 25 років або молодших, які є учасниками семінарів, конференцій, спортивних, культурних або освітніх заходів, організованих неприбутковими організаціями; представників громадських організацій, які подорожують із метою освітньої підготовки, участі в семінарах, конференціях, у тому числі в рамках програм обміну; учасників офіційних програм з прикордонного співробітництва, таких як інструмент Європейського Сусідства.

Я знаю, що візові ускладнення є наслідком загальної бюрократії в ЄС. Останнім часом багато що змінилося в кращу сторону, але було б чудово, щоб польський уряд дозволив студентам України безвізовий в'їзд до країни строком до 90 днів. Таке рішення дозволить вирішити проблеми організації та проведення практики, включеного навчання і т.д. Цього часу буде достатньо, щоб оформити дозвіл на довгострокове перебування в окремих обґрунтованих випадках, наприклад, у семестровому навчанні, річному стажуванні або для аспірантури.

Логістичні параметри є важливими лише для 30% респондентів (відстань між навчальними закладами переважно є важливим для західних регіонів; належна готельна інфраструктура в академічному центрі, розвинута транспортна інфраструктура, розвинута власна соціально-побутова база закладу).

Наступним чинником, який впливає на розвиток співпраці, є чинник, пов'язаний з логістикою (транспортна та готельна інфраструктура у певному місці), відстань між партнерськими навчальними закладами. Географічна віддаленість не відіграє значної ролі, якщо є регулярне безпосереднє транспортне сполучення (прямий переліт, потяг), але для більшості українських міст це серйозна проблема. Наприклад, немає навіть прямого потяга з Києва до Кракова, літаки до Варшави літають тільки з Києва, Одеси і Львова [...] немає їх ні з Дніпропетровська, ні з Миколаєва та ін. Це проблема, яку можна вирішити тільки на рівні національних і міжнародних організацій і транспортних компаній. Так само і питання готельної інфраструктури входить до компетенції місцевих органів влади, залежить від місцевої політики та інвестиційної привабливості території. Але за умови загальнодержавної підтримки та лобювання з боку академічної спільноти можна знайти певне рішення.

Питання мовної підтримки також частково належить до сфери державної політики, зокрема у сфері спеціалізованих програм вивчення мови або організації викладання носіїв мови (українських у Польщі, польських в Україні) за кошт державного бюджету або за рахунок міждержавних домовленостей, за сприяння посольств.

Слід зауважити, що питання взаємної довіри мають першорядне значення. Це яскраво ілюструє наше дослідження. Ідеться про довіру та взаємоповагу не тільки між академічними партнерами, а й довіру між нашими міністрами, між нашими урядами, нашими країнами та народами. І це вже укорінене наше почуття глибокої взаємної довіри є великим досягненням України та Польщі.

5.3.2.5.2. Інституціоналізація на рівні навчального закладу

Інституціоналізація на рівні навчального закладу полягає у сконцентрованій, цільовій адміністративній підтримці польсько-українських відносин шляхом формування певних внутрішніх правил, ухвалення адміністративних рішень, підготовки стратегій і програм розвитку і т.п., і у сфері формалізації відносин – підписання угод про співпрацю, створення спеціальних організаційних структур у ВНЗ (польські центри, факультети, структурні підрозділи, у тому числі в управліннях міжнародної співпраці), які стають осередками інтенсифікації міжнародної академічної діяльності з Польщею.

Метою створення Польського технічного факультету є поглиблення наукових та культурних зв'язків між Україною та Польщею, надання можливостей студентам [...] вивчати польську мову, більше дізнатися про польську історію, культуру та науку, згідно з Болонською декларацією, взяти участь у включеному навчанні в польських вишах із подібним профілем навчання або пройти виробничу практику на польських фірмах.

Інституціоналізацію співпраці вимагають насамперед українські реалії, у яких працюють ВНЗ: наявність (і кількість) угод про співпрацю є одним з критеріїв оцінювання діяльності навчальних закладів та їх позиції. Для надання дозволу та оформлення відрядження працівників потрібна підстава, якою може бути угода про співпрацю, і при подачі документів на візу теж потрібна угода про співпрацю як документ, який доводить мету поїздки та перебування у Польщі.

Наше співробітництво базується на підписаній угоді про співпрацю. Відповідно до угоди, наші заклади мають можливість щорічних обмінів наукових кадрів та працівників таких підрозділів, як бібліотеки, архіви, які теж здійснюють науково-педагогічну діяльність. Кілька років тому консульські установи Польщі вимагали обов'язкового надання копій угод для видачі візи, але, на щастя, останнім часом такі вимоги є рідшими.

Угода про співпрацю і чітке регулювання процедур є необхідною умовою для бухгалтерської звітності, визнання результатів поїздки, стажування за кордоном або роботи. Якщо український вчений є професором польського університету і там отримує зарплату, він повинен декларувати це в Україні і платити податки. І тому угода є дуже важливим документом.

Угода про співпрацю між польськими та українськими університетами, з одного боку, є підтвердженням значення певного академічного партнерства між університетами, і, з іншого боку, є формальною необхідністю. Але не можна ототожнювати інституціоналізацію співпраці з її формалізацією. Респонденти підкреслюють, що навіть підписана угода не гарантує активної та плідної співпраці і не забезпечує вирішення всіх питань наперед.

Підписання угоди про співробітництво в останні роки не має вирішального значення для розвитку партнерських відносин і більше залежить від звичаїв та порядків конкретного університету.

Угода працюватиме лише у тому випадку, коли вона дійде до кожної кафедри, коли професори, науковці матимуть безпосередні особисті контакти, спільні наукові інтереси.

На інституціоналізацію співпраці впливає цілий комплекс чинників, як позитивних, так і негативних (рис. 5.18, 5.19).

На думку респондентів, іншомовні компетенції працівників навчального закладу теж є важливим, але не вирішальним чинником (певно, респонденти мали на увазі володіння польською мовою). Як показала інформація, здобута під час індивідуальних інтерв'ю, мова не є проблемою сьогодні, адже більшість «мобільних» дослідників і України, і Польщі володіють англійською мовою як мовою світової науки, тому знання польської для українців чи української мови (російської) для поляків не є критичною вимогою.

Стосовно мовного питання, слід відзначити, що брак мовних навичок половина респондентів вказала як проблему, що заважає співпраці, але в інтерв'ю підкреслювали, що мовне питання не є важливим.

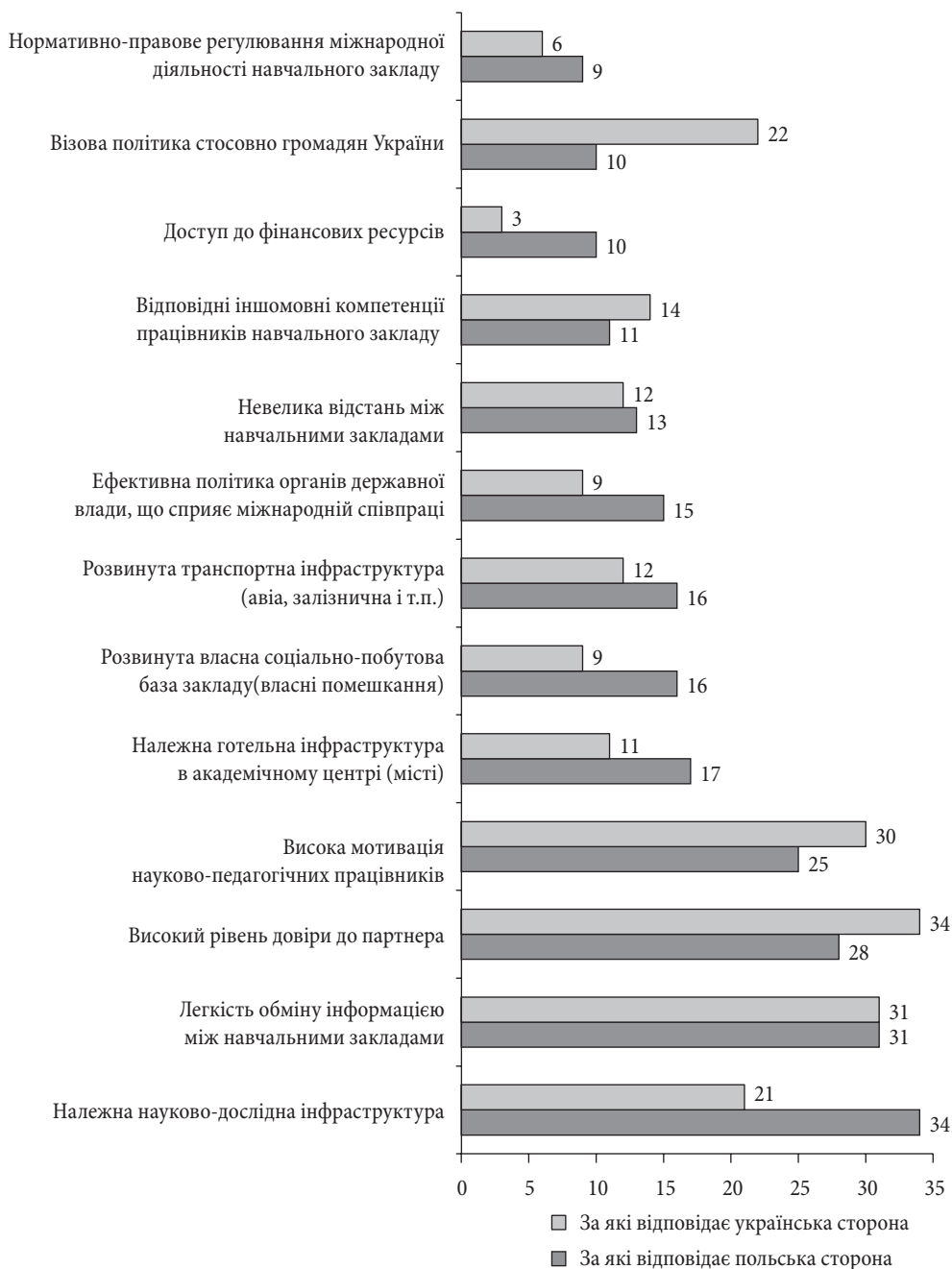
Мова для нас не є проблемою. у нашому університеті запроваджено викладання польської мови для студентів і викладачів, 200 осіб щороку закінчує курси польської мови. І кількість охочих вивчати польську мову щороку зростає.

Заняття з іноземної мови починаються на факультетах з нуля. Для викладання щорічно приїздить польський викладач з ORPEGU (колишній CODN), також проводяться заняття з технічної польської мови, історії та культури Польщі нашими викладачами, які вільно володіють польською, і які в різні роки захищали у Польщі дисертації або мали там довгострокові наукові стажування.

Логістичні параметри є важливими лише для 30% респондентів (відстань між навчальними закладами – переважно є важливим для західних регіонів; належна готельна інфраструктура в академічному центрі, розвинута транспортна інфраструктура, розвинута власна соціально-побутова база закладу).

З боку польських партнерів, позитивними чинниками, що сприяють двосторонній польсько-українській науковій співпраці, є насамперед належна науково-дослідна інфраструктура польських ВНЗ, обмін інформацією

Рис. 5.18. Чинники, які сприяють розвитку польсько-української академічної співпраці

Джерело: власне опрацювання

Рис. 5.19. Бар'єри польсько-української академічної співпраці

Джерело: власне опрацювання

між навчальними закладами, високий рівень довіри до партнера та висока мотивація науково-педагогічних працівників Польщі. Усі інші фактори не є такими значущими.

Ефективній реалізації польсько-української академічної співпраці заважає низка важливих чинників, серед яких найвагомішим є фінансові перешкоди – обмеженість фінансових ресурсів у ВНЗ України та брак доступу до додаткових джерел фінансування, а також бюрократичні бар'єри, зокрема недосконалі правові норми, що стосуються міжнародної діяльності ВНЗ в Україні (див. вище).

Крім того, респонденти зауважують, що на фоні активізації студентської мобільності внаслідок браку фінансування скоротилися науково-дослідницькі контакти.

ВНЗ України серйозно перешкоджає відсутність сучасного науково-дослідного обладнання, адже застаріла дослідницька база, старі лабораторії практично знищують зацікавленість польських учених проводити дослідження та реалізовувати науково-дослідні проекти у вишах України. Значними вважають респонденти і адміністративні, бюрократичні перешкоди в організації та реалізації спільних програм. Українські ВНЗ змушені скорочувати витрати на міжнародні відрядження, а подеколи навіть вони заборонені спеціальними нормативними актами.

Україна не має права участі та доступу до більшості програм ЄС, але, звичайно, це стосується не усіх. Виявилось, що навчальні заклади України і Польщі недостатньо інформовані про напрями і можливості їх потенційної співпраці.

Також проблеми виникають через відмінності у навчальних планах спеціальностей одного напрямку підготовки.

Усі бар'єри можна подолати, головне, щоб було бажання і потреба. Ми звикли до того, що постійно мусимо долати перешкоди, щоб досягти успіху.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що українські та польські університети розглядають білатеральне партнерство як один з пріоритетів у своїй міжнародній і науковій діяльності, а також переконані в можливостях розвитку двосторонніх відносин на благо вищих навчальних закладів і всієї системи в цілому.

Бажання мати високий рівень освіти і науки, їх конкурентоспроможність на світовому ринку, партнерські стосунки і є важливими чинниками нашої українсько-польської співпраці. Майбутнє співпраці – у бажанні партнерів проводити спільну діяльність. Разом з нашими польськими партнерами ми бачимо перспективу співпраці і тому маємо плани на майбутнє для розвитку наших закладів, освіти і науки в Україні і Польщі.

6. Приклади польсько-української співпраці класичних університетів

6.1. Співпраця класичних університетів з польськими партнерами: case-study Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Леонід Губерський)

6.1.1. Вступ

На сучасному етапі функціонування вищих навчальних закладів одним із пріоритетних завдань постає інтенсифікація міжнародного співробітництва та підвищення рівня його інтернаціоналізації. У цьому контексті першочерговим кроком вбачається забезпечення функціонування на високому рівні та отримання конкретних результатів від партнерських відносин із закордонними університетами та іншими освітньо-науковими організаціями. В історичному та геополітичному зрізах Польща є одним з головних партнерів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тому багаторічні академічні відносини наповнені цілою низкою форм міжнародного співробітництва, які пропонуємо розглянути нижче.

6.1.2. Партнерство у рамках міжуніверситетських угод

Найбільш уживаною формою співробітництва між партнерами з різних країн є міжуніверситетські угоди. Серед 226 університетів-партнерів з 56 країн світу, з якими Київський національний університет імені Тараса Шевченка на сьогодні має угоди про співпрацю і веде плідне співробітництво, Республіка Польща представлена 15 університетами-партнерами.

Міжнародна співпраця з польськими університетами має багатовекторні спрямування щодо обміну науковими досягненнями в межах проведення та

участі в наукових конференціях, симпозиумах, семінарах, участь в дослідницьких програмах та підготовці висококваліфікованих фахівців.

Навчання, практика студентів та дослідницька робота аспірантів у Польщі відбувається як на основі партнерських угод та міжнародних програм, так і за рахунок отримання індивідуальних стипендій та грантів, здійснюються постійні обміни студентами з польськими університетами.

Міжнародна співпраця Київського університету активно інтенсифікувала-ся після проголошення незалежності України. Наприкінці 1993 р. Київський університет підтримував стосунки на підставі двосторонніх угод та робочих програм про науково-технічну співпрацю з Ягеллонським та Варшавським університетами. На кінець 1998 р. зросли міжнародні зв'язки Київського університету, урізноманітнилися форми міжнародної співпраці. Було укладено угоди з Гданським університетом (1998), Інститутом фізики Польської академії наук (1998), Технологічно-гуманітарним університетом ім. К. Пуласького в Радомі (1999), Радомським технічним університетом (1999).

У новому тисячолітті особливістю міжнародної співпраці стало укладення угод на рівні факультетів та інститутів, наприклад, інтенсивну міжнародну діяльність почав проводити Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка з Інститутом міжнародних студій Вроцлавського університету (2002), Відділом історичних наук Університету Миколая Коперніка (2003), Інститутом міжнародних досліджень та Європейським фондом «Діалог» й Інститутом міжнародних досліджень Вроцлавського університету (2005). З того ж часу відбувається активна співпраця економічного факультету й Інституту менеджменту та фінансів при Київському університеті з Вищою школою менеджменту у Варшаві (2001). Інститут філології з 2004 р. активно співпрацює з Інститутом східнослов'янської філології Ягеллонського університету.

Крім того, було укладено угоди про наукову співпрацю з Військовою технічною академією (м. Варшава 2000), Вроцлавським університетом (2000), Свентокшиською педагогічною академією імені Яна Кохановського (2001), Лодзинським університетом (2006).

Основною рисою сучасних зовнішніх зв'язків Київського національного університету імені Тараса Шевченка став перехід до участі у великомасштабних довгострокових двосторонніх і багатосторонніх міжнародних, державних і недержавних проектах і програмах Жешувського університету (2010), Краківського політехнічного університету імені Тадеуша Костюшка (2010), Полонійної академії м. Ченстохова (2010), Університету імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (2011), у межах якої укладено угоду про подвійне дипломування, Познанського університету імені Адама Міцкевича (2013), Краківського університету економіки (2013), Варшавського природничого університету (2013).

Отже, протягом останніх років практика міжнародного співробітництва Київського національного університету імені Тараса Шевченка з польськими університетами та науковими установами набула нового змісту, зросла увага до її розширення та з'явилися нові форми співпраці.

Зауважимо, що наша сьогоднішня стратегія до підписання та дії відповідних угод полягає в інтенсифікації науково-освітнього ефекту. Тому підписання нових угод реалізується лише за умови зацікавленості конкретних структурних підрозділів та співробітників університету. Крім того, проводиться низка аналітичних заходів з виявлення стану функціонування раніше підписаних угод з метою надання поштовху до нового інтенсивнішого співробітництва з конкретними освітніми та науковими установами.

Таблиця 6.1. Міжуніверситетські угоди з польськими партнерами

№ з/п	ВНЗ	Рік підписання
1	Свентокшиська педагогічна академія ім. Яна Кохановського (м. Кельце) – з 2008 р. Університет	2001
2	Академія Свентокшиська імені Яна Кохановського Філія у Пьотркові Трибунальським	2006
3	Гданський університет	1998
4	Вроцлавський університет	2014
5	Технологічно-гуманітарний університет ім. К. Пуласького в Радомі	1999
6	Варшавський університет	1992
7	Військова технічна академія (м. Варшава)	2000
8	Лодзинський університет	2006, 2012
9	Краківський політехнічний університет ім. Тадеуша Костюшка	2010
10	Жешувський університет (м. Жешув)	2010
11	Полонійна академія м. Ченстохова	2010
12	Університет імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні Рамкова угода про подвійне дипломування	2011 2011
13	Ягеллонський університет	2012
14	Краківський університет економіки	2013
15	Варшавський природничий університет	2013

Зауважимо, що більшість польських університетів є надійними нашими партнерами, співпраця з якими налічує багато років. Отримані вагомі результати щодо обміну студентами та викладачами, наукових досліджень, подання заявок та отримання спільних наукових грантів, участі у спільних міжнародних проектах, спільних публікаціях тощо.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка приділяє велику увагу міжуніверситетським угодам. Проте зазначене вище не виключає співробітництва в рамках міжфакультетських угод. Такі угоди укладаються

за умов наявності вузькоспеціалізованого співробітництва на рівні факультетів та інститутів, часто навіть для супроводу контактів окремих науковців. Список наявних міжфакультетських угод наведено у таблиці 6.2.

Таблиця 6.2. Міжфакультетські угоди з польськими партнерами

№№ з/п	Факультет/ Інститут	ВНЗ Польщі	Рік підписання угоди
1	Інститут міжнародних відносин	Відділ історичних наук Університету Миколая Коперніка (УМК) (м. Торунь)	2003
2	Інститут міжнародних відносин	Інститут міжнародних студій Вроцлавського університету (м. Вроцлав)	2002
3	Інститут міжнародних відносин	Інститут міжнародних досліджень та Європейський фонд Діалог та Інститут міжнародних досліджень Вроцлавського університету	2005
4	Інститут філології	Інститут східнослов'янської філології Ягеллонського університету	2004
5	Економічний факультет	Вища школа менеджменту ТПП у Варшаві	2001
6	Фізичний факультет	Інститут фізики Польської академії наук (м. Варшава)	1998
7	Хімічний факультет	Радомський технічний університет (кафедра технології органічних матеріалів)	1999
8	Інститут журналістики	Познанський університет імені Адама Міцкевича (факультет політичних наук та журналістики)	2013

Навчання студентів, відрядження, почесні доктори (*honoris causa*) з Польщі як основа міжнародного статусу університету

Одним зі стратегічних завдань роботи університету вважається залучення на навчання іноземних студентів, що є загальноприйнятою практикою з інтернаціоналізації. Станом на початок 2015 р. у нашому університеті навчається близько 1000 іноземних громадян. На жаль, лише 3 з них представляють Польщу: 1 в Інституті міжнародних відносин та 2 в Інституті філології. Крім того, за останній рік короткотривале стажування в рамках двосторонніх угод проходило 4 студенти з Польщі.

Пояснюється цей факт кількома об'єктивними та суб'єктивними причинами. Це і мова викладання курсів, яка у більшості випадків лишається українською, хоча наразі і стрімко зростає кількість спеціальностей, які забезпечуються викладанням англійською. Також необхідно брати до уваги певну екзотичність України для навчання студентів з країн – членів ЄС. Як позитивний момент, відзначимо постійне зростання усіх показників міжнародної привабливості та статусу нашого університету. Це відображається у щорічному рейтингу QS, де цього року ми посідаємо 421-430 місце, що одночасно є найвищим показником серед усіх українських університетів.

У той же час існує низка напрямів, співробітництво у рамках яких з Польщею є високоінтенсивним. Насамперед, мова йде про академічну мобільність. Вже котрий рік поспіль Польща входить до трійки лідерів-країн, які найчастіше відвідують наші викладачі, науковці та студенти (табл. 6.3).

Таблиця 6.3. Кількість осіб, які виїхали до вищих навчальних закладів Польщі у рамках освітньо-наукової співпраці

Категорія осіб	За період 2000-2006 рр.	За період 2007-2013 рр.
	Кількість	Кількість
Студенти	225	274
Аспіранти	25	29
Асистенти / викладачі	52	46
Професори / доценти	230	234
Докторанти	4	7

Аналізуючи наведену таблицю, відзначимо, що для більшості категорій людей, що відряджені з нашого університету до Польщі, спостерігається певна інтенсифікація цього процесу в останні роки порівняно з попередніми періодами.

Глибокий рівень співробітництва між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та польськими партнерами виявляється у наявності почесних професорів та докторів – поляків у нашому університеті (табл. 6.4).

Таблиця 6.4. *Honoris causa*/почесні доктори та професори з Польщі у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка

Ім'я	Посада/ВНЗ	Рік присвоєння звання
Мечислав Клімашевські	Професор Ягеллонського університету	1968
Стефан Козак	Професор Варшавського університету	1993
Хенрик Козловський	Професор Вроцлавського університету	2008
Тадеуш Валас	Декан Познанського університету імені Адама Міцкевича	2010

Польська мова і література, кафедра полоністики та Польський центр Інституту філології

Польська мова й література як предмет викладання з'явилися в перші роки існування Університету Св. Володимира в Києві (сучасний Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Початки полоністики також пов'язані з видатними іменами. Зокрема, як свідчать архівні документи, у листопаді 1835 р., за станом здоров'я, з університету було звільнено лектора польської мови Юзефа Мікульського. Адміністрація закладу влаштувала

конкурс на заміщення цієї посади, а поки цей конкурс тривав, обов'язки лектора виконував ад'юнкт класичної філології Юзеф Коженювський – один з найвідоміших письменників-представників «української школи» у польській літературі ХІХ ст. До складу конкурсної комісії входили, зокрема, декан, професор кримінального права Ігнацій Данілович (той самий добрий знайомий Адама Міцкевича і П. Гулака-Артемівського), професор Олександр Міцкевич (брат видатного поета) та ад'юнкт Юзеф Коженювський. З числа багатьох праць, які надійшли на конкурс, комісія обрала три «задовільні», а вже серед цих трьох визначила переможця: нею виявилася праця під девізом «Sed quid tentare posebit». Автором її, як виявилось, був видатний у майбутньому письменник Юзеф Ігнацій Крашевський, який виклав тут чимало полемічних думок на тему походження, розвитку й тогочасного стану польської мови. Однак через нелояльність до царської влади Ю. Крашевському так і не судилося стати викладачем Київського університету. В Університеті Св. Володимира навчався також відомий польський історик і письменник Антоній Ролле, письменник Паулін Свенціцький і літературознавець Юзеф Третьак.

У 2000 р. на філологічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка було створено першу в Україні кафедру полоністики, завідувачем якої став доктор філологічних наук, професор Р.П. Радишевський (з лютого 2009 р. – член-кореспондент НАН України, від 2012 р. – академік Польської академії знань), а педагогічний колектив утворили викладачі полоністичних дисциплін кафедри слов'янської філології. Розвиток добросусідських відносин із Польщею, високий інтерес до полоністики в українському суспільстві, щорічний набір студентів на спеціальність «Польська мова і література», а також можливість забезпечити високий рівень викладання нормативних і спеціальних курсів з лінгвістичної й літературознавчої полоністики, методики навчання польської мови як іноземної, теоретичного та прикладного перекладознавства стали об'єктивною передумовою створення кафедри полоністики як випускової (загальна кількість студентів та аспірантів – близько сімдесяти осіб).

Студенти кафедри, опанувавши шестирічний курс основної дисципліни, досягають високого рівня володіння польською мовою (рівень С1-С2 за Міжнародною системою сертифікації знання іноземних мов), достатнього як для викладання мови у середніх і вищих навчальних закладах, так і для виконання перекладів (письмового, усного послідовного, синхронного) у різних галузях знань.

Викладання нормативних і спеціальних курсів на кафедрі полоністики забезпечує педагогічний колектив у складі: член.-кор. НАНУ, проф. Радишевський Р.П., д.ф.н., проф. Черниш Т.О, д.ф.н., доц. Брацка М.В., к.ф.н., доц. Непоп-Айдачич Л.В., к.ф.н., доц. Дем'яненко Н.Б., к.ф.н., доц. Хайдер Т.В.,

к.ф.н. асист. Байдацка С.С., к.ф.н. асист. Довжок Т.В., к.ф.н. асист. Чужа Т.В., к.ф.н. асист. Янкова М.М., асист. Пацеевська О.С., д.гуманіт.н. Брацкі А.С.

У наукових зацікавленнях проф. Р.П. Радишевського переважне місце займає дослідження українсько-польських літературних взаємин ХУІІ–ХУІІІ ст., «української школи» у польській літературі, а також творчість Адама Міцкевича, Юліуша Словацького, Генрика Сенкевича, Владислава Реймонта, Ярослава Івашкевича, Чеслава Мілоша, Віслави Шимборської. Плодом тривалого дослідження польської та української літератур часів бароко стала докторська дисертація і видана в Польщі монографія «Польськомовна українська поезія кінця ХVІ – поч. ХVІІІ ст.» (1996) та антологія «Роксоланський Парнас» (1998). На матеріалі польських стародруків збудована книга «Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко» (2006). Проф. Радишевський є автором 180 наукових і 4 навчально-методичних праць, серед яких 4 антології та 6 монографій. Він є також упорядником, автором передмов і редактором двомовних антологічних видань творів Ю. Словацького, Я. Івашкевича, «Передзвони польської лютні», наукової серії «Київські полоністичні студії», «Студії з україністики». В останні роки вийшли друком книжки, у яких проф. Р. Радишевський є автором або редактором: «Полоністичні та порівняльні студії: збірник наукових статей», «Польсько-українське пограниччя: сарматизм, бароко, діалог культур», «Польські письменники – Нобелівські лауреати», «Польські романтики «української школи»: Антоній Мальчевський, Северин Гощинський, Юзеф-Богдан Залеський» (редактор), В. Гнатюк «Українсько-польська правобережна романтична література» (редактор).

Варто відзначити, що проф. Р.П. Радишевський від 2012 р. є дійсним закордонним членом Польської академії знань (Polska Akademia Umiejętności).

Викладання полоністичних дисциплін у Київському університеті імені Тараса Шевченка від 80-х рр. ХХ ст. пов'язане передусім з іменем проф. Т.О. Черниш, яка навчала майже увесь теперішній науково-дидактичний склад кафедри полоністики. Проф. Т.О. Черниш уже довгі роки викладає на кафедрі «Країнознавство» та увесь блок історичних дисциплін із польської мови («Історія польської літературної мови», «Історична граматики польської мови», «Ареальна характеристика сучасної польської мови» тощо), а для студентів усього слов'янського відділення – порівняльно-історичну граматику слов'янських мов. Для студентів-магістрів вона підготувала ряд спеціальних курсів, серед яких особливе значення мають «Теоретичні проблеми слов'янського мовознавства», «Діалектологія польської мови», «Стилістика польської мови». Перу проф. Т.О. Черниш належить фундаментальна монографія «Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні: гніздовий підхід» (К., 2003), близько дев'яноста наукових розвідок, головно присвячених історії та походженню лексики польської, української та інших слов'янських

мов. Вона є учасником Міжнародних з'їздів славістів, інших представницьких наукових форумів у нашій країні та за кордоном.

Д.ф.н., доц. М.В. Брацка у травні 2014 р. захистила докторську дисертацію «Міфоісторичні, етнорегіональні та аксіологічні концепти прози польсько-українського пограниччя сер. ХІХ ст.», яка є видатним досягненням української полоністики. М.В. Брацка – надзвичайно активний науковець, автор двох монографій, навчального посібника, понад 50 наукових статей, взяла участь у понад 40 міжнародних наукових конференціях, співпрацює з численними науково-дослідними осередками у Польщі і в Україні. Викладає курс історії польської літератури, ряд теоретичних спецкурсів із сучасного літературознавства.

За визначні досягнення у розвитку полоністики проф. Р.П. Радишевський, проф. Т.О. Черниш, доц. М.В. Брацка були відзначені нагородою уряду Республіки Польща «Заслужений для польської культури».

Доц. Л.В. Непоп-Айдачич 2003 р. захистила кандидатську дисертацію «Лексичні особливості польських говірок Хмельниччини і Житомирщини», активно співпрацює з представниками польських наукових установ (Інститут польської мови ПАН, Люблінський університет ім. М. Кюрі-Склодовської, Ягеллонський університет). Першою серед київських полоністів – під керівництвом проф. Є. Бартмінського й у тісній співпраці з люблінським етнолінгвістичним осередком – Л.Непоп розпочала дослідження у галузі етнолінгвістики. Результатом цієї роботи став навчальний посібник «Польська когнітивна етнолінгвістика» (2007) та програма спецкурсу для студентів. Л. Непоп-Айдачич є автором понад 50 наукових статей, бере активну участь у міжнародних конференціях, нині працює над докторською дисертацією з мовної картини світу.

Доц. Т.В. Хайдер захистила кандидатську дисертацію на тему «Сатиричний дискурс польського літературно-мистецького кабаре (на матеріалі Т. Боя-Желенського, Ю. Тувіма та К.І. Галчинського)», викладає повний курс історії польської літератури та супровідні спецкурси, коло наукових зацікавлень – проблеми сучасного літературознавства та культурології, є автором науково-методичних розробок «Історія польської літератури» (для студентів І–ІІ курсів), «Історія польської літератури. Середні віки».

Доц. Н.Б. Дем'яненко захистила кандидатську дисертацію «Польські фразеологічні одиниці на позначення ментальних властивостей людини: структурно-семантична та формально-граматична характеристики», 2005 р. видала монографічне дослідження; забезпечує читання основних мовних дисциплін кафедри, а також підготувала фундаментальний спецкурс «Фразеологія польської мови» для студентів-магістрів.

Наукові зацікавлення О.С. Пацеєвської зосереджуються передусім у сфері перекладознавства і методики викладання польської мови як іноземної. Вона вперше розробила і започаткувала на кафедрі слов'янської філології (пізні-

ше – на кафедрі полоністики) читання теоретичного курсу «Теорія і практика перекладу зі слов'янських мов», забезпечує читання таких дисциплін як «Актуальні проблеми перекладознавства», «Специфіка перекладу з польської мови на українську», «Специфіка усного перекладу», «Проблеми художнього перекладу», «Методика вузівської лекції», «Методика викладання іноземної мови у середній школі» та деяких інших.

М.М. Янкова готує до захисту дисертацію «Риторичний польськомовний дискурс «Літосу...» митрополита Петра Могили», окрім основних мовних дисциплін на кафедрі полоністики, викладає спеціалізовані фахові курси польської мови в Інституті журналістики та на історичному факультеті.

Т.В. Довжок захистила дисертацію «Польська повоєнна література пограниччя: ідентичність, часопростір, катастрофізм», поєднує викладання польської мови, спецкурсів з різних проблем слов'янознавства, теорії і практики усного й письмового перекладу із зацікавленнями у сфері сучасних постколоніальних студій, критики польської поезії ХХ ст., постгуманістики.

Т.В. Чужа захистила дисертацію на тему «Історичний роман Генрика Сенкевича «Вогнем і мечем»: джерела та художній дискурс». До сфери наукових зацікавлень входить історія польської літератури другої половини ХІХ ст., а також історія польського літературознавства цього ж періоду. Вона веде спеціалізовані заняття з польської мови в Інституті міжнародних відносин та Інституті журналістики.

С.С. Байдацька захистила дисертацію на тему «Жанр подорожі в творчості Юзефа Ігнація Крашевського: аксіологічні та типологічні аспекти»; веде заняття з польської мови в Інституті журналістики та читає спеціалізовані курси з історії польської літератури.

Від часу заснування кафедри діє міжнародна угода, згідно з якою Міністерство народної освіти, а згодом Міністерство науки й вищої освіти Республіки Польща на контрактних умовах скеровує до КНУ лектора, що пройшов відповідний конкурс і має освіту у галузі викладання польської мови як іноземної. Заняття з викладачем-носієм мови, які студенти розпочинають вже з першого року навчання, помітно вплинули на підвищення якості знань польської мови випускників кафедри. За роки існування кафедри полоністики було надіслано лекторів-викладачів: Артура Брацького, Єжи Ковалевського, Анджея Дуная, Катажину Державін, які, окрім викладання цілого ряду полоністичних мовознавчих та літературознавчих дисциплін, практичного курсу польської мови, беруть активну участь у роботі Польського центру, організації наукових конференцій, зустрічей, семінарів, ведуть активну наукову та видавничу діяльність.

Міністерство освіти Республіки Польща щороку забезпечує кращих студентів кафедри поїздками на Літні школи польської мови і культури у Кракові, Любліні, Торуні, Варшаві, Вроцлаві та багатьох інших осередках.

Протягом досить нетривалого періоду від часу заснування кафедри київські викладачі випустили в світ не тільки багатьох спеціалістів та магістрів польської філології, а й перших кандидатів і докторів наук, які гідно продовжують кращі традиції української полоністичної школи (зокрема, Яковенко С., Брацка М., Сухомлинов О., Вавжинська Ю., Аскерова І., Циховська Е. та інші).

Аспіранти і докторанти кафедри регулярно отримують наукові стипендії у Польщі, що надаються Фондом підтримки науки ім. Каси Юзефа Міяновського, Фондом Королеви Ядвіги при Ягеллонському університеті та іншими установами.

Завдяки організаційним старанням проф. Радишевського Р.П. та у тісній співпраці із Консульським відділом Республіки Польща у Києві вдалося створити при кафедрі бібліотеку польської літератури у кількості понад 15 000 примірників.

Одним із важливих напрямів академічного співробітництва нашого університету з Польщею, який хотілося б виокремити з поміж інших, є функціонування Польського центру. Польський центр Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (ПЦ) засновано при кафедрі полоністики навесні 2003 р., його діяльність зосереджена на підготовці спеціалістів у сфері польської мови, літератури, культури, історії, країнознавства Польщі та сприянні налагодженню міжнародних зв'язків між сусідніми країнами. Центр працює за сприяння Посольства Республіки Польща в Україні та Польського Інституту у Києві.

Польський центр сприяє організації міжнародних культурних програм та бере в них активну участь, надає інформаційну підтримку студентам з питань організації стажування в провідних навчальних закладах Польщі та участі в наукових з'їздах, допомагає налагодити зв'язки та співпрацю між інститутами та факультетами університету та науковими центрами Польщі, надає допомогу у підготовці та організації сертифікаційного іспиту з польської мови, організовує та проводить наукові польсько-українські конференції.

Польський центр проводить спеціалізовані країнознавчі курси з вивчення польської мови для студентів різних спеціальностей. Частково лекції проводить носій мови, що допомагає студентам побороти мовний бар'єр. Слухачі курсу залучаються до культурного життя центру, беруть участь у святкуваннях та урочистостях, що проводяться в центрі, знайомлячись в такий спосіб із культурою, звичаями, історією та сьогоденням Польщі.

Польський центр проводить заходи, спрямовані на популяризацію польської мови і культури в Україні та розвиток польсько-українських контактів: лекції-зустрічі з польськими літературознавцями, мовознавцями, істориками мистецтв, презентації перекладів творів польської літератури українською мовою, семінари з питань викладання польської мови як іноземної

тощо. За час роботи центру в Інституті філології відбулися відкриті лекції з польської літератури і сучасного літературознавства проф. Ришарда Нича (Ягеллонський університет), проф. Ярослава Лавського і др. Анни Яницької (Університет у Білостоці), проф. Станіслава Зайонца (Академія у Ченстохові), проф. Марека Сквари (Щецинський університет), проф. Вацлава Валецького (Ягеллонський університет), проф. Станіслава Уляша (Жешувський університет). Лекцію проф. С. Уляша було поєднано з презентацією перекладу його книжки українською мовою (Уляш С. Література пограниччя – пограниччя літератури. – К.: Україна, 2011 р. – 255 с.).

Центр організував також презентацію українського перекладу відомої книжки проф. Александра Ф'юта «Зустрічі з Іншим» (Київ.: Акта, 2009 р.), а також представив переклад польською мовою праці Лариси Масенко «Мова і політика» (грудень, 2012 р.). У червні 2014 р. відбулися зустрічі з відомим істориком мистецтва, співробітником Польської академії наук к.мист.н. Уршулою Маковською, яка представила втілення сюжетів польської романтичної літератури у живописі ХІХ ст., та відомим літературознавцем к.гуманіт.н. Марекком Трошинським, який прочитав лекцію про гіпертекст творчості Ю. Словацького.

Кафедра полоністики, Польський центр спільно з Житомирським державним університетом імені Івана Франка (проф. В.О. Єршов) взяли активну участь у відзначенні Року Юзефа Ігнація Крашевського (2012 р.). З цієї нагоди було видано книжку Р. Радишевського «Ю.І. Крашевський. Діалоги з Україною» (К., 2012) та організовано міжнародну конференцію «Універсум Ю.І. Крашевського» у Житомирі.

Отже, важливою ланкою діяльності кафедри полоністики і Польського центру є організація і проведення міжнародних полоністичних конференцій, приурочених до ювілеїв і пам'ятних дат знакових постатей польської літератури та присвячених актуальним проблемам польсько-українських літературних і мовних контактів. Дотепер відбулися конференції: «А. Міцкевич і Україна» (1998), «Ю. Словацький і Україна» (1999), «Я. Івашкевич Україна» (2000), «Українська школа в літературі та культурі українсько-польського пограниччя» (2004), «Європейський вимір української полоністики» (2007); варто підкреслити значення конференції «Польсько-український бюлетень»: європейська традиція діалогу культур» (22-24 вересня 2010 р.), присвяченої 10-літтю заснування кафедри полоністики, в організації якої взяли участь п'ять українських навчальних і наукових закладів та яка відбулася за активної підтримки Полонійної академії у Ченстохові.

До участі у конференціях запрошувалися представники всіх полоністичних осередків України (фактично, усі вони у той чи інший час долучилися до заходів кафедри) та провідні науковці з Польщі (у конференціях брали участь зокрема представники Ягеллонського, Варшавського, Вроцлавського, Жешувського, Люблінського, Ченстоховського університетів).

Викладачі кафедри полоністики беруть активну участь у міжнародних славістичних конференціях, конгресах славістів, друкуються у польських наукових виданнях, зокрема у «Наукових зошитах» Варшавського університету, виданні «Post Scriptum» Лодзинського університету, науковому збірнику «Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy» («Пограниччя, Креси, Схід та ідеї Європи») Університету у Білостоці, у науковій періодиці Люблінського й Ягеллонського університетів.

Кафедра полоністики провадить активну співпрацю з вищими навчальними закладами Республіки Польща. За сприяння ректора університету, проректора з міжнародних зв'язків, директора Інституту філології кафедра полоністики протягом 10 років існування уклала ряд міжнародних угод про співпрацю з Варшавським, Краківським, Вроцлавським, Люблінським університетами, Полонійною академією в Ченстохові тощо. Кафедра плідно співпрацює з польськими фондами («Допомога полякам на Сході», Фондом ім. Каси Юзефа Міяновського, Фондом королеви Ядвіги).

На підставі чинної міжнародної угоди між Варшавським університетом та КНУ імені Тараса Шевченка студенти III курсу кафедри полоністики щороку до 2014 н.р. проходили включене семестрове навчання у Варшавському університеті, де відвідували лекції і практичні заняття з основних і додаткових полоністичних дисциплін (надається можливість широкого вибору), а також високоякісний мовний практикум «Polonicum» для студентів-іноземців. З жовтня 2014 р. Міністерство науки і вищої освіти Республіки Польща припинило фінансування цієї програми задля відкриття стипендіальної програми «Польський Еразмус для України». На підставі окремих домовленостей студенти виїждять на стажування також до Вроцлавського, Лодзинського, Ягеллонського університетів, Люблінського католицького університету, Люблінського університету ім. М. Кюрі-Склодовської.

В останні роки активно розвивається співпраця кафедри полоністики з кафедрою україністики Варшавського університету, багатолітнім керівником якої був проф. др. габ. Стефан Козак, пізніше – проф. др. габ. Василь Назарук, а нині – др. габ. Ірина Митник. Стефан Козак є також почесним доктором Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Результатом цієї співпраці стало зокрема (у співпраці з Міжнародною школою україністики Академії наук) цілком свіже ще видання монографії професора С. Козака «Студії з україністики. Випуск IX. Стефан Козак. Християнство – романтичний месіанізм – сучасність. Статті, розвідки, лекції» (2011).

Плідно розвиваються наукові й інституційні контакти кафедри полоністики з Жешувським університетом та Полонійною академією у Ченстохові (підписано міжнародні угоди на рівні ректорів), а також з Лодзинським і Вроцлавським університетами. Спільно з Полонійною академією у Ченстохові заплановано видання перекладних двомовних видань: «Поезій.

Том I–II» Лева Венглінського та праці єпископа Юзефа Верещинського про спосіб забудови Києва у 17 ст. Спільно з Лодзинським університетом заплановано проведення наступної міжнародної полоністичної конференції. В останні роки успішно розвивається співпраця з Університетом у Білостоці, де проф. Я. Лавські започаткував дослідницький проект «Пограниччя, Креси, Схід і ідея Європи», в якому беруть активну участь українські науковці, зокрема, й представники кафедри полоністики КНУ (М. Брацка, А. Брацкі, Р. Радишевський, Т. Довжок).

1999 р. кафедра розпочала публікацію періодичного наукового видання – збірника «Київські полоністичні студії», який було внесено до переліку фахових видань ВАК України. Збірник виходить у тематичній серії, нерідко – за результатами наукових конференцій. Дотепер у серії «Київські полоністичні студії» вийшли:

Том I. Адам Міцкевич і Україна. – Київ, 1999.

Том II. Юліуш Словацький і Україна. – Київ, 2000.

Том III. Ярослав Івашкевич і Україна. – Київ, 2001.

Том IV. Українсько-польські літературні контексти. – Київ, 2003.

Том V. Романтизм: між Україною та Польщею. – Київ, 2003.

Том VI. Українсько-польські літературні контексти доби бароко. – Київ, 2004.

Том VII. «Українська школа» в літературі та культурі українсько-польського пограниччя». – Київ, 2005.

Том VIII. Україна-Польща. Мовно-культурний діалог слов'янства. – Київ, 2006.

Том IX. Європейський вимір української полоністики. – Київ, 2007.

Том X. *Gente Ruthenus – Nazione Polonus. Symbolae in Honorum Rostyslav Radyshevskyj.* – Київ, 2008.

Том XI. Радишевський Р. Полоністичні і порівняльні студії. – Київ, 2009.

Том XII. Гнатюк В. Українсько-польська правобережна романтична література. Вибрані праці. – Київ, 2009.

Том XIII. Радишевський Р. Польські письменники – нобелівські лауреати. – Київ, 2009.

Том XIV. Радишевський Р. Українсько-польське пограниччя: сарматизм, бароко, діалог культур. – Київ, 2009.

Том XV. Київські полоністичні студії. – Київ, 2009.

Том XVI. Київські полоністичні студії. – Київ, 2010.

Том XVII. Радишевський Р. Українська полоністика – проблеми, школи, силуетки. – Київ, 2010.

Том XVIII. Київські полоністичні студії. – Київ, 2011.

Том XIX. Київські полоністичні студії. – Київ, 2012.

Том XX. Ульяш С. Література пограниччя – пограниччя літератури. – Київ, 2012.

Том XXI. Радишевський Р. Ю.І.Крашевський: діалоги з Україною. – Вінниця, 2012.

Том XXII. Київські полоністичні студії. – Київ, 2013.

Том XXIII. Юліан Маслянка. Вибрані праці з літературознавства та фольклору. – Київ, 2013.

Том XXIV. Київські полоністичні студії. – Київ, 2014.

Кафедрою полоністики було започатковано також видання серії перекладних двомовних текстів (польською та українською мовами), у якій досі вийшли збірки: «Ю. Словацький. Поезії» (1999), «Я. Івашкевич. Поезії» (2000), «Передзвони польської лютні» (2002), «Польські романтики „української школи“: Антоній Мальчевський, Северин Гощинський, Юзеф-Богдан Залеський» (2008), В. Висоцький «Поєми і поезії» (2011), Т. Падура «Вибрані твори» (2012), а також спільними зусиллями з Міжнародною школою україністики готується до видання польською і українською мовами «Тренос, тобто плач єдиної святої вселенської апостольської східної церкви» Мелетія Смотрицького.

Українська полоністика не стоїть на місці. Дозріває нове покоління полоністів, які не тільки долучаються до наукового розв'язання традиційних полоністичних і компаративістських проблем, а й шукають «своїх» тематик, намагаються застосовувати нові теоретичні й методологічні підходи, осмислюють найновіші явища польської літератури в українському, слов'янському та світовому контекстах, опановують найсучасніші галузі полоністичної лінгвістики і лінгводидактики.

6.1.3. Деякі проекти, пропозиції та події як приклад академічного партнерства України та Польщі

Ведучи мову про академічні проекти, маємо відзначити, що у 2014 р., за підтримки Спільки ректорів України та Фондації польських ректорів, розпочато глобальний проект щодо пошуку партнерів, отримання фінансування для спільних освітніх і наукових проектів, спільних лабораторій між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та освітніми і науковими організаціями Польщі. Отримані пропозиції від структурних підрозділів університету щодо перспектив співробітництва на основі вже наявних контактів та спільних освітніх і наукових програм з польськими партнерами.

Зокрема, *астрономічна обсерваторія* Київського національного університету імені Тараса Шевченка пропонує інтенсифікувати дослідження в галузі астрономії та фізики космосу. Йдеться про дослідження хвильових ефектів та застосування мета-матеріалів та графенових мета-матеріалів для супутникового-наземного та міжсупутникового зв'язку у приземному космічному просторі, супутникових досліджень та обробки даних; лінійних та нелінійних

хвильових ефектів та застосування в метаматеріалах для комунікаційних та супутникових систем в ТГц діапазоні; твердотільних мета-матеріальна електронна оптика на графенових метаматеріаліх та плазмон-електронній взаємодії; дослідження малих тіл Сонячної системи шляхом оптичних спостережень, теоретичного аналізу та моделювання. Польськими партнерами є Інститут електроніки матеріалів та технологій, Космічний центр ПАН, Ягеллонський університет, Познанський університет імені Адама Міцкевича.

Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка тривалий час співпрацює із Факультетом політичних наук і журналістики Університету імені Адама Міцкевича у Познані. Відбувається обмін студентами, участь у конференціях, розробка спільних підручників, навчальних планів, програма подвійних дипломів. Доцільним бачиться організація та проведення літніх шкіл із журналістики, масової комунікації та суміжних спеціальностей. Під час таких шкіл досягається більша поінформованість учасників із життям сусідніх країн, відбувається обмін досвідом тощо.

Хімічний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка пропонує створити спільну міжнародну лабораторію з Вроцлавським університетом. Співробітництво триває протягом майже 20 років. Інтерес до такої співпраці зумовлений науковими обмінами між двома хімічними школами високого рівня, досвід яких взаємно доповнює один одного і потребує нових організаційних підходів. Формування досліджень аспірантів із захистом дисертацій під спільним керівництвом, обмін студентами на рівні магістерської дипломної роботи, стажування науковців, виконання сумісних європейських наукових проектів є вагомими об'єктивними аргументами для створення лабораторії для взаємовигоди цих установ. Крім того, мова йде про спільну участь у програмах щодо хімії і здоров'я, люмінофорних матеріалів, біомедичних маркерів, хімічної екології.

Навчально-науковий інститут «Інститут геології» Київського національного університету імені Тараса Шевченка протягом тривалого часу співпрацює з Інститутами геофізики та геології ПАН. Результатом такої співпраці стала спільна участь у проектах під егідою НАТО, МОН, спільні наукові публікації та участь у міжнародних конференціях. Крім того, відбуваються взаємні візити провідних спеціалістів, дослідні роботи у відповідних спеціалізованих лабораторіях. Базовою кафедрою з української сторони є кафедра геофізики, яку очолює проф. С.А. Вижива, а керівниками проектів стали його докторанти К.М. Бондар та О.І. Меньшов. Зазначені дослідження надали поштовх до поглиблення наявних контактів та інтенсифікації співробітництва за підтримки Спільки ректорів України та Польської фундації ректорів. Ведуться перемовини та готуються проектні пропозиції щодо співпраці з департаментом захисту земель Університету Ополе з дослідження магнетизму навколишнього середовища, захисту ґрунтових покривів, екологічної геології.

Крім того, партнерські стосунки започатковані із факультетом геології, геофізики і охорони навколишнього середовища Гірничо-металургійної академії імені Станіслава Сташиця, департаментом геофізики геологічного факультету Університету науки та технологій Кракова.

Факультет радіофізики, електроніки та комп'ютерних систем Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Вроцлавський технологічний університет зацікавлені у проведенні спільних експериментальних досліджень фізичних властивостей плазми електродугових розрядів, які мають місце у пристроях електротехнічного призначення та електротранспорту. Крім того, кафедра фізичної електроніки готова брати участь у спільних проектах за програмою Горизонт 2020 на тему розробки плазмо-каталітичних технологій генерації синтез-газу з поновлюваних вуглеводнів (жири, біоетанол, біодізел, лігнін, відходи харчової промисловості і т.п.), а також за іншими науковими тематиками.

Зауважимо, що наведені вище приклади не є повною інформацією щодо науково-освітньої співпраці між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Польщею. Також спільні роботи проводяться у Навчально-науковому центрі «Інститут біології» з центром раку і Інститутом онкології імені Марії Кюрі-Склодовської, Гданським медичним університетом, на фізичному факультеті з Інститутом низьких температур та структурних досліджень ПАН та низкою інших організацій.

Для візуалізації стану українсько-польських відносин на прикладі класичного університету наведемо декілька прикладів подій, що мали місце останнім часом.

16 листопада 2013 р. в Києві Українсько-польський освітній центр «UniverPL» спільно з Інститутом журналістики провів освітній форум «Україна-Польща. Нові перспективи та можливості для українських студентів».

14-15 листопада 2013 р. делегація Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка взяла участь у Міжнародній науковій конференції «Польсько-українські відносини (1991-2013). Спроба підсумку». Конференція, на яку приїхали дослідники з Києва, Львова, Івано-Франківська та Хмельницького, проходила 14-15 листопада в Люблінському університеті ім. Марії Кюрі-Склодовської. Зустріч науковців двох країн відбулася під патронатом Надзвичайного й Повноважного Посла України в Республіці Польща Маркіяна Мальського та Надзвичайного й Повноважного Посла Республіки Польща в Україні Генрика Литвина.

21 жовтня 2013 р. польський філософ Я.А. Клочовський прочитав відкрити лекцію для студентів, аспірантів і викладачів Університету на тему «Польський марксизм та діалогічності». Зустріч було проведено у рамках міжнародного круглого столу на тему «Філософські традиції Польщі та України: актуальні проблеми дослідження» зусиллями Польського інституту

в Києві, Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського у м. Києві, Асоціації польських журналістів України та НТСА філософського факультету КНУ ім. Тараса Шевченка.

22 березня 2013 р. відбулося підписання Угоди про наукову, навчальну та культурну співпрацю між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (Україна) та Університетом імені Адама Міцкевича в Познані (Польща). Між інститутом журналістики та факультетом політичних наук і журналістики запроваджено дворічну магістерську програму подвійних дипломів у двох університетах за спеціальностями «журналістика і соціальна комунікація» (Польща) та «медіакомунікації» (Україна).

26 жовтня 2012 р. рішенням Президента Республіки Польща пана Броніслава Коморовського від 17 вересня 2012 р. на підставі статті 138 Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. та закону від 16 жовтня 1992 р. кавалерським Хрестом Ордена Заслуги Республіки Польща за значний внесок у розвиток польсько-українського наукового та академічного співробітництва, за популяризацію польської мови та культури нагороджені співробітники КНУ імені Тараса Шевченка:

- Губерський Леонід Васильович – ректор, академік НАН України;
- Бех Петро Олексійович – проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки), професор;
- Радишевський Ростислав Петрович – завідувач кафедри полоністики Інституту філології, професор;
- Черниш Тетяна Олександрівна – викладач кафедри полоністики Інституту філології, професор.

Зрозуміло, що наведені вище приклади є свідченням інтенсивного двостороннього співробітництва. У той же час є й інші двосторонні проекти, адже, як зазначалося вище, Польща є одним із основних наших закордонних партнерів.

6.1.4. Висновки та перспективи подальшого співробітництва

Таким чином, сьогодні зацікавленість наших студентів та науковців в участі у спільних з Польщею освітніх і наукових проектах невпинно зростає. Пояснюється цей факт беззаперечною перспективою євроінтеграції та вимогою переходу до міжнародного рівня освіти. При цьому польські партнери є однією із найбільш перспективних сторін для тісного міжнародного співробітництва.

Програми подвійного дипломування, які вже діють або плануються до підписання із польськими ВНЗ, переходять з категорії поодиноких спроб до категорії вживаної та необхідної практики. У той же час залишається певна проблема реалізації навчального процесу та взаємозаліків, яка буде

вирішена, сподіваємося, із набуттям повного вжитку основних принципів нового «європейського» закону про вищу освіту в Україні, а також шляхом спільних вирішень проблеми партнерами.

Логічним використанням міжуніверситетських угод з Польськими партнерами стає нова форма роботи у рамках проектів ЄС, мова йде про функціонування програми Erasmus+ на основі угод між двома університетами, а також співробітництво у рамках програми Горизонт 2020.

За підтримки Спільки ректорів України та Фундації польських ректорів, розпочато глобальний проект щодо пошуку партнерів, отримання фінансування для спільних освітніх і наукових проектів, спільних лабораторій між нашим університетом та університетами Польщі. У процесі його реалізації планується пошук та систематизація інформації щодо наявної співпраці викладачів, структурних підрозділів університету з польськими колегами, щодо спільної участі у науково-дослідних проектах та усіх видах академічної співпраці. Організація університетського круглого столу з питань польсько-української співпраці, організація та проведення польсько-українських ознайомчо-навчальних наукових семінарів у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за галузями знань.

Отже, наявні сьогодні позитивні результати академічного партнерства між Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та університетами Польщі можемо охарактеризувати як продуктивні та такі, що стрімко розвиваються. Сфери двостороннього співробітництва, які ще не досить розвинені, але є потенційно перспективними, мають стати фундаментом для поглиблення подальшої співпраці.

6.2. Співпраця з українськими партнерами: case-study Варшавського університету

6.2.1. Польсько-українська співпраця, реалізована факультетом вільних мистецтв Artes Liberales

(Роберт Сухарський)

Утворений 1 жовтня 2012 р. у Варшавському університеті факультет вільних мистецтв «*Artes Liberales*» (далі – AL) є безпосереднім послідовником і правонаступником Центру досліджень античної традиції у Польщі та у Центральній і Східній Європі (ОВТА, утворений 19 грудня 1991 р.), який пізніше за рішенням Сенату університету від 23 січня 2008 р., був трансформований в Інститут міждисциплінарних наукових досліджень «*Artes Liberales*» UW (далі – IBI AL). У цій публікації ми будемо використовувати

термін факультет AL, а також відповідно до часу функціонування ОВТА і ІВІ AL, хоча в описі діяльності важко дотриматися абсолютної хронології.

Уже з дев'яностих років ХХ ст., тобто від початку формування академічного середовища майбутнього факультету, науковці, які там зосередилися, одним з найважливіших елементів місії факультету визначили діяльність, спрямовану на розвиток міжнародної мережі університетів, у тому числі й з країн, які розташовані на схід від Польщі, особливо з України як держави, що, як і Польща, сформувалася також і від Першої Республіки Ягеллонів та виборних королів. Це стало можливим завдяки переламному 1989 р. і розпаду Радянського Союзу. Звільнені з-під радянського ярма народи Центральної та Східної Європи нарешті могли повернутися до свого коріння, могли зайнятися своєю спадщиною, вони нарешті могли вільним голосом говорити про проблеми ідентичності, культури, мови, віросповідання.

Уже в перші роки діяльності академічного середовища факультету AL з'явилися численні публікації, які засвідчили співпрацю польських учених та їх партнерів з сусідніх країн, які межують з Польщею на сході. Перший том циклу наукових збірників «Латина в Польщі» (*Łacina w Polsce*) мав назву «Між слов'янами латинськими та слов'янами православними» (*Między Slavia Latina i Slavia Orthodoxa*) і містить передмову авторства Єжи Аксера. У передмові наголошено: «Міждисциплінарна і багаторічна програма досліджень спрямована на створення комплексного зібрання документів і літературних текстів, написаних латинською мовою, читання яких може відродити у національній пам'яті досвід, значною мірою уже забутий, і в той же час ввести у міжнародний науковий обіг знань про східні периферії історично сформованих латиномовних європейських еліт. Цю мету можна осмислено досягти тільки за умови сприйняття польської латинськості у більш широкому контексті латинськості усього регіону; і при цьому не слід ні на мить забувати про особливий діалог та конфронтацію між корінням латинської та візантійської традиції світу» (Ахер, 1995).

Так, сформована дослідницька програма реалізується не тільки на сторінках наступних томів циклу «Латина в Польщі» (*Łacina w Polsce*), а й в іншому збірнику «Есе і студії» (*Eseje i studia*). У середині дев'яностих років вийшли такі публікації: Томас М.Цельни. *Візантійська культура в епоху Відродження та бароко у Польщі*, ОВТА, Варшава 1994; Ігор Шевченко. *Україна між Сходом і Заходом. Різні обличчя світу Петра Могили. Польща в історії України*, ОВТА, Варшава 1996.

Також академічна спільнота факультету AL Варшавського університету повертає науці забутий рукописний *Словник польсько-церковнослов'янсько-український* Теодора Вітвицького, опрацьований Йосипом Дзендзелівським, редагований і виданий Янушем Рігером (Rieger, 1997). І, власне, з ім'ям професора Я. Рігера як творця пов'язана **Міжнародна гуманітарна школа**

Центральної та Східної Європи (МГШ/MSH), найважливіша освітня програма факультету вільних мистецтв у контексті академічного співробітництва Польщі і сусідніх східних країн.

Створення МГШ

МГШ була створена в 1996 р. з ініціативи польських та українських учених. Її програма, відповідно до ідей проф. Я. Рігера, була розроблена Єжи Аксером у консультаціях з українськими вченими зі Сполучених Штатів (у тому числі з професором Романом Шпорлюком і професором Ігорем Шевченком), а також представниками Національного університету «Києво-Могилянська академія». За українську частину програми (виконання та координація) відповідали професор Януш Рігер (факультет AL), Ярослав Ісаєвич (Національна академія наук України), Наталія Яковенко (Національний університет «Києво-Могилянська академія», ОБТА) і доктор Олександра Гнатюк (Варшавський університет, ОБТА). Професор Ельжбета Смулкова (Варшавський університет, факультет AL) і професор Анатолій Михайлов (Європейський гуманітарний університет в Мінську) брали участь у розробці білоруської частини програми.

Професори Єжи Аксер (Варшавський університет, AL), Іван Вакарчук (ректор Львівського національного університету імені Івана Франка), Борис Гудзяк (ректор Українського католицького університету у Львові) і Наталя Яковенко (Національний університет «Києво-Могилянська академія», ОБТА) увійшли до складу Правління MSH, у якому постійно теж брали участь професори: Анатолій Михайлов (Європейський гуманітарний університет в Мінську), Юрате Капуене (Університет Вітаутаса Великого в Каунасі), а з 2001 р також Людмила Ричкова (проректор Гродненського державного університету імені Янки Купали). До Виконавчої ради МГШ увійшли директори: професор Єжи Аксер – програмний директор та Роберт Сухарський – виконавчий директор. Із Радою постійно співпрацював професор Я. Рігер.

Цілі МГШ

МГШ була утворена навколо трьох основних довгострокових цілей:

- 1) створення мережі партнерських наукових установ регіону Центральної та Східної Європи;
- 2) популяризація сучасної теорії та методології гуманітарних наук, і, перш за все, підтримка нового покоління дослідників у галузях науки, які у деяких країнах регіону були недооцінені (особливо в СРСП), але вони були і є засадничими для відродження гуманітарних наук;
- 3) як наслідок, створення міжнародної та міждисциплінарної спільноти, здатної співпрацювати і, таким чином, ліквідація тієї прірви, того вакууму,

який могла заповнити примітивна ідеологія націоналізму та етноцентричних ілюзій і кліше.

Такі засадничі принципи визначали, насамперед, підготовку фахівців зі спільної історії регіону, з питань культурної спадщини, перекладознавства, лінгвістики, видавничих технологій, з архівних досліджень, класичних мов і т.д. Також вони певною мірою протиставлялися провідним у дев'яностих роках минулого століття тенденціям щодо підготовки фахівців у галузях права, економіки, менеджменту і бізнесу, прикладних суспільних наук. МГШ була однією з не дуже багатьох міжнародних програм, спрямованих на гуманітаріїв, і, крім того, єдиною, яка підкреслювала важливість середземноморської традиції в регіоні. МГШ наголошувала на необхідності гуманістичної/гуманітарної освіти з тієї специфічної причини, що тільки так і тільки такий тип освіти консолідує інтелектуальні спільноти, які були б провідниками громадянського суспільства і відігравали б особливо важливу роль у популяризації національних традицій та формуванні історичної пам'яті, тим самим формуючи громадську думку в країнах регіону.

МГШ була організована з акцентом в основному на молодих науковців, у тому числі на аспірантів і докторантів. Учасниками були особи, відібрані за конкурсом серед кандидатів з усіх країн Центральної та Східної Європи. Категорії слухачів МГШ були такі:

- 1) молоді дослідники з університетів та академій наук, які займаються викладанням або мають дидактичну практику;
- 2) дослідники з архівів і бібліотек, які співпрацюють з університетами та проводять навчальні заняття;
- 3) студенти четвертого і п'ятого року тих навчальних закладів, у яких заняття у МГШ входять/зараховується до власної навчальної програми;
- 4) винятково студенти молодших курсів на спеціальне прохання ректора (це залежало від проведення реформ навчальних програм у гуманітарних науках в університеті);
- 5) винятково дослідники з США та Західної Європи, які спеціалізуються на країнах Центральної та Східної Європи.

Діяльність МГШ

Діяльність Міжнародної гуманітарної школи у період 1996-2008 рр.³⁸ проходила в чотири етапи:

- I. 1996 – пілотна програма;
- II. з 1997 по 1998 – модель програми;

³⁸ На початку 2009 р. МГШ була трансформована у Міжнародну гуманітарну школу Східної Європи (МГШ СЕ), а в 2014 р. було вирішено повернутися до попередньої скороченої назви – МГШ.

III. з 1999/2000 по 2004/2005 – п'ятирічна програма;
IV. з 2005 по 2008 – продовження.

I. 1996 – пілотна програма: Львів-Варшава (за підтримки Фонду Баторія)

Основна мета першого етапу – встановлення контактів МГШ, формування професорсько-викладацького складу та перебудова елементів навчальних програм. Пілотна програма дала можливість протестувати можливість організації і проведення сесій МГШ. Навчальні сесії були організовані у Львові та Варшаві (чотири тижні в Україні і дев'ять тижнів у Польщі), у яких взяли участь 75 слухачів. Половина учасників з України, інші були з Польщі, Білорусі, Молдови та Болгарії. Викладачами були професори з Польщі (30 осіб), країн колишнього Радянського Союзу (13 осіб), США, Італії та Німеччини (усього 5 осіб). Можна було взяти участь у десяти міждисциплінарних семінарах та п'яти тижневих семінарах, присвячених одній темі. Тематика була зосереджена на історії, антропології, культурології та етнографії. Крім того, програма включала курси суміжних наук і заняття з класичних мов.

II. З 1997 по 1998 – модель програми (за підтримки Фонду Баторія)

Метою було розроблення і апробація цілісної програми МГШ з усім широким спектром програм, встановлення формату міжнародного співробітництва та розробка програмних рамок навчальних сесій різних типів, щоб мати можливість розвивати довгострокові курси навчання та засади розвитку. Ця частина програми охоплювала сім сесій, організованих у Львові, Івано-Франківську, Варшаві, Кракові, Києві, а потім знову у Варшаві (разом вісімнадцять тижнів), у яких взяли участь студенти з України, Білорусі, Польщі, Росії, Болгарії та Литви (загальна кількість – 250 осіб).

У головній варшавській сесії взяв участь 61 студент, що отримав стипендію (80% з них приїхали з інших країн), і група вільних слухачів. Навчальна програма охоплювала академічну опіку керівника, шість одночасних тематичних семінарів з методології та шість паралельних практичних занять, заняття з класичних мов, курси суміжних наук, історії, комп'ютерні курси. Основна тематика семінарів була присвячена філології, історії, лінгвістиці, етнографії, класичній традиції (історія думки, філософії) та історії мистецтв. Наукове керівництво здійснювало 26 професорів, а заняття викладали 30 осіб з Польщі (науково-педагогічні працівники Варшавського університету, Ягеллонського університету, Вроцлавського університету, Польської академії наук) і 12 осіб з України, Білорусі, Литви та Сполучених Штатів.

Літня Краківсько-Львівська школа працювала у вересні 1999 р., у ній взяли участь 32 студенти з України, Білорусі та Польщі. Основною темою Школи була ідентичність міст Кракова та Львова. Відповіді на питання, пов'язані

з цієї теми, шукали за допомогою методології різних наук (історії мистецтв, соціології, етнографії, літературознавства та релігієзнавства).

III. З 1999/2000 до 2004/2005 – п'ятирічна програма (фінансується головним чином Фондом «Інститут *Artes Liberales*» за рахунок гранту Open Society Institute Higher Education Support Program – OSI HESP)

Утворення у листопаді 1997 р. за ініціативи проф. Єжи Аксера і проф. Яна Кеневіча Фонду *Інститут Artes Liberales* (FIAL), спрямованого на «сприяння розвитку нових, у тому числі експериментальних методів навчання, зокрема, у сферах не прикладної гуманітаристики»; сприяння створенню і розвитку науково-дослідних та навчальних підрозділів, які працюють у цій галузі, зокрема, у Варшавському університеті; підтримка вивчення та збереження середземноморської спадщини з особливим акцентом на грецьку і латинську традиції в країнах Центральної та Східної Європи»³⁹, і, власне, ефективне функціонування FIAL, який з 1999 р. забезпечує фінансування педагогічних експериментів, – усе це дало новий імпульс розвитку МГШ. Основною формою навчання у цій частині програми є семінарські групи, які працюють під керівництвом відомих фахівців у певній галузі. Програма охоплює уже весь спектр гуманітарних наук, які розподілено на такі блоки:

- традиції греко-римської та візантійської культури у Центральній та Східній Європі з особливим акцентом на спільну спадщину;
- теорія літератури, філологія: польська, українська, білоруська; інші філології регіону;
- мовознавство: польське, українське, білоруське, елементи литовського мовознавства, компаративні дослідження у слов'янському мовознавстві;
- класична філологія;
- архівістика та літературна критика;
- історія регіону у XVI–XX ст. (народи, країни, церкви, етнічні меншини, регіональний і релігійний плюралізм, католицизм, православ'я, протестантизм, іудаїзм);
- історія мистецтв;
- етнографія регіону, культурознавство з елементами філософії;
- соціологія;
- викладання мов: грецької, латинської, польської, української, білоруської та інших;
- палеографія;
- комп'ютерні курси в галузі гуманітарних наук;
- регіональні дослідження.

³⁹ Фрагмент Статуту Фонду «Інститут *Artes Liberales*», див. <<http://www.ial.org.pl/StatutFIAL.pdf>> [доступ: 30.10.2014].

Перелік сесій МГШ, організованих за цей період, можна переглянути онлайн на сторінці Школи⁴⁰.

IV. З 2005/2006 по 2008 р – продовження (фінансування частково Фондом «Інститут Artes Liberales» за рахунок гранту Open Society Institute Higher Education Support Program – OSI HESP)

Метою цього етапу було продовження і розвиток МГШ, створеної як проєкт співпраці між факультетом Варшавського університету AL і провідними університетами Польщі, України та Білорусі. МГШ утвердилася як дуже ефективна система з підготовки молодих наукових кадрів. У навчальних роках 2005/2006, 2006/2007 та 2007/2008 програма була, насамперед, спрямована на підготовку молодих дослідників з-за меж Європейського союзу для участі у Європейському освітньому просторі, що є метою Болонського процесу.

Період 1999-2008 рр. був періодом найбільш динамічного розвитку МГШ. Тоді було організовано більше 120 сесій (їхній перелік також доступний на сайті⁴¹); деякі з них були т.зв. інтеграційними сесіями, коли організовувалися спільні зустрічі учасників МГШ та іншої експериментальної освітньої програми, яку координує факультет AL, Академії Artes Liberales, яка є втіленням ідеї міждисциплінарних індивідуальних гуманітарних студій на міжуніверситетському рівні. Такі заняття давали особливу можливість налагодження контакту між слухачами: молодими поляками і великою кількістю молодих українців, білорусів, росіян, які проводили тут наукові дослідження.

Тим часом кілька дуже важливих циклів занять дозволило молодим ученим зі Сходу вивчити й обговорити нові методики в галузі наукових досліджень і викладання. Це були цикли, які охоплювали заняття, присвячені:

- класичній традиції та культурній спадщині античності;
- історії Першої Республіки;
- проблемі перекладу;
- лінгвістиці;
- проблемам ідентичності (з особливим акцентом на Білорусь та Сибір);
- зв'язку філософії та експериментальних наук;
- римському праву.

Сесії МГШ у 1999-2008 рр. були організовані у Львові, Варшаві (Оронську, Перкожі, Стежиці, М'ятному та ін.)⁴², Мінську, Гродному, Мозирі, Білостоку, Любліні, Цешині, Познані і Гнезно, Казімежі, Кейданах, Вроцлаві і Гірках близько Могильова, у Кракові, Вільнюсі, Каунасі, Києві, Торуні, Катовіцах,

⁴⁰ Див. <<http://www.ial.org.pl/msh/pl/sesje-msh.html>> [доступ: 30.10.2014].

⁴¹ Там само.

⁴² У дужках подаємо місто, у якому проводилися виїзні заняття, якщо сесії супроводжували наукові подорожі.

Римі та Ростові-на-Дону, участь у них взяло більше трьох тисяч учасників, кількість підрахована окремо для кожної сесії, це означає, що одна людина могла бути присутньою більше ніж на одній сесії. Половина учасників – з України, інші приїхали з Польщі, Білорусі, Росії та Литви. У заняттях також взяли участь особи з Італії, Чехії, Німеччини, Чорногорії, Хорватії, США, Угорщини, Словаччини, Молдови, Австрії, Румунії та Болгарії.

У цілому загальна кількість годин програми за цей період налічувала більш ніж 20 тис. навчальних годин, з яких студенти будували для себе курс навчання під час сесій. Заняття проводили понад 2,5 тис. викладачів (підраховано окремо для кожної сесії, це означає, що одна людина могла викладати у більше ніж одній сесії) з багатьох країн – насамперед, з Польщі, України, Білорусі, Росії, Литви, Італії, США, Угорщини та Німеччини. У рамках МГШ також викладали професори з Іспанії, Болгарії, Чехії, Греції, Південної Африки, Канади, Грузії, Франції, Швеції, Словаччини, Сербії і Чорногорії, Албанії, Нідерландів, Естонії, Норвегії, Австрії, Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії, Македонії та Ізраїлю.

На думку професора Володимира Менджецького, історика, який працював у Польській академії наук та Варшавському університеті і протягом тривалого часу відповідав за «історичний модуль» МГШ, можна виділити кілька моментів, які визначають важливість і роль Школи:

- 1) школа сприяла формуванню і розвитку міжнародного інтелектуального середовища;
- 2) зіграла важливу роль у модернізації української вищої освіти;
- 3) зробила внесок у науковий розвиток та виховання інтелектуального потенціалу великої кількості молодих вчених і викладачів;
- 4) зіграла важливу роль як організатор конференцій і дискусій і як натхненник інноваційних науково-дослідних проектів у галузі гуманітарних наук, у широкому їх розумінні.

Важливо також пам'ятати, що МГШ була місцем дискусій про роль і соціальну функцію університету як такого, таким чином, порушувала дискусію про роль університетської автономії в країнах Східної Європи.

Форми діяльності МГШ Східної Європи, запропоновані з 2009 р., тісно поєднують викладання та наукові дослідження; акцент на першому або другому елементі залежить від форми співпраці. Пріоритетами, з точки зору навчання, є реальні потреби та інтереси, висловлені учасниками. Особлива увага приділяється спільним дослідженням, які проводяться у рамках Лабораторії наукових досліджень (ЛНД), які б мали перевірені результати і розвивали науково-дидактичний потенціал, а також навчали б молодих вчених командній науковій роботі. Реальними результатами є дидактичні матеріали у різних формах (паперові видання, інтернет-видання, системи дистанційного нав-

чання), спільно організовані наукові конференції, публікація результатів досліджень, поширення знань і т.д. Особливо важливим у ЛНД були спільні дослідження, присвячені пам'яті про війну в країнах Східної Європи.

Що стосується польсько-українського академічного співробітництва, два проекти, які фінансуються переважно за рахунок коштів для розвитку міжнародної співпраці Польщі Міністерства закордонних справ Польщі, мають особливе значення. З 1 червня по 30 листопада 2012 р., разом з українськими партнерами Міжнародним фондом досліджень освітньої політики та Українським католицьким університетом у Львові, FIAL виграв грант Польського фонду розвитку міжнародного співробітництва «Знати як» (Фонд міжнародної солідарності) і реалізував проект «Від університетської автономії та академічної етики до суспільства, вільного від корупції», основними цілями якого були:

- 1) Зміцнення потенціалу українських вищих навчальних закладів шляхом аналізу антикорупційної діяльності в українській вищій освіті та визначення кращих практик боротьби з корупцією.
- 2) Підтримка зусиль українського академічного середовища, спрямованих на формування відносин в університетах шляхом просування академічної культури, створеної в Українському католицькому університеті.
- 3) Активізація залучення українських вчених до трансформацій своїх навчальних закладів шляхом сприяння розвитку студій, на зразок польського ноу-хау МГШ.
- 4) Підтримка процесу консолідації української академічної спільноти, що прагне створити прозору модель функціонування ВНЗ на основі академічної автономії.

Усі ті цілі були досягнуті, результатом є видання, яке документує функціонування в українському академічному середовищі практик боротьби з корупцією та добрі результати.

Свого роду продовженням проекту 2012 р. є на сьогодні чинний проект «Інноваційний університет і лідерство», який реалізується у цілком новій суспільно-політичній ситуації України (вересень 2014 – травень 2015) за підтримки Міністерства науки та вищої освіти Польщі. Метою проекту є підготовка лідерів, що мають бажання та здатні впроваджувати інноваційні підходи в управлінні вищою школою та окремими навчальними закладами, орієнтовані на впровадження в українських університетах новітніх освітніх технологій. Учасники, вивчивши досвід і технології академічного менеджменту Польщі, зможуть впроваджувати інноваційні європейські ноу-хау в українську освітню практику.

Грант під егідою Конференції ректорів академічних шкіл Польщі реалізується у співпраці з FIAL, Міжнародним фондом досліджень освітньої

політики та Спілки ректорів ВНЗ України. Мета проекту буде досягнута за рахунок навчання кількох десятків осіб з українських навчальних закладів у Польщі (у Варшавському університеті) з питань польських та європейських інновацій у сфері академічного менеджменту, а також ознайомлення з ефективністю та добрими практиками у сфері університетської автономії для реформування системи вищої освіти. Його результатом будуть міні-проекти, розроблені українськими учасниками, що засвідчать їх здатність аналізувати проблеми в управлінні вищою освітою в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення. Проект реалізується у тісній співпраці з Міністерством освіти і науки України, мікропроекти матимуть реальний шанс на імплементацію в окремих ВНЗ, регіонах України і у національному вимірі.

Хоча МГШ є програмою насамперед освітньою, але вона зробила свій внесок у створення наукових публікацій. Можна назвати кілька таких (за винятком уже цитованих раніше):

- 1) Оля Гнатюк. *Процання з імперією: Українські дискусії про ідентичність*, Видавництво Люблінського університету ім. Марії Кюрі-Склодовської, Люблін, 2003. (Українська версія видана у Києві у 2005 р.)
- 2) *Po co Sienkiewicz? Sienkiewicz a tożsamość narodowa: z kim i przeciw komu?* Warszawa – Kiejdany – Łuck – Zbaraż – Beresteczko, red. Tadeusz Bujnicki, Jerzy Axer, DiG-OBTA, Warszawa 2007.
- 3) *Університетська Автономія: її друзі та вороги*, ред. Ян Кеневич, Таксон, Київ 2008 (*Autonomia uniwersytetu. Jej przyjaciele i wrogowie*, red. Jan Kieniewicz, Fundacja «Instytut Artes Liberales», Warszawa 2007);
- 4) *Філософські проблеми науки – Filozoficzne problemy nauki*, red. Iwan Wakarczuk, Jacek Jadacki, Львівський національний університет імені Івана Франка – Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008.
- 5) *Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność*. Т. I–II, red. Elżbieta Smulek, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009–2011.

З програмою МГШ були пов'язані й інші наукові, освітні та дидактичні проекти, реалізовані або співреалізовані факультетом AL та орієнтовані на учасників з країн, розташованих на схід від Польщі. Одним з найважливіших став проект міждисциплінарних гуманітарних студій (МГС/MISH). Започаткована у Варшавському університеті модель студій швидко була адаптована і в інших провідних польських університетах, і на її основі було відкрито такого типу навчальні програми в Україні, Білорусі та Росії.

У країнах, які розташовані на схід від Польщі, перші міждисциплінарні гуманітарні студії з'явилися у Львові відразу як спільна ініціатива двох українських університетів, зокрема Львівського національного університету ім. Івана Франка та Українського католицького університету. Створені у 2002 р. студії прийняли своїх перших студентів уже у 2002/2003 навчаль-

ному році. Київські МГС були утворені у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» у 2004 р., перший набір було організовано у 2006/2007 навчальному році. Дискусії, які точилися з 2008 р., врешті-решт привели до створення у 2009 р. третьої такої структури в українських ВНЗ – в Уманському державному педагогічному університеті ім. Павла Тичини. Київські студії з часом припинили свою діяльність, але Львівські та Уманські функціонують, як і раніше, та мають проблему зниження інтересу студентів до такого виду програм. Це, імовірно, пояснюється тим, що українські студенти MISH, відповідно до системи чинного на той час законодавства (до липня 2014 р.), не мали змогу скорочувати кількість обов'язкових годин (у рамках мінімуму навчальної програми для студентів MISH, як це відбувається у Польщі), і вони були зобов'язані виконувати все навчальне навантаження, що, за умови поєднання як мінімум трьох методологій гуманітарних наук, є дуже серйозним обтяженням. Зміни, які відбулися в Україні в 2014 р., і забезпечена новим законом гнучкість навчальних програм, підтверджує наш помірний оптимізм щодо відродження університетської освіти у форматі міждисциплінарних гуманітарних студій.

Одночасно з Київською, були засновані і білоруські структури міждисциплінарних гуманітарних студій у двох університетах: Білоруському державному університеті в Мінську і Гродненському державному університеті ім. Янки Купали, які, на жаль, загальмували, а потім і припинили свою діяльність з політичних причин. Дуже добре розвивається структура міждисциплінарних студій у Ростові-на-Дону (станом на 2012 р., єдина структура), МГС створені у 2005 р., перших студентів набрали на навчальний 2006/2007 рік і зараз займають друге місце (після Варшавського університету) за кількістю студентів факультету такого типу.

З МГШ також була пов'язана вступна програма для кандидатів на міждисциплінарні докторські студії (аспірантська програма) (2005-2008 роки). Зважаючи на специфіку (сфокусована тільки на аспірантах), вступна програма була створена в рамках Академії Artes Liberales або індивідуального курсу навчання у гуманітарній сфері, перенесеного на міжуніверситетський рівень. Програма не мала характеру докторських студій у розумінні цього типу підготовки, згідно з чинним законодавством. Її метою було підготувати методично, фахово учасників роботи над дисертаціями, тематика яких виходить за межі вузьких наукових спеціальностей. Програма повинна була допомогти у написанні докторської дисертації міждисциплінарного характеру, підготовленої за участю двох керівників: один – з рідної країни, другий – з Польщі, а також участь у програмі полегшувала учасникам доступ до польської бібліотеки та архівів і, що важливо, дала їм можливість знайти цікаві контакти з ученими в Польщі і окремо – з видатними науковцями. Слід також зазначити, що участь у програмі була корисна і при вступі на

докторські студії у Варшавському університеті, які організовує/співорганізовує факультет Вільних Мистецтв (випускники цієї програми отримують – відповідно до норм права – додаткові пункти) – однаково, чи то у сферах досліджень навколишнього середовища, які проводять спільно факультет AL та історичний факультет Варшавського університету, чи то докторантура в галузі культурології та літератури, продовжена AL з 2008 р. з МГШ були тісно пов'язані 2 стипендіальні програми Варшавського університету для молодих учених із сусідніх східноєвропейських країн, що функціонували на факультеті AL. Перша стипендія – профінансована за рахунок Фонду сприяння розвитку науки – Фонду ім. Каси Міяновського, друга – за кошти Міністерства науки та вищої освіти Польщі. В обох програмах (друга реалізується і сьогодні) учасники приїжджають до Польщі принаймні на місяць, щоб мати можливість працювати над власним дослідницьким проектом. Учасники обох схожих стипендіальних програм пов'язані з діяльністю МГШ: у разі стипендій, які призначаються на факультеті AL, за рахунок програми Каси Йозефа Міяновського, це була обов'язкова умова, у випадку стипендій від Міністерства науки та вищої освіти Польщі – це лише один з критеріїв, які беруться до уваги.

6.2.2. Польсько-українська співпраця, реалізована Центром Східноєвропейських студій Варшавського університету

(Ян Маліцький)

У цьому підрозділі говоритиметься про дві ініціативи Центру Східноєвропейських студій, які посідають важливе місце у польсько-українській науковій співпраці: Консорціум українських університетів і Варшавського університету та Польсько-український центр зустрічі академічної молоді.

Консорціум українських університетів і Варшавського університету – це організація, яка утворена 12 квітня 2006 р. у Варшавському університеті як результат попередніх візитів ректора Варшавського університету до кількох українських вищих навчальних закладів. На цей час до консорціуму входять:

1. Варшавський університет (від його імені і діє Центр східноєвропейських студій) і українські партнери:
2. Тернопіль – Тернопільський національний педагогічний університет ім. В Гнатюка
3. Львів – Український католицький університет у Львові
4. Чернівці – Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича
5. Острог – Національний університет «Острозька академія»

6. Кам'янець-Подільський – Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка
7. Луцьк – Волинський національний університет ім. Лесі Українки
8. Київ – Національний університет «Києво-Могилянська академія»
9. Івано-Франківськ – Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
10. Житомир – Житомирський національний педагогічний університет ім. І Франка
11. Рівне – Рівненський національний гуманітарний університет
12. Харків – Харківський національний університет ім. В. Каразіна
13. Суми – Сумський державний університет.

Мета Консорціуму – розвиток академічної співпраці, обмін студентами та науковцями, сприяння реалізації наукових досліджень з питань Східної та Центральної Європи в регіоні, а також навчання польської мови та реалізації спільних «Східних студій».

Члени Консорціуму здійснюють:

1. Утворення самостійних науково-дидактичних підрозділів в університетах України, які б проводили дослідження з питань Центральної Європи і Балкан, тематики Східної Європи, Росії, Кавказу, а також Центральної Азії, у тому числі й створювали можливості вивчення польської мови, яка є необхідною умовою навчання у Польщі.
2. Створення можливостей для учасників Консорціуму для навчання українських студентів у Варшаві на студіях II ступеня (магістерських програмах) або післядипломних, зі спеціалізації «Сходознавство».
3. Відкриття у себе напряму підготовки «Сходознавство» (Східні студії) і або II ступеня на основі відповідних навчальних програм Варшавського університету і забезпечення можливості надавати 2 дипломи. Програма та детальні умови навчання мають бути узгоджені з Центром Східноєвропейських студій у формі окремих угод.
4. Організацію спільної щорічної міжнародної наукової сходознавчої конференції.
5. Обмін досвідом між членами консорціуму в рамках взаємного обміну наукових кадрів (стажерів), співробітників та студентів (у рамках міжурядових угод або угод між університетами).

Ці плани на початку 2010/2011 н.р. у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» стали основою для відкриття нової спеціальності «Центральноєвропейські студії», які були побудовані на основі програми «Східних студій» Варшавського університету, які реалізує Центр Східноєвропейських студій. Студенти, які успішно складуть кваліфікаційні іспити під час навчання (після другого семестру), зможуть один семестр на-

вчатися у Варшаві, і після успішного захисту магістерської праці отримати два дипломи – про закінчення рідного університету та про закінчення «Східних студій» Варшавського університету.

Подібні програми були розпочаті у 2011/2012 н.р. в Українському католицькому університеті у Львові та Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника в Івано-Франківську, і в 2012/2013 н.р. – у Національному університеті «Острозька академія».

Консорціум не проводить власної фінансово-господарської діяльності, але може тільки підтримувати зусилля учасників при подачі заявок на стипендії, гранти, дофінансування і т.д.

Учасником Консорціуму може бути будь-який університет України гуманітарного профілю, який проводить науково-дослідну та навчальну діяльність, а також отримує згоду чинних членів Консорціуму та підтвердить:

- 1) зацікавленість та досягнення у дослідженнях сходовознавчої проблематики;
- 2) прагнення організувати самостійний освітньо-науковий підрозділ, який проводив би дослідження у сфері тематики Центральної Європи, Балкан, Східної Європи, Росії, Кавказу та Центральної Азії;
- 3) намір здійснювати викладання польської мови.

Центр Східноєвропейських студій Варшавського університету, крім співпраці у рамках консорціуму, спільно з Прикарпатським національним університетом ім. В. Стефаника реалізує проект **Польсько-українського центру зустрічей академічної молоді** під патронатом Президента Польщі та Президента України.

Концепцію створення Польсько-українського центру зустрічей академічної молоді ініціювали спільно Центр східноєвропейських студій Варшавського університету та Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника у 2006 р. Проект Центру був представлений у липні 2007 р. Президентам Польщі й України, які сприйняли його цілком позитивно. Свідченням цього було зазначення цієї ідеї у спільному Комюніке Президентів України і Польщі «Спільні виклики – нові виміри стратегічного партнерства» у грудні 2007 р., а також у «Дорожній карті співпраці між Польщею та Україною», підписаній у вересні 2009 р. та в лютому 2011 р. Проект «Польсько-український центр зустрічей академічної молоді» складається з трьох частин:

- 1) реставрація довоєнної будівлі Астрономічної обсерваторії Варшавського університету у Чорногорі (гора Піп-Іван);
- 2) спорудження нового будинку Польсько-українського центру академічної молоді у селі Микуличині (Івано-Франківська область);
- 3) утворення Польсько-українського осередку співпраці імені Станіслава Вінченца.

Стосовно першої частини, то фінансування на реалізацію проекту було отримано у 2011 р. від польської сторони, зокрема у формі гранту від Міністерства культури Польщі. Відповідно до умов цього гранту, цілий рік тривали роботи, які полягали в архітектонічно-технічній оцінці проекту відбудови Астрономічної обсерваторії та у підготовці проекту та графіка робіт реконструкції. У 2012 р. проект отримав черговий грант, цього разу на реалізацію першого етапу роботи щодо консервації та безпеки. У 2014 р. цей грант був пролонгований на другий етап цих робіт. Очікувана дата завершення реконструкції об'єкта – 2015-2016 рр.

Другий елемент, тобто спорудження будівлі Польсько-українського центру зустрічей академічної молоді у с. Микуличині, отримав грантову підтримку з Івано-Франківської обласної ради на підготовку детальної проектно-документації. Інвестиції були тільки з української сторони, натомість з польського боку жодних інвестицій не було. Планується закласти перший камінь у фундамент у 2015 р.

Найповільніше просувається третій елемент – створення Центру польсько-української співпраці імені Станіслава Вінченца (українська сторона здобула певне фінансування) у довоєнному місці проживання письменника, гірській хаті у Бистреці. Це ініціатива Прикарпатського університету, який таким чином хоче увічнити пам'ять про цього видатного польського письменника – прозаїка та есеїста, який любив і добре знав Гуцульщину та Покуття, автор циклу «На високій Полонині», письменника, яким захоплюються і який здобув визнання як в Польщі, так і в Україні.

7. Приклад польсько-української співпраці технічних університетів: споріднені та партнерські навчальні заклади на європейському просторі

7.1. Варшавський технологічний університет і Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

(Влодзімеж Курнік, Михайло Згуровський)

7.1.1. Вступне слово

Цілі і завдання проекту Фундації польських ректорів були оголошені Президентом Фундації та Директором Інституту суспільства знань, професором Єжи Возніцьким та стали природним результатом цілої низки ініціатив та заходів у галузі науково-освітнього співробітництва Польщі та України, і також на рівні Конференцій ректорів технічних університетів в обох країнах. Ця співпраця розвивається досить динамічно і має сприятливі умови у плані євроінтеграційних прагнень України, які Польща завжди підтримувала. Технічні університети Варшави та Києва активно беруть участь у цьому процесі, будуючи міцний фундамент європейської співпраці як двосторонньої, так і багатосторонньої – у рамках ініціативи обох університетів щодо створення платформи співпраці метрополітальних (*столичних, головних*) технічних університетів Центральної та Східної Європи.

Висловлюючи подяку за запрошення взяти участь у проекті, автори цього розділу переконані, що проект Фундації, а в ньому і повідомлення про співпрацю Варшавського технологічного університету та Національного університету «Київський політехнічний інститут» буде корисним у справі дружнього польсько-українського партнерства, у її науковому, освітньому, економічному і соціальному вимірах для безпечного та ефективного розвитку цієї частини Європи.

7.1.2. Історичне тло академічної співпраці Варшавської і Київської Політехнік

Якщо поставити запитання, що відрізняє Варшавську Політехніку і Київську Політехніку з-поміж інших технічних університетів Польщі та України, то серед багатьох характеристик, варто було б згадати такі найважливіші:

- багата споріднена історія, сильні академічні інженерні традиції і наукові школи;
- широкий спектр навчальних предметів, що охоплюють майже всі галузі техніки;
- висока якість професорсько-викладацького складу;
- багате лабораторне обладнання та бібліотечно-інформаційне забезпечення;
- місце обох університетів у Європі та світі.

Сучасні Варшавська Політехніка та Національний технічний університет України КПІ, або Київська Політехніка, працюють в історичних кампусах і займають будівлі, побудовані для політехнічних інститутів, утворених у Варшаві та Києві за указом російського царя Миколи II від 8 червня 1898 р. (Ольшевський, 1965). Третій університет, який з'явився у той же час, це був Політехнічний інститут у Санкт-Петербурзі. Таким чином, були утворені три братські з формальної точки зору технічні університети зі схожими завданнями, сферою і стандартами навчання, з російською мовою викладання, тому що освіта національними мовами – польською та українською – у Царській імперії була заборонена.

Жест Миколи II у відповідь на інтенсивні зусилля поляків, які жили на територіях, що входили до складу Російської імперії, щодо створення у Варшаві вищого технічного навчального закладу, у якому було б багато напрямів підготовки, дійсно був виявом щедрості, беручи до уваги досвід Підготовчої школи для Політехнічного інституту, яку закрили після Листопадового повстання в 1831 р., а також у результаті Повстання 1863 р. Але слід пам'ятати, що польські землі наприкінці XIX ст. були одним з найкраще розвинених регіонів імперії, яка, завдяки митним пільгам, мала на цих землях свої переваги. Створення політехнічних інститутів у Варшаві, Києві і Санкт-Петербурзі було частиною стратегії Миколи II, орієнтованої на економічний розвиток імперії та її військової могутності.

Створені у 1898 р. технічні інститути-побратими розвивалися у різних соціальних, економічних і політичних умовах. Інститут у Варшаві був закритий уже в 1905 р. як помста російського уряду за студентські демонстрації за «польськість» своїх університетів, за їх боротьбу проти русифікації освіти та дискримінації польської мови. Багато варшавських студентів продовжили своє навчання у КПІ. У 1908/1909 н.р. був зареєстрований 151 такий студент. Таким чином, з'явилася велика група поляків – випускників КПІ, які в 1922 р.

завдяки Войцеху Свентославському створили такий осередок у Польщі, який працює донині і підтримує тісні контакти з КПІ.

Варшавська і Київська Політехніки пройшли різний шлях розвитку, але їх єднає те, що вони завжди відігравали провідну роль у своїх країнах, в утворенні основ технічної освіти, наукових досліджень і технологій, необхідних для економічного і цивілізаційного розвитку, що базується на сучасній промисловості. Обидва університети зіграли величезну роль у повоєнній відбудові наукових і професійних кадрів та інфраструктури, зруйнованої внаслідок військових дій. Сьогодні вони також є провідними в Польщі й Україні, і завдяки величезній кількості випускників, які посідають ключові позиції в науці та промисловості, визнаються в усьому світі.

Коротко з історії Варшавської Політехніки

Ініціатором створення у 1826 р. Підготовчої школи до технічних студій та автором навчальної програми був член Комісії релігії та народної освіти Станіслав Сташиц – універсальний вчений та діяч освіти. На жаль, уже через кілька років діяльності школа була закрита в 1831 р. у рамках репресій після початку Листопадового повстання. Протягом наступних майже 60 років, незважаючи на інтенсивний промисловий розвиток та інфраструктуру на території Польщі, не було можливості підготовки фахівців у країні. Їхні функції виконували переважно іноземці, поляки, які здобули освіту в іноземних університетах, а також військові інженери. Тільки в останні роки XIX ст. Цар Микола II задовольнив прохання польського суспільства в тому, щоб зібрану суму в один мільйон рублів передати, разом з його згодою, на будівництво у Варшаві технічного інституту його імені. У такий спосіб було засновано університет, який восени 1898 р. розпочав навчальний процес російською мовою на трьох факультетах: механічному, хімічному та інженерно-будівельному. Рік потому розпочалося спорудження перших будівель для нового навчального закладу.

У недавно побудованому комплексі були головний корпус, корпус хімії, корпус фізики та корпус механіки. Нав'язування російськомовного викладання і навчання стало приводом для бойкотування закладу з боку польської молоді, яка частіше почала вибирати для навчання університети Німеччини, Франції та Росії. Мета запровадження навчання польською мовою була одним із гасел хвилі страйків, які прокотилися по землі Польського королівства в 1905 р., результатом чого стало закриття Політехнічного інституту на наступні чотири роки.

Початок Першої світової війни приніс із собою можливість реалізації ідеї навчання рідною мовою. Після окупації німцями Варшави польській Політехніці було дозволено розпочати навчальний процес, що й відбулося

у листопаді 1915 р. Навчання здійснювалося на чотирьох факультетах: архітектури, машинобудування та електротехніки, хімічному факультеті та будівельній й сільськогосподарській інженерії. Першим ректором був професор Зигмунт Страшевич. Із цього моменту почався період безперервної роботи Варшавського технологічного університету (ВТУ), яка триває і донині. Незважаючи на дві світові війни, німецьку окупацію і заборону університету, він все ж працював безперервно, збільшуючи спектр напрямів підготовки і кількість студентів. В останньому навчальному році перед Другою світовою війною (1938/1939 рр.), їх кількість була трохи більше 5 тис., а сьогодні вже перевищила 30 тисяч. Розвиваються форми, напрями і рівні освіти. Науково-педагогічні кадри Політехніки зараз налічують близько 5 тис. осіб, з яких половина – викладачі.

Особливої уваги заслуговує діяльність університету під час Другої світової війни і відразу після неї. Війна для Політехніки – то насамперед величезні втрати матеріальних і людських ресурсів. Були знищені аудиторії, лабораторії, обладнання та бібліотеки. Загинули сотні студентів і викладачів. Університет, заборонений німцями, змушений був діяти у підпіллі, під іменем Національної вищої технічної школи проводив дослідження (часто і для цілей підпільної держави) і навчання студентів. Під час окупації було випущено близько 200 інженерів, підготовлено 20 кандидатських і 14 докторських дисертацій. Під час Варшавського повстання університет розділив долю свого міста. Після важких боїв 19 серпня 1944 р. його захисники – бійці Третього танкового батальйону АК «Гольдський» – залишили знищені «Голіафами» будівлі, які окупували німці.

Післявоєнний період – це, насамперед, реконструкція, а потім розширення, корпусів, гуртожитків та лабораторій університету. Для того, щоб максимально швидко задовольнити величезну потребу національної економіки у кваліфікованих інженерно-технічних працівниках, навчання проводилося на кількох факультетах. До кінця 1945 р. було відновлено усі факультети, які діяли до війни, а наступними роками було організовано низку нових факультетів і підрозділів. Через кілька років після війни до Політехніки приєднали Інженерну школу (технікум) ім. Іполита Вавельберга і Станіслава Ротванда. На її базі розбудовано групу механічних факультетів. У 1967 р. у структурі Варшавського технологічного університету був створений Навчально-науковий центр у Плоцьку, зараз це Школа технічних і суспільних наук Варшавського технологічного університету у Плоцьку. З 1991 р працює Бізнес-школа Варшавської Політехніки.

Історія довела, що крім виконання своїх основних функцій – навчання студентів і проведення наукових досліджень, – Політехніка відіграла роль важливого інтелектуального осередку національного значення. Найбільш

видатні професори виконували, майже одночасно, важливі державницькі функції, і сотні студентів довели свій патріотизм на фронтах війни 1920 р. й обох світових воєн. Стіни головного корпусу також були свідками важливих проявів політичних і громадських рухів. Численні пам'ятні таблички та інші меморіальні місця на території кампусу нагадують про прекрасну історію Політехніки.

У Політехніці зосереджено найбільший у Польщі науково-дослідницький потенціал у сфері технічних наук. Тут з'являється найбільша кількість визначних і в Польщі, і за кордоном наукових досліджень. Про рівень Варшавського технологічного університету свідчать численні угоди про співпрацю з іншими університетами, обмін науковими кадрами та студентами, спільні дослідницькі програми. Жоден з технічних ВНЗ у Польщі не має такого широкого спектру підготовки, спеціальностей та спеціалізацій. Це дає змогу задовольнити індивідуальні інтереси молоді і потреби ринку. Чинником, який сприяє реалізації навчального процесу, є житлові умови та обладнання в університеті. Технологічний університет має багато будівель, згрупованих у двох кампусах в центрі міста, забезпечуючи можливість організації та проведення занять і науково-дослідної роботи в хороших умовах. Лабораторна база із сучасним обладнанням, значно вища, ніж у середньому по країні.

Дещо з історії Київського Політехніки

Київський політехнічний інститут (КПІ) було засновано у 1898 р. з ініціативи науково-технічної громадськості та підприємців Росії й України як відгук на потреби промисловості південного заходу держави, що бурхливо розвивалася наприкінці XIX ст. у КПІ було відкрито 4 відділення: механічне, сільськогосподарське, інженерне та хімічне. Першим ректором інституту був відомий учений і педагог В.Л. Кирпичов. КПІ працював і розвивався, ґрунтуючись на кращих традиціях відомих європейських шкіл: Паризької «Еколь Політехнік», Аахенського, Віденського, Магдебурзького технічних університетів. В основі цієї системи вищої технічної освіти було поєднання глибокої природничо-наукової та фундаментальної підготовки (з фізики, математики, хімії та інших дисциплін) із загальноінженерною та отримання професійно-практичних навичок на виробництві і в наукових установах. Ці принципи в КПІ заклалися всесвітньо відомими вченими Менделєєвим Д.І., Жуковським М.Є., Тімірязєвим К.А, Кирпичовим В.Л. та іншими видатними діячами того часу, які створили відомі науково-педагогічні школи КПІ, завдяки чому в університеті було підготовлено цілу плеяду видатних інженерів та вчених. Достатньо назвати такі імена, як І.Сікорський – видатний конструктор літаків та вертольотів, Є.Патон – будівник мостів та фахівець у галузі електрозварювання,

С. Корольов, В. Чоломей, А. Люлька – видатні конструктори ракетно-космічної та авіаційної техніки, І. Бардін – видатний металург та багато інших.

Активно розвиваючись, КПІ став базою розширення і зміцнення мережі ВНЗ Києва, України. Так, на базі його факультетів та окремих спеціальностей було створено Дніпропетровський інститут залізничного транспорту, Одеський інститут інженерів морського флоту, Харківський текстильний інститут, Українську сільськогосподарську академію, Вінницький політехнічний інститут та ін.

Враховуючи велику організаторську роль КПІ у підготовці інженерних і наукових кадрів, Указом Президента України за № 289/95 від 08 квітня 1995 р. йому надано статус Національного технічного університету України. Одним з перших університетів України НТУУ «КПІ» у вересні 2003 р. приєднався до співдружності університетів, які підписали Велику Хартію Університетів Європи (Magna Charta Universitatum).

У квітні 2007 р. на Колегії МОН України було ухвалено рішення про надання КПІ статусу дослідницького університету, Статут якого затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. Постановою Кабінету Міністрів України від 3.02.2010 р. НТУУ «КПІ» надано статус самоврядного (автономного) дослідницького національного університету.

На сьогодні головною метою діяльності КПІ є підготовка висококваліфікованих фахівців і проведення наукових досліджень для «проривного» розвитку економіки України з групи пріоритетних напрямів. Сьогодні в НТУУ «КПІ» навчається 23 610 студентів, у т.ч. 315 студентів-іноземців з 35 країн близького та далекого зарубіжжя, понад 800 аспірантів та докторантів. До його складу входять 26 навчально-наукових підрозділів (8 інститутів та 18 факультетів), 12 науково-дослідних інститутів, 13 науково-дослідних центрів і 1 конструкторське бюро. Наукові дослідження, підготовку студентів усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів, аспірантів і докторантів проводить колектив висококваліфікованих науковців та науково-педагогічних працівників, серед яких 15 дійсних членів і членів-кореспондентів НАН України та галузевих академій наук України, 485 докторів наук, професорів і 1316 кандидатів наук, доцентів, 32 лауреати державних премій. Кампус КПІ – це понад 50 будівель, які розташовані на площі 160 га. НТУУ «КПІ» забезпечує якість освіти на рівні всесвітньо визнаних університетів, здійснює підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр, спеціаліст і магістр за 28 галузями знань, 55 напрямками підготовки та 129 спеціальностями.

Однією із засадничих традицій КПІ є те, що у стінах університету працювали, досягаючи наукових висот, всесвітньо визнані вчені, а українсько-польська співпраця тут розвивається з моменту заснування КПІ.

7.1.3. Спільна традиція Варшавської і Київської Політехнік: Войцех Свентославський – великий учений і вчитель багатьох поколінь інженерів

Особливе місце в спорідненій історії Київської і Варшавської Політехнік займає постать професора Войцеха Свентославського – видатного випускника КПІ 1906 р., визначного польського фізико-хіміка, державного діяча, ректора Варшавської Політехніки в двадцятих роках минулого століття, Міністра релігійних конфесій та народної освіти у міжвоєнний період, професора американських університетів, а в молодості – ідейного громадського польського діяча у студентському середовищі Києва. Його життєпис надзвичайно барвистий і різноманітний. Його діяльність, і наукові досягнення назавжди закарбувалися в історії обох університетів (Piłatowicz, 2001).

Він народився в польській родині дрібних землевласників на Волині, на території сучасної України. У 1889 р. він переїхав до Києва, де навчався у класичній Печерській гімназії. У 1899 р. він вступив на факультет хімії КПІ, який закінчив у 1906 р. Протягом навчання він був активним членом Товариства студентів-поляків, яке керувалося прогресивними громадянськими деями. Підпільно займався самоосвітою і поширював заборонені молодіжні видання. Зберіг незалежність поглядів і не був пов'язаний з будь-якою з чинних на той час соціалістичних політичних партій.

Після переїзду в 1907 р. до Варшави він займався теоретичними дослідженнями у сфері термохімії і, завдяки контактам з керівником своєї дипломної роботи в КПІ, у 1908 р. повернувся до Києва, де незабаром став асистентом кафедри неорганічної хімії. У 1911-1917 рр. він жив і працював як науковець і викладач у Москві, але свою кандидатську дисертацію подав до захисту до КПІ на фізико-математичний факультет у 1917 р., де він отримав ступінь доктора у галузі хімії, минаючи ступінь магістра, що на той час у Російській імперії було швидше винятком.

У Москві, крім лекцій та досліджень на фізико-математичному факультеті Московського університету, Свентославський також активно бере участь у наукових товариствах та громадських організаціях. Російське фізико-технічне товариство, яке діяло при Санкт-Петербурзькому університеті, у 1911 р. відзначило його науковою нагородою імені Менделєєва, а в 1915 р. він став дійсним членом Товариства імені Леденцова. Він був членом Ради Польського демократичного клубу, брав участь у роботі З'їзду польських інженерів у Москві в 1917 р., був головою Шкільного репатріаційного комітету, який у 1918 р. – ще до кінця Першої світової війни – інтенсивно займався питанням перенесення польських середніх шкіл з Росії до Польщі. Кілька шкіл разом з гуртожитками та вчителями змогли переїхати до рідної країни. Разом з ними і зі своєю родиною повернувся до Варшави і Свентославський.

У Варшаві він енергійно включився в академічне життя Політехніки й Університету, які від 15 листопада 1915 р. відновили діяльність як польські навчальні заклади під німецькою окупацією, під керівництвом генерал-губернатора фон Бесселера і під доброю, як пізніше з'ясувалося, опікою графа Богдана Гуттен-Чапського. В обох університетах Свентославський почав читати лекції з фізичної хімії, а у Варшавській Політехніці, отримавши звання професора звичайного в 1919 р., став завідувачем кафедри фізичної хімії, а потім – деканом хімічного факультету. У 1928/1929 н.р. він був ректором Варшавської Політехніки, а в 1929-1932 рр. виконував функції проректора. Наукові дослідження також проводив у позауніверситетських інститутах, що працювали в хімічній та оборонній промисловості. У рамках Тимчасового науково-консультативного комітету при заступникові міністра з військових питань (оборони) співпрацював з іншими провідними професорами Варшавського технологічного університету, у тому числі Максиміліаном Титусем Хубером, Янушем Грошковським і Мечиславом Вольфке. У 1935-1939 рр. був міністром релігії та освіти, який у 1937 р. вніс зміни до Закону про вищі навчальні заклади від 1933 р. щодо відновлення автономії ВНЗ, яка була обмежена відповідно до попереднього Закону.

Після початку Другої світової війни, разом з Урядом Республіки Польща відправився в Румунію, а звідти емігрував до США. Він працював там з 1940-1946 рр., викладав фізичну хімію і проводив наукові дослідження в Університеті Айова та Університеті й Інституті промислових досліджень Меллона у Піттсбурзі.

У 1946 р. він повернувся до Польщі і став завідувачем кафедри прикладної фізичної хімії хімічного факультету Варшавського технологічного університету. Наступного року він перейшов до Варшавського університету, де як професор звичайний був обраний завідувачем кафедри фізичної хімії на математично-природничому факультеті. Зберіг викладання у Варшавській Політехніці та організував спільні семінари у Політехніці та Київському виші. Він також працював в галузевих інститутах і в Інституті фізичної хімії Польської академії наук, якою керував у 1955-1960 рр. Створив визнану у світі наукову школу. Близько 100 претендентів отримали свої наукові ступені (доктор – кандидат наук), і більш ніж 20 стали професорами. Він мав величезний науковий авторитет, прикладом чого були численні почесні звання *honoris causa*, у тому числі Ягеллонського університету (1960), Лодзинського технічного університету (1960), Університету Гумбольдта в Берліні (1961) і МДУ (1968). Двічі його номінували на Нобелівську премію. Він помер у 1968 р., але належить до грона найвизначніших польських науковців, поруч з Марією Кюрі-Склодовською і Яном Чохральським. У 2013 р. на його честь у Києві був зведений пам'ятник, біля пам'ятників Д.І. Менделєєву і найбільш видатним вченим Національного технічного університету України

КПІ. Встановлення на території КПІ пам'ятника видатному польському фізику-хіміку та державному діячеві Войцеху Свентославському – це символ єдності ВНЗ-побратимів.

7.1.4. Сучасний потенціал, позиція і місія Варшавської Політехніки та КПІ

Сьогодні Варшавський технологічний університет та Національний технічний університет України КПІ – це найбільші і найкращі технічні навчальні заклади України та Польщі з точки зору наукового та освітнього потенціалу, а також за різними оцінками та національними рейтингами. Таблиця 7.1 демонструє вибрані показники, що характеризують два університети у 2014 р.

Показники, які стосуються національної позиції двох університетів, не є результатом миттєвим, але довгостроковим, це репутація, яка формувалася протягом багатьох років, це накопичення певних досягнень та підтримувані стандарти якості. ВП і КПІ добре відомі у світі, і це не пояснюється їх місцями у світових університетських рейтингах. Вони мають велику кількість випускників, яких цінують в академічних інституціях та промислових підприємствах у своїх країнах та за їх межами. Неофіційно вони встановлюють стандарти інженерної освіти і беруть значну відповідальність за підтримку та підготовку наукових кадрів для інших вузів і наукових установ.

Таблиця 7.1. Порівняння вибраних індикаторів Варшавської і Київської Політехнік у 2014 р.

Показники	Варшавська Політехніка	КПІ
Студенти	34 030	24 208
Іноземні студенти	319	315
Аспіранти	1179	800
Професори	516	485
Науково-педагогічні працівники	2153	3291
Кількість факультетів/коледжів або інститутів	19/1	18/7
Кількість напрямів підготовки	33	129
Місце у національному рейтингу:		
Серед технічних ВНЗ	1	1
Серед усіх ВНЗ	4	1-2

Варшавська Політехніка (ВП) у Польщі має відповідний до закону статус технічного університету і належить до групи 107 ВНЗ, які мають право присуджувати докторські ступені з, принаймні, однієї наукової спеціальності. Варшавська Політехніка є членом затвердженої законом Конференції ректорів академічних шкіл Польщі, й у її структурі – членом Конференції технічних університетів Польщі. Також ВП входить до Європейської асоціації університетів (EUA) і кількох інших світових об'єднань та організацій

академічних установ. КПІ в Україні має офіційний статус національного університету, такої категорії ВНЗ у польському законі про вищу освіту немає.

Через десять років після набуття чинності Закону про вищу освіту 1990 р. (що відбулося уже в демократичній Польщі) Варшавська Політехніка самостійно визначила свою роль і суспільний обов'язок, ухваливши рішенням Сенату Варшавського технологічного університету, № 87/XLIV/2000 від 13 грудня 2000 р. ключовий документ під назвою «Місія Варшавського технологічного університету», який став ідеологічним фундаментом університету в усіх сферах діяльності (Woźnicki, 2004). У той час це був новаторський документ, що відображає суть університетської автономії та є піонером формування філософії розвитку академічних шкіл Польщі з урахуванням як їх історичних традицій, так і сучасних завдань для розвитку суспільства. Місії ВНЗ у нових політичних та економічних умовах мають також свій міжнародний вимір у контексті як конкуренції, так і співробітництва у контексті регіональних або глобальних проблем. (Woźnicki, 2013). У заключній частині Місії Варшавського технологічного університету є такі слова: «Політехніка має багату традицію співпраці з іншими науковими установами в країні і за кордоном. Ця співпраця набуває особливого значення в умовах швидких цивілізаційних трансформацій, які відбуваються у світі. Варшавська Політехніка, znana в Європі і в світі як Варшавський технологічний університет, постійно збільшує свою участь у міжнародних освітніх і дослідницьких програмах. Місією Варшавської Політехніки завжди буде діяльність, спрямована на те, щоб знання та навички, набуті молодими людьми у стінах університету, і наука, якою займаються у Політехніці, служили Людині і Людству».

На основі Місії університету, відповідно до Закону про вищу освіту 2005 р., Сенат Варшавської Політехніки ухвалив новий Статут (2006), а в 2011 р. прийняв документ, який має назву «Стратегія розвитку Варшавської Політехніки до 2020 року» (Рішення Сенату Варшавського технологічного університету № 289 // XLVIII / 2011 від 23 лютого 2011 р.), що, зокрема, окреслює цілі, які стосуються міжнародного співробітництва, та дії, необхідні для їх досягнення. Співпраця з КПІ ідеально відповідає реалізації цих ідей.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» – це найбільший технічний університет України дослідницького типу, один з провідних університетів Європи та світу. Вже три роки поспіль він посідає перше місце в рейтингу вітчизняних університетів «Топ-200 Україна», а його міжнародне визнання підтверджує входження до 4% кращих університетів світу за рейтингом QS World University Ranking 2012/13 та до 5% кращих університетів світу за рейтингом Webometrics.

Усього за роки існування КПІ підготував більше 300 тисяч інженерів, зокрема – більше 7 тисяч для зарубіжних країн. Роль КПІ в Україні визначається також тим, що випускники КПІ в усі часи висувались на певні посади

в органах державного управління, окремих ланок господарського комплексу України і крупних промислових підприємств.

Університет є одним з ініціаторів та безпосереднім учасником реформування вищої освіти України⁴³, впровадження ідей та принципів Болонського процесу у сфері вищої освіти в Україні.

Вплив КПІ на розробку державної політики в галузі промислової інновації здійснюється через Науковий парк університету «Київська політехніка», який є першим і поки єдиним науковим парком України. Для регламентації його діяльності був прийнятий спеціальний Закон України «Про Науковий парк «Київська політехніка» і ряд постанов Кабінету Міністрів України, якими була визначена інноваційна роль Київського політехнічного інституту для розвитку України, затверджені основні (більше 150) інноваційні проекти для реалізації у промисловості.

Плідна співпраця Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» з Національною академією наук України базується, зокрема, на роботі Відділення цільової магістерської підготовки КПІ для НАН України. У рамках договору створені секції, у кожному з яких входять факультети КПІ та інститути НАН України. Це дає змогу об'єднати освіту, науку та інновації і на їх основі готувати кадри вищої кваліфікації. Співпраця КПІ і НАН України дозволила тільки на одному факультеті КПІ – інженерно-фізичному – підготувати 17 академіків і член-кореспондентів Національної академії наук.

На базі КПІ створено Український інститут інформаційних технологій в освіті, Центральнo-східно-європейський віртуальний університет, який розширив можливості громадян багатьох країн отримати високоякісну вищу освіту, не залишаючи свого місця проживання.

Дбаючи про входження України в єдиний європейський освітній простір, НТУУ «КПІ» став осередком Державної інформаційної мережі вищих навчальних закладів та інститутів Національної Академії наук URAN, яка є основою до приєднання до Європейської освітньої мережі GEANT, ініціатором створення в Україні «Центру суперкомп'ютерних обчислень і даних», який передбачає розвиток інфраструктури для всебічної інформатизації освіти і науки, розроблення елементів штучного інтелекту та інтерактивних технологій.

Київська Політехніка успішно співпрацює зі 165 зарубіжними ВНЗ з багатьох країн світу, міжнародними організаціями (ЕС, СУ, UNDP, UNESCO, UNIDO, WIPO, NATO, EDNES, ICSU, CODATA) та відомими фірмами (MOTOROLA, SIEMENS, FESTO, SAMSUNG, INTEL та іншими), бере участь у виконанні міжнародних освітніх, наукових проектів і програм.

⁴³ Ректор КПІ М. Згуровський очолював робочу групу з розроблення нового Закону про вищу освіту, який врешті і було ухвалено Парламентом у липні 2014 р.

7.1.5. Угоди та форми білатеральної співпраці Варшавської Політехніки та КПІ. Результати і досягнення

Найдавнішим документом, що підтверджує інституційне співробітництво Варшавського технологічного університету та Київського політехнічного інституту, який було знайдено в архіві Центру міжнародного співробітництва Варшавської Політехніки є «Угода про творчу співпрацю» від березня 1988 р., підписана на рівні кафедр, зокрема між кафедрою високих напруг електричного факультету ВП та кафедрою техніки високих напруг КПІ. Угоду підписали керівники кафедр – проф. З. Цьока (ПВ) і проф. М. Єрусалимова (КПІ), а також затвердили своїми підписами ректор ВП, проф. З. Грабовський та проректор КПІ, проф. В. Циганок, завдяки чому угода набула чинності як повноцінний міжуніверситетський договір. Угода була підписана на 5 років з автоматичним продовженням на такий же термін за відсутності особливих письмових зауважень. Метою цієї Угоди було «розширення і зміцнення творчої співпраці, спрямованої на підвищення якості освіти фахівців та ефективності наукових досліджень у сфері технологій високих напруг». Спочатку ця тема домінувала у співпраці і мала свої коріння у більш ранніх особистих контактах учених обох університетів. Варто звернути увагу на характер цих ініціатив і міжнародних контактів – знизу вгору, які продовжувалися і поглиблювалися, і згодом могли інституціоналізуватися. Угода 1988 р. містила декларацію про спільну діяльність у сфері наукових досліджень за замовленнями промисловості щодо спільного вдосконалення навчального процесу та обміну студентами і викладачами на безкоштовній основі. Майбутнє показало, що диференціація у коштах на академічну мобільність після політичних та економічних змін у Польщі та Україні після 1990 р. стала найважливішою перешкодою на шляху реалізації цієї частини Угоди.

У 1989 р. було підписано друге тематичне Порозуміння, на цей раз у галузі автоматики та робототехніки. Від Варшавської Політехніки провідним структурним підрозділом був Інститут автоматики і робототехніки факультету точної механіки (сьогодні – факультет мехатроніки), а угоду підписав проректор Варшавської Політехніки, проф. Б. Галвас.

У червні 1995 р. було підписано Меморандум про творчу співпрацю, який вніс незначні зміни у чинну з 1988 р. Угоду та зберіг тематику, яка була й досі, а також запропонував нову провідну тему «Розробка перспективного бачення електричних приладів та технологій високих напруг». У Варшавському технологічному університеті вже працював на той час Інститут високих потужностей і високої напруги, він, власне, і став партнером кафедри електрофізики і високих напруг КПІ. Документ підписали: проф. З. Цьок (ВП) і проф. В. Бржезицький (КПІ). Протокол був затверджений у січні 1996 р. проректорами обох університетів – проф. А. Філіпковським з ВП і проф. Ю. Якименком

з КПІ. Було збережено формулу автоматичного продовження Протоколу на наступні періоди терміном 5 років за відсутності суперечностей. Протокол 1995 р., який не змінювався і продовжувався автоматично, спонукав до укладення абсолютно нової угоди про співпрацю, що відбулося у 2006 р., у нових політичних та економічних умовах в обох країнах під дією нового Закону про вищу освіту Польщі 2005 р. і в контексті реалізації Болонського процесу в обох університетах.

Новий період сучасної академічної співпраці Варшавської Політехніки та КПІ започаткувала ініціатива ректора КПІ, проф. Михайла Згуровського, який у своєму листі від 13 січня 2004 р. до ректора ВП писав: «Беручи до уваги історичні зв'язки, можливості та умови сучасного життя, потрібно, з метою розвитку добросусідських відносин між Республікою Польща та Україною та інтеграційного процесу в Європі, щоб наші університети могли відродити плідну співпрацю в освітній, науковій і технічній сферах, залучаючи молодь, яка будуватиме відносини між нашими університетами у майбутньому».

У тому ж листі ректор М. Згуровський згадав і одну з найвеличніших постатей обох університетів – випускника КПІ 1906 р., а згодом засновника Студентської спілки КПІ в Польщі, ректора Варшавського технологічного університету, видатного й визнаного у світі науковця-хіміка – професора Войцеха Свентославського, якому і присвятив окрему частину свого звернення і який був недавно особливими чином відзначений у Київському політехнічному інституті.

Ініціатива відродження співпраці між ВП і КПІ знову постала наприкінці каденції університетської адміністрації в Польщі на 2002-2005 рр., тому процес підготовки до нового розділу в історії цієї співпраці набув нового імпульсу та енергії на початку каденції 2005-2008 рр., після формування нової університетської влади Варшавської Політехніки та визначення пріоритетів діяльності університетів, у тому числі й міжнародного співробітництва та стратегічного партнерства. Київський політехнічний інститут як найбільший технічний університет в Україні і одночасно університет-побратим ВП за своїм історичним розвитком, абсолютно відповідав Політехніці і рівнем, і репутацією, був визнаний стратегічним партнером для забезпечення стабільного двостороннього та багатостороннього співробітництва в Європейському просторі вищої освіти і наукових досліджень. На запрошення нового ректора ВП проф. Владзімежа Курніка, ректор КПІ проф. Михайло Згуровський у червні 2006 р. уперше відвідав ВП з офіційним візитом, представляючи пакет ініціатив і проектів у рамках пропонованого нового партнерства між двома університетами. Тоді було підписано лист про наміри і заплановано усі необхідні кроки для укладення нової угоди про наукове співробітництво між ВП і КПІ, спираючись також і на міжурядову Угоду між Польщею та

Україною від 12 січня 1993 р. про співробітництво в галузі науки і техніки. Ректор Варшавської Політехніки професор В. Курнік уперше відвідав КПІ на початку вересня 2006 р. і взяв участь в урочистостях з нагоди початку нового навчального 2006/2007 року. Другий візит відбувся через місяць, і саме тоді 28 вересня 2006 р. обома ректорами була підписана нова Угода про партнерство, співробітництво та науковий обмін між Національним технічним університетом України «КПІ» та Варшавським технологічним університетом. Тут слід зауважити і наголосити, що важливу, конструктивну і дуже корисну роль у новому зближенні ВП і КПІ відіграв Освітній фонд «Перспективи» та особисто його президент Вальдемар Сивінський – організатор багатьох заходів, що популяризують навчання за кордоном та інші форми співпраці, і за участю ВП і КПІ, і зокрема у рамках програми «Навчання в Польщі» у партнерстві з Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі.

Нова угода від 2006 р. і зараз залишається чинною, автоматично продовжується на наступні п'ятирічні періоди. Ст. 2, що стосується сфер співробітництва, містить 19 пунктів, що охоплюють усі сфери наукової діяльності двох навчальних закладів, від підготовки інженерів у рамках Болонського процесу та наукових досліджень у сферах, які активно розвиваються, і до студентського наукового руху, культури і спорту у ВНЗ, і навіть стосується відпочинку та діяльності, спрямованої на профілактику здоров'я і здорового способу життя. Угода створює нові можливості, ця ініціатива зверху вниз дає вирішення питань більше організаційного, ніж фінансового характеру. Угода – це стратегічний документ, це фундамент, зведений на основі партнерства і довіри, на якому можна і належить будувати діяльність, залежно від поточних потреб і можливостей фінансування. Ця філософія початку співпраці та створення сприятливих для неї умов надихала ректорів, які підписали двосторонню угоду між ВП і КПІ, також з перспективи інтеграції України до Європейського Союзу і можливостей для більш широкого спільного використання європейських фінансових ресурсів, призначених на освітньо-наукове співробітництво.

Спільне рішення ректорів ВП і КПІ було запросити третю споріднену політехніку – сучасний Санкт-Петербурзький державний політехнічний університет – до тресторонньої співпраці. На початку жовтня 2006 р. ректори трьох політехнік зустрілися у Варшаві на церемонії з нагоди початку 2006/2007 навчального року у Варшавському технологічному університеті. Результатом зустрічі було підписання Меморандуму про взаєморозуміння від 3 жовтня 2006 р. ректорами: Владзімежем Курніком (ВП), Михайлом Згуровським (КПІ) і Михайлом Федоровим (СПБ). У документі задекларовано: «Мета меморандуму є узагальнення й поширення досвіду, використання традицій і потенціалу провідних технічних університетів Польщі, Росії та України для подальшого розвитку вищої політехнічної освіти, розширення

сфер діяльності в галузі освіти, науки, інновацій та культури, [...] створення умов для академічної та професійної мобільності студентів, викладачів і дослідників [...]». Так сформульована мета була співзвучною ідеям Болонського процесу, учасниками якого на момент підписання Меморандуму були всі три університети. Два роки потому усі вони стали членами-засновниками Платформи співпраці метрополітальних (столичних) технічних університетів Центральної і Східної Європи, яка була ініційована Варшавським технологічним університетом восени 2008 р.

У результаті дії Меморандуму від 2006 р., 18-22 червня 2007 р. в Києві було організовано і проведено тристоронній науковий семінар на тему «Перспективи співпраці партнерських закладів у сфері освіти і науки» за участю ректорів, проректорів з питань наукової діяльності, представників факультетів. Семінар був присвячений ознайомленню та презентації провідних науково-дослідних напрямів у політехніках у Варшаві, Києві та Санкт-Петербурзі, а також визначенню потенційних сфер академічної співпраці. Найбільш важливими з них були визнані аерокосмічна техніка, фізика та біомедична інженерія, екологічні технології фільтрації, теплоенергетична проблематика, машинобудування, будівельні матеріали, нанотехнології та інформаційні технології. Ректори задекларували співпрацю бібліотек, архівів та університетських музеїв.

Київський семінар у червні 2007 р. підняв багато ініціатив на різних рівнях, у тому числі співпрацю архівістів у пошуках історичних документів, візити професорів, директорів бібліотек, контакти органів студентського самоврядування та професійних спілок. Ця співпраця триває, набуває різних форм, які виникають із зацікавленостей, локальних потреб і можливостей окремих середовищ факультетів або інших колективів академічної спільноти.

У 2008 р., який виявився багатим на різні події у співробітництві ВП і КПП, була реалізована дуже важлива ініціатива КПП, за участю Освітнього фонду «Перспективи», що полягала у створенні в КПП нового структурного підрозділу під назвою «Українсько-польський Центр»⁴⁴, основними завданнями якого стали розвиток співробітництва за широким спектром питань, включаючи науково-технічне та інноваційно-дослідницьке співробітництво, співпрацю за проблематикою сталого розвитку, активізація обміну студентами, аспірантами, молодими ученими, викладачами та досвідченими дослідниками між ВП і КПП з метою зміцнення і координації співпраці між науковими школами двох університетів. Завдання Центру знайшли своє місце у тристоронньому Меморандумі від 26 червня 2008 р. і серед головних визначено такі:

⁴⁴ Варто зауважити, що польсько-українські центри працюють у багатьох технічних університетах України: протягом 12 років працює Центр польсько-української співпраці в Національному гірничому університеті (м. Дніпропетровськ), у Донецькому національному технічному університеті є факультет з польською мовою навчання.

- організаційна підтримка підготовки міжнародних навчальних програм відповідно до стандартів Болонського процесу,
- розроблення системи забезпечення якості освіти,
- підготовка бази сучасних методів і засобів навчання,
- створення системи підвищення кваліфікації викладачів,
- популяризація співпраці КПП і ВП, у тому числі й інформаційна діяльність,
- сприяння спільній видавничій діяльності, підтримка культурних і спортивних заходів,
- організація симпозіумів, конференцій, виставок, конкурсів та інших заходів, що сприяють досягненню цілей і реалізації завдань Центру.

Програма діяльності Польсько-українського центру була офіційно підтримана підписами у Меморандумі від 26 червня 2008 р. Центр пізніше відіграв важливу роль у просуванні навчання у Варшавському технологічному університеті (була навіть кампанія набору на навчання у ВП) та інших польських університетах, що було пов'язано з діяльністю Освітнього фонду «Перспективи» та його програми «Навчання у Польщі». Центр став фактором взаємозбагачення культур та подальшої розбудови українсько-польських відносин.

Результати і досягнення білатеральної співпраці

На ґрунті спільних наукових інтересів і тематики досліджень, визначеної на семінарі в Києві, кілька факультетів обох університетів почали двостороннє співробітництво, зокрема факультет інженерних матеріалів, механічної енергетики та авіації Варшавської Політехніки та факультет фізичної інженерії, енергетичної інженерії, авіаційних і космічних систем (ФАКС) КПП.

У рамках сфери досліджень нових матеріалів і нанотехнологій, 15-17 квітня 2008 р. на кафедрі матеріалознавства та інженерії Варшавського технологічного університету відбувся науковий семінар на тему «Нанотехнології в техніці та медицині», присвячений презентації польсько-українського науково-дослідного проекту ВП і КПП, зокрема було представлено такі теми:

- «Polish-Ukrainian Virtual International Laboratory in Electron Microscopy for Advanced Nanomaterials» (POUVILEMAN), виконавці проекту – проф. М. Левандовська (ВП) і проф. С. Сидоренко (КПП);
- «Obtaining Biocompatible Protective Coatings on Titanium Biomedical Applications», виконавці – проф. К. Кужидловський (ВП) і проф. С. Сидоренко (КПП);
- «The influence of Processes on the Outer Surface of Thin Metal Layers on Diffusional Phase Formation in a Volume», виконавці – проф. К. Сікорський (ВП) і проф. С. Волошко (КПП).

У 2009-2011 рр. ВП і КПІ виконала ще два спільних науково-дослідні проекти у галузі матеріалознавства:

- «The influence of chemical composition and of heat treatment on the structure and properties of nanocrystalline magnetically soft iron alloys», виконавці – проф. Т. Кулик (ВП) і проф. Е. Іващенко (КПІ);
- «Influence of the synthesis and finishing to optimize the properties of composites with low coefficients of friction, based on nickel and copper», виконавці – проф. К. Конопка (ВП) і проф. Т. Роїк (КПІ).

Як результат цієї діяльності, з'явилася спільна презентація на міжнародній конференції EMRS 2010 Fall Meeting у Варшаві та підготовлена магістерська робота на факультеті матеріалознавства та інженерії ВП, керівниками якої були представники обох ВНЗ (Тобіаш Мазан, *Characterization of Cu-matrix composites with low friction coefficient*, 2010).

У рамках співпраці в галузі авіаційно-космічних досліджень навесні 2008 р. факультетом авіаційних і космічних систем КПІ була організована Міжнародна конференція «Інтелект. Інтеграція. Надійність» (Intelligence, Integration, Reliability, IIR), орієнтована на молодих вчених – членів студентських наукових товариств, магістрів, аспірантів, докторантів та молодих дослідників. У конференції взяли участь проф. В. Луц'яnek з групою молодих учених факультету енергетики та авіаційної техніки ВП. Було вирішено організувати подібні конференції щорічно, по черзі в трьох університетах – КПІ, ВП і Санкт-Петербурзькій Політехніці. За домовленістю, у травні 2009 р. друга така конференція IIR була організована відповідним факультетом Варшавської Політехніки, у якій взяли участь делегації усіх трьох політехнік. Зрештою, Санкт-Петербурзький університет не організував третю конференцію у себе, і таким чином співпраця з питань IIR була обмежена до двох сторін – ВП і КПІ. Протягом декількох років програма реалізується так: щороку наприкінці квітня і початку травня, факультет ФАКС КПІ організовує чергову конференцію IIR, на яку запрошує 5-6 представників факультету енергетики та авіаційної техніки ВП, забезпечуючи безкоштовне проживання в студентському гуртожитку. На початку липня така ж за кількістю група КПІ приїздить до Польщі. Перебування у ВП починається від участі у практичних заняттях зі студентами факультету енергетики та авіаційної техніки в Навчальному центрі у Безмехові Гурній, після чого група приїжджає до Варшави, зупиняючись по дорозі в Кракові, де відвідує, серед іншого, Музей авіації та пам'ятники міста. У Варшаві вони мають візит до авіабудівного заводу EADS Airbus Military PZL в Окенце, Інститут авіації, Варшавську Політехніку та Центр науки «Копернік». Також є культурна і туристична частини. Гідами української групи є студенти факультету енергетики та авіаційної техніки, які брали участь у конференціях IIR у Києві.

Дуже важливою ініціативою КПІ, уже на ранній стадії академічних контактів, було обговорення двостороннього співробітництва – з повною міжнародною відкритістю, – сучасних проблем сталого розвитку та сучасної, міждисциплінарної вищої освіти в цій галузі. Цій проблематиці було присвячено проведення дискусій у форматі Круглого столу «Round Table Meeting for Problems of Sustainable Development» 27 квітня 2010 р. в Києві за участю представників політехнік – Київської, Варшавської і Петербурзької. Господарем зустрічі був ректор КПІ проф. Михайло Згуровський, а делегації партнерських університетів прибули на чолі з проректором з навчальної роботи професором ВП Ф. Крок і проректором з питань методики викладання Петербурзької Політехніки проф. В. Козловим. У результаті домовленостей під час цієї наради, університети розпочали роботу зі створення навчальної програми у галузі сталого розвитку, з можливими варіаціями (відмінним профілем) в окремих університетах, відповідно до повноважень певних факультетів, але за стандартами Болонського процесу, які дозволяли участь іноземних студентів. У Варшавській Політехніці програма, яка відповідала закладеним основам, була розроблена міжфакультетською групою на чолі з проф. К. Змієвським і схвалена рішенням Сенату ВП № 302 PW/XLVII/2011 від 23 березня 2011 р. як міждисциплінарна навчальна програма «Інженерія сталого розвитку в будівництві» за напрямками: «Архітектура та урбаністика» (факультет архітектури), «Будівництво» (факультет цивільного будівництва), «Інженерія навколишнього середовища» (факультет екологічної інженерії) та «Управління» (факультет менеджменту).

Результати двостороннього співробітництва у наступні 2007-2010 рр. було підсумовано під час двосторонніх наукових семінарів під назвою «НТУУ КПІ – ВТУ. Нові горизонти в науковій співпраці», 6-9 квітня 2011 р. Делегація ВП налічувала 8 осіб на чолі з проректором з наукової діяльності проф. Тадеушем Куликом. Семінар відбувся за такими секціями (мовою оригіналу):

- Охорона навколишнього середовища. Проблеми питної води/Environmental protection. Problems of drinking water;
- Фізика твердого тіла та нові методи досліджень у фізиці;
- Моделювання навігаційних систем і газодинамічне управління літальних апаратів/Modeling of navigation systems and gas-dynamic control of aircrafts and blasting assemblies'
- Стійкий розвиток. Соціально-економічні питання: локальний та регіональний рівень/Sustainable development. Socio-economic intercept: local and regional levels;
- Нанокерамічні матеріали, металеві та полімерні композити/Nanoceramic materials, metal and polymer composites;
- Аналогові та цифрові системи і вимірювальні та комунікаційні пристрої/Analog and digital systems and measuring and communication devices;

- Актуальні питання машинобудування/Topical issues of mechanical engineering.

Було проголошено 3 пленарні лекції та 59 наукових доповідей у семи тематичних розділах.

Ректори ВП і КПП, обговорюючи нову формулу двосторонньої угоди з 2006 р., звернули увагу на необхідність включення співробітництва на всіх рівнях обох університетів. Дух і літера підписаних пізніше порозумінь, угод і меморандумів стосуються діяльності, спрямованої на зближення представників ВП і КПП – поляків, українців та представників інших національностей – з метою взаємопізнання, взаєморозуміння, довіри і співпраці. Звідти й ініціативи контактів студентського самоврядування та профспілок у сфері культури, спорту і відпочинку. Варшавська Політехніка, за прикладом КПП, організувала конкурс «Міс та Містер ВП» серед студентів університету, які стали найбільш привабливим, постійним пунктом програми щорічного Дня Варшавського технологічного університету, який урочисто відзначається 15 листопада, у річницю відновлення діяльності університету в 1915 р. ще під німецькою окупацією, але уже з польською мовою навчання. Студенти ВП відвідують колег з КПП з нагоди їхніх свят. Студенти КПП приїжджають на молодіжні свята Варшавські Ювеналії, беруть участь у студентських наукових конференціях та заходах студентського самоврядування.

Перша угода про співпрацю між профспілкою КПП та Спілкою польських освітян і відділенням «Солідарності» була укладена 19 травня 2008 р. У рамках цієї угоди, за підтримки ректорів, розпочалися щорічні обміни і професійні візити під час канікул працівників університетів, організовані двома університетами. Позитивно оцінюючи здійснення співробітництва в період 2008-2012 рр., профспілки домовилися продовжувати спільні зусилля і підписали нову Угоду про співпрацю на період 2013-2016, зокрема у сфері:

- 1) обміну досвідом, пов'язаним із захистом прав працівників [...];
- 2) спільної діяльності та ініціатив у галузі освіти, культури та спорту [...];
- 3) організації дозвілля і відпочинку працівників обох університетів та членів їх сімей.

Угоду підписали 15 травня 2013 р. Станіслав Єзерський («Солідарність», ВП), Здзіслав Галковський (Спілка польських освітян ВП) і Віталій Молчанов (Профспілка працівників НТУУ КПП).

4-6 квітня 2013 р. новий ректор Варшавської Політехніки, професор Ян Шмідт відвідав з робочим візитом КПП. Його супроводжували проректор у справах розвитку, професор ВП Станіслав Вінценц як і керівник бюро ректора Агнешка Камінська. Метою візиту було підведення підсумків співпраці ВП та КПП на основі угоди від 28 вересня 2006 р. й інших наступних угод та обговорення планів розвитку співпраці. Предметом переговорів також

було співробітництво в рамках освітніх програм Європейського Союзу щодо сприяння студентській і кадровій академічній мобільності, а також участь ВП у будівництві на території КПІ пам'ятника Войцеху Свентославському як видатній постаті обох університетів. Ректор ВП взяв участь в освітній виставці у Києві, організованій Освітнім фондом «Перспективи», у рамках програми «Навчання в Польщі». Ректор Шмідт виступив з лекцією на тему «Розвиток та інтернаціоналізація вищої освіти в Польщі – якість у центрі уваги».

У березні 2014 р. у Біловезжі відбулася чергова зустріч ректорів ВП і КПІ на засіданні Конференції ректорів технічних університетів Польщі, у якому взяв участь і ректор КПІ М. Згуровський. Професор М. Згуровський здійснив короткий візит до ВП, під час якого він виступив з відкритою лекцією на тему «Safety of Global Society in a Conflict World» («Безпека глобального суспільства у конфліктному світі»).

У липні 2014 р. частину своїх канікул у Варшаві та Центру ВП у Грибові провела група з 20 дітей малозабезпечених сімей або тих, яких торкнулася політична криза в Україні, яких КПІ відібрав з-посеред таких категорій. Це була ініціатива ректора ВП професора Яна Шмідта, підтримана профспілками, як вираз солідарності з КПІ та Україною, у дусі всіх попередніх декларацій і угод.

7.1.6. Метрополітальна асоціація технічних навчальних закладів: ініціатива співпраці на Центральноєвропейському рівні

З початку оновлення та розширення на багато галузей співробітництва ВП і КПІ особливий акцент ставився на широкому міжнародному вимірі, принаймні в масштабах Східної Європи, у тому числі й із залученням країн, які у 2004 р. приєдналися до Європейського Союзу, а також країн, які співпрацюють з ЄС, претендують на набуття статусу асоційованого членства або інтеграції з ЄС. Україна бачила свої шанси у зближенні з ЄС, і одна з доріг, що ведуть до цієї мети, – це міжнародне академічне співробітництво. Польща, після приєднання до ЄС у 2004 р., прагнула посісти гідне місце у Співтоваристві, і для цього їй потрібен був швидкий і стабільний економічний та цивілізаційний розвиток, який вимагав добре підготовлених кадрів у галузі техніки і технологічних інновацій на основі наукових досліджень. Великою можливістю польських університетів, у тому числі й Варшавської Політехніки, були інвестиційні та освітні програми, що вимагають міжнародного партнерства, які фінансувалися з бюджету ЄС на 2007-2013 рр. Інтернаціоналізація університетів стала важливим критерієм у національних та міжнародних рейтингах університетів, а читання лекцій у зарубіжних університетах – це повсюди очікуваний з боку студентів стандарт вищої освіти. Таким чином, мотиви для міжнародного наукового співробітництва були і залишаються дуже сильними.

Поділяючи цю думку, ректори ВП та КПІ об'єднали зусилля для створення м'якої структури співробітництва технічних університетів, які працюють у столичних академічних центрах, аналогічних за розміром, профілем, роллю, потенціалом і завданнями, знайомих між собою за двостороннім співробітництвом, або, принаймні, добре відомих один одному. Ядром пропонованої платформи стали політехніки: Варшавська, Київська і Берлінська, яка у той же час знову відновила інституційні відносини з ВП, які були у вісімдесятих роках минулого століття. На дводенні установчі збори у листопаді 2008 р. прибули до Варшави ректори та інші високі посадові особи технічних університетів Центральної та Східної Європи:

- 1) Берлінський технічний університет, Technical University Berlin
- 2) Національний технічний університет України «КПІ», Київ, National Technical University of Ukraine KPI, Kyiv
- 3) Санкт-Петербурзький державний політехнічний університет, St.-Petersburg State Polytechnic University
- 4) Чеський технічний університет в Празі, Czech Technical University in Prague
- 5) Вільнюський технічний університет, Vilnius Gediminas Technical University
- 6) Будапештський університет технології та економіки, Budapest University of Technology and Economics
- 7) Віденський технологічний університет, Viena University of Technology
- 8) Словацький технологічний університет в Братиславі, Slovak University of Technology, Bratislava
- 9) Норвезький університет науки і технології, Трондхейм, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

Ідея створення платформи для співпраці столичних технічних університетів була представлена у Вступному слові ректора Варшавського технологічного університету (Курнік, 2014): «Ідея ініціювання форуму столичних технічних університетів народилася у результаті наших двосторонніх переговорів з президентом Куцлером з Берліна і ректором Згуровським з Києва про сьогоднішні можливості і завдання, що стоять перед провідними європейськими технічними університетами у контексті Болонського процесу, Лісабонської стратегії, в умовах глобальної конкуренції і специфічної локалізації у великих столичних наукових центрах. Ми вважаємо, що наші університети мають багато спільного у багатьох відношеннях, і ми визначили багато проблем і нових ідей, які будуть у центрі двостороннього або багатостороннього співробітництва. Ми вирішили діяти спільно, щоб залучити більше партнерів, які будуть відчувати подібну необхідність м'якої платформи як Форум інституційної співпраці».

Результатом зустрічі ректорів у Варшаві стало підписання короткого Листа про наміри, який включав ідею та основні організаційні та програм-

ні засади м'якого консорціуму з 10 університетів під назвою Платформа співпраці метрополітальних (столичних) технічних університетів країн Центральної та Східної Європи. Був узгоджений склад Виконавчого комітету як програмного органу Платформи, першим завданням якого була підготовка проекту договору для підписання, запланованого на червень 2009 р. в Берліні. Перше річне управління Платформою взяв на себе Берлінський технічний університет, надаючи форми і стандарти діяльності Форуму. У 2012 р., серед іншого, у результаті спільної діяльності в рамках платформи, співпраця з Варшавським університетом стала стратегічною для того навчального закладу.

Під час зустрічі у Варшаві, серед багатьох тематичних сфер співробітництва у рамках Платформи дискусій були такі чотири:

- Інновації і трансфер технологій;
- Фінансування наукових досліджень і нових технологій;
- Сучасна інженерна освіта;
- Перспективи європейської університетського рейтингу.

У зв'язку з метрополітальним та академічним характером Платформи, а також з урахуванням тематики запланованої дискусії, в установчих зборах взяли участь гості: Державний секретар Міністерства науки та вищої освіти проф. Марія Орловська, президент Конференції ректорів академічних шкіл Польщі проф. Катажина Халасінська-Мацуков, заступник мера Варшави Влодзімеж Пашинський, представник ЮНЕСКО-СЕПЕС доктор Ян Садлак і президент Освітнього фонду «Перспективи» Вальдемар Сивінський.

У 2010 р. під час зустрічі ректорів у Санкт-Петербурзі до Платформи був прийнятий Московський державний технічний університет (Інститут Баумана) як її одинадцятий учасник.

Одним з глобальних питань, що обговорювалися під час зустрічей і засідань Виконавчого комітету Платформи, є сталий розвиток, який розуміється багатозарово – від соціально-економічних проблем до енергетичного балансу з точки зору екологічних небезпек цивілізації. Варшавський технологічний університет у 2009-2011 рр. реалізував проект на тему «Професійне партнерство між Республікою Польща та Республікою Ісландія у використанні відновлюваних джерел енергії: вища освіта, практичне навчання і дослідження у сфері відновлюваних джерел енергії», у партнерстві з Університетом Акурейри в Ісландії, проект фінансувався Європейським Союзом. Метою цього проекту є підтримка освіти в галузі відновлювальних джерел енергії в Польщі і просування принципів сталого розвитку енергетики. Одним з результатів був проект, розроблений між університетською командою навчальних програм магистратури англійською мовою під назвою «*Clean, Effective and Renewable Energy*» (Wiśniewski, Furmański, Jaworski, 2001). Ця програма була

представлена й офіційно запропонована університетам у рамках Платформи на саміті у Вільнюсі в 2011 р. Нова європейська освітня програма Erasmus+ створює можливість для її реалізації в міжнародній формулі.

Саміти Платформи співпраці метрополітальних технічних університетів Центральної і Східної Європи проводяться один раз на рік. Останній проходив у червні 2014 р. в Будапешті і був повністю присвячений перспективам співробітництва, можливостей і викликам у рамках Програми Європейського Союзу «Горизонт 2020», у рамках бюджетного періоду ЄС на 2014-2020 рр.

7.1.7. Інші форми спільної діяльності, ініційовані та підтримувані ВП та КПП

Завдяки провідним позиціям Варшавської Політехніки у Польщі та Київської Політехніки в Україні двостороннє співробітництво мало і матиме загальнонаціональне значення з обох боків кордону. Було реалізовані, зокрема КПП, багато ініціатив, які виходять за рамки власне двостороннього співробітництва. 10-12 грудня 2009 р. в НТУУ «КПІ» пройшов Українсько-польський академічний форум, організований Міністерством освіти і науки України, Міністерством науки та вищої освіти Республіки Польща (РП), НТУУ «КПІ», фондом «Перспективи» за підтримки Конференції ректорів академічних шкіл Польщі, Посольства Республіки Польщі в Україні та Посольства України в Республіці Польща. У роботі Форуму взяли участь понад 100 науковців, представники органів державної влади двох країн, міжнародних організацій, керівники університетів України та РП, викладачі, науковці, аспіранти, студенти та ін. Варшавську Політехніку представляв Уповноважений ректора у справах якості освіти та акредитації, голова Акредитаційної комісії технічних навчальних закладів, професор Богдан Мацуков. На урочистому відкритті Форуму були присутні та взяли участь заступники Міністра освіти і науки України Максим Стріха і Тарас Фініков, послы Польщі та Швеції в Україні – Яцек Ключковський і Стефан Гуллгрєн та віце-мер м. Варшави Влодзімеж Пашинський. Ректор КПІ, проф. Михайло Згуровський виголосив пленарну доповідь «Україна-Польща в глобальному вимірі сталого розвитку». На Форумі працювали такі чотири секції:

- I. Учені Польщі та України в спільних проектах за програмами Європейської Комісії.
- II. Проблеми і перспективи гармонізації освітніх систем Польщі та України.
- III. Посилення ролі університетів у формуванні політики сталого розвитку.
- IV. Міжнародне співробітництво Польщі та України в людському вимірі.

Одним з рішень Форуму була угода між бібліотеками ВП і КПП про створення у Києві спільної віртуальної технічної бібліотеки, заснованої на базах даних і публікаціях *on-line*.

Важливою і цікавою промоційною ініціативою КПП, відповідно до організованого Польщею та Україною Чемпіонату Європи з футболу Євро-2012, була організація міжнародного футбольного турніру «СтудентЄвро» (STUDENTEURO) у 2010 р., за участю ПБ, КПП і кількох студентських команд з інших університетів Польщі та України. Найкращою тоді стала футбольна команда КПП (про проект «СтудентЄвро» див. далі).

Ще під час зустрічі в Києві, на якій було підведено підсумки співпраці ВП і КПП протягом 2007-2010 рр., була представлена ініціатива ВП міжнародного освітнього проекту в рамках Європейської програми Erasmus Mundus (Action 2, Lot 8) під назвою «East-West European Network on Higher Technical Education» (EWENT), координатором якого є Варшавська Політехніка, за участю 18 європейських університетів – 9 з країн ЄС, 6 з України, 2 з Білорусі та 1 з Молдови. Мета проекту полягала в тому, щоб заохочувати і підтримувати обмін студентами і викладачами, і обмін досвідом у вищій технічній освіті за допомогою стипендій для близько 200 осіб.

Заявку було подано у 2011 р., у тому ж році було прийнято рішення про виділення фінансування проекту у розмірі 3,3 млн. євро, запланованого на 2011-2015 рр. Зараз проект EWENT у стадії реалізації. У рамках цього проекту профінансовано мобільність для 204 осіб.

Варшавський технологічний університет є ініціатором та координатором найновішого проекту, який перемиг у рамках Програми Erasmus Mundus 2 під назвою ACTIVE (Atlantic Caucasus Technical Universities Initiative for Valuable Education, Lot 5), з бюджетом 3,265 млн. євро. Проект дає можливість обміну студентами та професорсько-викладацьким складом між університетами Європейського Союзу та України, Білорусі, Грузії, Вірменії та Молдови. До консорціуму, який реалізує цей проект, входять 20 університетів, у тому числі КПП. Перші стипендіати програми ACTIVE проходили навчання уже восени 2014 р. За три роки існування проекту EWENT і за один рік проекту ACTIVE 28 стипендіатів КПП дістали можливість пройти навчання або провести відповідне дослідження в університетах-партнерах консорціуму.

7.1.8. Перспективи на майбутнє. Прикінцеві зауваження

За вісім років з моменту укладення нової угоди про наукове співробітництво між Варшавською і Київською Політехніками з'явилося дуже багато ініціатив, як таких, що були запропоновані згори, адміністрацією обох університетів, так і таких, які формувалися знизу, спонтанно, у сприятливій атмосфері добрих політичних польсько-українських відносин, як наслідок дружніх стосунків ректорів і взаємної зацікавленості академічної спільноти. Це, безсумнівно, є сильною стороною нашого співробітництва за цей період. Слабшими виявилися фінансові можливості для реалізації цих ініціатив,

особливо в останні роки світової економічної кризи, якої не уникнули ані Польща, ані Україна. Нові можливості з'явилися у бюджеті Європейського Союзу на 2014-2020 рр., який передбачає значні кошти на підтримку наукової та освітньої співпраці в Європі, у тому числі за участю країн, які не є членами ЄС, але прагнуть до асоціації і членства, це стосується, зокрема, й України. На програми, умови та принципи яких уже відомі, наприклад, Erasmus+ і Horizon 2020, можуть подавати заявки консорціями, тому дуже великої ваги сьогодні набувають наші контакти як двосторонні, так і багатосторонні зокрема, у форматі Платформи, 11 метрополітальних університетів, для яких час сьогоднішній – це час для створення наукових проєктів.

Серед пріоритетних напрямків співробітництва в галузі наукових досліджень та інновацій учених з технічних університетів Польщі та України є: ІКТ, зелена енергетика, альтернативні джерела енергії, сталий розвиток, наноматеріали і нанотехнології, раціональне управління навколишнім середовищем, науки про життя, технології очищення води, кібер-безпека, авіаційні та космічні технології, програма «Student Satellite» («Студентський супутник»).

Для ректорів технічних університетів ключовим питанням є співпраця щодо удосконалення технічної освіти для майбутнього Європи у таких сферах:

- 1) забезпечення якості освіти в технічних науках. Європейська акредитація спеціальностей у технічних університетах України на основі польського досвіду;
- 2) зв'язок технічних університетів і промисловості у визначенні вимог до сучасної моделі європейського інженера;
- 3) міжнародний рівень досліджень;
- 4) інноваційний напрям науково-технічного співробітництва;
- 5) співробітництво студентських організацій та європейська мобільність.

Завершуючи розмову про перспективи і можливості польсько-української співпраці, зокрема, двосторонніх відносин між нашими політехніками – Київською і Варшавською, звернімося до початку цього розділу, і, як у класичному SWOT-аналізі, зазначимо ризики. Перспективам співпраці загрожує нестабільність внутрішньої ситуації в Україні, яка може призвести до того, що перед КПП постануть важливіші проблеми.

Сьогодні, незважаючи на дуже непросту політичну та економічну ситуацію в Україні, задекларуємо нашу подальшу співпрацю на основі солідарності між нашими університетами та академічними цінностями, які колись відстоював і Войцех Свентославський, співпрацю з метою зміцнення польсько-українського партнерства в Європі та мирного, глобального, сталого розвитку.

7.2. Вроцлавський технологічний університет і Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

(Тадеуш Венцковський, Михайло Згуровський)

За інформацією відділу міжнародного співробітництва Вроцлавського технологічного університету, співпраця з Україною є досить плідною і має такий формат.

Ми спостерігаємо загальну тенденцію збільшення кількості українських студентів, які навчаються у Вроцлавській Політехніці, і цей напрям залучення студентів є одним з наших пріоритетів.

1. У Вроцлавській Політехніці навчається 133 студенти з України на таких напрямках підготовки:
 - інформатика – 33 студенти,
 - архітектура та містобудування – 20 студентів,
 - будівництво – 14 студентів,
 - машинобудування – 10 студентів,
 - інші напрями – менше 10 студентів.
2. Вроцлавський технологічний університет співпрацює з такими українськими установами:
 - Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України
 - Інститут клітинної біології НАН України
 - Інститут матеріалознавства НАН України
 - Інститут фізики НАН України
 - Радіоастрономічний інститут НАН України
 - Львівський національний університет імені І. Франка
 - Kaspersky Lab, Харків
 - Харківський національний університет радіоелектроніки
 - Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського
 - Київський міський центр з інвестицій та розвитку
 - Національний університет «Львівська політехніка»
 - Національний гірничий університет
 - Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
 - Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
 - Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського
 - Науково-технічний центр досліджень та аналізу безпеки інфраструктур
 - Генеральне консульство Республіки Польща у Львові

- Генеральне консульство Республіки Польща у Вінниці
 - Київський національний університет імені Тараса Шевченка
 - Національна академія наук України
 - Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
 - Вінницький національний технічний університет
 - Таврійський національний університет імені В. Вернадського
 - Науково-виробниче підприємство «Радій»
 - Українсько-польський центр КПП
 - Національний університет водного господарства та природо-користування
 - Житомирський державний технологічний університет
 - Приазовський державний технічний університет.
3. Основні галузі знань, у яких Вроцлавська Політехніка співпрацює з українськими університетами,
- це точні науки,
 - науки про життя,
 - технічні (інженерні) науки.
4. Найчастіше університет співпрацює у таких формах: запрошення українських *visiting professors* до Польщі та польських *visiting professors* – до України, взаємні візити, пов'язані з користуванням унікальним науковим обладнанням, подання спільних заявок на наукові гранти, проведення спільних науково-дослідних проектів, реалізація науково-дослідницьких проектів польськими ученими в українському університеті, спільна організація семінарів і конференцій, обмін студентами, професорсько-викладацьким складом, у тому числі й аспірантами, підготовка і видання спільних публікацій (книги, журнали).
5. Двічі на рік організовуються візити до України у рамках співпраці з програмою «Навчання в Польщі» та проектом «Тепер Вроцлав». Під час цих поїздок Вроцлавський технологічний університет, поряд з іншими представниками польських університетів, має можливість зустрітися безпосередньо з кандидатами, і з віддалених місць зокрема, тому що часто вони не в змозі приїхати на освітні ярмарки, наприклад, до Києва. Такий *road show*, як правило, триває близько двох тижнів, протягом яких ми відвідуємо близько 7 міст. Під час свого перебування в Україні ми проводимо зустрічі з потенційними абітурієнтами у середніх школах, гімназіях, консульствах Республіки Польщі, польських осередках, а також в органах влади, наприклад, у департаментах освіти і науки. Проект «Навчання у Вроцлаві» («Тепер Вроцлав») – це проект, який був створений у 2006 р. за ініціативи

міської влади м. Вроцлава та вроцлавських вищих навчальних закладів. Діяльність у рамках проекту в основному спрямована на поширення та популяризацію освітніх послуг, навчальних програм вроцлавських університетів серед молоді з країн Східної Європи, які не мають Карти поляка, а також на спрощення процедури вступу до університету. Із самого початку проекту було набрано на навчання майже 700 осіб, які успішно пройшли процедуру вступу на навчання, стали студентами і випускниками університетів Вроцлава.

Вроцлавський технологічний університет бере участь у проекті з самого початку, тому щороку ми можемо похвалитися зростанням кількості абітурієнтів з України, а також з Білорусі, Росії, і навіть з Узбекистану. Ми намагаємося контактувати з абітурієнтами безпосередньо, але після розмов з новоприйнятими студентами, з'ясовується, що про Вроцлавський технологічний університет вони довідалися від друзів, які навчаються у нашому університеті.

Наша допомога в основному полягає у полегшенні контакту та створенні можливості для навчання і розвитку для абітурієнтів з України, що відповідно позначається на поліпшенні їхнього становища в житті (освіта, стажування, міжнародний обмін, професійна кар'єра). Особливо в нинішній ситуації їм було б набагато важче того досягнути у своїй рідній країні.

6. *Літні школи.* з 2013 р. Вроцлавський технологічний університет організовує міжнародні літні школи для студентів закладів-партнерів, зокрема, і з України. Їх мета – популяризація Вроцлавської Політехніки у студентському середовищі у Східній Європі, яке потенційно зацікавлене у навчальних програмах II ступеня (магістратури), а також загальне збільшення інтернаціоналізації університету. Інтерес до цієї ініціативи з боку українських партнерів невинно зростає.

Друга Міжнародна літня школа «3E+ = Energy + Electronics + Electricity + Nanotechnology», організована відділом міжнародного співробітництва у співпраці з факультетами: електроніки, електричним факультетом, механіко-енергетичним та факультетом фундаментальних технологічних проблем під патронатом ректора професора Тадеуша Венцковського, відбулася в період 5-26 липня 2014 р. Однією з головних цілей школи є розвиток уміння працювати в міжнародній проектній групі, що підтверджує гасло: *Teamwork is dreamwork.*

Студенти та аспіранти з університетів-партнерів Москви (Московський енергетичний інститут, Московський інститут сталі і сплавів, Московський технічний університет зв'язку та інформації), Львова (Львівська політехніка) і Дніпропетровська (Національний гірничий університет) беруть участь у проектних майстер-класах, які проводяться англійською мовою в групах.

Тематика занять стосується питань у галузі енергетики, обробки сигналів, електротехніки, електроніки і нанотехнологій. Наприкінці занять Школи проводяться презентації результатів проектних груп, і групи, які показали найкращі результати, отримують нагороди. Учасники отримують сертифікат про участь у Школі. Студенти також мають можливість вивчити основи польської мови, познайомитися з культурою та історією Польщі, відвідати туристичні місця й об'єкти у Вроцлаві та Нижній Сілезії. Крім цього, відвідати виробничі потужності в регіоні, наприклад, листопрокатний цех на мідеплавильному металургійному заводі «Cedynia» в Орську, теплоелектростанцію у м. Вроцлав, електростанцію Турів.

8. Сучасний досвід у сфері обміну студентами між Польщею та Україною

(Вальдемар Сивінський)

8.1. Будівництво автостради, або польсько-українські студентські обміни

Коли восени 2005 р. Конференція ректорів академічних шкіл Польщі та Освітній фонд «Перспективи» вперше спільно розпочинали діяльність у рамках програми «Study in Poland» («Навчання в Польщі»), у Польщі налічувалося 1989 студентів з України. Навесні 2014 р. їх було уже 15 123, що у сім з половиною разів більше! Ці дві цифри найбільш стисло відображають зусилля і масштаб діяльності польських університетів, їх громадських та інституційних партнерів, а також наших дипломатично-консульських служб у формуванні потужного бренду польської вищої освіти в Україні. Аналіз цього успіху є дуже повчальним як для розуміння факторів, що визначають польсько-українську співпрацю в галузі освіти, і вищої освіти зокрема, так і дає змогу зробити цікаві та корисні висновки для розвитку стратегії інтернаціоналізації польських університетів.

8.1.1. Українські студенти в Польщі

Ситуація станом на 2014 р. Почнемо з цифр: у 2013/2014 н.р. у польських вищих навчальних закладах навчалося загалом 35 983 іноземців, у тому числі 15 123 українців – майже кожен другий іноземний студент (42%) приїхав з України. Темп зростання їхньої кількості в 2014/2015 році становив 55% (торік було 9747). З 2005 р. кількість студентів з України у польських університетах збільшилася більш, ніж у сім разів. Це змусило людей навіть публічно говорити про «українізацію» польської вищої освіти.

Що стосується територіального розподілу, то більшість студентів з України у 2013/2014 навчальному році була зосереджена у столичних ВНЗ і південному сході нашої країни, у Мазовецькому (4504), Малопольському (2457),

Люблінському (2249) і Підкарпатському (1775) воєводствах. У західних воєводствах і на півночі країни їх небагато. Винятком є Нижня Сілезія, де, завдяки активності Вроцлава, їхня кількість постійно зростає – минулого року там було 974 студенти-українці.

У списку вишів, у яких навчається найбільше студентів з України, домінують приватні навчальні заклади, які особливо активні на українському ринку освітніх послуг і вміло інвестують у закордонний маркетинг. Лідерами тут є Вища школа інформаційних технологій і управління в Жешуві (1404 студенти з України), Краківська академія ім. Анджея Фрича Моджевського (1203) та Академія фінансів і бізнесу Вістула у Варшаві (707).

Більше 300 студентів з України також мають Краківський економічний університет (549), Університет Лазарського у Варшаві (526), Люблінський університет Марії Кюрі-Склодовської (507), Вища школа менеджменту у Варшаві (467), Варшавський університет (396), Університет Козмінського у Варшаві (358), Ягеллонський університет (344) та Державна вища професійна школа у Замості (338). У 2013/14 навчальному році студенти з України були в більшості польських університетів.

Великою перевагою українців, які навчаються у Польщі, є те, що вони дуже легко і швидко адаптуються до культурних та соціальних умов, а також з високою майстерністю та на високому рівні вивчають польську мову. Характерний приклад на підтвердження цієї тези: серед переможців кожного конкурсу INTERSTUDENT, який щорічно організовує Освітній фонд «Перспективи» – конкурс на кращого іноземного студента у Польщі – завжди є студенти з України! І до того ж українці становлять чверть тих, які подають свої заявки на участь у цьому конкурсі.

Більшість студентів приїжджають до Польщі із західноукраїнських областей України: Львівської (там у 2012 р. було видано 2177 віз), Волинської (1809), Вінницької (1012) та з Києва і його околиць (1416). Варто відзначити, що кількість віз, які видають польські консульські установи для навчання в Польщі стрімко зростає. Наприклад, Генеральне консульство Республіки Польща у Києві у 2012 р. видало майже в два рази більше віз з метою навчання у Польщі, ніж у попередньому році, а Консульство в Одесі – майже утричі більше у 2012 р., ніж у попередньому. Значну кількість віз теж у 2012 р. було видано у Харкові (823), набагато менше – в Одеській області (274).

Тенденції 2005-2014. Збільшення кількості українців, які навчаються в Польщі, утримує уже зазначену динаміку, якщо її розглядати і порівнювати за роками. Так, у 2005/2006 н.р. у Польщі навчалося 1989 українців, а рік потому – 2223 (приріст на 12%). У 2007/2008 н. р. їх навчалося 2467 осіб (приріст на 11%); у 2008/2009 – 2831 (приріст на 15%); у 2009/2010 – 3499 (на 24%); у 2010/2011 – 4879 (приріст на 39%); 2011/2012 – 6321 (приріст на 30%); у 2012/2013 уже було 9747 студентів (на 54%), а в 2013-2014 кількість досягла

15 123 (на 55%). Якщо ми порівняємо 2005/2006 і 2013/2014 навчальні роки (період програми «Study in Poland»), то виходить, що за цей період (менше 10 років) кількість українських студентів у Польщі зросла на 760 відсотків!

Наслідком цього безпрецедентного зростання як в абсолютному вираженні, так і у відсотковому відношенні, є той факт, що Польща стала для українців головною країною для закордонного навчання. У цьому плані ми випередили Німеччину (а раніше і Росію). Лідерські позиції на українському освітньому ринку Польща посіла у 2012/2013 навчальному році, коли вперше навчання у Польщі для українців виявилось більш привабливим, ніж у Німеччині. Там їх навчалось 9044 осіб – на 703 менше, ніж у Польщі (при цьому 2729 українців, які навчаються у Німеччині, це так звані *Bildungsinländer* – нащадки мігрантів з України, які, переважно, народилися в Німеччині і там отримали середню освіту).

Таке швидке зростання студентів з України в польських університетах є явищем безпрецедентним в європейській та світовій історії інтернаціоналізації. Незважаючи на задоволення і гордість тим, що для наших сусідів ми є кращим орієнтиром, прикладом для наслідування – як за рівнем вищої освіти в Польщі, так і з погляду на те, що для українців наші дипломи мають «європейське» походження, це явище викликає низку питань. Основні з них: як же так сталося, що збільшення кількості українських студентів у польських університетах набуло такого безпрецедентного характеру? І як така українців вплинув і впливатиме на якість викладання в польських ВНЗ?

8.2. Програма «Study in Poland»

Аналізуючи причини такого стрімкого зростання кількості українських студентів у Польщі, беремо до уваги багато чинників, зокрема географічна близькість, сусідство, близькість культур, спільна історія, а також членство Польщі в Європейському Союзі, ймовірно, лежали в основі рішення, прийнятого багатьма молодими українцями та їхніми сім'ями. Важливу роль відіграли в тому числі добре розбудовані раніше двосторонні контакти між польськими та українськими університетами, завдяки чому багато ректорів засновували стипендії для талановитих студентів з України. Певна кількість українців польського походження (загалом не така велика) приїхала на навчання, використовуючи можливості, гарантовані Картою поляка. Але ці та інші фактори, що сприяли приїзду українців на навчання до Польщі, не пояснюють масового характеру цього явища або його динаміку. Тим більше, що майже половина українців платить зі своєї кишені за навчання в польських університетах, тобто вони переконані, що «купають» послуги високої, або, принаймні, доброї якості. Таким чином, найголовнішою видається теза про

те, що ключем до успіху рекрутації українських студентів було формування в Україні високої позиції польської вищої освіти. Це пов'язано з багатьма причинами. Але інтенсивна популяризація польських університетів, які беруть участь у програмі «Study in Poland», безумовно, є найважливішою з них, тим більше, що Україна була визначена у цій програмі як пріоритетний напрям багато років тому.

Програма «Study in Poland», яку реалізують спільно Конференція ректорів академічних шкіл Польщі та Освітній фонд «Перспективи», була започаткована рішенням Пленарних Зборів КРАШП у травні 2005 р. Протягом перших двох років вона реалізувалася за принципом координації діяльності між університетами та установами, які беруть участь в інтернаціоналізації вищої польської освіти. Але коли така формула «узгоджування» дій вичерпала свій потенціал для розвитку, у червні 2007 р. у Варшаві було підписано Угоду про стратегічне партнерство між КРАШП та Фондом «Перспективи», яка розширила сферу реалізації програми і надала йому формальні рамки. Згідно з Угодою, була утворена Координаційна група, завдання якої полягає у здійсненні нагляду за реалізацією програми «Study in Poland». До складу групи входять ректори університетів, які входять до Конференції ректорів, та представники Фонду «Перспективи». Головою Координаційної групи в 2007-2011 рр. був професор, доктор габілітований Кароль Мусял, ректор Ягеллонського університету, і на термін 2012-2016 рр. – професор, доктор габілітований Влодзімеж Нікель, ректор Лодзинського університету, голова Комісії Конференції ректорів з міжнародного співробітництва.

Відповідно до Угоди, Конференція ректорів визначає основні напрями діяльності, Освітній фонд «Перспективи» готує програму та засади її реалізації на наступні роки, а вищі навчальні заклади – члени КРАШП – у межах своєї автономії, індивідуально ухвалюють рішення про участь у програмі «Навчання в Польщі» на певний академічний рік. У 2013/14 навчальному році у програмі взяли участь 54 суб'єкти, з них 51 – це навчальні заклади і 3 – програми академічної промоції міст (Варшава, Люблін і Гданськ).

Як функціонує програма «Study in Poland»? Основним інструментом для просування польської вищої освіти за кордоном є англomовний портал www.studyinpoland.pl, який має паралельні версії українською, російською, португальською та китайською мовами. Тільки за 2013/2014 навчальний рік сайт відвідали близько 300 тисяч осіб, т.зв. *unique users*, унікальні користувачі, які зробили більше 2 мільйонів переглядів.

Протягом трьох років, усе більш важливу роль у рекламі відіграє профіль «Study in Poland» у соціальній мережі Facebook (у липні 2014 р. було майже 25 тисяч дописувачів) у версії англomовній та російськомовній «Study in Poland – RU». Бренд «Study in Poland» також присутній в інших соціаль-

них мережах. Набуває популярності і серія мобільних додатків «Study in Poland». Ці сучасні та ефективні інформаційно-промоційні платформи для просування польської вищої освіти, що працюють із середини 2012 р., були розроблені англійською мовою, у версіях для безкоштовного завантаження для пристроїв з системами iOS та Android. У 2013/2014 р. додатково було випущено додаток до системи Windows Phone. Додаток «Study in Poland» не потребує підключення до Інтернету (усі дані, що містяться у ньому, доступні оф-лайн), він є швидким, ефективним і зрозумілим. Станом на липень 2014 р. додаток «Study in Poland» завантажили майже 2000 користувачів з усього світу.

Щороку готується серія інформаційних збірників «Study in Poland», які широко розповсюджуються на різноманітних виставках і конференціях за кордоном, а також розсилаються до польських дипломатичних, консульських, інформаційних установ. У 2013/2014 навчальному році були, зокрема, підготовлені та видані: 1) інформаційний збірник *Study in Poland – University Guide 2014/15* англійською мовою, який є основним виданням програми «Study in Poland». Основна частина інформатора – це уміщені на одну колонку презентації навчальних закладів, які беруть участь у програмі, а також списки навчальних програм, які вони пропонують; 2) інформаційний збірник *Study in Poland – Інформація о польських ВУЗах 2014/15* російською мовою. Основна частина інформатора – презентації навчальних закладів, які беруть участь у програмі «Study in Poland» зі списками навчальних програм, що пропонуються студентам з країн колишнього Радянського Союзу (Росія, Україна, Грузія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Азербайджан), які цікавляться можливостями навчання в Польщі польською мовою.

Ці інструменти міжнародної популяризації та просування, звернені до всіх людей у всьому світі, хто зацікавлений у навчанні в Польщі, також широко й активно використовуються під час організації польських освітніх місій за кордоном, які реалізує Фонд «Перспективи».

Участь у міжнародних освітніх ярмарках та організація ознайомлювальних поїздок і презентацій польських вишів за кордоном вважається «сталою частиною гри», що в багатьох регіонах світу є необхідним доповненням до просування через веб-ресурси, соціальні мережі та мобільної промоції. За 2005-2014 рр. у рамках програми «Study in Poland» у 25 країнах світу польські національні стенди виставлялися на більш ніж 80 міжнародних освітніх виставках, було організовано більше 40 окремих презентацій польських університетів за кордоном, а вища освіта Польщі була представлена на близько 50 міжнародних освітніх конференціях. Особливу роль у директ-маркетингу та промоційній (рекламній) діяльності була відведена, як уже згадувалося, Україні.

8.3. Пріоритет: Україна

У 2006 р. Україна була визнана пріоритетним (у якому, до того ж, уже був певний досвід) напрямом діяльності програми «Study in Poland». Проведені дослідження чітко показали, що польські університети мають там, через історично і культурно мотивовані конкурентні переваги своєї освітньої пропозиції, найбільші шанси на рекрутаційний успіх (тим більше, що інші напрями, такі як Китай, не виправдали надій на набір нових студентів). Ми також хотіли випробувати в Україні нові ідеї міжнародного маркетингу, щоб мати можливість ефективно реалізувати їх пізніше на інших ринках. Український пріоритет став для команди «Study in Poland» великим викликом, оскільки означав як високу інтенсивність і різноманітність нашої діяльності, так і необхідність створення в Україні стійкої громадської та інституційної інфраструктури з метою полегшення налагодження та розвитку контактів.

Знаючи специфіку України, де у виборі освіти велике значення для молодих людей та їхніх батьків має думка влади (від директорів шкіл та ректорів до адміністративних органів на різних рівнях), ми визначили принцип, що «входячи» з нашою пропозицією до конкретних міст і регіонів, починаємо із зустрічей з місцевою владою, а інформаційні сесії для школярів краще проводити у навчальних закладах, школах і будинках культури. Прикладом цього була організація у Києві в грудні 2009 р. спеціальної зустрічі ректорів і проректорів польських ВНЗ з членами Асоціації мерів середніх і малих міст України.

Від початку було зрозуміло, що успіх «Study in Poland» в Україні буде залежати від того, щоб переконати широку групу українських партнерів, що наша діяльність буде корисною і для них. Бо через кілька років вони не тільки отримають добре освічених випускників польських ВНЗ (більшість українців повертається до своєї країни після закінчення навчання), а й до них приїде більше польських студентів, дослідників, людей з досвідом щодо сучасного управління навчальними закладами для того, щоб спільно розробляти студентські проекти та проводити дослідження, а також спільно подавати заявки на освітні та науково-дослідні програми, оголошуваних Європейською комісією.

Ми прагнули уникнути трактування польських університетів в Україні як таких, що «крадуть» абітурієнтів, але натомість – як партнерів, завдяки яким українська освіта, і вища освіта зокрема, може багато чого отримувати. Розвиток польсько-українських академічних контактів свідчить про те, що бажана гармонізація інтересів університетів в обох країнах, в основному, досягнута.

8.4. Центр при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут»

Неоціненну роль в успіху діяльності «Study in Poland» в Україні зіграло відкриття Польсько-українського центру при Київській Політехніці КПІ. Наявність такої «точки опори» було необхідно з точки зору програми, іміджу та логістики. Створити цей Центр вдалося завдяки доброму ставленню та перспективному баченню ректора КПІ.

Договір про створення Центру був підписаний 7 березня 2008 р. у Варшаві професором Михайлом Згуровським, ректором КПІ, і Вальдемаром Сивінським, президентом Освітнього фонду «Перспективи», у присутності заступників міністрів освіти України та Польщі Олександра Гребельника, Кшиштофа Становського і делегації ректорів найбільших польських університетів, у тому числі Варшавської Політехніки. Центр розпочав свою практичну діяльність уже в червні 2008 р., і рік потому, після проведення необхідних ремонтних робіт, він отримав у КПІ свій власний офіс. У церемонії відкриття Центру взяла участь делегація польських університетів і Посол Польщі в Україні Яцек Ключковський, а також Максим Стріха і Тарас Фініков, заступники Міністра освіти і науки України. Сьогодні Центр є головним осередком «Study in Poland» в Україні. Там навчають польської мови, популяризують навчання у Польщі, проводять вступні іспити для зацікавлених польськими університетами, готують чергові турніри STUDENTEURO, організовують польсько-українські семінари і конференції в Києві і по всій Україні. Добре мати таких друзів!

Одним з важливих результатів створення Центру була організація серії зустрічей у форматі польсько-українських наукових дискусій. Їхнім головним завданням було обговорити і виробити комплекс заходів, які можуть (і повинні) бути проведені спільно польськими та українськими університетами. Ці зустрічі були організовані у Варшаві (2008), Києві (2010), Харкові (2011), Донецьку (2011), Дніпропетровську (2011) та Одесі (2012). У всіх цих зустрічах, організованих спільно Українсько-польським центром КПІ, Освітнім фондом «Перспективи» та іншими українськими партнерами (в основному, регіональними радами ректорів), завжди брали участь представники адміністрації КПІ – ректор або проректори. Це значно полегшувало правильне розуміння намірів польської сторони з боку українських партнерів. Ось коротка презентація серії тих зустрічей, які дозволили укорінити програму «Study in Poland» в Україні.

8.5. Варшавське відкриття

7 березня 2008 р., з нагоди проведення ІХ Міжнародної освітньої виставки «Перспективи-2008», на якій Україна була почесним гостем, у Варшаві відбувся перший польсько-український круглий стіл, у якому взяли участь понад 80 ректорів і проректорів ВНЗ Польщі та України. У заходах брали участь і офіційні делегації міністерств освіти і науки обох країн, на чолі з Олександром Гребельником, першим заступником міністра освіти і науки України, Єжи Мушинським, заступником міністра науки і вищої освіти Польщі, та Кшиштофом Становським, заступником міністра народної освіти Польщі. Господарем зустрічі була Конференція ректорів варшавських університетів на чолі з професором Томашем Борецьким, ректором Варшавського університету природничих наук (SGGW), яка з цієї нагоди організувала спеціальну сесію. Присутні були й інші члени Президії КРАШП: проф. Ян Крисінський, проф. Владзімеж Курник, проф. Генрик Созанський і проф. Анджей Козмінський.

Українську делегацію, яка налічувала 40 осіб, ректорів та проректорів, очолював професор Михайло Згуровський, ректор Київської Політехніки. Головною темою обговорення стала можливість розширення співпраці та збільшення мобільності студентів між двома країнами. Сторони визнали, що це був вдалий момент для таких заходів. Попередній досвід, і зокрема активний розвиток співпраці Варшавської Політехніки з КПП, показав переваги, які може дати співпраця обом сторонам. Було вирішено, що для її розвитку потрібна інституційна та фінансова підтримка з боку міністерств двох країн.

Наприкінці Круглого столу проф. Ян Крисінський, голова Конференції ректорів польських технічних університетів (KRPUT), ректор Лодзинського технологічного університету, і проф. Михайло Згуровський, президент Асоціації ректорів вищих технічних навчальних закладів України, ректор КПП, підписали Угоду про технічне співробітництво між університетами України і Польщі. Угода охоплює широкий спектр діяльності як з точки зору наукового співробітництва, так і обміну студентами. Також саме тоді ректор М. Згуровський та Вальдемар Сивінський, президент Фонду «Перспективи», підписали Угоду про створення українсько-польського центру в КПП (див. вище).

8.6. Польсько-український академічний форум

11 грудня 2009 р. у Києві відбувся Українсько-польський академічний форум, організований НТУУ «КПІ» та фондом «Перспективи» за підтримки Міносвіти і науки України, Міністерством науки та вищої освіти Республіки

Польща, Посольства РП в Україні та Посольства України в РП, Українсько-польського центру КПП. Форум зібрав близько 100 науковців і представників адміністрації ВНЗ обох країн. У його роботі взяла участь група польських ректорів та представників польських університетів, яка налічувала 30 осіб, а також делегація м. Варшави на чолі з віце-президентом міста В. Пашинським.

Пленарне засідання, яке проходило у чудовій історичній залі – Залі засідань Вченої ради Київської Політехніки, у якій колись приймав іспити Дмитро Менделєєв, відкрив М. Згуровський виступом на тему «Україна – Польща у глобальному вимірі сталого розвитку». Доповідь презентувала результати багаторічних досліджень над створенням математично-статистичних моделей, які багатоаспектно характеризують умови розвитку країн і регіонів. Ця доповідь стала дуже добрим і влучним вступом для подальших, більш детальних виступів. Володимир Майер (NCRS-Франція) окреслив умови наукової співпраці України та ЄС та проаналізував вимоги, які необхідні для отримання наукових грантів.

Професор Богдан Мацуков, Варшавський технологічний університет, представив принципи Болонського процесу та його вплив на розвиток науково-технічного співробітництва. Вальдемар Сивінський підкреслив роль Фонду «Перспективи» в активізації співпраці між університетами Польщі та України.

Сфери співпраці проаналізовано під час обговорень у секціях. *Секція I* займалася співпрацею учених Польщі та України у рамках програм ЄС. Досягнення українських університетів у 7-й Рамковій програмі детально представила Олена Коваль, директор Національного інформаційного центру України. Іншими можливостями співпраці займався Войцех Мархвіца (Ягеллонський університет), який показав можливості участі у програмі ТЕМПУС IV та Erasmus Mundus, а також у проектах регіональних і транскордонних. *Секція II* зосередилася навколо проблем і перспектив гармонізації освітніх систем Польщі та України. У дискусії взяли участь проф. Богдан Мацуков (ВП), проф. Борис Циганюк і проф. Володимир Тимофєєв (КПП), які представили доповіді, присвячені реалізації Болонського процесу та реалізації міжнародного співробітництва двох університетів-партнерів. *Секція III* продовжила дискусії про засади сталого розвитку та підготовку спеціалістів у тій сфері. Темою секції IV було «Міжнародне співробітництво РП та України в людському вимірі», у ній крім науковців та менеджментів освіти, брала участь молодь – студенти київських «вишів», зацікавлені у науці та проведенні досліджень у Польщі.

На закінчення форуму було підкреслено необхідність утворення міжнародних дослідницьких консорціумів, які при оголошенні грантових конкурсів, можуть бути швидко формалізовані, тому є можливість спільно подавати проекти та гранти. Такі проекти принесли і приносять користь у майбутньому користь для всіх партнерів.

8.7. На Східній Україні

У березні 2010 р. на Сході України в трьох містах Харкові, Донецьку та Дніпропетровську було подовжено цикл польсько-українських дискусій за круглим столом під назвою «Разом для якості вищої освіти». Польська делегація складалася з представників 15 ВНЗ Освітнього фонду «Перспективи». Нашими партнерами у всіх цих містах були регіональні ради ректорів. Це були перші такі великі й престижні польсько-українські академічні зустрічі в цих містах.

Перша дискусія відбулася 22 березня 2010 р. в Харкові. З польської сторони, крім університетської делегації, участь у роботі Круглого столу взяв Генеральний консул Республіки Польща в Харкові Гжегож Серочинський. з українського боку у дискусії взяли участь представники з вищих навчальних закладів м. Харкова та Харківської області та представники органів управління освітою міста. Господарем зустрічі був проф. Віль Бакіров, ректор Харківського національного університету ім. В. Каразіна, голова Ради ректорів Харківської області. З презентаціями виступили: проф. Станіслав Міхаловський, віце-канцлер Люблінського університету ім. М. Кюрі-Склодовської («Досвід і можливості польсько-української академічної співпраці»), проф. Богдан Антошевський зі Свентокшиської Політехніки («Можливості науково-дослідного співробітництва в галузі технічних наук») і Вальдемар Сивінський з «Перспектив» («Польська вища освіта та стратегії її розвитку до 2020 року»). Досвід співпраці КПП – Варшавський технологічний університет представив проф. Сергій Сидоренко, проректор Київської Політехніки, директор Українсько-польського центру КПП. Під час дискусії було порушено питання спільної участі польських та українських університетів у програмах ЄС, роль польсько-української співпраці у забезпеченні якості освіти, можливості запровадження спільних дипломів, а також пропозиції щодо полегшення обміну студентами на II і III циклах підготовки.

Схожі дебати відбулися 24 березня на Круглому столі в Донецьку, де організатором був проф. Володимир Шевченко, ректор Донецького національного університету, і 26 березня – в Дніпропетровську, де Круглий стіл приймав проф. Микола Поляков, ректор Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. Учасниками з української сторони були представники вишів Донецька та Дніпропетровська, а також представники органів державної влади у регіонах, і зокрема департаментів освіти.

В офіційній частині програми польської освітньої місії на Східній Україні відбулася зустріч з ректором Харківського національного технічного університету, професором Леонідом Товажнянським, ректором Донецького націо-

нального університету, проф. Олександром Мінаєвим, у Дніпропетровську – з ректором Національного гірничого університету, проф. Геннадієм Півняком і проректором Дніпропетровського університету економіки та права, проф. Анатолієм Задоею. Під час цих зустрічей представники польських ВНЗ висловлювали велике зацікавлення співпрацею з українськими університетами, зокрема, у сфері спільної участі в конкурсах на європейські гранти та студентської мобільності.

8.8. Ах, Одеса!

Чергова зустріч польських та українських університетів відбулася 18-19 травня 2012 р. на Круглому столі в Одесі, який був організований у співпраці з Радою ректорів Одеської області. У складі польської делегації були ректори, проректори та представники відділів міжнародного співробітництва та промоції 18 польських університетів. Польська делегація зустрілася з представниками полонійних організацій і викладачами польської мови в Одеській області, також взяла участь у дискусії в прямому ефірі на місцевому телеканалі, де були присутні провідні науковці Одеси. Говорили про розвиток українсько-польської співпраці та запровадження європейських стандартів.

Можливістю краще познайомитися були зустрічі в університетах. Члени польської делегації відвідали Одеський національний політехнічний університет, Одеський національний економічний університет, Одеський державний екологічний університет, Одеський державний аграрний університет, Одеський державний університет внутрішніх справ, Національний університет «Одеська юридична академія» та Одеську національну академію зв'язку імені О.С. Попова. Між університетами було підписано більше 20 угод про співпрацю.

Основною подією в Одесі був Круглий стіл, організований в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова. Дискусія проходила під головуванням професора, ректора ОНУ Ігоря Ковалю і ректор Гуманітарної академії в Пултуську професора Адама Косеського. На захід запрошена була також Йоанна Стшельчик, пані Генеральний Консул Республіки Польща в Одесі. Головним результатом чотиригодинної зустрічі було підтвердження спільної зацікавленості у розвитку двостороннього обміну студентами та співробітниками, а також щодо спільної участі у європейських проектах, таких як Еразмус Мундус, Темпус, 7-а Рамкова Програма та ін. Варто також відзначити, що паралельно з академічним Круглим столом у міському парку на вулиці Дерибасівській, у центрі Одеси, проходив фестиваль до Дня Європи, під час якого польські університети активно запрошували на навчання в Польщі.

8.9. На виставках, презентаціях, фестивалях

Київ. З 2007 р. національний стенд «Study in Poland» став постійним учасником виставки «Освіта і кар'єра» у Києві, основних міжнародних освітніх ярмарків в Україні. Виставки/освітні ярмарки зазвичай проходять навесні та восени, ми взяли участь загалом 15 разів (презентували навчальні пропозиції польських університетів також на виставках у Львові та Одесі). Слід зазначити, що національний стенд «Study in Poland», як правило, найбільший серед міжнародних учасників, був присутній на всіх ярмарках і виставках у Києві з 2007 по 2014 рр. Він має постійне місце на виставках і яскравий біло-червоний дизайн, який дає змогу візуально вирізнити програму «Study in Poland». Кожен з польських університетів, які можуть використовувати спільну виставкову площу (а їх, як правило, близько 15), представлений на стенді великою і чіткою візитною карткою, зокрема розміщується назва університету, його логотип та адреса інтернет-сторінки. Це створює сприятливі умови для демонстрації унікальності та сильних сторін навчального закладу, а також для широкого ознайомлення з ними молодих українців, відвідувачів ярмарки/виставки.

Слід особливо підкреслити, що присутність польських університетів на київських виставках завжди цінували та підтримували керівництво та співробітники Посольства Польщі в Києві. Це стало певним стандартом, що послали Польщі в Україні, спочатку Яцек Ключковський, а потім і Генрик Літвін, брали участь (у тому числі й виступали з промовами) на церемонії відкриття, як правило, за участю міністра освіти і науки України. Польські університети також завжди могли розраховувати на підтримку та допомогу від працівників Посольства Польщі, фахівців з питань освітнього співробітництва, насамперед, Олі Гнатюк, Анни Кузьми. Як правило, польських учасників та українських гостей запрошують на урочистості до Посольства за участю Посла або його заступників, що створює прекрасні можливості для зміцнення престижу польської вищої освіти у впливовій групі української еліти.

На зеленій Україні. Київ, з погляду його розташування, розміру і статусу столиці, є обов'язковим місцем інформаційно-промоційної присутності польських університетів, що беруть участь у програмі «Study in Poland», але територією цієї промоційної діяльності Фонду «Перспективи» як оператора програми є вся Україна. Формою такої діяльності є організація проведення на місцях презентацій польських університетів та участь у заходах, організованих польськими консульськими установами та регіональними асоціаціями поляків. Ось кілька прикладів.

Протягом 11-16 червня 2008 р. відбулися «Презентації польських університетів» в «атомних» містах України, які розташовані в безпосередній близькості до АЕС (Хмельницький – Нетішин – Рівне – Славутич). Це була

інформаційно-промоційна подорож типу *road show*, яка стала результатом організованої «Перспективами» зустрічі делегації ректорів польських університетів і впливової Асоціації мерів міст України, що відбулася в Києві в грудні 2007 р.

22-27 березня 2010 р. були організовані презентації польських навчальних закладів на Східній Україні (Харків – Донецьк – Дніпропетровськ). Зустрічі проводилися у приміщеннях семи найбільших університетів Східної України: ХНУ ім. В. Каразіна, ХПІ, ДонНУ, ДонНТУ, ДНУ ім. О. Гончара, НГУ, ДУЕП, загалом їх відвідали більше 2500 молодих людей, зацікавлених навчанням у Польщі. Для них була створена спеціальна російськомовна версія сайту та інформаційний каталог «Study in Poland – Ukraine 2010». У цих заходах взяли участь представники 15 університетів. Про успішність презентацій: було збільшення переглядів сайту www.studyinpoland.pl більш ніж на 100 відсотків.

11-17 березня 2012 р. відбулися чергові «Презентації польських університетів» у Західній Україні, за маршрутом Київ – Вінниця – Житомир – Рівне – Луцьк – Львів, у яких взяли участь представники шести університетів. Під час шестиденної поїздки відбулося 11 публічних презентацій про можливості навчання у польських університетах для понад 1500 студентів і 12 різних зустрічей з міською владою, університетами, школами та дипломатичними місіями.

23-25 травня 2013 р. «Презентації польських університетів» відвідали Південну Україну (Одеса – Миколаїв), за сприяння Консульства Польщі в Одесі та Одеського і Миколаївського товариства поляків.

Неодноразово представники «Study in Poland» особисто були присутніми на фестивалях і зустрічах в українських школах. Часто вони підтримували такі події та надсилали матеріали. Слід наголосити на великій активності та допомозі, яку надавали вчителі польської мови як місцеві, так і делеговані до України Міністерством народної освіти Польщі. Багатьом українським школам, особливо зацікавленим у встановленні контактів з польськими школами, ми допомагали в багатьох таких випадках, але у цьому плані потрібна також системна підтримка з боку органів державної влади Польщі.

8.10. STUDENTEURO, або футбольна суперпромоція

Шукаючи можливості розширення промоційної діяльності «Study in Poland» на нові групи молодих людей і нові напрями діяльності, звернули увагу на студентський спорт. Подією особливого розмаху та емоційного піднесення став Українсько-польський футбольний турнір університетських команд STUDENTEURO. Ідея цього заходу, яка народилася на зустрічі ректора КПІ М. Згуровського, Посла Польщі в Україні Я. Ключковського і президента

Освітнього фонду «Перспективи» В. Сивінського і згодом була підтримана ректором Варшавського технологічного університету В. Курніком, була співзвучна та пов'язана з тим, що в обох країнах відбувалася підготовка до Чемпіонату Європи з футболу 2012 р. Євро-2012. Ми зрозуміли, це створює добру основу для розвитку польсько-українських студентських контактів, і змарнувати такий шанс не можна було. Мову спорту розуміють усі!

У проєкті STUDENTEURO було визначено такі цілі: 1) організація в Україні та Польщі футбольних матчів для університетських команд; 2) сприяння співробітництву академічних середовищ вищих навчальних закладів України та Польщі, взаємне просування навчально-наукових досягнень, спільна організація заходів, спрямованих на розвиток двосторонніх відносин, у тому числі програми «Study in Poland»; 3) інтеграція українських і польських студентських спільнот через спорт і волонтерський рух.

Було вирішено, що головним організатором турніру з українського боку буде Комітет з фізичної культури і спорту при Міністерстві освіти і науки України, а з польського – Університетська спортивна асоціація – Головне управління у Варшаві. Освітній фонд «Перспективи» (польська сторона) та Українсько-польський центр КПП (українська сторона) були співорганізаторами турніру. У Польщі та в Україні були створені організаційні комітети та спільний Почесний комітет, який об'єднував видатних гравців, політиків і ректорів двох країн. Був запущений спеціальний веб-сайт www.studenteuro.eu двома мовами: польською та українською. Як було зазначено в першому повідомленні в пресі, «Ініціатива організації STUDENTEURO вийшла від польських та українських університетів. *Це буде для нас відмінний початок планування спільні польсько-українських заходів, які проводяться під час підготовки до Євро-2012,* – сказав проф. Марек Роцький, президент Правління Університетської спортивної асоціації, депутат Парламенту Польщі. Наскільки є важливою популяризація спорту серед молоді, настільки ж важливою для організаторів є взаємна популяризація навчально-наукових досягнень університетів та інтеграція студентів. – *Такий розвиток міжнародних контактів прекрасно вписується в нашу програму промоції польської освіти за кордоном, і варто зауважити, що українці є основною групою іноземних студентів у Польщі. Футбольна промоція польських навчальних закладів в Україні, де футбол має високі рейтинги, покаже молоді інше, спортивне обличчя польських університетів,* – говорить Вальдемар Сивінський, Президент освітнього фонду «Перспективи» – співорганізатор турніру».

У першому турнірі STUDENTEURO 2010 взяли участь команди з восьми університетів Польщі (Варшавський університет, Ягеллонський, Познанський університет ім. Адама Міцкевича, Вроцлавський університет, Сілезький університет, Люблінський університет Марії Кюрі-Склодовської, Варшавська Політехніка та Вроцлавська Політехніка) і дванадцять українських універ-

ситетів. Відбіркові ігри STUDENTEURO 2010 відбулися 21-24 вересня 2010 р. в містах Львові, Донецьку, Харкові та Києві (міста EURO 2012), а фінальний турнір відбувся 25 вересня на стадіоні у Києві. Чемпіоном турніру стала команда Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, яка у фіналі перемогла команду Ягеллонського університету.

Наступний турнір STUDENTEURO 2011 відбувся 8-12 вересня 2011 р. в Польщі, два етапи – кваліфікаційні матчі у Гданську, Познані, Варшаві та Вроцлаві, а фінал турніру – 13 вересня у Варшаві. Від Польщі у турнірі брали участь 12 команд університетів, які беруть участь у програмі «Study in Poland». З України приїхало 8 команд. У фіналі домінували польські команди. По-перше, у матчі за третє місце Варшавська академія фізичного виховання ім. Ю. Пілсудського перемогла Львівську академію сухопутних військ ім. Гетьмана П. Сагайдачного, а потім у фіналі Познанський університет ім. А. Міцкевича на залишив жодних шансів команді Харківської державної зооветеринарної академії.

Відповідно до принципу ротації, третій турнір STUDENTEURO 2012 відбувся 3-7 жовтня 2012 р. в Україні (Київ – Ірпінь). У турнірі взяли участь 4 польські команди та 6 українських команд. У фіналі STUDENTEURO 2012, який відбувся на стадіоні Київської Політехніки, перемогу здобула команда Національного університету державної податкової служби України, яка у фінальному матчі перемогла юних футболістів з Познанського університету ім. А. Міцкевича. У матчі за третє місце команда Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова перемогла команду Сілезького технологічного університету.

Новацією STUDENTEURO 2013, четвертого футбольного турніру, який відбувся 19-23 червня 2013 р. у Кракові, була паралельна участь і жіночих університетських команд. Урочисте відкриття турніру відбулося в історичному залі Сенату Collegium Maius, найстарішій будівлі Ягеллонського університету, який у 2014 р. відсвяткував своє 650-річчя. Турнір урочисто відкрили проф. Войцех Новак, ректор Ягеллонського університету, та проф. Петро Мельник, президент Національного університету державної податкової служби України. Потім доктор Бартоломей Корпак, генеральний секретар Університетської спортивної асоціації, представив широку панораму спортивних контактів між студентами обох країн, і Вальдемар Сивінський, президент Освітнього фонду «Перспективи», представив програму «Study in Poland». Церемонія відкриття завершилася концертом краківських учнів і студентів, відвіданням Музею Ягеллонського університету та дегустацією спеціальних став, які мають назви «Maius» і «Novum». У чоловічому турнірі взяли участь по 4 команди з Польщі та України, а в жіночому турнірі – по 2 команди від обох країн. Переможцями STUDENTEURO 2013 стали: жіноча команда з футболу Університетської спортивної асоціації Ченстохова та чоловіча команда Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь).

Наступний турнір STUDENTEURO 2014 мав бути проведений в Україні, але через події в країні і фінансові труднощі українських партнерів, гра відбулася у вересні 2014 р. в Польщі. Величезна заслуга у цьому професора М. Роцького, голови Ради Університетської спортивної асоціації, і доктора В. Корпака, Генерального секретаря цієї організації, які змогли знайти додаткові кошти (незаплановані) для прийняття гостей з України.

Оцінюючи досягнення STUDENTEURO за кілька років, можна побачити, які різноманітні результати можуть бути досягнуті в більш широкому освітньому співробітництві завдяки залученню та координації діяльності польських неурядових організацій, якими є як Освітній фонд «Перспективи», так і Університетська спортивна асоціація. Незважаючи на нульовий інтерес і підтримку з боку органів влади, відповідальних за вищу освіту, турнір STUDENTEURO дав довготривалі, дуже позитивні результати для розвитку польсько-української співпраці і створення іміджу й престижу польської вищої освіти в Україні.

8.11. Сертифікація, або якість у центрі уваги

Говорячи про рекрутаційний успіх, не можемо оминати важливих партнерів польських навчальних закладів у цій сфері, а саме українських рекрутингових компаній. В Україні, за прикладом інших країн, була створена така практика, що абітурієнти звертаються до рекрутингових освітніх агентств з проханням про консультації та посередництво. У цій ситуації важливо, що набір на навчання у Польщі здійснювався відповідно до високих стандартів та з урахуванням як інтересів університету, так і потенційних студентів. Один зі способів досягнення цієї мети – це процес сертифікації українських рекрутаційних агенцій, який здійснюється на засадах добровільності.

Уперше питання необхідності сертифікації було піднято на конференції «Іноземні студенти в Польщі 2011», яка проходила в місті Лодзь у лютому 2011 р. З метою впровадження процесу сертифікації, польські навчальні заклади, які беруть участь у програмі «Study in Poland», 24 січня 2012 р. утворили Раду з питань сертифікації (Study in Poland Certification Board). Завдання Ради – забезпечення правильності процесу сертифікації, а також сприяння у поширенні передового досвіду і підтримка кращих агентств як партнерів для польських університетів. Було встановлено, що у сертифікації можуть брати участь організації та агенції, які займаються рекрутацією студентів на навчання у Польщі і приймають умови і засади сертифікації. Агентства, які хочуть отримати сертифікат якості Study in Poland – Recruitment Quality Certificate мають подати документи, які підтверджують те, що вони насправді відповідають встановленим вимогам. Зацікавлена агенція після подання

заявки на сертифікацію та сплати сертифікаційної оплати (покриття адміністративних витрат, пов'язаних з процесом оцінювання) готує звіт-самооцінку, у якому описує діяльність, здійснювану агентством. Конкретні правила і процедури сертифікації докладно описані у *Правилах сертифікації рекрутаційних агентств в Україні*.

При розгляді заявки на сертифікацію, Рада враховує такі елементи, як: прозорість діяльності агентства, якість рекрутаційного процесу та дотримання інтересів студентів та університету. Організації/агентства, які успішно проходять процес сертифікації, мають право використовувати логотип Study in Poland – Recruitment Quality Certificate. Список сертифікованих агентств офіційно оприлюднюється та розміщується на порталі «Study in Poland», на інтернет-сторінках зацікавлених університетів, а також на сторінках зацікавлених організацій у Польщі та Україні.

Повністю перші процедури сертифікації здійснювалися під суворим контролем навчального закладу. Звіт про стан реалізації проекту був представлений на засіданні Комісії з міжнародного співробітництва Конференції ректорів академічних шкіл Польщі, який очолює проф. Влодзімеж Нікель, а також на загальнопольських конференціях «Іноземні студенти в Польщі» (2013, 2014) та щорічних консультативних нарад у рамках програми «Study in Poland» (2012, 2013, 2013). Це забезпечило необхідну прозорість усіх етапів роботи. Слід також зазначити, що ключові заходи у рамках пілотної сертифікації, у тому числі два інформаційні семінари в Києві (у листопаді 2012 р. та у квітні 2013 р.) були проведені за участю ректорів ВНЗ, членів Президії КРАШП, проф. Станіслава Білецького і проф. Яна Шмідта. Це значно сприяло вдалому старту сертифікації.

У рамках пілотного проекту було проведено повний цикл заходів – починаючи з визначення мети і сфери завдання, визначення структур, які будуть це реалізовувати, ухвалення засад діяльності шляхом розробки та узгодження правил сертифікації і пошуку партнерів аж до практичної реалізації проекту, у тому числі присвоєння знаку якості чотирьом українським агентствам, які займаються набором студентів на навчання у Польщі. Перші сертифікати були вручені урочисто в посольстві Польщі в Києві у квітні 2013 р.

Ініціатива польських університетів була дуже добре прийнята і серйозно підтримана з боку польських дипломатичних і консульських представництв в Україні. Було вирішено, що це правильний шлях впливу з польської сторони на необхідну прозорість і високу якість рекрутаційної діяльності, яку проводять українські суб'єкти. Засади сертифікації були ухвалені на основі процедур і методів діяльності, які використовують польські та іноземні організації, що займаються акредитацією у галузі вищої освіти. Першими сертифікатом якості отримали 4 рекрутаційні агентства, які мають загалом 38 представництв в усіх регіонах України (що особливо важливо в нинішній ситуації в Україні, з урахуванням ускладненого доступу для людей з-за кор-

дону на деякі території країни). Потім наступні українські агентства заявили про свою готовність пройти процедуру сертифікації.

Криза в Україні ясно показала актуальність і далекозорість рішення почати сертифікацію. На думку представників університетів, які беруть участь у програмі «Study in Poland», проведена пілотна сертифікація повністю підтвердила доцільність такої діяльності. У довгостроковій перспективі є очевидним, що випадкові візити представників польських ВНЗ до України (у тому числі й до інших країн) є найдорожчим і найменш ефективним способом агітації абітурієнтів. Допоки у вищих навчальних закладах є «безкоштовні» або «дешеві» гроші ЄС, можна, звичайно, реалізувати такі програми. Але на зрілих освітніх ринках, а Польща неухильно розвивається у цьому напрямі, така діяльність неприйнятна.

8.12. Слабкі місця – промоція українських університетів у Польщі

Аналізуючи студентські обміни між нашими двома країнами, маємо також запитати про промоційно-рекрутаційну діяльність українських вишів у Польщі. Така активність була б дуже бажана з польської точки зору, оскільки б допомогла гармонізувати та збалансувати заходи, що проводяться у рамках програми «Study in Poland».

На жаль, українська сторона є дуже пасивною у цьому відношенні. Тому Освітній фонд «Перспективи» запросив Україну як почесного гостя на ІХ Міжнародну освітню виставку PERSPEKTYWY, яка відбулася 7-9 березня 2008 р. у Варшаві. Приїхало 25 університетів, для яких було підготовлено Український павільйон площею більше 100 квадратних метрів. Слід додати, що українські університети отримали цю площу від Фонду безкоштовно. На урочистостях з нагоди відкриття виставки виступили колективи Польської армії та Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

Ця ідея влучила в десятку, оскільки участь такої великої групи українських навчальних закладів і престижної делегації ректорів створила можливість для дискусій під час Круглих столів, а також було організовано низку двосторонніх зустрічей в університетах. Протягом наступних кількох років окремі університети України взяли участь у подальших освітніх виставках у Варшаві (у тому числі Київська Політехніка). Але внутрішні проблеми в Україні, у тому числі фінансові труднощі, позначилася на тому, що така активність зникає. Спочатку планувалося, що група українських ВНЗ приїде до Варшави у березні 2014 р., але відомі події на Майдані, а потім у багатьох регіонах України, зірвали цей намір.

Слід згадати, що багато разів, разом з Українсько-польським центром КПП і Сергієм Акулініним (компанія «Чернобыльвнешсервис»), були організовані

автобусні інформаційні тури для української молоді, зацікавленої у навчанні у польських університетах. Найбільш відвідувані міста: Люблін, Варшава, Пултуськ, Лодзь, Катовіце і Краків. Під час тижневого перебування в Польщі українські потенційні абітурієнти відвідували у середньому сім університетів. У кожному з них була організована презентація навчальних програм, умов навчання та необхідних документів, а також коротка екскурсія по університету. Більшість учасників цього проекту потім подавала документи на навчання на бакалавраті або магістратурі в Польщі.

8.13. Заключні зауваження – спроба прогнозу

Наскільки важка ситуація у наших сусідів може вплинути на зміну рішення молоді щодо навчання у Польщі? На думку українців, чинником, безумовно, негативним є падіння української валюти (гривні) приблизно на 40%, порівняно з попереднім роком, що може серйозно негативно вплинути рішення навчатися у Польщі на платній основі. Але цей чинник зводиться до мінімуму через те, що переважна більшість студентів в Україні і так платить за своє навчання.

Позитивним фактором, зокрема, є зростання інтересу української молоді в отриманні інформації про навчання у Польщі. Найбільш переконливим свідченням цього є статистика порталу www.studyinpoland.pl. Так, тільки в першій половині 2014 р. цю сторінку відвідало 133 930 користувачів (т.зв. *unique users*) з усього світу, при цьому багато з них заходили кілька разів, тому що було зареєстровано 194 350 сесій і 604 659 переглядів сторінки. і зауважте: 32.92% з них є громадянами України! Варто відзначити, що ці цифри в середньому на 51% вище, ніж за той же період минулого року. Що може бути кращим підтвердженням оптимізму, який дозволяє сформулювати прогнози, що в найближчому майбутньому кількість студентів з цієї країни у польських навчальних закладах буде зростати. Це дуже тішить і знову доводить, що українці позитивно оцінюють якість польських університетів. Це також позитивна оцінка розмаху, якості та різноманітності маркетингових заходів, що проводяться у рамках програми «Study in Poland» в Україні. Урхо Кекконен, колишній президент Фінляндії, зауважив, що «друзів слід шукати близько, а ворогів – далеко». Так, власне, і працює програма «Study in Poland» (при цьому ворогів взагалі не шукаємо!).

Найбільше задоволення і радість викликає, що навчання у Польщі отримало високу репутацію серед корінних українців. Бо насправді, значна частина українських студентів у Польщі – це особи, які мають Карту поляка, які у процесах прийому та під час навчання мають ті ж права (у тому числі безкоштовна освіта на стаціонарній формі підготовки), як і польські грома-

дяни, але відсоток цієї групи неухильно знижується. Наприклад, у 2010/2011 навчальному році таких людей було 995 (або 20% від загальної кількості студентів-українців у Польщі), а в 2012/2013 навчальному році ця кількість зростає до 1570 осіб, але також знизився відсоток (до 16% всіх студентів з України).

Що стосується пріоритетних галузей знань і напрямів підготовки, ситуація на сьогодні така, що з більш ніж 15 тисяч студентів з України, у польських технічних університетах навчається всього 770 українців, а в медичних – 97. Разом це складає менше 6% українських студентів. Переважна більшість навчається за напрямами суспільних наук, трохи менше – у гуманітарній сфері. Важко такі пропорції назвати оптимальними, особливо враховуючи відносно високий рівень викладання математики і фізики в українських середніх школах.

Важливим викликом для ВНЗ та інституцій, які діють у сфері польської інтернаціоналізації (і також центральної влади) є турбота про те, щоб до Польщі приїжджали кращі студенти з України, і наша країна стала місцем призначення для реалізації їхніх освітніх прагнень. Враховуючи іміджевий капітал Польщі в Україні, культурну та історичну близькість наших країн, сподівання у цій сфері є виправданими. Ось чому польські університети хочуть підняти планку набору. Дуже влучно й доречно висловив це професор Ян Шмідт, ректор Варшавської Політехніки, у квітні 2013 р. під час семінару в Києві за участю директорів місцевих рекрутаційних агентств. Він сказав: *«Нас не цікавлять абиякі студенти з-за кордону. Польські університети, особливо технічні, зацікавлені у добрих студентах, а навіть – у кращих студентах. Із задоволенням приймаємо студентів з-за кордону, у тому числі з України, але за умови, що це особи, добре підготовлені для навчання, особливо у сфері математики та інших точних наук. В іншому випадку, не варто мучити один одного!»*.

Але для того, щоб вчитися в Польщі частіше захотіли кращі випускники українських шкіл, потрібна системна діяльність. Перш за все, слід було б створити багаторічний стипендіальний фонд, який, майже автоматично, міг би пропонувати стипендії на весь період навчання для переможців окремих предметних олімпіад, які в Україні надзвичайно популярні. Це було б вкрай важливо для підвищення іміджу польської вищої освіти (і відповідало б новому гаслу «Найкращі навчаються у Польщі!»), і в той же час суспільно прийнятним в Україні.

Це також допомогло знівелювати деякі негативні аспекти, пов'язані з навчанням українців у Польщі. Ідеться, наприклад, про так звану «дику інтернаціоналізацію», яка спостерігається у багатьох невеликих вишах, особливо на прикордонних територіях. У багатьох з них, там, де студенти з України є найбільшою групою, з'являється монокультура, замість творчого та різноманітного культурного поєднання. Замість інтеграції відбувається замикання

у своєму культурному та мовному середовищі (частіше, зрештою, російському, ніж українському). Це впливає, очевидно, на погану якість отриманої освіти. До негативних аспектів слід також зарахувати численні випадки, які не додають престижу польському диплому про вищу освіту, що усе частіше спостерігається видача дипломів навчальних закладів, яких у Польщі уже не існує. У зв'язку із закриттям чергових приватних закладів у Польщі, це явище буде посилюватися і псувати бренд навчання у Польщі. Тому необхідно цьому розумно протистояти.

Потрібно також піклуватися, щоб польсько-українське співробітництво в галузі вищої освіти не відбувалося, як на вулиці з одностороннім рухом – зі Сходу на Захід, як це робиться сьогодні. Прогнозований успіх польсько-української академічної та студентської мобільності (обмінів) буде залежати від будівництва своєрідної освітньої автостради. Тобто такої двосмугової дороги, якою не тільки українські абітурієнти приїжджатимуть до польських вишів, а й був би рух і в протилежному напрямку – щоби більше, ніж дотепер, до України би поїхали польські науковці та студенти (а також і до інших країн – Росії, Білорусі, Казахстану, Азербайджану, Грузії, Вірменії та Молдови). Сьогодні саме цієї другої смуги і бракує!

За даними Міністерства освіти і науки України, у 2012/2013 навчальному році в Україні навчалося 848 поляків, в основному у Львові та Івано-Франківську (серед них можна виокремити групу студентів, які не змогли вступити до медичних університетів у Польщі, але не хочуть втратити рік). Це означає, що на кожні 17 українських студентів, які приїжджають на навчання до Польщі, хіба що 1 поляк їде вчитися до українських вишів.

Диспропорція 1 : 17 є, очевидно, значною, але немає жодних підстав драматизувати і скаржитися, бо не так давно наші пропорції обмінів у рамках програми Erasmus також був нерівномірними – 1 : 4, тобто на кожних чотирьох польських студентів, які виїжджають за кордон, до Польщі приїжджав тільки один еразмусівський студент-іноземець. Сьогодні важливо, щоб польсько-українські диспропорції зменшувалися, оскільки фактична відсутність поляків як студентів, так і дослідників, у провідних українських вишах перебуває у яскравому протиріччі із задекларованими і реальними інтересами Польщі та України.

*

Для розвитку польсько-українських відносин, студентських та наукових, – за сім років пріоритету діяльності програми «Study in Poland» – уже зроблено чимало. Але все ж правильним буде сказати, що у цій сфері ще є над чим працювати.

9. Висновки та рекомендації

(Єжи Возніцький, Тарас Фініков, Ірина Дегтярьова,
Магдалена Дибас)

9.1. Висновки

- 1) Польські та українські вчені співпрацюють, насамперед, керуючись, спільним бажанням власного наукового розвитку. Співпраця дає змогу порушувати найважливіші або найцікавіші дослідницькі проблеми, часто ті, які мають особливе значення для обох країн. Наприклад, такі, які стосуються спільної історії чи екології, збереження навколишнього середовища. Крім того, у деяких сферах науки Україна і Польща мають науковців високого рівня, з великим визнанням доробком, з винятковими компетенціями, саме цей аспект для дослідників обох країн є важливим, і вони з радістю користуються нагодою співпрацювати з ними, тим самим підвищуючи рівень своєї наукової діяльності. З точки зору українських учених, надзвичайно цінною є дослідницька інфраструктура, яку мають польські університети і наукові центри. Крім того, Польща пропонує Україні стипендії та дослідницькі гранти для проведення науково-дослідної діяльності, що фінансується за рахунок державних коштів та ресурсів ЄС.
- 2) Інтенсифікація польсько-української співпраці відповідає європейським і загальносвітовим тенденціям інтернаціоналізації процесів навчання, науки та досліджень, у тому числі інтеграції у питаннях формування спільних вимог до якості вищої освіти і наукових досліджень, при збереженні академічних традицій, як це і відбувається, наприклад, у рамках Європейського простору вищої освіти і наукових досліджень.
- 3) Можливості для інтернаціоналізації науково-дослідної діяльності завдяки контактам з Польщею як з державою-членом Європейського Союзу є істотним позитивним чинником, який мотивує українські навчальні заклади співпрацювати з польськими партнерами. Польські вчені бачать користь співробітництва з Україною, зокрема, якщо при цьому вони мають

- можливість працювати з видатними українськими вченими, які мають високу позицію у світовій науці.
- 4) Для українських університетів, незалежно від регіону локалізації, співпраця з польськими університетами є пріоритетом у їхній міжнародній академічній діяльності.
 - 5) Проведені глибокі інтерв'ю підтверджують, що складні теми спільної історії обох країн не заважають польсько-українському науковому співробітництву. А навпаки, наука є платформою для продуктивної ґрунтовної дискусії, позбавленої будь-яких негативних емоцій, та боротьби зі стереотипами, упередженістю та ресентиментами, є фундаментом будівництва міжкультурного діалогу і взаєморозуміння, що може позитивно впливати на польсько-українські відносини загалом.
 - 6) Бажання співпрацювати зумовлене культурною близькістю українців і поляків. Однак ставлення і розуміння концепту «слов'янська душа» характеризується відкритістю, добротою, готовністю допомогти, сприяє встановленню взаємин не тільки наукових і колегіальних, але часто навіть приятельських.
 - 7) Польські вчені переконані, що варто підтримувати культурно та історично близьку до Польщі Україну, яка є стратегічним польським сусідом. На їхню думку, завдяки науковому співробітництву можна допомогти Україні не тільки в розвитку науки та формуванні академічної культури, але і в розбудові демократичного і відкритого суспільства та європейської інтеграції України. Це підтверджують і науковці українських вишів, на думку яких, важливим ефектом співпраці з польськими колегами стає розвиток європейської ідентичності та просування європейських наукових стандартів в українському академічному середовищі.
 - 8) У польсько-українській співпраці ключову роль відіграють: мотивація, інфраструктура, взаємна довіра та обмін інформацією. Проте найбільш важливим чинником залишаються індивідуальні амбіції й бажання дослідників, їхня особиста заангажованість, цілеспрямованість, відповідальність і рішучість у виконанні визначених сторонами завдань, а також важливими є мережі двосторонніх наукових контактів, створених за ці роки. Незважаючи на те, що така співпраця, як правило, формалізується за допомогою міжуніверситетських угод, глибша інституціоналізація відбувається не часто.
 - 9) Особливий позитивний вплив на розвиток польсько-української співпраці має участь у ній осіб з сильною позицією, адміністративною чи академічною, з тих закладів, які співпрацюють. Ці люди мають доступ до ресурсів, якими підтримують конкретні ініціативи, присвячують свій час, люблять діяльність, спрямовану на її розвиток, намагаються просувати цю спів-

працю, робити так, щоб її помітили і пізніше визнали на рівні університету та у більш широкому контексті.

- 10) Деякі особи з багаторічним досвідом роботи у польсько-українській співпраці не обов'язково обіймають певні високі посади у ВНЗ, вони стають т.зв. індивідуальними *hiv'ами*, *людиною-інституцією* – базою мережі контактів, зв'язують між собою польських та українських учених, ініціаторів нових заходів. З одного боку, важко переоцінити їхню роль, а з іншого боку, створюється враження, що у разі зникнення таких осіб, польсько-українські контакти у цьому закладі можуть втратити свою високу значимість або навіть призупинитися.
- 11) Бар'єри польсько-українського співробітництва мають, насамперед, економічний, інституційний, організаційний та системний характер. Натомість чинники, що сприяють та підтримують, локалізовані в основному на індивідуальному рівні, і навіть особистому. Обмеження у розвитку польсько-української співпраці, в основному, виникають через відсутність достатніх коштів для її фінансування та через обмежені можливості залучення фінансових ресурсів, особливо якщо ідеться про українські ВНЗ. Найбільш поширеними джерелами фінансування є власні кошти університетів. Це впливає і сильно обмежує сфери співпраці, розмір і форми реалізованих заходів.
- 12) Фінансові проблеми часто пов'язані з недостатньою зацікавленістю й участю органів державної влади і місцевого самоврядування в Польщі й Україні у білатеральному науково-дослідному співробітництві. Відчувається брак розуміння, що на рівні навчальних закладів, шляхом проведення спільних наукових досліджень можна будувати близькі польсько-українські відносини, активізувати діалог між суспільствами, інтегрувати Україну до Європи, підтримувати її у процесах демократизації. Така політика, а частіше просто її відсутність, впливає певною мірою і на дії університету, який, хоча й підтримує співпрацю з українськими партнерами, не в змозі самостійно надати їй характеру стратегічної діяльності, яка має й істотне суспільно-культурне значення.
- 13) Перешкодою, особливо з точки зору українських учених, є власне нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності вищих навчальних закладів та міжнародної активності науково-педагогічних працівників. Можливо, реформа вищої освіти і науки в Україні, яка наразі триває, допоможе мінімізувати ці бар'єри.
- 14) Надзвичайно важливою і необхідною для розвитку співпраці є її інституціоналізація, першим кроком до якої повинно бути офіційне підписання угоди, що, зазвичай, відбувається на рівні навчального закладу або факультету, але не на рівні політики держави. Тим часом, створення формального

- фундаменту, також на рівні політичному, а не лише адміністративному, мало б численні переваги і сприяло би більш динамічному розвитку співробітництва. Добрим прикладом може бути створення мережі навчальних закладів та інституцій, а також платформи для співпраці та обміну науковими ідеями про різні структури та великі науково-дослідні проекти у їх рамках. Це пов'язано з тим, що у ситуаціях інституціоналізованої співпраці, яку підтримують уряди та конференції ректорів, координуються спільні дії, розробляються механізми залучення нових суб'єктів і процедури вирішення формальних, організаційних, адміністративних питань, а також шляхи залучення коштів на заплановані та реалізовані проекти.
- 15) Інституціоналізація співпраці також сприяє організації діяльності, яка не пов'язана з наукою, наприклад, навчально-консультативні візити, під час яких можна ознайомитися з досвідом Польщі, особливо системним або комплексним, наприклад, у сфері самоврядування, не тільки академічного, але й територіального, побудови механізмів місцевої демократії, щодо діяльності неурядових організацій у технологіях управління територіями або прикладних розробках (напр., для розвитку сільського господарства) та ін. Такий спосіб взаємодії виходить за межі відносин суто академічних і стає механізмом формування позитивних відносин між двома країнами та культурного збагачення українського суспільства.

9.2. Рекомендації

- 1) Розвиток польсько-української наукової співпраці повинен відбуватися насамперед у фактичній спільній діяльності науково-дослідних груп, між конкретними вченими, які працюють над конкретною науковою проблематикою. Роль інституцій на вищому рівні полягає не в безпосередньому управлінні цими процесами, але у створенні кращих умов для проведення спільних наукових досліджень. Надання сталого характеру діяльності шляхом її інституціоналізації є ефективним і корисним для розвитку науки і вищої освіти та матиме низку позитивних соціально-політичних результатів. Це необхідна умова для розвитку білатеральних відносин, що має ґрунтуватися на тому позитивному багатому досвіді, який здобули спільно Україна і Польща протягом багаторічного академічного співробітництва.
- 2) Належить здійснювати перегляд змісту польсько-українських міжнародних угод про співробітництво в галузі науки, техніки і культури, актуалізувати та адаптувати ці документи до суспільно-політичних умов, які змінюються. Зокрема, було б корисним розширити права і можливості груп, які б проводили моніторинг реально здійснюваної співпраці на різних рівнях. Важливим, з огляду на те, що Україна стала асоційованим членом

Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», стало би підписання стратегічного Польсько-українського академічного Пакту про співпрацю у РП «Горизонт 2020». Це стало би важливим чинником, що стимулюватиме утворення і діяльність польсько-українських науково-дослідних колективів, які працюють у рамках програм Європейського Союзу.

- 3) Є низка важливих факторів, які сприяють становленню та розвитку польсько-українського науково-технічного співробітництва. Переважно це індивідуальна мотивація дослідників з обох сторін, взаємна довіра, культурна близькість, попередній досвід. Слід використовувати цей потенціал і підтримувати його на різних рівнях: державної політики, на регіональному та місцевому рівні, а також у вищих навчальних закладах та наукових установах в упорядкований та інституціоналізований спосіб.
- 4) Необхідно заново окреслити на рівні національної політики стратегічні цілі польсько-українського співробітництва, що відповідало б інтересам обох держав. Ці стратегії мають стосуватися перспективних польсько-українських відносин, з використанням певної позитивної історичної політики, спрямованої на демократизацію українського суспільства, європейської інтеграції України та розроблення інструментів підтримки проектів та ініціатив, спрямованих на її досягнення.
- 5) Варто надати більшого значення польсько-українській науковій співпраці на рівні міністерств, відповідальних за науку і вищу освіту обох країн⁴⁵, у тому числі, розробити спеціалізовані грантові та стипендіальні програми, які б сприяли подальшому розвитку білатерального партнерства. Це сприяло би підвищенню пріоритету та престижу польсько-української співпраці у навчальних закладах, у тому числі й у таких сферах, як охорона навколишнього середовища, трансфер технологій та ін.
- 6) Слід сприяти реалізації програм популяризації серед українського академічного середовища іміджу та ролі вищої освіти Польщі як носія та охоронця цінностей не лише суто академічних, але й європейських і демократичних. Така діяльність може реалізовуватися, зокрема, шляхом організації семінарів і конференцій, довгострокових наукових стажувань та підтримки інших форм академічної мобільності науковців. Важливо, щоб співпраця творців змін у різних сферах у Польщі та Україні мала колегіальний і спільний (польсько-український) характер та відбувалася на державному, інституційному (ВНЗ), неурядовому, регіональному і тран-

⁴⁵ У той час, коли збірник готувався до друку, Уряд Республіки Польща запровадив стипендіальну програму «Польський Еразмус для України» на 2014/2015 навчальний рік, метою якої є підтримка студентів, аспірантів з територій проведення антитерористичної операції (Луганська, Донецька області) та з Автономної Республіки Крим. Крім цього, МОН України уклало Угоду про співпрацю в галузі освіти з Міністерством національної освіти Республіки Польща.

скордонному рівнях. Для збалансування академічної мобільності в обох напрямках (з України до Польщі та з Польщі до України) вищі навчальні заклади повинні надати більш стратегічного характеру своїй інформаційній та промоційній діяльності як у національному просторі, так і в міжнародному вимірі. Діяльність ВНЗ, спрямована на участь у виставках, форумах та освітньо-інноваційних семінарах у Польщі, Україні та інших країнах, повинна мати підтримку, у тому числі й фінансове забезпечення.

- 7) Наукова співпраця не може обмежуватися вищими навчальними закладами, які входять до юрисдикції Міністра науки та вищої освіти, але повинна також охоплювати й університети, які підпорядковуються іншим міністрам. Ця сфера не отримала належної оцінки і варто продовжувати її аналіз, стимулюючи інтенсифікацію взаємовідносин.
- 8) Завдяки створенню можливостей для реалізації програм подвійних дипломів (типу *double degree*) українськими та польськими ВНЗ, варто було б активніше обмінюватися позитивним досвідом і здійснювати трансфер передової практики у сферах проведення досліджень, наукової діяльності, функціонування університету.
- 9) Надаючи високу оцінку усім реалізованим досі ініціативам, варто наголосити на необхідності організації регулярних конкурсів, які могли б фінансуватися за рахунок Національного центру досліджень і розвитку Польщі, для дослідників з різних галузей наук на проекти, які реалізуються польсько-українськими дослідницькими колективами за участю молодих учених з обох країн.
- 10) Особливої підтримки заслуговують польсько-українські наукові групи, які об'єднують різні покоління учених. Керівниками цих груп повинні бути професори зі значними науковими досягненнями, міжнародним статусом і визнаною науковою репутацією.
- 11) Пропонуємо:
 - продовжити тривалість наукових стипендій та збільшити їх кількість;
 - забезпечити ширший доступ до заочних докторських студій для кандидатів з України;
 - розробити та впровадити систему стимулів і пільг (податкових у тому числі) для польських та українських компаній, які б розвивали й підтримували інновації та білатеральні ініціативи;
 - забезпечити сумісність у процесі підготовки звітів польсько-українських науково-дослідних проектів (і фінансових зокрема), з огляду на формальні вимоги;
 - створити, на основі наявних національних наукових журналів або замість них, англomовні міжнародні наукові журнали, що охоплюватимуть Центральну та Східну Європу, що відкриє можливості для швидкого отримання високого коефіцієнта *impact factor*.

- 12) У зв'язку з актуальною діяльністю у сфері удосконалення українського законодавства, що стосується вищої освіти, науки та інновацій, можна рекомендувати, щоб під час підготовки нових нормативно-правових актів взяти до уваги досвід польських інституцій, які здійснюють фінансування наукових досліджень. Створення інституцій, за аналогією з польськими, у майбутньому полегшило б співпрацю на рівні фінансування наукових досліджень.
- 13) Надзвичайно важливо було б виключити науково-технічне співробітництво із суворої й обмежувальної візової політики. Слід поширити візову лібералізацію на вчених як категорію осіб, які можуть аплікувати на довготермінові польські візи, та реально їх отримувати.
- 14) Варто спільно виховувати академічних лідерів, будувати їхні компетенції у сфері управління, включаючи і міжнародне співробітництво як один з пріоритетних напрямків *good governance*, в університетах на системному рівні.
- 15) Необхідно розробити механізми, які б полегшили ученим обох країн – особливо тим, які мають унікальні фахові компетенції, – процес працевлаштування/прийняття на посаду на певний термін у партнерських університетах в обох країнах.
- 16) Варто проаналізувати, який фактичний вплив на науковий розвиток в інституційному та особистісному аспектах мають різні форми інституціоналізації польсько-української співпраці. Результати такого дослідження можуть стати передумовою і фундаментом для розроблення більш ефективних механізмів підтримки польсько-українського співробітництва.
- 17) Університети зі значним науково-дослідним потенціалом мають підтримувати розвиток двосторонніх та багатосторонніх форм співпраці у сфері освіти і наукових досліджень, сприяти формуванню міждисциплінарних польсько-українських консорціумів або мережі науково-дослідних установ і промислових підприємств, які працюють у розширеному форматі.
- 18) Необхідно на державному рівні розробити програми перекладу польської та української наукової літератури та навчальних підручників, посібників мовою партнера, а також створити безкоштовну онлайн-програму для перекладу/навчання польської та української мов.
- 19) Слід проаналізувати доцільність і можливість створення польсько-українського віртуального університету на основі структурних рішень та досвіду ЄІП.
- 20) Варто підтримувати національні політики обох країн щодо *open access*, які мають розроблятися та співфінансуватися Європейською Комісією. Це особливо важливо для менш багатих країн, до яких належить і Україна.
- 21) Слід впроваджувати та актуалізувати рекомендації Українсько-польського форуму Асоціації ректорів вищих технічних навчальних закладів України

та Конференції ректорів технічних університетів Республіки Польща «Технічна освіта – для майбутнього Європи» (від 7 листопада 2014 р.). Для наукового співробітництва не лише в галузі технічних наук велике значення має використання високотехнологічного потенціалу промислових підприємств України, особливо організація науково-дослідних стажувань та проведення наукової діяльності польсько-українськими дослідницькими колективами.

- 22) У політиці та регіональних програмах східної частини Польщі важливо зберегти пріоритет та підтримку співпраці між польськими та українськими університетами.
- 23) Необхідно шукати інструменти сприяння та заохочення університетів і наукових установ Польщі й України створювати власні програми мобільності молодих учених – їх відрядження на стажування, відповідно, до України і Польщі. Така діяльність повинна бути спрямована, насамперед, на використання сучасної наукової бази, зокрема, дослідницької інфраструктури, яка була збудована у Польщі за останні роки, у тому числі й за кошти ЄС.
- 24) Посилаючись на так т.зв. добрий досвід навчальних візитів (*study tours*) до Польщі, рекомендовано організувати подібні проекти академічного та науково-дослідного характеру і в Україні (*навчально-консультативні візити до України, study tours to Ukraine*).
- 25) Приклади взаємовигідної успішної польсько-української співпраці слід популяризувати і рекламувати у засобах масової інформації – університетських, місцевих, регіональних і національних. Варто було б для української сторони скористатися з досвіду Польщі щодо видання «Академічного форуму» – незалежного щомісячного часопису, найважливішого вісника освітньо-наукового середовища Польщі.

10. Підсумки та прикінцеві зауваження

(Єжи Возніцький)

Проект, представлений у цій монографії, було реалізовано у період з 1 лютого по 30 листопада 2014 р. Після розробки детальних засад проекту і плану дій, а також формування команди проекту – експертів, що представляють обидві наші країни, концепція проекту була представлена Президенту Конференції ректорів академічних шкіл Польщі (КРАШП, пол. – KRASP), професору Веславу Банишу, ректору Сілезького університету в м. Катовіце, і Голові Спілки ректорів ВНЗ України, професору Леоніду Губерському, ректору Київського національного університету імені Тараса Шевченка, які рішуче підтримали цю ідею. Так, КРАШП і Спілка ректорів стали партнерами Фондації польських ректорів – Інституту суспільства знань як організації, яка реалізує цей проект.

Реалізація проекту стала можливою завдяки фінансовій підтримці Польського нафтового концерну Orlen MCB, який став спонсором нашого дослідження.

Процес дослідження в Україні зазнав складнощів через відомі події у країні. Зокрема, це сильно ускладнило проведення анкетування вищих навчальних закладів, а потім і серію глибоких інтерв'ю. Врешті решт, завдяки самовідданості та заангажованості наших українських партнерів, ми змогли охопити дослідженням групу чисельністю більше 40 ВНЗ України, що означало співвимірваність кількісних досліджень, бо кількість університетів-учасників з обох країн мала бути порівнюваною – на території Польщі анкетуванням було охоплено аналогічну групу вищих навчальних закладів⁴⁶.

Висновки та рекомендації були сформульовані на підставі детального аналізу результатів дослідження. А пізніше, під час презентації попередніх результатів на засіданні Національної ради науки та вищої освіти Польщі 13 листопада 2014 р. та дискусії за участю численних гостей Польщі та експертів з України, висновки та рекомендації збагатилися важливими зауваженнями та ідеями.

⁴⁶ Див. Додаток 7: п. 2, 3.

За пропозицією української сторони проект було продовжено на 2015 р. Обсяг аналітичної роботи, яка була проведена у рамках II етапу проекту, раніше не запланованого для реалізації, було визначено наприкінці 2014 року. У плані реалізації проекту з'явилася частина, присвячена розробленню та презентації мапи інвестицій у науково-дослідну інфраструктуру в Польщі, збудовану за рахунок фондів ЄС, ідеться про створення нових дослідницьких центрів та забезпечення їх сучасним обладнанням. Реалізація цього завдання, у силу масштабу інвестиційних процесів, вимагала аналізу документації великого обсягу, яка не була раніше сконсолідована та не була доступна широкому загалу.

Виконання цього завдання вимагало звернення до Національної ради науки та вищої освіти та залучення її до реалізації проекту, що й відбулося у 2015 р. Ця ініціатива підтверджує важливість і високий ранг нашого проекту, результати якого будуть цікавими і для міністрів обох країн.

Для реалізаторів проекту було важливо збагатити результати діяльності, проведеної у 2014 р., іншими додатковими елементами, зокрема, новими, раніше не запланованими ініціативами за участі ректорів у польсько-українських та німецько-польсько-українських форматах.

Команда проекту висловлює подяку за підтримку, надану інституційними партнерами, і сподівається на подальшу спільну діяльність для розвитку польсько-українського партнерства.

Додатки

Додаток 1. Національна рада науки та вищої освіти Польщі

(Єжи Возніцький)

Національна рада науки та вищої освіти (Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego) є незалежним, виборним представницьким органом науки і вищої освіти. Рада співпрацює з міністром, відповідальним за вищу освіту і науку, з іншими міністрами, які здійснюють нагляд за діяльністю вищих навчальних закладів, а також з органами державної влади та публічного управління у виробленні державної політики у галузі вищої освіти, науки та інноваційного розвитку, відповідно до положень окремих правових актів:

- 1) з власної ініціативи висловлює свою думку у всіх питаннях, що стосуються вищої освіти, науки, культури та освіти, має право також з тих питань звертатися до органів публічної влади, наукових підрозділів та вищих навчальних закладів, зокрема, про надання інформації, ставлячи до відома міністра науки та вищої освіти та інших міністрів;
- 2) формує позицію з питань, представлених міністром, відповідальним за вищу освіту, міністром, відповідальним за науку, або іншими органами влади та публічної адміністрації або за власною ініціативою ;
- 3) надає свою думку/пропозиції щодо проектів законів, які стосуються вищої освіти і розвитку науки та інновацій, а також щодо укладених Польщею міжнародних угод, які стосуються вищої освіти та науки;
- 4) висловлює думку/пропозиції щодо проекту державного бюджету у частині, якою розпоряджається міністр, відповідальний за вищу освіту і науку, у справах виділення навчальним закладам фінансування з державного бюджету, а також у справах фінансування науки та вищої освіти, яке здійснюється через інших міністрів, зазначених у ст. 33, п.2 Закону;
- 5) висловлює свою думку про плани і звіти про діяльність Національного центру науки та Національного центру досліджень і розвитку;
- 6) висловлює пропозиції стосовно Національних рамок кваліфікації для напрямків підготовки;
- 7) висловлює позицію про стандарти освіти для напрямків підготовки, про які ідеться у ст. 9b і 9c Закону;
- 8) представляє міністру, відповідальному за вищу освіту і науку, пропозиції для стандартного опису результатів навчання в окремих галузях знань, з урахуванням рівня освіти і профілю навчання, які належать до відповідних галузей знань;

- 9) надає свої висновки у певних питаннях присудження наукових ступенів, відповідно до ст. 5 Закону про наукові ступені і звання, зокрема і стосовно заяв наукових підрозділів, інституцій стосовно надання їм права присуджувати науковий ступінь доктора і доктора габілітованого,
- 10) дає висновки щодо присудження наукових стипендій за досягнення у науці, про які ідеться у ст. 21 п. 1 Закону від 26 липня 1991 р. Про податок на доходи фізичних осіб/ ПДФО.

Додаток 2. Конференція ректорів академічних шкіл Польщі

(Веслав Баниш)

Конференцію ректорів академічних шкіл Польщі (КРАШП) утворили польські вищі навчальні заклади, які мають право присуджувати докторські ступені, принаймні, в одній науковій дисципліні. КРАШП є представницьким органом у системі вищої освіти. Сьогодні ректори, які входять до KRASP, також працюють у рамках конференцій ректорів різних типів закладів. Членами KRASP можуть бути як державні, так і приватні вищі початкові заклади, але неакадемічні навчальні заклади професійного спрямування, які мають право тільки на навчання магістрів, можуть претендувати лише на статус закладу-партнера. Конференції/асоціації, які об'єднують професійні навчальні заклади, можуть набувати статусу асоційованої конференції. Конференція ректорів Польщі була утворена 7 червня 1997 р. ректорами 73 вишів – учасників окремих конференцій ректорів, які діяли за типами навчальних закладів. Сьогодні до складу КРАШП входять ректори 107 ВНЗ, у тому числі 11 приватних університетів. Крім того, 10 закладів мають статус асоційованого члена, і Конференція ректорів державних професійних навчальних закладів (KRePSZ) має статус асоційованої конференції.

Після набуття чинності в липні 2005 р. Закону про вищу освіту та ухвалення Статуту КРАШП у вересні 2005 р. на Пленарному засіданні, Конференція ректорів академічних шкіл Польщі набула визнаного на найвищому державному та суспільному щаблі статусу, а також отримала права та обов'язки, що випливають з положень Закону.

З 1 жовтня 2006 р. KRASP функціонує як самостійна юридична особа, зареєстрована в Національному державному реєстрі суб'єктів господарювання та податкової інспекції.

Метою Конференції ректорів є ініціювання та координація співпраці вищих навчальних закладів Польщі, а також представлення спільних інтересів академічних інституцій, у тому числі на рівні міжнародних асоціацій ректорів або університетів. Конференція провадить діяльність, спрямовану на створення ефективної та інтегрованої системи освіти, та працює для розвитку вищої освіти, науки і культури.

Конференція ректорів академічних шкіл Польщі стоїть на варті традиційних академічних цінностей, зокрема, принципів професійної етики, відповідальності та конституційного принципу автономії університетів, що гарантує їм право визначати власну діяльність в усіх питаннях, які становлять інтерес для академічного середовища. Зокрема, відповідно до положень Закону про вищу освіту, КРАШП:

- звертається до органів державної влади в істотних питаннях вищої освіти, науки і культури, а також у життєво важливих для академічного середовища справах;
- висловлює власну позицію та з власної ініціативи подає пропозиції щодо питань, які належать до сфери інтересів вищої освіти, науки і культури.

Додаток 3. Спілка ректорів вищих навчальних закладів України

(Леонід Губерський)

Спілка ректорів вищих навчальних закладів України – всеукраїнська громадська організація, що створена в результаті вільного волевиявлення ректорів вищих навчальних закладів для задоволення та захисту своїх та очолюваних ними навчальних закладів, законних наукових, творчих, національно-культурних та інших спільних інтересів. У своїй діяльності Спілка не переслідує політичних цілей.

Спілку ректорів вищих навчальних закладів України було створено 9 квітня 1993 р. ректорами 102 вищих навчальних закладів України на засіданні Установчих зборів, що проходили у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. На засіданні було обрано керівні органи та затверджено Статут Спілки ректорів.

3 2 червня 1993 р. Спілка ректорів вищих навчальних закладів України працює як самостійна юридична особа, зареєстрована у Міністерстві юстиції України за № 462.

Спілка у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про громадські об'єднання», «Про вищу освіту», чинним законодавством України та Статутом Спілки. Спілка організує свою роботу на принципах демократії, гласності, рівноправності та самоврядування.

Спілка створена і діє з метою сприяння поліпшенню підготовки фахівців з вищою освітою, забезпечення автономії вищих навчальних закладів, розвитку і координації зв'язків ректорів вищих навчальних закладів України в навчальній, науковій, економічній, юридичній, гуманітарній і інших сферах діяльності, а також підвищення ролі вищих навчальних закладів у суспільному житті країни.

Основними напрямками діяльності Спілки є:

- сприяння захисту пріоритетів освіти, науки і культури як визначальних чинників соціально-економічного і духовного розвитку держави та всього суспільства;
 - сприяння розвитку і поліпшення матеріально-технічної бази вищої школи;
 - реалізація і захист соціально-економічних, професійних прав і свобод членів Спілки.
- Спілка відповідно до порядку, встановленого законодавством:
- представляє і захищає свої законні інтереси та інтереси своїх членів у державних та громадських органах;
 - одержує від органів державної влади, управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх завдань і мети;
 - вносить пропозиції до органів влади і управління з питань, що становлять інтерес Спілки;
 - розповсюджує інформацію та пропагує свої ідеї та цілі;
 - готує рекомендації для рішень з питань вищої освіти та активно їх відстоює перед структурами влади;
 - забезпечує інформацією членів Спілки про досягнення в галузі вищої освіти;
 - вивчає, аналізує та поширює досвід діяльності вищих закладів освіти;
 - вносить пропозиції щодо показників діяльності вищих навчальних закладів та бере участь у визначенні їх рейтингу.

Отже, Спілка ректорів вищих навчальних закладів України є повноважним представником академічного середовища України та авторитетним консультативним органом української науково-педагогічної спільноти, а також є партнером Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України.

Членами Спілки ректорів можуть бути ректори акредитованих за III-IV рівнями вищих навчальних закладів України незалежно від відомчої підпорядкованості навчального закладу і профілю підготовки фахівців, які внесли вступні внески і сплачують членські внески.

Для досягнення статутних цілей Спілка має осередки на місцях – регіональні Ради ректорів вищих навчальних закладів України як постійно діючі органи громадського самоврядування в системі вищої освіти в регіональних (обласних) центрах України.

Органами управління Спілки ректорів є: Загальні збори Спілки, Президія Спілки, Президент Спілки.

Вищим керівним органом Спілки є Загальні збори членів Спілки.

Для керівництва діяльністю Спілки в період між засіданнями Загальних зборів обирається президія, до складу якої за посадами входять Президент, Перший віце-президент і шість віце-президентів, керівники регіональних Рад ректорів вищих навчальних закладів та інші особи за рішенням Загальних зборів.

За своїм Статутом Спілка ректорів є добровільним, демократичним об'єднанням. До Спілки ректорів входять керівники різних типів вищих навчальних закладів: університетів; академій; технічних вищих навчальних закладів; аграрних вищих навчальних закладів; педагогічних вищих навчальних закладів; медичних вищих навчальних закладів; економічних вищих навчальних закладів; театральних, художніх вищих навчальних закладів; військових вищих навчальних закладів.

Окрім ректорів державних вищих навчальних закладів, членами Спілки можуть бути і ректори вищих навчальних закладів інших форм власності.

Сьогодні Спілка ректорів об'єднує 126 керівників вищих навчальних закладів України.

З 2009 р. Спілку ректорів вищих навчальних закладів України очолює академік Національної академії наук та Національної академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор Леонід Васильович Губерський – ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Спілка ректорів бере безпосередню участь у підготовці та розгляді законодавчих і нормативно-правових актів з питань вищої освіти, у здійсненні моніторингу діяльності вищих навчальних закладів, тенденцій розвитку європейської та світової освітніх систем, сприяє інтеграції українських університетів в Європейський простір вищої освіти. Спілка є організатором міжнародних науково-практичних конференцій, круглих столів та благодійних акцій.

Велику увагу Спілка ректорів та її керівництво приділяла і продовжують приділяти міжнародній діяльності, ставши гідним партнером провідних ректорських та вузівських спільнот в світі.

Міжнародними партнерами Спілки ректорів вищих навчальних закладів України сьогодні є:

- Асоціація Європейських Університетів;
- Конференція ректорів академічних шкіл Польщі;
- Фундація польських ректорів;
- Канадське бюро міжнародної освіти;
- Конференція ректорів ВНЗ Німеччини;
- Американські ради з міжнародної освіти в Україні та ін.

Практично з року заснування одним із ключових напрямів співробітництва стали багатогранні контакти з Конференцією ректорів Німеччини, які суттєво допомогли багатьом вузам України наблизитися до найвищих європейських та світових освітніх стандартів. На продовження цього в 1998 р. було підписано Угоду про співробітництво між Спілкою ректорів та Конференцією, що створило правову базу для поглиблення співпраці. На її реалізацію було проведено низку спільних конференцій та семінарів як в Україні, так і в Німеччині. Зараз практично доопрацьована і остаточно узгоджується нова редакція аналогічної Угоди з Конференцією ректорів Німеччини, підписання якої очікується найближчим часом.

Новий імпульс міжнародній діяльності Спілки ректорів було надано в останні роки її новим керівництвом з метою її суттєвого розширення та поглиблення. За цей період активно

вивчався й узагальнювався досвід ректорських спільнот, посилилися двосторонні контакти Спілки ректорів.

У 2012 р. вперше за свою історію Спілка ректорів вищих навчальних закладів України вийшла на рівень безпосереднього співробітництва з Єврокомісією, ставши одним з офіційних учасників реалізації проекту ATHENA під егідою Європейської асоціації університетів з метою вивчення можливостей і надання практичних рекомендацій щодо поглиблення університетської автономії та покращення системи фінансування вищих навчальних закладів на пострадянському просторі. Проект розрахований до кінця 2015 р., і Спілка ректорів активно долучилася до його виконання.

У 2013 р. підписаний Меморандум про співпрацю з Канадським бюро міжнародної освіти. Меморандум передбачає подальшу співпрацю у взаємовигідному партнерстві задля розширення українсько-канадських двосторонніх відносин у сфері вищої освіти і наукових досліджень. Обидві сторони виявили зацікавленість у подальшому розвитку таких пріоритетних напрямків як академічне і наукове співробітництво, обмін студентами та викладачами.

З 2013 р. Спілка ректорів розпочала активну співпрацю з Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі (KRASP) та Фундацією польських ректорів.

19 травня 2014 р. у Варшаві відбулося підписання Угоди про співробітництво між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України, яка має на меті створення двостороннього партнерства на рівні національних ректорських об'єднань задля підтримки, розширення та просування українсько-польських відносин у сфері вищої освіти та наукових досліджень.

Додаток 4. *Think tank* Фундація польських ректорів-Інститут суспільства знань

(Єжи Возніцький)

Фундація польських ректорів (Fundacja Rektorów Polskich, FRP) є незалежною неурядовою організацією, заснованою в червні 2001 р. ректорами 80 вищих навчальних закладів, які входять до складу Конференції ректорів академічних шкіл Польщі. Фундація 24 вересня 2004 р. отримала статус громадської організації, яка працює задля суспільного блага.

Відповідно до своєї місії, **Фундація:**

- провадить діяльність, спрямовану на розвиток освіти, науки і культури в Польщі, з особливим акцентом на сферу вищої освіти
- підтримує наукову, освітню, культурну політику держави, а також осіб та інституції, що працюють для розвитку освіти, науки і культури,
- розвиває високі етичні стандарти в галузі освіти і наукових досліджень.

Фундація реалізує свої цілі разом з Інститутом суспільства знань.

Інститут суспільства знань (Instytut Społeczeństwa Wiedzy, ISW) – це незалежна неурядова організація дослідницького типу. Інститут як юридична особа Фундації утворено у 2003 р. Фундацією польських ректорів та Консорціумом недержавних навчальних закладів. У серпні 2004 р. Інститут здобув статус громадської організації суспільного блага.

Метою Інституту суспільства знань є проведення досліджень з питань вищої освіти, системи наукових досліджень, а також з освітньої, наукової та інноваційної державної політики, а також сприяння процесу формування та розвитку суспільства знань, і зокрема:

- методична підтримка процесу розвитку і вдосконалення системи народної освіти в Польщі, і особливо системи вищої освіти,
- удосконалення і підтримка розвитку системи наукових досліджень як чинника прискорення соціально-економічного та цивілізаційного розвитку країни,
- представлення і просування системних рішень, що сприяють впровадженню результатів наукових досліджень до сфер практичної діяльності.

Діяльність Інституту та Фундації

FRP-ISW – провідний, незалежний аналітично-дослідницький центр, *think tank* у Польщі, який сприяє формуванню політики в галузі освіти, наукових досліджень та інновацій у Польщі, співпрацює з Конференцією ректорів та іншими національними і європейськими партнерськими інституціями. ISW реалізує дослідницькі проекти і проводить дослідження за власною ініціативою або на замовлення інших інституцій – самостійно або у співпраці з ними. FRP-ISW спільно організовують щорічні Збори засновників, які мають характер семінарів за участю виданих гостей і ректорів, присвячені ключовим проблемам вищої освіти і маючи довгостроковий характер. FRP-ISW підтримує державну політику та діяльність Конференції ректорів з розвитку системи вищої освіти (концепції, бачення, стратегія, підтримка законодавчого процесу).

FRP-ISW підтримує вищі навчальні заклади та їх об'єднання (Конференції ректорів академічних шкіл Польщі, KRASP, Конференція ректорів державних професійних шкіл, KRePSZ, Конференції ректорів професійних навчальних закладів Польщі, KRZaSP) у сфері вдосконалення системи вищої освіти та розробці стратегії та політики в сфері знань (консалтинг, публікації, *бенчмаркінг* як інструменти розвитку, удосконалення кваліфікації керівних кадрів).

FRP-ISW організовує дискусії, конференції та симпозиуми, присвячені принципам формування партнерства державних і приватних університетів.

У грудні 2010 р. розпочав свою діяльність Центр аналізу і діалогу, створений у партнерстві з KRASP, KRZaSP, Асоціацією працевдавців PZPPE Левіафан, його метою є експертиза актуальних питань діяльності навчального закладу, у тому числі рішень, що відповідають принципам конвергенції державного і приватного секторів у сфері вищої освіти.

ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ FRP-ISW У СФЕРІ ЯКОСТІ ТА ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

- підготовка першого проекту Закону про вищу освіту *Prawo o szkolnictwie wyższym*, який набув чинності в 2005 р.;
- розробка проекту від академічного середовища «Стратегії розвитку вищої освіти 2010-2020», ухваленого Конференцією ректорів та підтримувана багатьма учасниками системи вищої освіти, у тому числі Національною радою науки та вищої освіти, саме цей проект став основою для розробки Стратегії Міністерства науки та вищої освіти Польщі;
- у 2007 р. FRP-ISW ініціювали довгостроковий науково-дослідний проект «Бенчмаркінг у сфері вищої освіти», метою якого є створення системи забезпечення кращого доступу до більш повної управлінської порівняльної інформації у вищих навчальних закладах Польщі;
- розробка проекту «Кодекс добрих практик у вищих навчальних закладах», який було ухвалено на Пленарних Зборах Конференції ректорів академічних шкіл Польщі та опубліковано як основний документ до десятирічного ювілею КРАШП у 2007 р. Для Європейської асоціації університетів була розроблена англomовна версія Кодексу;
- після прийняття КРАШП на Пленарних Зборах «Кодексу добрих практик» FRP-ISW в 2007-2008 рр. організує серію навчально-дискусійних семінарів, присвячених позитивному досвіду, добрим практикам у питанні вибору до колегіальних та одноосібних керівних органів у вишах;
- у рамках стратегічного партнерства з Конференцією ректорів Польщі, Фондація реалізує багаторічний проект «Програма сталих заходів у системі удосконалення керівних кадрів у вищій освіті». Доробок цього проекту за період 2005-2014 рр. становить велику кількість заходів навчально-дискусійного характеру (було проведено 15 шкіл стратегічного управління для ректорів/проректорів, канцлерів і квесторів/фінансових директорів).

У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- Фондація та Інститут концептуально й фінансово підтримали заснування Польського культурно-освітнього центру в Астані, Казахстан.
- Міжнародна конференція на тему «Демографія та вища освіта в Європі. Інституційна перспектива», 12-13 жовтня 2007 р., Бухарест, Румунія, організована UNESCO-CEPES у співпраці з Elias Foundation Румунської академії, OECD та Інститутом суспільства знань.
- Організація спільно з UNESCO-CEPES міжнародної конференції «New generation of Policy Documents and Laws on Higher Education: Their Thurst in the Context of the Bologna Process» (Нове покоління політичних документів і законів про вищу освіту: їх значення у контексті стовпів Болонського процесу), у рамках Болонської групи, Варшава, листопад 2004 р.

- Дослідження ISW для UNESCO-CEPES «Study on current and prospective impact of demography on higher education in Poland» (Дослідження про сучасний та перспективний вплив демографії на вищу освіту в Польщі).
- Участь представників FRP-ISW в ініціативах та заходах, організованих міжнародними організаціями, наприклад, співпраця з UNESCO-CEPES – видання монографії «*The University as an Institution of Public Domain: the Polish Perspective*» (Університет як інститут суспільного надбання: польська перспектива), авторства професора Єжи Возніцького, директора Інституту та президента Фондації.
- Співпраця з українськими академічними партнерами, Спілкою ректорів ВНЗ України, навчальними закладами України, у тому числі візити та лекції проф. Єжи Возніцького у Києві та Дніпропетровську.

НАЙВАЖЛИВІШІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПІДГОТОВЛЕНІ FRP-ISW

1. Barcz, Jan; Wilkin Jerzy [red.] *Wybrane zagadnienia dotyczące finansowania uczelni*, FRP, ALK: Warszawa 2011
2. Chmielecka, Ewa, *Współdziałanie uczelni publicznych i niepublicznych – opinie rektorów*, ISW: Warszawa 2004.
3. *Co nam przynosi Konstytucja Europejska?* FRP, PAN: Warszawa 2005.
4. *Europejskie szanse polskiej młodzieży*, FRP, PAN: Warszawa 2006.
5. *Kodeks Dobre praktyki w szkołach wyższych*, FRP, KRASP: Kraków 2007.
6. Kozłowski, Jan [red.] *Budżetowe instrumenty finansowania B+R w Polsce: propozycja na lata 2005-2015*, KIG, ISW: Warszawa 2005.
7. Kraśniewski, Andrzej; Próchnicka, Maria, *Benchmarking procesu wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji w polskich uczelniach*, FRP: Warszawa 2013.
8. Leja, Krzysztof [red.] *Společna odpowiedzialność uczelni*, WZiE PG, ISW: Gdańsk 2008.
9. Luterek, Mariusz; Szczepańska, Anna, *Podsumowanie debat nad projektem opracowania pt. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020. Projekt środowiskowy*, FRP: Warszawa 2010.
10. Morawski, Roman Z. [oprac.] *Polskie szkolnictwo wyższe: stan, uwarunkowania i perspektywy*, FRP: Warszawa 2009.
11. *Nowe reguły finansowania szkół wyższych oparte na zasadzie współfinansowania studiów – doświadczenia międzynarodowe. Wstęp do operacjonalizacji strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce 2010-2020*, ISW: Warszawa 2012.
12. *Określenie istoty pojęć: innowacji i innowacyjności, ze wskazaniem aktualnych uwarunkowań i odniesień do polityki proinnowacyjnej – podejście interdyscyplinarne*, ISW, KIG: Warszawa 2006.
13. *Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) w świetle doświadczeń międzynarodowych oraz strategii rozwoju szkolnictwa wyższego 2010-2020*, ISW: Warszawa 2012.
14. *Polska w Zjednoczonej Europie: substrat ludzki i kapitał społeczny*, PAN, FRP: Warszawa 2006.
15. *Przyszłość Unii Europejskiej a traktat ustanawiający konstytucję dla Europy*, FRP, PAN: Warszawa 2004.
16. *Raport o zasadach poszanowania autorstwa w pracach dyplomowych oraz doktorskich w instytucjach akademickich i naukowych*, FRP: Warszawa 2005.
17. *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020. Projekt środowiskowy*, FRP: Warszawa 2009.
18. Wilkin, Jerzy [red.] *Reformowanie systemu szkolnictwa wyższego w Polsce – uwarunkowania ekonomiczno-finansowe i prawne*, OAESP WNE UW, FRP: Warszawa 2010.
19. Woźnicki, Jerzy [red.] *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, FRP: Warszawa 2013.
20. Woźnicki, Jerzy [red.] *Financing and Deregulation in Higher Education*, FRP: Warszawa 2013.
21. Woźnicki, Jerzy [red.] *Benchmarking w systemie szkolnictwa wyższego. Wybrane problemy*, FRP: Warszawa 2012.

22. Woźnicki, Jerzy [red.] *Benchmarking w systemie szkolnictwa wyższego*, FRP: Warszawa 2008.
23. Woźnicki, Jerzy [red.] *Formuła studiów dwustopniowych i zaawansowanych*, FRP, KRASP: Warszawa 2008.
24. Woźnicki, Jerzy [red.] *Model współdziałania uczelni publicznych i niepublicznych – stan obecny i perspektywy*, ISW, FPAKE: Warszawa 2004.
25. Woźnicki, Jerzy [red.] *Nowe podejście do standardów kształcenia w szkolnictwie wyższym*, FRP, KRASP: Warszawa 2006.
26. Woźnicki, Jerzy [red.] *Regulacje Prawne, dobre wzorce i praktyki dotyczące korzystania przez podmioty gospodarcze z wyników prac badawczych i innych osiągnięć intelektualnych instytucji akademickich i naukowych*, ISW, KIG, PARP: Warszawa 2006.
27. Woźnicki, Jerzy [red.] *Założenia dotyczące rozwoju systemu informacji zarządczej w szkołach wyższych w Polsce*, FRP: Warszawa 2008.
28. Woźnicki, Jerzy, *A Study on Current and Prospective Impact of Demography on Higher Education in Poland*, PRF: Warsaw 2007.
29. Woźnicki, Jerzy, *Uczelnie akademickie jako instytucje życia publicznego*, FRP: Warszawa 2007 [wersja anglojęzyczna – wydanie UNESCO-CEPES].
30. *Zadania polskich szkół wyższych w realizacji nowej Strategii Lizbońskiej*, FRP: Warszawa 2005.
31. *Zadania polskich szkół wyższych w realizacji Strategii Lizbońskiej*, ISW: Warszawa 2004.
32. Ziejka, Franciszek [red.] *Model awansu naukowego w Polsce*, FRP, KRASP: Warszawa 2006.

Додаток 5. Міжнародний фонд досліджень освітньої політики

(Тарас Фініков)

Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики» було засновано навесні 2001 р. Фундаторами Фонду є: Александер Белоглавок (Чехія), Марек Квієк (Польща), Тарас Фініков (Україна).

Поштовхом до інституційного оформлення співпраці стала участь експертів – професіоналів у галузі менеджменту освіти та технологій навчання у вищій школі у численних спільних міжнародних проектах.

Місія Фонду – сприяння створенню нової моделі організації вищої освіти, адекватної вимогам та викликам глобалізованого світу шляхом проведення аналітичних досліджень, експертиз, надання консультативних послуг, розробки рекомендацій та прогнозів у сфері освітньої політики в регіоні Центральної та Східної Європи.

Основні цінності:

- Повага до людської особистості, визнання її прав та відповідальності.
- Визнання історичних, національних, ментальних особливостей розвитку соціально-політичних устроїв та систем освіти країн світу та регіону.
- Ставлення до університету як до інтелектуального осердя суспільства, місця вільної дискусії, розвитку наукового дослідження, школи громадянського виховання.
- Підтримка університетської автономії як запоруки сталого та динамічного розвитку вищої освіти.
- Розуміння необхідності процесів постійного вдосконалення, сприяння освітнім інноваціям, усвідомлення невідворотності трансформацій освітньої сфери.

Мета діяльності Фонду – сприяти розвитку науки і освіти, реалізації дослідницьких і видавничих програм та проектів, надавати управлінську та консультативну допомогу, інформацію менеджерам освіти, викладачам, дослідникам, студентам, учням, працівникам освітніх установ.

Фонд активно співпрацює з багатьма національними та міжнародними освітніми інституціями, розвиває спеціалізовану базу даних про розвиток національних систем вищої освіти в Україні та країнах Центральної та Східної Європи.

Представники Фонду беруть участь у наукових конференціях, семінарах, круглих столах та інших громадських та наукових заходах із проблем розробки та реалізації стратегії трансформації національних освітніх систем.

Діяльність Фонду здійснюється за проектним принципом, що дозволяє забезпечити необхідну гнучкість, залучити кращих вітчизняних і зарубіжних фахівців та оптимізувати структуру витрат.

У реалізації програм Фонду беруть участь вітчизняні та іноземні фахівці, дослідники, викладачі та менеджери освіти, представники органів управління освітою, державних та недержавних вищих навчальних закладів, науково-дослідних інституцій, громадських організацій та професійних об'єднань.

Фонд реалізує освітні, дослідницькі та видавничі проекти, а також бере участь у розробці та обговоренні національного законодавства у сфері вищої освіти і наукових досліджень.

Так, за час існування Фонду на території України за участі його засновників були реалізовані такі **дослідницькі проекти** за підтримки міжнародних та українських партнерів

(Міжнародний фонд «Відродження», UNDP, Польський фонд міжнародної співпраці з питань розвитку «Знати як»/Фонд Міжнародної Солідарності та ін.; Національна академія педагогічних наук України, Український католицький університет, Варшавський університет, Спілка ректорів ВНЗ України та ін.):

1. Системні моніторингові дослідження входження національної системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукових досліджень:

- Вища освіта України: моніторинг інтеграції в європейський освітній простір (2013-2014)
- Розвиток бази даних та інформаційний супровід моніторингового дослідження «Входження системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження» (2012-2013)
- Моніторингове дослідження входження національної системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження (2011-2012).

2. Незалежну експертизу діяльності університетів:

- Освітній аудит Українського католицького університету (2010-2011)
- Операційний проєкт МВФ – Громадська експертиза, системи ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів України (2001)
- Державна експертиза української вищої юридичної освіти (2000).

3. Розроблення навчальних курсів:

- Розробка та апробація навчального курсу «Порівняльне освітнє право» для магістратури та навчально-методичного комплексу дисципліни з порівняльного освітнього права для магістерських курсів на юридичних факультетах університетів (2009).

4. Формування лідерства у вищій освіті:

- Вища освіта: лідерство для прогресу (2000-2002)
- проєкт з формування нової академічної еліти – «Інноваційний університет та лідерство» (2014-2015).

Законотворча діяльність засновників та експертів Фонду – участь в широкому публічному обговоренні законодавчих ініціатив та удосконаленні чинного українського законодавства у сфері вищої освіти і науки відповідно до рекомендацій Європейського простору вищої освіти і наукових досліджень є одним із пріоритетів діяльності Фонду з часів його заснування.

Підготовка проєктів документів з реформування національної системи ліцензування та акредитації:

- Концепція реформування системи ліцензування та акредитації у вищій освіті України
- Положення про Акредитаційну комісію України (проєкт Постанови Кабінету Міністрів України)
- Про внесення змін до Порядку ліцензування діяльності з надання освітніх послуг (проєкт Постанови Кабінету Міністрів України)
- Про внесення змін до Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах (проєкт Постанови Кабінету Міністрів України)
- Про затвердження ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти

- Про затвердження Державних вимог до акредитації напрямів підготовки та спеціальності (проект Наказу Міністерства освіти і науки України)
- Підготовка «Концепції змін у освіті на 2015-2025 рр.» Технічна підтримка розробки Національної освітньої доктрини (2001)
- Круглі столи з громадського обговорення законодавчих ініціатив, громадське обговорення Проекту Закону України «Про вищу освіту» (грудень 1999 – лютий 2000), 2013-2014.

Видавничі проекти (українською та англійською мовами):

1. Квієк М. Польське законодавство про вищу освіту: досвід та уроки / М. Квієк, Т. Фініков. – К.: Таксон, 2001. – 220 с.
2. Фініков Т.В. Академічні свободи та їх значення у реформі вищої школи // Управління університетом: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали міжнародного семінару 23-24 листопада 2001 року м. Львів. – Дрогобич: Коло, 2002. – С. 52-120.
3. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна: монографія / Т.В. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.
4. Фініков Т.В. Вища освіта України: ліцензування та акредитація: Аналітичне дослідження / Т.В. Фініков, О.І. Шаров. – К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2003. – 68 с.
5. Фініков Т.В. Корупційний тиск у сфері вищої освіти: чинники і розвиток «середовища» протидії // Прозорість і корупція в системі вищої освіти України: Збірник матеріалів конференції (21-22 листопада 2002 р., м. Львів). – К.: Таксон, 2003. – С. 168-180.
6. Касьянов Г. Болонський процес та Україна: виклики та можливості / Г. Касьянов, Т. Фініков // Економічний часопис XXI. – 2004. – № 10. – С. 50-52.
7. Finikov T.V. Ukrainian-Dutch Double Degree Programme Graduates: Professional Careers and Social Adaptation: FINAL REPORT/ T.V. Finikov, N.V. Zdanovych, P.V. Tsymbal.– К.: Taxon, 2005. – 170 p.
8. Finikov T.V. Ukrainian-Dutch Double Degree Programme Graduates: Professional Careers and Social Adaptation: Recommendations to target groups / T.V. Finikov, N.V. Zdanovych, D.V. Tsymbal. – К.: Taxon, 2005. – 76 p.
9. Finikov T.V. Law Training for Bachelor Economists in Ukraine / T. Finikov, V. Alkema // Vyukaprava pro ekonomy: Mezinarodni vedecka konference, Vysokaskolabanska. – Technickauniversita Ostrava, 3-4.11.2005.
10. Касьянов Г. Право на освіту в контексті реалізації прав людини в Україні: історична ретроспектива та сучасність / Г. Касьянов, Т. Фініков // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – К., 2005. – Вип. 9. – С. 476-485.
11. Віткін Л.М. Побудова систем управління якістю вищих навчальних закладів: посібник для студентів вищих навчальних закладів: у 2 кн / Л.М. Віткін, С.М. Лаптев, Т.В. Фініков, С.М. Піддубна. – К.: Таксон, 2009. – 564 с.: Бібліогр.: с. 549-563.
12. Вхідження національної системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторингове дослідження: аналітичний звіт / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд досліджень освітньої політики»; кер. авт. кол. Т.В.Фініков. – К.: Таксон, 2012. – 54 с.
13. The Ukrainian Higher Education System And Its Entry Into The European Higher Education And Research Area: Monitoring Study: Analytical Report / International Charity Foundation «International Foundation for Education Policy Research», ed. T. Finikov. – К.: Taxon, 2012. – 53 p.
14. Фиников Т. Бремя прошлого, вызовы будущего: аспекты лидерства // Встреча на Байкале: бремя прошлого, вызовы будущего. – Улан-Уде: Издательство Бурятского государственного университета, 2014. – С. 153-168.

15. Фініков Т. Розвиток системи вищої освіти в Україні. До книги за результатами польсько-українського проекту «Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації», Варшава, 2015.
16. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т.В. Фінікова, О.І. Шарова– К.: Таксон, 2014. – 144 с. – Бібліогр.: с. 130-143.

Освітні візити

З метою підвищення рівня обізнаності широких освітянських спільнот у питаннях розвитку національної системи вищої освіти Фонд організовує візити до найбільших академічних центрів та семінари із презентацією Моніторингу інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження.

Також проф. Т. Фініков виконує обов'язки:

- 1) Члена Колегії Міністерства освіти та науки України (з березня 2014 р.).
- 2) Члена Акредитаційної Комісії України (з травня 2014 р.)
- 3) Члена робочої групи з координації польсько-українсько-німецької академічної співпраці під егідою Конференції ректорів академічних шкіл Польщі, Німецької конференції ректорів, Спільки ректорів ВНЗ України (з 15 грудня 2014 р.)
- 4) Члена Наглядової ради Харківського національного університету ім.В.Каразіна (з грудня 2014 р.).
- 5) Заступника Голови Наглядової ради Сумського державного університету (з грудня 2014 р.).
- 6) Сенатора Українського католицького університету (2005 – 2009 рр.); Почесний Сенатор Українського католицького університету (з 2010 р.)
- 7) Голови Організаційного комітету з скликання Всеукраїнського З'їзду приватних вищих навчальних закладів (з січня 2015 р.)

Сьогодні Фонд також активно співпрацює з Фундацією польських ректорів польських університетів та бере участь у дослідницькому проекті «Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації».

Додаток 6. Угоди про співпрацю між конференціями ректорів: системний рівень

1. Угода між Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України

**УГОДА ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО
МІЖ КОНФЕРЕНЦІЄЮ РЕКТОРІВ АКАДЕМІЧНИХ ШКІЛ ПОЛЬЩІ
ТА СПІЛКОЮ РЕКТОРІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ,
ПІДПИСАНА 19 ТРАВНЯ 2014 Р. У М.ВАРШАВА (ПОЛЬЩА)**

Спираючись на взаємне бажання співпрацювати у партнерстві задля розширення двосторонніх українсько-польських відносин у сфері вищої освіти та наукових досліджень, враховуючи прагнення України вступити до ЄС, усвідомлюючи важливість співробітництва між нашими освітніми організаціями,

Конференція ректорів академічних шкіл Польщі, в особі Президента, ректора Веслава Баниша,

і

Спілка ректорів вищих навчальних закладів України, в особі Президента, ректора Леоніда Васильовича Губерського,

іменовані далі Сторонами, домовилися про таке:

Стаття 1

Сфера діяльності

Метою Угоди є визначення рамок, у яких Сторони мають провадити спільну діяльність задля підтримки та просування партнерських відносин у галузі освіти і науки.

Стаття 2

Напрями співробітництва

Співпраця буде здійснюватися за наявності обґрунтованих та узгоджених програм, пов'язаних з:

- а) мобільністю студентів;
- б) обміном професорсько-викладацьким складом;
- в) спільною науково-дослідницькою діяльністю;
- г) участю у наукових заходах, конференціях;
- е) обміном науковими матеріалами та інформацією;
- е) спеціальними короткостроковими академічними, навчальними та культурними програмами;
- г) професійним розвитком.

Стаття 3

Академічний обмін

Сторони мають намір здійснювати таке:

- а) викладання лекцій викладачами з університетів-партнерів і прямий обмін ідеями між колегами, що працюють у певних дослідницьких сферах;

- б) участь у наукових конференціях і заходах, організованих Сторонами;
- в) наукова робота за спільними дослідницькими проектами.

З метою сприяння академічному обміну:

- а) обидві Сторони зобов'язуються дбати, наскільки це можливо, про потреби відвідувачів з університетів-партнерів і надавати їм допомогу в пошуку помешкання під час візитів;
- б) для того, щоб необхідні заходи були вжиті своєчасно, конкретні умови або зобов'язання, що стосуються академічних візитів професорсько-викладацького складу, мають бути узгоджені до початку візиту;
- в) Сторони не виплачують грошову винагороду іноземним партнерам під час візитів.

Стаття 4

Спільні проекти

Сторони мають намір реалізовувати спільні проекти, у тому числі проект зі співпраці польських та українських вищих навчальних закладів, з урахуванням компаративних досліджень систем вищої освіти в обох країнах, ініційованою Фондацією польських ректорів.

Стаття 5

Доповнення

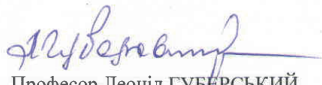
Зміни та доповнення цієї Угоди та додатків до неї можуть бути внесені за згодою обох Сторін у письмовій формі (у формі Додатка до Угоди). Внесені зміни стають частиною цієї Угоди.

Стаття 6

Термін дії угоди

Ця Угода набирає чинності з дати її підписання обома Сторонами і залишається в силі на термін п'ять років і буде автоматично продовжена на наступний термін у п'ять років, якщо не буде припинена кожною зі сторін через шість місяців після попереднього повідомлення в письмовій формі.

Цей Договір підписаний у трьох оригінальних та ідентичних, автентичних примірниках, які складено польською, українською та англійською мовами.

Професор Леонід ГУБЕРСЬКИЙ
Президент Спільки ректорів вищих
навчальних закладів України

Професор Веслав БАНИШ
Президент Конференції ректорів
академічних шкіл Польщі

2. Угода між Конференцією ректорів технічних університетів Польщі та Асоціацією ректорів вищих технічних навчальних закладів України

УГОДА
між
АСОЦІАЦІЄЮ РЕКТОРІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ
та
КОНФЕРЕНЦІЄЮ РЕКТОРІВ ПОЛЬСЬКИХ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Складена і підписана 25 квітня 2014 року

Асоціація ректорів вищих технічних навчальних закладів України (далі - АРВТНЗУ) в особі голови проф. Михайла Згуровського,

та

Конференція ректорів польських технічних університетів (далі - КРПТУ) в особі голови проф. Тадеуша Вецковського (далі - Сторони) домовилися про наступне:

ПРЕАМБУЛА

Маючи на увазі, що:

I. Починаючи з 2008 року, коли було укладено "Загальне порозуміння між Конференцією ректорів польських технічних вузів та Асоціацією ректорів вищих технічних навчальних закладів України", технічними університетами України і Республіки Польща було здійснено велику роботу з розвитку співробітництва за різними напрямками.

II. Завдяки положенням "Загального порозуміння" відбулося поживлення розвитку співробітництва технічних університетів України та Польщі. Почалися інтенсивні обміни делегаціями, було розвинено спільну міжнародну проектну діяльність, розширилася договірна база співробітництва, в т.ч. – співпраця студентських організацій.

III. Розпочав діяльність Українсько-Польський-центр НТУУ "КПІ".

IV. Протягом 12 років діє Центр українсько-польського співробітництва в Національному гірничому університеті м. Дніпропетровськ.

V. В Донецькому Національному технічному університеті працює Польський мовно-технічний факультет з польською мовою викладання.

VI. На думку Сторін, як приклади спільних українсько-польських проектів в ці роки можуть бути відзначені:

- заснування Центрально-Східного-Європейського інституту сталого розвитку;
- створення – за підтримки Посольства Республіки Польща в Україні – Українсько-Польського центру вдосконалення технологій відновлювальних джерел енергії та енергоефективності;

- з метою підтримки прямих контактів між студентською молоддю Республіки Польща і України в 2010-2013 роках здійснювався проект з організації Українсько-Польського футбольного турніру університетських команд під девізом "Через спорт – до співробітництва і взаєморозуміння в Європі!"

- з великим успіхом в 2009 році на базі НТУУ "КПІ" пройшов "Українсько-Польський академічний форум";

- в 2011 році – Міжнародний форум "За мир, взаєморозуміння і співробітництво заради безпечного світу", присвячений 25-й річниці Чорнобильської катастрофи;
- в 2008-2013 роках в Донецьку, Дніпропетровську, Харкові, Одесі, Львові пройшли круглі столи "Разом – до якісної освіти" та ярмарки "Навчання в Польщі";
- в 2013 році – Круглий стіл "Войцех Свентославський – людина, яка зближує народи України і Польщі" і відкрито пам'ятник професору Войцеху Свентославському в НТУУ "КПІ".

УП. На основі накопиченого досвіду співпраці технічних університетів Республіки Польща та України в 2012 році була прийнята Декларація про заснування "Академічного форуму українсько-європейського співробітництва" як організаційний механізм залучення університетів України до більш широкої співпраці з університетами Європи, в тому числі – з технічними університетами Польщі.

З метою продовження діяльності по розширенню і поглибленню співробітництва АРВТНЗУ та КРПТУ Сторони вирішили підписати «Угоду між Асоціацією ректорів вищих технічних університетів України та Конференцією ректорів польських технічних університетів» і задекларували наступне.

§ 1

1. Метою даної Угоди є визначення рамок спільних дій АРВТНЗУ та КРПТУ, поглиблюючих співробітництво між українськими та польськими технічними університетами в сферах:

- а) досліджень та інновацій – у зв'язку з розвитком співробітництва за пріоритетними напрямками науки та інноватики для подальшої спільної участі українських та польських вчених у конкурсах Європейських та інших міжнародних програм;
- б) освіти – у зв'язку з активізацією академічних та студентських обмінів, а також посиленням мобільності дослідників, викладачів і студентів обох країн;
- в) міжнародного співробітництва – задля посилення ролі університетів у розвитку економічного співробітництва між двома країнами;
- г) персоналій – у зв'язку з розширенням компетенції, вивченням української і польської мов, розвитку культурних і спортивних контактів.

2. Ці завдання будуть обговорені і конкретизовані на Українсько-Польському академічному форумі.

§ 2

1. Для реалізації спільних цілей в галузі освіти Сторони мають намір розвивати:

- 1) Взаємні обміни студентами та викладачами, підтримувати студентську і академічну мобільність; студентські та академічні обміни через Європейську програму "ERASMUS+";
- 2) Практику організації спільних заходів (семінарів, конференцій, ярмарок, круглих столів) в галузі сучасних проблем вищої технічної освіти;
- 3) Спільну діяльність бібліотек і музеїв, обмін інтелектуальними ресурсами;
- 4) Обмін досвідом та інформацією щодо:

- a. Організаційних та юридичних засад діяльності вищої технічної школи;
- б. Впровадження положень Болонського процесу та Лісабонської стратегії;
- в. Впровадження інноваційних технологій навчального процесу;
- г. Організації та пошуку джерел фінансування співробітництва технічних університетів Республіки Польща та України.

2. Сторони заохочуватимуть технічні університети обох країн до створення (в межах національних законодавств) спільних навчальних програм (програм по типу "Подвійний диплом" та проведення спільних досліджень).

3. Обидві Сторони мають намір розпочати заходи з метою заохочення студентів до участі у програмах обміну, Сторони зобов'язуються обмінюватися документами, які можуть інформувати кандидатів про запропоновані програми вклученого навчання та стажування.

4. З метою підтримки прямих контактів між студентською молоддю Республіки Польща і України Сторони підтримають продовження проекту по організації «Українсько-польського футбольного турніру серед університетських команд».

§ 3

1. Для реалізації спільних цілей Сторін в галузі наукових досліджень та інновацій, сприяння розвитку співробітництва між дослідницькими групами українських і польських вчених, Сторони мають намір:

- 1) підтримувати наукові обміни з метою формування консорціумів українських і польських вчених для участі в конкурсах Європейських і інших міжнародних програм;
- 2) підтримуватимуть обмін аспірантами і магістрантами;
- 3) вдосконалювати механізми програм типу "Подвійна аспірантура" і "Подвійний магістерський диплом".

2. Сторони будуть взаємодіяти в області наукових досліджень та інноватики відповідно до пріоритетів програми ЄС "Horizon 2020" і через білатеральні проекти за такими напрямками:

- 1) інформаційні, комунікаційні технології;
- 2) зелена і альтернативна енергетика;
- 3) сталий розвиток;
- 4) наноматеріали і нанотехнології;
- 5) раціональне природокористування;
- 6) науки про життя,
- 7) технології очищення води;
- 8) кібернетична безпека;
- 9) авіаційні та космічні технології;
- 10) програма "Студентський супутник".

3. Сторони позитивно оцінюють участь членів АРВТНЗУ в конференції з технологій очистки води, яка організовується в 2014 році на базі НТУУ "КПІ" спільно з Польською академією наук.

4. Сторони висловлюють наміри створити мережу науково-технологічних парків Польщі та України.

§ 4

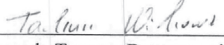
1. Фінансування співробітництва АРВТНЗУ та КРПТУ буде відбуватися по принципу покриття власних коштів кожною із Сторін. Сторони також погоджуються, що фінансування персонального обміну між університетами буде предметом окремих домовленостей між окремими університетами.
2. Сторони прикладатимуть усіх зусиль для допомоги ВНЗ (університетам) в пошуку фондів для реалізації обміну та дидактичного і науково-дослідницького співробітництва, особливо шляхом інформування про можливості використання програм ЄС та інших джерел фінансування.

§ 5 Прикінцеві положення

1. Ця Угода не створює жодних зобов'язань або будь-яких інших зобов'язань між Сторонами і є підтвердженням домовленостей Сторін щодо взаємодії (в межах і відповідності до розділів, зазначених у цій Угоді).
2. Ця Угода не має на меті створити окремий підрозділ і не призводить до будь-яких цивільно-правових відносин як між Сторонами так і між університетами КРПТУ та університетами АРВТНЗУ.
3. Сторони заявляють про свою готовність проводити зустрічі та консультації так часто, як це буде необхідним для прийняття рішень про наступні дії та забезпечення ефективності цих дій.
4. Ця Угода діє згідно з діючим законодавством Республіки Польща та України.
5. Будь-які розбіжності або суперечки, пов'язані з виконанням цієї Угоди, Сторони прагнуть вирішувати мирним шляхом, у випадку неможливості розв'язання спору Сторони діють згідно вимог польського законодавства, якщо спірна ситуація виникла на території Польщі, та згідно вимог українського законодавства, якщо спірна ситуація виникла на території України.
6. Ця Угода вступає в дію від дати її підписання обома Сторонами і діє протягом п'яти років і може бути продовжена за письмовою згодою Сторін.
7. Ця Угода складена і підписана на польській та українській мовах представниками КРПТУ і АРВТНЗУ у двох примірниках кожною мовою, які розглядаються як однакові і є обов'язковими для Сторін, у разі невідповідності інтерпретації окремих записів, Сторони можуть зрозуміти єдину заяву, підтвердивши її письмово.

Проф. Михайло Згуровський
Голова Асоціації ректорів вищих
технічних навчальних закладів України

проф. Тадеуш Вецьковський,
Голова Конференції ректорів
польських технічних університетів

Українсько-польський форум «Технічна освіта – для майбутнього Європи». У рамках дводенного форуму, який проходив у Національному університеті «Львівська політехніка» у листопаді 2014 року, відбулася зустріч Асоціації ректорів вищих технічних навчальних закладів України та Конференції ректорів технічних університетів Республіки Польща. 24 квітня 2014 року була підписана Угода про співпрацю між конференціями технічних університетів двох країн. Відповідно до цієї Угоди, ректори технічних університетів домовилися активізувати утворення науково-дослідних консорціумів, обмін вченими і студентами, проводити спільні космічні дослідження. Основною метою Угоди є сприяння кращому використанню досягнень польських та українських науковців для розвитку науки та економіки обох країн.

Конференція у Львові стала можливістю для обміну міжнародним досвідом, зміцнення наявних та створення нових партнерських відносин, визначення горизонтів співпраці й обговорення питань, пов'язаних з фінансуванням науково-дослідних проектів, в основному за рахунок програми «Горизонт 2020». Перший день форуму завершився підписанням двосторонніх угод між окремими університетами.

У зустрічі взяли участь заступник міністра освіти і науки України Максим Стріха, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Польща в Україні Генрик Літвін, міський голова міста Львова Андрій Садовий.

Додаток 7. Матеріали дослідження

1. Форма анкети для польських та українських вищих навчальних закладів

АНКЕТА

дослідження співпраці вищих навчальних закладів Польщі та України Фундація польських ректорів – Інститут суспільства знань

Шановні панове ректори,

Звертаємося до Вас із проханням взяти участь у цьому анкетному опитуванні, що проводиться з метою вивчення міжнародної співпраці Вашого вищого навчального закладу з особливим акцентом на співпрацю з університетами Польщі/України.

Анкета є першим етапом проекту «Аналіз окремих прикладів співпраці між польськими та українськими вищими навчальними закладами на фоні порівняння систем вищої освіти. Висновки та рекомендації», який реалізує Фундація польських ректорів та Інститут суспільства знань у співпраці з Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі та Спілкою ректорів вищих навчальних закладів України.

Ця анкета була надіслана до вищих навчальних закладів Польщі (членів Конференції ректорів) та України (членів Спілки ректорів) і має на меті зібрання загальної інформації про співпрацю між університетами обох країн. Особливо важливим, з точки зору цілей проекту, є виявлення чинників, що перешкоджають та сприяють розвиткові академічних контактів у сфері науково-дослідної діяльності (наприклад, спільна реалізація проектів, спільне виконання наукової інфраструктури, подання спільних заявок на фінансування досліджень і т.п.). Це опитування також дозволить здійснювати подальше поглиблене якісне дослідження двосторонньої польсько-української співпраці.

При заповненні анкети зверніть увагу, що питання зосереджені головним чином на науково-дослідному співробітництві. Запитальник не поширюється на сферу польсько-українських студентських обмінів.

Просимо Вас делегувати заповнення анкети саме тій особі або особам, які мають найбільший досвід у співробітництві з польськими /українськими ВНЗ і найкраще обізнані у питаннях польсько-української співпраці у Вашому університеті.

Анкета складається із закритих та відкритих запитань. У закритих питаннях необхідно вказати один або кілька варіантів відповідей, підкресливши їх за допомогою Ctrl + U. У питаннях відкритих слід надати відповідну інформацію.

Просимо також у спеціально визначених місцях анкети вказати імена і контакти людей, які могли б надати більш детальну інформацію про співпрацю з польськими університетами.

Ми хотіли б повідомити та запевнити Вас, що результати, отримані під час анкетування, буде проаналізовано та презентовано в анонімній формі, що унеможливорює ідентифікацію вищого навчального закладу та респондентів.

У разі виникнення будь-яких запитань і коментарів стосовно анкети і дослідження просимо надсилати їх на адресу електронної пошти Фундації польських ректорів: frpfund@mbox.pw.edu.pl.

Просимо надіслати заповнену анкету не пізніше 8 квітня 2014 року на зазначену вище адресу електронної пошти.

Щиро вдячні за співпрацю!

А. Загальна інформація про вищий навчальний заклад		
Просимо надати відповідну інформацію у правому стовпчику		
A1	Назва ВНЗ	
A2	Адреса ВНЗ	
A3	Адреса інтернет-сторінки ВНЗ	
A4	Рік створення ВНЗ	
A5	Загальна кількість студентів денної форми навчання	
A6	Загальна кількість студентів нестационарних форм навчання	
A7	Загальна кількість аспірантів	
A8	Загальна кількість кандидатів наук	
A9	Загальна кількість докторів наук	
A10	Загальна кількість осіб, які мають звання професора	
A11	Масштаб фінансування наукової діяльності та досліджень, що визначається орієнтовною часткою коштів, залучених на науково-дослідну діяльність і розробки в загальному обсязі річного доходу університету (у середньому за останні 3 роки) Просимо підкреслити тільки одну відповідь	1. до 10 % включно 2. до 20% включно 3. до 30 % включно 4. до 40% включно 5. до 50 % включно 6. вище 50 %
A12	Загальна кількість академічних підрозділів (факультетів та ін.)	
A13	Форма власності	1. Державна 2. Приватна 3. Комунальна 4. Інше
A14	Загальна кількість молодих вчених (до 35 років)	

В. Організація міжнародного співробітництва у ВНЗ		
B1	Яка структура/структури університету відповідають за міжнародну співпрацю на рівні ВНЗ Просимо підкреслити усі необхідні відповіді	1. Проректор 2. Уповноважена ректором особа 3. Організаційний підрозділ – просимо подати його назву 4. Інші, які саме?

	Який орган/органи ВНЗ відповідають за міжнародну співпрацю на рівні факультетів/інститутів Просимо підкреслити усі необхідні відповіді	1. Заступник декана 2. Уповноважена деканом особа 3. Організаційна структура факультету – просимо подати назву 4. Інші, які саме?	
У подальших відповідях просимо: – брати до уваги тільки угоди, укладені на рівні навчального закладу, а не окремих підрозділів; – брати до уваги лише угоди, у рамках яких є діяльність інша, ніж студентські обміни.			
B2	Кількість зарубіжних ВНЗ, з якими Ваш заклад підписав угоди про співпрацю		
B3	Кількість зарубіжних ВНЗ, з якими Ваш заклад підписав угоди про співпрацю, і ця співпраця реально відбувається (угода реалізується)		
B4	Кількість зарубіжних ВНЗ, з якими співпрацює Ваш заклад, але з якими не укладено угоди про співробітництво		
B5	Кількість ВНЗ Польщі/України, з якими Ваш заклад підписав угоди про співпрацю		
B6	Кількість ВНЗ Польщі/України, з якими Ваш заклад має підписані угоди про співпрацю, і ця співпраця реально відбувається (угода реалізується).		
B7	Кількість ВНЗ Польщі/України, з якими співпрацює Ваш заклад, але угоди про співробітництво не підписано		
B8	Просимо назвати ВНЗ Польщі/України, з якими співпраця та її досягнення є найбільшими. Просимо вписати не більше ніж 3 навчальні заклади.	1. 2. 3.	
B9	Хто є ініціатором співпраці Вашого вищого навчального закладу з університетами Польщі/України? Просимо підкреслити усі необхідні відповіді.	З польської сторони	З української сторони
		1. Студенти 2. Науково-педагогічні працівники з Польщі 3. Факультет/інститут 4. Адміністрація закладу 5. Інші партнери у консорціумах 6. Міністерство, відповідальне за вищу освіту і науку 7. Інші партнерські організації, які співпрацюють з ВНЗ (наприклад, фонди) 8. Інші, які?	1. Студенти 2. Науково-педагогічні працівники з України 3. Факультет/інститут 4. Адміністрація закладу 5. Інші партнери у консорціумах 6. Міністерство, відповідальне за вищу освіту і науку 7. Інші партнерські організації, які співпрацюють з ВНЗ (наприклад, фонди) 8. Інші, які?

С. Сфери співпраці з польськими/українськими вищими навчальними закладами		
У поданих нижче питаннях просимо:		
<ul style="list-style-type: none"> - підкреслити усі відповідні варіанти; - взяти до уваги тільки ті типи співпраці, які стосуються інших сфер, ніж студентські обміни (обмін студентів не є предметом дослідження проекту). 		
C1	<p>У яких галузях знань Ваш вищий навчальний заклад співпрацює з польськими/українськими вищими навчальними закладами?</p> <p>Просимо вказати провідні /пріоритетні сфери.</p>	<p>Галузі знань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманітарні науки. 2. Суспільні науки (суспільно-політичні науки). 3. Точні науки (фізико-математичні, точні науки). 4. Природничі науки. 5. Технічні науки. 6. Сільське господарство, лісове господарство та ветеринарія. 7. Медицина, науки про здоров'я і фізичне виховання. 8. Мистецтво.

D. Кількість осіб, які виїхали до зарубіжних вищих навчальних закладів у рамках науково-дослідної співпраці					
<ul style="list-style-type: none"> - Просимо не брати до уваги відряджень у рамках обміну студентів. - Просимо надати орієнтовну кількість науково-педагогічних працівників або студентів у кожній категорії, які виїхали до закордонних ВНЗ . 					
	Категорія осіб	За період 2000-2006 р.		За період 2007-2013 р.	
		Загальна кількість – до зарубіжних ВНЗ	До польських/українських ВНЗ	Загальна кількість – до зарубіжних ВНЗ	До польських/українських ВНЗ
D1	Студенти першого і другого циклів (бакалаврат і магістратура)				
D2	Аспіранти				
D3	Викладачі зі ступенем кандидата наук				
D4	Доктори наук				
D5	Професори				
D6	Докторанти				
D7	Викладачі, які не мають наукового ступеня				
D8	Молоді вчені (до 35 років)				

Е. Форми співпраці з польськими/українськими ВНЗ

Просимо зазначити усі властиві відповіді

E1	Які форми співпраці має Ваш ВНЗ з польськими/українськими партнерами?	E2	Які форми співпраці з польськими/українськими партнерами Ваш ВНЗ розвиває найбільше/найчастіше Просимо зазначити не більше ніж 3 варіанти відповідей.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчання з метою отримання двох дипломів/подвійного диплома (double diploma) у першому циклі студій (бакалаврат). 2. Навчання з метою отримання двох дипломів/подвійного диплома (double diploma) у другому циклі (магістратура). 3. Наукове керівництво українських вчених польськими професорами. 4. Наукове керівництво польських вчених українськими професорами. 5. Запрошення українських visiting professors польськими партнерами. 6. Запрошення польських visiting professors українськими партнерами. 7. Викладання лекцій професорами з України у польських навчальних закладах. 8. Викладання лекцій професорами з Польщі в українських навчальних закладах. 9. Взаємні візити, пов'язані з використанням унікального дослідницького обладнання. 10. Наукові стипендії, надані українським партнером. 11. Наукові стипендії, надані польським партнером. 12. Подання спільних заявок на наукові гранти. 13. Реалізація спільних науково-дослідних проектів. 14. Реалізація науково-дослідних проектів співробітниками українського ВНЗ-партнера у польських університетах. 15. Реалізація науково-дослідних проектів співробітниками польського ВНЗ-партнера в українському університеті. 16. Спільна організація науково-комунікативних заходів (семініарів, наукових конференцій) 17. Утворення та розвиток спільних структур та організаційних одиниць (у тому числі в електронному форматі). 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчання з метою отримання двох дипломів/подвійного диплома (double diploma) у першому циклі студій (бакалаврат). 2. Навчання з метою отримання двох дипломів/подвійного диплома (double diploma) у другому циклі (магістратура). 3. Наукове керівництво українських вчених польськими професорами. 4. Наукове керівництво польських вчених українськими професорами. 5. Запрошення українських visiting professors польськими партнерами. 6. Запрошення польських visiting professors українськими партнерами. 7. Викладання лекцій професорами з України у польських навчальних закладах. 8. Викладання лекцій професорами з Польщі в українських навчальних закладах. 9. Взаємні візити, пов'язані з використанням унікального дослідницького обладнання. 10. Наукові стипендії, надані українським партнером. 11. Наукові стипендії, надані польським партнером. 12. Подання спільних заявок на наукові гранти. 13. Реалізація спільних науково-дослідних проектів. 14. Реалізація науково-дослідних проектів співробітниками українського ВНЗ-партнера у польських університетах. 15. Реалізація науково-дослідних проектів співробітниками польського ВНЗ-партнера в українському університеті. 16. Спільна організація науково-комунікативних заходів (семініарів, наукових конференцій). 17. Утворення та розвиток спільних структур та організаційних одиниць (у тому числі в електронному форматі).

<p>18. Діяльність у спільних організаціях, до яких входять вищі навчальні заклади Польщі та України.</p> <p>19. Обмін науковими кадрами, у тому числі аспірантами/докторантами.</p> <p>20. Доступ та обмін бібліотечними ресурсами.</p> <p>21. Спільні публікації (книги, періодичні видання, підручники, збірники праць та ін.).</p> <p>22. Інше, що саме?</p>	<p>18. Діяльність у спільних організаціях, до яких входять вищі навчальні заклади Польщі та України.</p> <p>19. Обмін науковими кадрами, у тому числі аспірантами/докторантами.</p> <p>20. Доступ та обмін бібліотечними ресурсами.</p> <p>21. Спільні публікації (книги, періодичні видання, підручники, збірники праць та ін.).</p> <p>22. Інше, що саме?</p>
---	---

Ф. Фінансування співпраці з польськими/українськими вищими навчальними закладами		
<p>– <i>Просимо зазначити необхідне.</i></p> <p>– <i>Питання не стосуються співпраці у сфері обміну студентів.</i></p>		
F1	<p>З яких джерел фінансується співпраця Вашого університету з польськими/українськими партнерами?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Державний бюджет України 2. Державний бюджет Польщі 3. Кошти Європейського Союзу, отримані польським ВНЗ 4. Кошти Європейського Союзу, отримані українським ВНЗ 5. Кошти Європейського Союзу, отримані спільно польськими та українськими партнерами. 6. Наукові гранти, отримані польським ВНЗ 7. Наукові гранти, отримані українським ВНЗ 8. Наукові гранти, отримані спільно польськими та українськими партнерами. 9. Спонсорські кошти (фонди, фірми, приватні особи, стипендії та ін.) 10. Власні кошти вищого навчального закладу Польщі 11. Власні кошти вищого навчального закладу України 12. Інші джерела, які саме?
F2	<p>Які джерела фінансування співпраці Вашого ВНЗ з польськими/українськими партнерами є пріоритетними і покривають найбільшу їх частину? <i>Просимо вказати якнайбільше 3 варіанти відповідей.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. За рахунок державного бюджету України 2. За кошти державного бюджету Польщі 3. За кошти Європейського Союзу, отримані польським ВНЗ 4. За кошти Європейського Союзу, отримані українським ВНЗ 5. За кошти Європейського Союзу, отримані спільно польськими та українськими партнерами. 6. За рахунок наукових грантів, отриманих польським ВНЗ 7. За рахунок наукових грантів, отриманих українським ВНЗ 8. За рахунок наукових грантів, отриманих спільно польськими та українськими партнерами. 9. Спонсорські кошти (фонди, фірми, приватні особи, стипендії та ін.) 10. Власні кошти вищого навчального закладу Польщі 11. Власні кошти вищого навчального закладу України 12. Інші джерела, які саме?

Г. Перешкоди і бар'єри в академічній співпраці з вищими навчальними закладами Польщі/України			
– <i>Просимо зазначити необхідне.</i>			
– <i>Питання не стосуються співпраці сфері обміну студентів.</i>			
G1	<p>Які чинники є бар'єрами та ускладнюють співпрацю Вашого ВНЗ з польськими/українськими партнерами?</p> <p>Просимо зазначити усі перешкоди, з якими Ви зустрічалися під час співпраці з партнерами з Польщі.</p>	<p>За які відповідає польська сторона</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності університетів 2. Обмеженість фінансових ресурсів 3. Брак доступу до фінансових ресурсів 4. Брак необхідних мовних навичок працівників ВНЗ 5. Недостатня мотивація науково-педагогічних працівників 6. Незадовільна матеріально-технічна база університету 7. Незадовільна соціально-побутова інфраструктура закладу (помешкання) 8. Незадовільна готельна інфраструктура в академічному центрі (місті) 9. Незадовільна транспортна інфраструктура (авіа, залізничне сполучення і т.п.) 10. Географічна віддаленість університету 11. Труднощі в обміні інформацією між навчальними закладами 12. Недостатній рівень довіри до партнера 13. Неефективна політика органів державної влади, яка не сприяє міжнародній співпраці 14. Візові бар'єри стосовно громадян України 	<p>За які відповідає українська сторона</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності університетів 2. Обмеженість фінансових ресурсів 3. Брак доступу до фінансових ресурсів 4. Брак необхідних мовних навичок працівників ВНЗ 5. Недостатня мотивація науково-педагогічних працівників 6. Незадовільна матеріально-технічна база університету 7. Незадовільна соціально-побутова інфраструктура закладу (помешкання) 8. Незадовільна готельна інфраструктура в академічному центрі (місті) 9. Незадовільна транспортна інфраструктура (авіа, залізничне сполучення і т.п.) 10. Географічна віддаленість університету 11. Труднощі в обміні інформацією між навчальними закладами 12. Недостатній рівень довіри до партнера 13. Неефективна політика органів державної влади, яка не сприяє міжнародній співпраці
G2	<p>Які перешкоди особливо ускладнюють співпрацю Вашого ВНЗ з польськими/українськими партнерами?</p> <p>Просимо вказати 3 відповіді максимально.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності університетів 2. Обмеженість фінансових ресурсів 3. Брак доступу до фінансових ресурсів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності університетів 2. Обмеженість фінансових ресурсів 3. Брак доступу до фінансових ресурсів

		<ul style="list-style-type: none"> 4. Брак необхідних мовних навичок працівників ВНЗ 5. Недостатня мотивація науково-педагогічних працівників 6. Незадовільна матеріально-технічна база 7. Недостатня соціально-побутова інфраструктура закладу (помешкання) 8. Незадовільна готельна інфраструктура в академічному центрі 9. Незадовільна транспортна інфраструктура (авіа, залізничне сполучення і т.п.) 10. Віддаленість університету 11. Труднощі в обміні інформацією між навчальними закладами 12. Недостатній рівень довіри до партнера 13. Неефективна політика органів державної влади, яка не сприяє міжнародній співпраці 14. Візові бар'єри стосовно громадян України 	<ul style="list-style-type: none"> 4. Брак необхідних мовних навичок працівників ВНЗ 5. Недостатня мотивація науково-педагогічних працівників 6. Незадовільна матеріально-технічна база 7. Недостатня соціально-побутова інфраструктура закладу (помешкання) 8. Незадовільна готельна інфраструктура в академічному центрі 9. Незадовільна транспортна інфраструктура (авіа, залізничне сполучення і т.п.) 10. Віддаленість університету 11. Труднощі в обміні інформацією між навчальними закладами 12. Недостатній рівень довіри до партнера 13. Неефективна політика органів державної влади, яка не сприяє міжнародній співпраці
--	--	--	--

Н. Чинники, які сприяють академічній співпраці з польськими/українськими ВНЗ			
<i>Просимо зазначити усе необхідне.</i>			
<i>Питання не стосуються співпраці у сфері обміну студентів.</i>			
N1	Які чинники сприяють співпраці Вашого ВНЗ з польськими/українськими університетами?	З польської сторони <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності навчального закладу 2. Доступ до фінансових ресурсів 3. Відповідні іншомовні компетенції працівників навчального закладу 4. Висока мотивація науково-педагогічних працівників 5. Належна науково-дослідна інфраструктура 6. Розвинута власна соціально-побутова база закладу(власні помешкання) 7. Належна готельна інфраструктура в академічному центрі (місті) 8. Розвинута транспортна інфраструктура (авіа, залізнична і т.п.) 9. Невелика відстань між навчальними закладами 10. Обмін інформацією між навчальними закладами 11. Високий рівень довіри до партнера 12. Ефективна політика органів державної влади, що сприяє міжнародній співпраці 13. Візова політика стосовно громадян України 	З української сторони <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності навчального закладу 2. Доступ до фінансових ресурсів 3. Відповідні іншомовні компетенції працівників навчального закладу 4. Висока мотивація науково-педагогічних працівників 5. Належна науково-дослідна інфраструктура 6. Розвинута власна соціально-побутова база закладу(власні помешкання) 7. Належна готельна інфраструктура в академічному центрі (місті) 8. Розвинута транспортна інфраструктура (авіа, залізнична і т.п.) 9. Невелика відстань між навчальними закладами 10. Обмін інформацією між навчальними закладами 11. Високий рівень довіри до партнера 12. Ефективна політика органів державної влади, що сприяє міжнародній співпраці 13. Відсутність візових обмежень стосовно громадян Польщі
N2	Які чинники особливо сприяють співпраці Вашого ВНЗ з польськими/українськими партнерами? Просимо зазначити максимально 3 чинники.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності навчального закладу 2. Доступ до фінансових ресурсів 3. Відповідні іншомовні компетенції працівників навчального закладу 4. Висока мотивація науково-педагогічних працівників 5. Належна науково-дослідна інфраструктура 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності навчального закладу 2. Доступ до фінансових ресурсів 3. Відповідні іншомовні компетенції працівників навчального закладу 4. Висока мотивація науково-педагогічних працівників 5. Належна науково-дослідна інфраструктура

	<ul style="list-style-type: none"> 6. Розвинута власна соціально-побутова база закладу(власні помешкання) 7. Належна готельна інфраструктура в академічному центрі (місті) 8. Розвинута транспортна інфраструктура (авіа, залізнична і т.п.) 9. Невелика відстань між навчальними закладами 10. Обмін інформацією між навчальними закладами 11. Високий рівень довіри до партнера 12. Ефективна політика органів державної влади, що сприяє міжнародній співпраці 13. Візова політика стосовно громадян України 	<ul style="list-style-type: none"> 6. Розвинута власна соціально-побутова база закладу(власні помешкання) 7. Належна готельна інфраструктура в академічному центрі (місті) 8. Розвинута транспортна інфраструктура (авіа, залізнична і т.п.) 9. Невелика відстань між навчальними закладами 10. Обмін інформацією між навчальними закладами 11. Високий рівень довіри до партнера 12. Ефективна політика органів державної влади, що сприяє міжнародній співпраці 13. Відсутність візових обмежень стосовно громадян Польщі
--	---	---

I. Інші фактори, що впливають на співпрацю з польськими/українськими університетами

Просимо коротко описати умови (перешкоди і сприятливі чинники), характерні для співпраці з польськими/українськими вищими навчальними закладами, які не були окреслені у таблиці G і H.

Ж. Конкретні приклади співпраці з польськими ВНЗ			
<p>– <i>Просимо заповнити форму Ж окремо для 1-3 прикладів співпраці з польськими/українськими партнерами за період з 2000 року, які, з Вашої точки зору, становлять найбільшу цінність для розвитку університету в аспекті аналізованих питань академічної співпраці.</i></p> <p>– <i>Просимо зазначити усе необхідне.</i></p> <p>– <i>Питання не стосуються співпраці у сфері обміну студентів.</i></p>			
J1	Назва реалізованого проекту (типу співпраці)		
J2	Стисле обґрунтування вибору цього прикладу співробітництва. <i>Просимо коротко аргументувати, чому саме цей приклад є вагомим з точки зору аналізу умов співпраці.</i>		
J3	Партнерський вищий навчальний заклад/заклади з Польщі/України		
J4	Рік початку співпраці		
J5	Рік закінчення співпраці. <i>Просимо залишити це поле порожнім, якщо ваша співпраця триває і надалі.</i>		
J6	Співпраця відбувається на рівні:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчального закладу 2. Одного навчального й адміністративного підрозділу (факультету, інституту і т.п.) 3. Більшості навчальних та адміністративних підрозділів 	
J7	Характер співпраці	<ol style="list-style-type: none"> 1. Двостороння угода 2. Багатостороння угода 3. Співпраця без угоди 4. Інше, що саме? 	

J8	<p>Форми співпраці, які мають місце у конкретному випадку</p> <p>Просимо зазначити усі необхідні відповіді.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Навчання з метою отримання двох дипломів/подвійного диплома (double diploma) у першому циклі студій (бакалаврат). 2. Навчання з метою отримання двох дипломів/подвійного диплома (double diploma) у другому циклі (магістратура). 3. Наукове керівництво українських вчених польськими професорами. 4. Наукове керівництво польських вчених українськими професорами. 5. Запрошення українських visiting professors польськими партнерами. 6. Запрошення польських visiting professors українськими партнерами. 7. Викладання лекцій професорами з України у польських навчальних закладах. 8. Викладання лекцій професорами з Польщі в українських навчальних закладах. 9. Взаємні візити, пов'язані з використанням унікального дослідницького обладнання. 10. Наукові стипендії, надані українським партнером. 11. Наукові стипендії, надані польським партнером. 12. Подання спільних заявок на наукові гранти. 13. Реалізація спільних науково-дослідних проєктів. 14. Реалізація науково-дослідних проєктів співробітниками українського ВНЗ-партнера у польських університетах. 15. Реалізація науково-дослідних проєктів співробітниками польського ВНЗ-партнера в українському університеті. 16. Спільна організація науково-комунікативних заходів (семінарів, конференцій і т.ін.) 17. Утворення та розвиток спільних структур та організаційних одиниць (у тому числі в електронному форматі). 18. Діяльність у спільних організаціях, до яких входять вищі навчальні заклади Польщі та України. 19. Обмін науковими кадрами, у тому числі аспірантами/докторантами. 20. Доступ та обмін бібліотечними ресурсами. 21. Спільні публікації (книги, періодичні видання, підручники, збірники праць та ін.). 22. Інше, що саме? 	
J9	<p>Хто був ініціатором цієї співпраці?</p> <p>Просимо зазначити усі необхідні варіанти відповідей.</p>	<p>З польської сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Студенти 2. Науково-педагогічні працівники з Польщі 3. Факультет/інститут 4. Адміністрація навчального закладу 5. Інші партнери у консорціумі 6. Міністерство, відповідальне за вищу освіту і науку 7. Інші інституції, які співпрацюють з вищими навчальними закладами, наприклад фундації 8. Інші, хто саме? 	<p>З української сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Студенти 2. Науково-педагогічні працівники з України. 3. Факультет/інститут 4. Адміністрація навчального закладу 5. Інші партнери у консорціумі 6. Міністерство, відповідальне за вищу освіту і науку 7. Інші інституції, які співпрацюють з вищими навчальними закладами, наприклад фундації 8. Інші, хто саме?

J10	<p>З яких джерел фінансується/була профінансована ця співпраця? Просимо підкреслити усе необхідне.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. За рахунок державного бюджету України. 2. За кошти державного бюджету Польщі. 3. За кошти Європейського Союзу, отримані польським ВНЗ. 4. За кошти Європейського Союзу, отримані українським ВНЗ. 5. За кошти Європейського Союзу, отримані спільно польськими та українськими партнерами. 6. За рахунок наукових грантів, отриманих польським ВНЗ. 7. За рахунок наукових грантів, отриманих українським ВНЗ. 8. За рахунок наукових грантів, отриманих спільно польськими та українськими партнерами. 9. Спонсорські кошти (фонди, фірми, приватні особи, стипендії та ін.). 10. Власні кошти вищого навчального закладу Польщі. 11. Власні кошти вищого навчального закладу України. 12. Інші джерела, які саме? 	
J11	<p>Орієнтовні кошти, витрачені університетом – партнером, у тому числі при реалізації проекту (у національній валюті)</p>	<p>З польської сторони</p>	<p>З української сторони</p>
J12	<p>У яких галузях знань відбувається/відбувалася описувана співпраця? Просимо зазначити усе необхідне.</p>	<p>Галузі знань:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гуманітарні науки. 2. Суспільні науки (суспільно-політичні науки) 3. Точні науки (фізико-математичні, точні науки) 4. Природничі науки. 5. Технічні науки. 6. Сільське господарство, лісове господарство та ветеринарія. 7. Медицина, науки про здоров'я і фізичне виховання 8. Мистецтво 	
J13	<p>Просимо надати орієнтовну кількість осіб у кожній з поданих категорій, які виїхали до Польщі/України у рамках цієї конкретної співпраці</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аспіранти 2. Кандидати наук 3. Доктори наук 4. Професори 5. Молоді вчені 	

J14	Просимо зазначити максимально 3 головні проблеми, які ускладнюють/ ускладнювали реалізацію співробітництва, яке характеризується. Для цього слід використати список з таблиці G або зазначити ті, які там не фігурують.	За які відповідає польська сторона	За які відповідає українська сторона
		1. 2. 3.	1. 2. 3.
J15	Просимо зазначити максимально 3 головні чинники, які сприяють/сприяли реалізації співробітництва, яке тут характеризується. Для цього слід використати список з таблиці H або зазначити ті, які там не фігурують.	З польської сторони	З української сторони
		1. 2. 3.	1. 2. 3.
J16	Які перспективи подальшого розвитку цієї співпраці?	1. Багаторічна співпраця 2. Короткотермінова (до року) 3. Немає перспективи 4. Важко відповісти	
J17	Контактна особа Просимо вказати особу, яка може надати поглиблену інформацію на тему співпраці, яка тут характеризується.	1. Науковий ступінь, прізвище, ім'я та по батькові 2. Посада 3. Адміністративний підрозділ (факультет) 4. Телефон 5. Адреса електронної пошти	

К. Контактні дані особи, яка заповнила цю анкету, або яка керувала, координувала її заповнення		
K1	Прізвище, ім'я та по батькові	
K2	Науковий ступінь, звання	
K3	Посада	
K4	Обов'язки у сфері міжнародної діяльності ВНЗ	

Л. Контактні дані особи, яка може надати поглиблену, детальнішу інформацію на тему польсько-української співпраці		
<i>За необхідності виконавці проекту хотіли б зустрітися з цією особою для проведення індивідуального глибокого інтерв'ю.</i>		
L1	Прізвище, ім'я та по батькові	
L2	Науковий ступінь, звання	
L3	Посада	
L4	Обов'язки у сфері міжнародної діяльності ВНЗ	

2. Перелік вищих навчальних закладів Польщі, які взяли участь в анкетному дослідженні

1. Познанський університет імені Адама Міцкевича
2. Ягеллонський університет
3. Варшавський університет імені Кардинала Стефана Вишинського
4. Люблінський католицький університет імені Іоана Павла II
5. Лодзинський університет
6. Папський університет Іоана Павла II у Кракові
7. Щецинський університет
8. Вармінсько-мазурський університет в Ольштині
9. Варшавський університет
10. Економічний університет у Катовіцах.
11. Познанський економічний університет
12. Вроцлавський економічний університет
13. Краківський педагогічний університет Комісії народної освіти
14. Люблінський медичний університет
15. Сілезький медичний університет у Катовіцах
16. Познанський медичний університет
17. Варшавський медичний університет
18. Варшавський університет природничих наук
19. Вроцлавський природничий університет
20. Люблінський природничий університет
21. Аграрний університет імені Хьюго Колтая у Кракові
22. Гуманітарно-технічний університет імені Казимира Пуласького у Радомі
23. Ченстоховський технологічний університет
24. Кошалінський технологічний університет
25. Люблінський технологічний університет
26. Лодзинський технологічний університет
27. Сілезький технологічний університет
28. Свентокшиський технологічний університет
29. Варшавський технологічний університет
30. Вроцлавський технологічний університет
31. Академія мистецтв у Гданську
32. Краківська академія мистецтв імені Яна Матейки
33. Бидгоська музична академія імені Фелікса Нововейського
34. Краківська академія імені Анджея Фрича Моджевського
35. Технічно-гуманітарна академія у м.Бельсько-Бялій
36. Морська академія у Гдині
37. Щецинська морська академія
38. Познанська академія фізичного виховання імені Еугеніуша Пясецького
39. Варшавська академія фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського
40. Вища школа суспільної психології
41. Державна вища професійна школа імені Якова Парадижа у Гожові
42. Державна вища професійна школа імені Яна Амоса Коменського в Лешно
43. Державна вища професійна школа м. Нови Сонч

3. Перелік вищих навчальних закладів України, які взяли участь в анкетному дослідженні

1. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
2. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
3. Донецький національний університет
4. Запорізький національний університет
5. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
6. Львівський національний університет імені Івана Франка
7. Миколаївський національний університет імені Василя Сухомлинського
8. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)
9. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)
10. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Луганськ)
11. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
12. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
13. Житомирський державний університет імені Івана Франка
14. Мукачівський державний університет
15. Чорноморський державний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв)
16. Вінницький національний технічний університет
17. Донецький національний технічний університет
18. Запорізький національний технічний університет
19. Житомирський державний технологічний університет
20. Кіровоградський національний технічний університет
21. Луцький національний технічний університет
22. Національний університет «Львівська політехніка»
23. Приазовський державний технічний університет (м. Маріуполь)
24. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
25. Черкаський державний технологічний університет
26. Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ)
27. Національна металургійна академія України (м. Дніпропетровськ)
28. Національний лісотехнічний університет України (м. Львів)
29. Придніпровська державна академія будівництва та архітектури (м. Дніпропетровськ)
30. Український державний хіміко-технологічний університет (м. Дніпропетровськ)
31. Харківський національний університет радіоелектроніки
32. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
33. Київський національний торговельно-економічний університет
34. Донецький державний університет управління
35. Львівський інститут економіки і туризму
36. Тернопільський національний економічний університет
37. Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова
38. Донбаський державний педагогічний університет (м. Слов'янськ)
39. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
40. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Ушинського (м. Одеса)
41. Сумський державний педагогічний університет імені Анатолія Макаренка
42. Національний авіаційний університет (м. Київ)
43. Академія митної служби України (м. Дніпропетровськ)
44. Одеська національна морська академія
45. Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)
46. Одеська національна академія харчових технологій
47. Сумський державний університет

Використані джерела

Польською та англійською мовами

- Axer, Jerzy [red.] 1995, Wstęp, w: *Łacina w Polsce. Zeszyty naukowe. 1-2. Między Slavia Latina i Slavia Orthodoxa*, Warszawa: OBTA, s. 7-8.
- Berger, Peter, L., Thomas Luckmann, 1983, *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, Warszawa: PIW.
- Federowicz, Michał, 2004, *Różnorodność kapitalizmu. Instytucjonalizm i doświadczenie zmiany ustrojowej po komunizmie*, Warszawa: IFiS PAN.
- Knight Jane, 2003, Updating the Definition of Internationalization, *International Higher Education*, Nr 33, s. 5-7.
- Kurnik, Włodzimierz, 2012, *Wybrane wystąpienia publiczne w kadencjach 2005-2008 i 2008-2012*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa, s. 150-151.
- North, Douglass, C., 1990, *Institutions, Institutional Change, Economic Performance*, Cambridge University Press.
- Nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym opublikowana w Dzienniku ustaw, materiał ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, <<http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/nowelizacja-ustawy-o-szkolnictwie-wyzszym-opublikowana-w-dzienniku-ustaw.html>> [dostęp: 22.10.2014].
- Olszewski, Eugeniusz [red.], 1965, *Politechnika Warszawska 1915-1965*, PWN, Warszawa.
- Piłatowicz, Józef, 2001, *Poczet Rektorów. Tradycja i współczesność Politechniki Warszawskiej 1826-2001*, Oficyna Wydawnicza PW, Warszawa.
- Polska – Ukraina: trudne pytania, 2001, Komunikat końcowy z prac 10-ciu seminariów na temat «Stosunki polsko-ukraińskie w latach drugiej wojny światowej. Polska – Ukraina: trudne pytania», 2001, w: 27 Dywizja Wołyńska AK, Biuletyn Informacyjny, nr 4 (72) rok 18, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Oddział Wołyński, Warszawa, s. 61-64, <<http://www.fundacja-ppp.pl/pdf/komunikat.pdf>> [dostęp: 20 sierpnia 2014].
- Rekomendacje Ukraińsko-Polskiego Forum Asocjacji Rektorów Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy i Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych «Techniczna edukacja – dla przyszłości Europy» z dnia 7 listopada 2014 r. <http://lp.edu.ua/node/6846>.
- Rieger, Janusz [red.] 1997, *Słownik polsko-cerkiewnoślawiańsko-ukraiński Teodora Witwickiego z połowy XIX wieku*, oprac. i przyg. do druku Josyp Dzendzeliwski, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.

- Schulz, Roman, 1992, *Szkoła – instytucja – system – rozwój*, Toruń: Edytor.
- Sucharski, Robert. A., 2012, Polsko-ukraińska współpraca akademicka na przykładzie Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej i Indywidualnych Studiów Humanistycznych UW, w: R. Drozd, T. Sucharski [red.] *Polska-Ukraina. Dziedzictwo i współczesność*, Słupsk: Akademia Pomorska w Słupsku.
- Sucharski, Robert. A., 2013, OBTA UW wschodnie oblicze, w: K. Marciniak [red.] *Antyk i my w Ośrodku Badań nad Tradycją Antyczną*, Warszawa: Wydział Artes Liberales UW.
- Sztompka, Piotr, 2006, *Socjologia*, Kraków: Znak.
- Wiśniewski, Tomasz, Piotr Furmański i Maciej Jaworski [red.] 2011, *Clean, Effective & Renewable Energy, Programmes for Graduate Studies*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.
- Woźnicki Jerzy [red.] 2013, *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, Instytut Społeczeństwa Wiedzy i Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa: Oficyna Wydawnicza PW.
- Woźnicki, Jerzy, 2011, O szansach rozwojowych szkolnictwa wyższego w Polsce, *Nauka Polska XX (XLV)*.
- Woźnicki, Jerzy, 2014, Nowe obszary wolności, *Forum Akademickie* 7-8/2014, s. 30-31.